

Izvorul Someșului

Publicație socio-culturală editată cu sprijinul Consiliului local Șanț

Director fondator: GRIGORE COTUL

Redactor-șef: LEON-IOSIF GRAPINI

ANUL III, Nr. 8 *** Iunie 2023 *** 118 PAGINI *** www.acris.ro

◆ Educația, încotro?

- ◆ **Proză:** Radu Țuculescu, Icu Crăciun, Alexandru Jurcan, Hayden Dorf, Ioan-Pavel Azap, Leon-Iosif Grapini, Aurel Domide-Șanțanu, Veronica Oșorheian, Iulian Patca, Adela Cotul, Grigore Cotul, Cornel Udrea, Valer Pop
- ◆ **Poezie:** Ioan Pinteă, Menuț Maximinian, Ovidiu Purdea-Someș, Veronica Oșorheian, Valer Pop, Toader-Dorel Bazga
- ◆ Epigrame ◆ **Pagina elevului**
- ◆ Cronică literară ◆ **Pictură:** Bianca Filipoiu și Teodora Maria Milășan Deak
- ◆ Folclor ◆ **Apa cea vie** ◆ **Hegelhaus** ◆ Tradiții
- ◆ **De la Izvorul Someșului la Izvorul Senei** ◆ Din presa vremii
- ◆ **Varvara Gușe, sușița din Șanț** ◆ **Monografia comunei Șanț** ◆ Cărți și divertisment

Cuprins

- Grigore Cotul:** Educația, încotro?/1
- Radu Țuculescu:** Blitz-proze/2
- Icu Crăciun:** Apa magică/5
- Alexandru Jurcan:** Proteza soacrei; O stare de înfrunzire; Jurnal Jojolica/6-7
- Hayden Dorf:** Arestarea/8
- Ioan-Pavel Azap:** Râpele Roșii/10
- Leon-Iosif Grapini:** Datoria/11; Ziua, în amiaza mare/14
- Aurel Domide-Șanțanu:** Gânduri. De ce nu uităm?/17
- Veronica Oșorheian:** Poveste înnodată/18
- Iulian Patca:** Peisaj cu sălcii, toamna/20
- Adela Cotul:** Accidentul/22
- Grigore Cotul:** Oameni și locuri/24
- Cornel Udrea:** Onisâm's Stories/26
- Valer Pop:** Prietenele/27
- Ioan Pinte:** Poezii/29
- Menuț Maximilian:** Ultimul înger/30
- Ovidiu Purdea-Someș:** Poezii/31
- Veronica Oșorheian:** Poezii/32
- Valer Pop:** Ce este Gogyohka?/33
- Toader-Dorel Bazga:** Poezii; Epigrame/34
- Cu epigrama-n Șanț; Epigrame de **Adela** și **Grigore Cotul**/35
- Cornel-Leontin Moisil:** Șanț – 250 de ani/36
- Pagina elevului/42-43
- Carmen Ardelean:** De gardă la hotarele istoriei/44
- Mircea Daroși:** Un umorist al durerilor... de cot/45
- Radu-Illarion Munteanu:** Portret de sat năsăudean/46
- Mircea Daroși:** Stilul grapinian în proza scurtă contemporană/47
- Iacob Naroș:** Cartea despre Șanț/48
- Icu Crăciun:** Teatrul lui Corneliu Moldoveanu/50
- Vasile Ureche:** Apa cea vie/51
- Bianca Filipoiu/55
- Pictură de Teodora Maria Milășan Deak/58
- Dănilă Filipoi:** Șezătoarea din fundul Cârțibavului/60
- Valer Pop:** Alegerea mirelui/61
- Liviu Păiuș:** Părăul Zânelor; Fata pădurii din Cobășel/62
- Cornel-Leontin Moisil:** Amintiri/63
- Damaschin Pop-Buia:** Hegelhaus/64
- Gherasim Solovestru Domide:** De la Izvorul Someșului la Izvorul Senei/66
- Damaschin Pop-Buia:** Tu, Dumneata, Dumneavoastră/67
- Floarea Pleș:** Breviar astrist pe luna aprilie 2023/69
- Conducătorii țării noastre/72
- Valer Pop:** Șezătoarea la Șanț/79
- Lucian Claudiu Grapini:** Păsările din arealul comunei Șanț/80
- Vânătoarea la Șanț/82
- Oare e bine să dăm băieții la școală?/84
- Lupta românilor de pe Valea Rodnei pentru alegerea unui membru în comitetul comitatens Bistrița-Năsăud în anul 1885/85
- Alexandru Dărăban:** Instalarea ca preot titular greco-catolic a lui Gherasim Domide/87
- Varvara Gușe, sușița din Șanț/89
- Comuna Șanț, fotografii din anii 1935-1936/92
- Monografia comunei Șanț/93
- Lucian Claudiu Grapini:** Vorbe de la Șanț/113
- Yves Hoza: Plante și floricele cu nume dragi de păsărele/116
- Divertisment/117
- Comuna Șanț în imagini/118

Grigore Cotul

Educația, încotro?

Motto: „Natura ne aseamănă. Educația ne deosebește.” - Confucius

Sunt un mare naiv care a crezut, din patru în patru ani, apoi din cinci în cinci, și până în zilele noastre, că educația este o prioritate națională. Judecând din punctul *lor* de vedere, da. A fost și este. Un popor needucat e un popor de veșnică folosință, chiar dacă, aparent, votul e de unică folosință. Toți miniștrii pe care i-am avut, peste treizeci, în mai mult de trei decenii, au ținut, ca unic scop, completarea CV-ului, (și) cu această funcție, obținută, de regulă, în urma unui concurs de lipit afișe electorale. Că unii or fi fost animați chiar de bune intenții, nu putem decât a presupune. La ce ajută școala și educația? Aici, părerile sunt foarte împărțite. Din punctul de vedere al părinților, școala, în cele mai multe dintre cazuri, se dovedește a fi utilă. Pentru unii (puțini, ce-i drept!), reprezintă locul în care pruncul este în siguranță, câtă vreme ei sunt la serviciu. Copilul are cu ce să-și ocupe timpul. Dacă mai prinde câte ceva din clasă, bine, dacă nu, nu. În acest caz, doar elevul este cel căruia îi trece greu ziua. Pentru alții, cei de la polul opus, școala reprezintă o rampă de lansare în viață a copiilor lor. A ști, a demonstra și a aplica sunt principalele verbe după care-și ghidează descendenții. Din păcate, mulți dintre ei iau apoi drumul străinătății, unde, pare-se, le este recunoscută valoarea mult mai repede decât pe plaiul mioritic. Totuși, să recunoaștem, rămân și-n țara asta destul de mulți. Și, de nenumărate ori, ies deasupra situațiilor complicate. Motivul este greu de identificat. Poate fi un fel de patriotism indus din familie sau, mai degrabă, un soi de dârzenie oarbă, pe care „sus-pușii” nației, posesori de doctorate vrac, ar numi-o în sinea lor naivitate. Pentru cei de la putere, urcați pe socluri, din neam în neam, oricât de interschimbabili și perindabili ar fi, școala și educația sunt doar chestii de „etichetă”. A terminat facultatea la..., a studiat și..., i-a fost profesor X, urmează studii doctorale la... Au grijă alții ca ei, până la proba contrarie, să le pună-n lumină micile merite și să le îngroape în uitare mediocritatea.

După toate apucăturile nemascate, afișate ostentativ de-a lungul vremii și a vremurilor, aceia care au fost în fruntea tagmei dascălilor, majoritatea așa-zișilor miniștri, fie au fost „stigmatizați” de

carte, fie au acumulat o ură virulentă împotriva cunoașterii. Cu cât știi mai puține, cu atât ai mai multă vreme pentru alții. Vin, în fața noastră, puși la costume de firmă, la ore dinainte stabilite după lungi negocieri, și ne dau lecții de etică, fiind profund surprinși că nu ne mulțumim cu gaura din covrigul împletit de ei. N-au nicio problemă că sunt bâlbâiți, semidocti, plagiatori, posesori de limbaj de lemn, dobândit la școlile de partid. N-are cine să le spună. Sau dacă s-ar găsi, la ce folos? Doar fraierii își dau cu stângul în dreptul.

A fi, în prezent, elev cu rezultate remarcabile la olimpiade școlare (știm cu ce eforturi!), care face dovada că a citit multe cărți și e capabil să vorbească liber minute în șir, contravine noilor legi nescrise ale adolescenței. Exista, mai demult, un curent împotriva „tocilarilor”, dar să nu confundăm calitatea cu ambalajul.

Lipsa unor legi clare și ferme în domeniul învățământului și al educației a dus la o anarhie totală în sistem căreia îi suntem spectatori în fiecare zi. Nu putem decât să constatăm, dezarmați, la știrile de seară, pe fiece post TV, cum adolescenții noștri se lasă pradă drogurilor, unii dintre ei pierzându-și busola și intrând la ore impunându-și regulile halucinogene în fața profesorilor neputincoși, neapărați de sistem, demodați, îmbrăcați de la magazinele „second-hand”. Că sunt și printre dascăli, ca în orice domeniu de activitate, unii fără vocație, poate mediocri, este un adevăr trist, dar la halul în care suntem remunerați și respectați, ce-ați dori? Să mai vină elitele în școli? Mai bine își caută, din start, alte domenii în care să lucreze, chiar dacă le-ar fi plăcut și ar fi avut talent pentru această meserie nobilă.

Un dascăl bun va începe să locuiască în sufletul discipolului său încă din prima zi de școală. Tot așa, un elev bun va deschide o poartă spre nemurire mentorului său, căruia îi va păstra mereu un loc în inima sa.

Am început să am mari dubii dacă aceste deziderate se mai pot realiza *pas cu pas*...

Radu Tuculescu

BLITZ - PROZE

Papagali

De curînd am făcut o vizită unui prieten și nu mică mi-a fost surpriza cînd am descoperit în bucătăria sa, destul de strîmtă, cîteva colivii cu papagali pictați în cele mai năstrușnice culori. Prietenul meu a zîmbit îngăduitor mirării mele și, pentru început, m-a invitat să iau loc.

L-am urmărit cum hrănește micile păsări cîntătoare cu salată proaspătă, cu mei și morcovi. Vîra, meticulos, salata și morcovii între gratiile coliviilor, iar meiul îl scurgea într-o mică tăviță din tablă. Papagalii făceau un zgomot vesel, incitați de bunătațile primite. Prietenul meu a scos, apoi, o sticlă burtoasă cu vin negru și, știind că ard de nerăbdare să aflu, începu să-mi explice pe-ndelete:

– Papagalii, dragul meu, după cum bine vezi și tu, sînt păsări superb colorate, mici și cîntătoare, care-ți pot însufleți zilele mohorîte. Există și papagali mai mari, dar aceia sînt destul de blegi ca să nu prezinte interes. Atîta timp cît se află în colivii, dacă-i observi cu atenție, descoperi că au ușoare urme de personalitate. Ba, există și papagali melancolici. Papagalitele sînt mai cochete și trag, din cînd în cînd, cu ochiul la vecinul din cealaltă colivie. Dacă le dai însă drumul, își pierd orice urmă de personalitate. Se înșiră toți, ca pe ață, pe bara gale-riilor de la perdele și nu se mai mișcă de acolo. Nu mai fac gălăgie, nu se mai hîrjonesc, stau cumiți și abia așteaptă să fie vîrțiți înapoi. Îți dai seama cît sînt de minunate păsările astea?! Dacă ai puțină răbdare, reușești să-i înveți cîteva cuvinte. Te imită perfect, și nu riști să te contrazică niciodată. Te asigur, dragul meu, că este minunat să ai papagali în jurul tău. Este liniștitor, îți tonifică încrederea în tine.

Prietenul meu a mai vorbit despre păsările mici și cîntătoare, despre intenția lui de a face diverse împerecheri cu scopul de a obține exemplare cît mai colorate care să-ți încînte privirile. De asemenea, să fie cît mai sprintene și să execute în colivii, la comandă, adevărate spectacole acrobatice, adevărate numere de circ. L-am ascultat pînă seara tîrziu, aprobîndu-l.

Apoi mi-am luat rămas bun de la el.

Am ieșit în balcon și mi-am luat zborul.

Dragoste și pasiune

Georgiana este o femeie masivă, cu picioarele groase și pîntec bombat, profesoară de botanică de mai bine de douăzeci de ani. În toți acești ani s-a dezvoltat, la proporții de viciu, o latură a alcătuirii sale, imprezizibilă în anii adolescenței ori ai celor de facultate, și anume, pofta de mîncare. Fața ei lată, cu ochii înecați în grăsime, tremurînd la vederea oricărui colțisor de pîine, exprima acum în mod vizibil faptul acesta. Dar, în cazul Georgianeii, nu mai putea fi vorba doar de o nemăsurată poftă de mîncare.

Ajunsese spaima întrunirilor din sala profesorală ori de aiurea, unde se nimerea să fie aniversarea vreunei persoane ori alt gen de aniversare, cînd masa se umplea cu sandvișuri, salate, ouă în maioneză, prăjituri și multe altele. Înghițea, pe nemestecate, din momentul în care zărea masa pregătită. Fără să schimbe vreun cuvînt cu cineva, își rotea ochii strălucind de poftă asupra tăvilor și înghițea pînă-n clipa în care simțea că în stomacul ei nu mai încapă nicio fărîmă. Pe față i se întipărea o expresie de ciudă amestecată caraghios cu amărăciune și tristețe, dacă pe masă mîncarea încă nu se terminase. Își deschidea repede geanta (întotdeauna purta cu ea o geantă voluminoasă) și începea să o umple, în văzul tuturor, fără nicio stînjeneală, ca și cum era un drept al ei pe care nu i-l putea lua nimeni. După ce făcea plinul genții, în mîna liberă mai apuca niște sandvișuri ori o bucată de tort și pornea spre casă. Îi saluta, sonor, pe toți și le ura, în continuare, distracție plăcută. Ea fiind împotriva băuturii, se scuza că nu mai are pentru ce rămîne.

Cu deosebită precauție la fiecare pas, Georgiana se îndrepta spre casă, fără să vadă pe nimeni, atentă doar la bucata de tort ori feliile de pîine cu unt și salam ținute în palmă ca pe tavă.

Georgiana se află acum în camera soțului. A cărat aici, din camera ei, o oglindă mare, în care se poate vedea din creștet pînă-n tălpi. Soțul zace în pat de peste două luni. Suferă de o boală incurabilă. A fost profesor de desen. Avusese chiar și cîteva expoziții personale, cu acuarele. Imobilizat în pat, e conștient că nu va mai deschide niciodată alte expoziții.

Georgiana se agită prin fața oglinzii, probând rochiile și pălării negre, cerînd mereu părerea soțului, cum să le potrivească pentru a arăta cît mai bine, el fiind cel mai în măsură să-i dea un sfat cu ochiul său de artist. Ascultător, soțul îi dă sfaturi, șoptit, făcînd vizibile eforturi să o urmărească atent. În sfîrșit, Georgiana pare mulțumită de cum se potrivește pantofii, rochia și pălăria.

Se așază pe marginea patului în care se află soțul, pierdut printre perne. Îi mîngîie dragăstos fruntea, în timp ce ochii îi fug, fără să vrea, spre tava de pe noptieră pe care-i adusese, chiar ea,

prînzul. În cele din urmă nu se mai poate abține. Oftează din rărunchi, întinde mîna și trage noptiera spre ea.

– Știu că tu nu mai ai poftă de mîncare, dragule, zice Georgiana abia stăpînindu-și lacrimile, și ar fi păcat să se strice atîtea delicatețuri pe care chiar eu le-am preparat, din tot sufletul.

Afară, vîntul începu să bată brusc. Chiuia sălbatic și împletea crengile copacilor, chiar dacă cerul era complet senin, fără nici o dîră de nor.

Popică

Un aer lipicios și dens a copleșit străzile orașului. Oamenii au mișcări lente, ca-ntr-un film derulat cu încetinitorul. Broboane de sudoare li se scurg pe gît, le pătrund pe sub cămășile subțiri, gîndurile s-au năclăit, și-au pierdut, complet, elasticitatea, și toți doresc doar puțină umbră ori o încăpere cu ziduri groase, răcoroase.

Popică înaintază pe străzi în același fel, mormăind nemulțumit că a fost obligat să iasă tocmai la o asemenea oră cînd termometrele înregistrează temperaturi maxime. Dar nu are încotro, este singura oră cînd poate obține o adeverință extrem de necesară, astfel că-și forțează picioarele să se miște mai repede, să scape de calvarul nădușelilor.

Ajunge, aproape fără să-și dea seama, în dreptul clădirii cu pricina, înaltă cît două etaje. Pătrunde în hol și respiră mai degajat, fiind atins de o dîră de răcoare. Portarul îi explică molcom, taponîndu-și nasul cu o batistă verzuie, în care camera trebuie să ajungă.

Popică intră în încăperea indicată și, după ce închide respectuos ușa, fără zgomot (pe o asemenea căldură nicio ușa nu mai scîrție), rămîne o clipă uluit. În dreptul celor opt ghișee care se zăresc nu se află nicio persoană. Faptul acesta îi umple inima de bucurie, trupul i se destinde și își recapătă elasticitatea, asta și datorită răcorii mult mai evidente care domnește în încăpere. Zidurile groase ale clădirii, vechi și temeince, își spun cuvîntul.

Popică se apropie, zîmbind, de primul ghișeu. Explică, scurt și politicos, scopul prezenței sale acolo. I se răspunde, scurt, să se adreseze la ghișeul de vizavi. Popică mulțumește și trece fără grabă și fără supărare vizavi, unde, de asemenea nu așteaptă nimeni. Salută întîi funcționara cu părul castaniu de la ghișeu și-i explică de ce are nevoie. Funcționara îi zîmbește amabil, semn că e o treabă simplă, și-l roagă să-i spună adresa exactă. Popică îi spune, iar funcționara începe să caute într-un re-

gistru. Se oprește la o pagină. Insistă cu privirea și cu degetul arătător de la mîna dreaptă. Se încruntă ușor și-l mai întrebă o dată unde locuiește. Popică repetă conștiincios adresa.

Funcționara își mai mișcă, un timp, degetul pe pagină, apoi privește ecranul computerului, lovește tastatura, iar privește în registru, iar lovește tastatura și, în cele din urmă, clatină din cap și-i spune, privindu-l într-un fel ciudat, că la adresa respectivă locuiește domnul Gavrilă.

Popică simte cum răcoarea din încăpere se mai subțiază, totuși zîmbește ca la auzul unei glume bune și-i explică, în cîteva cuvinte, cum că el locuiește acolo, în blocul, etajul și apartamentul respectiv, de cînd s-a dat blocul în funcțiune, deci e o greșeală, căci are și totul plătit la zi. Funcționara îl privește și mai ciudat, dintr-o parte, își face vînt cu mîna, se pare că-i este foarte cald, și repetă blînd:

La adresa respectivă locuiește domnul Gavrilă, așa stă scris aici, nu poate fi nicio greșeală, e imposibil, deoarece la noi s-a introdus recent calculatorul, computerul... cum îi zice, un aparat ultramodern care nu greșește niciodată.

Asupra lui Popică s-a prăvălit, iarăși, aerul dens și lipicios, se descheie la cămașă și întrebă șoptit, atunci eu unde locuiesc, pentru că, într-adevăr, un computer nu poate greși. Funcționara îi zîmbește ștregărește și ridică din umeri, apoi nu-i mai dă nicio importanță.

Popică ajunge din nou în stradă, se tîrăște buimac de căldură spre adresa pe care o știe, cuprins de o neliniște nedefinită, grea și vîscoasă ca și aerul care-l înconjoară. Cu genele umede de transpirație urcă etajele fără a folosi liftul, se oprește în dreptul ușii apartamentului în care a avut impresia, timp de doi ani, că a intrat zilnic, și sună timid, apoi așteaptă, cu respirația înfierbîntată, să-i deschidă domnul Gavrilă.

Căldură umedă

Orașul parcă era sub un clopot de sticlă. O căldură umedă îl înăbușea. Abia puteam respira.

Pleoapele, moi și năclăite, se mișcau greu, ca și picioarele, de altfel.

Oamenii bijbâiau, năuci, după un colț de umbră.

Mă străduiam să ajung cât mai repede acasă, când l-am zărit ca prin ceață pe prietenul meu Popică. Arăta vesel, optimist, ca de obicei, de parcă situația atmosferică nu-l afecta în niciun chip. Mi-a zîmbit larg, am încercat să-i răspund și eu cu un zîmbet.

Bătrîne, zise Popică, hai să bem o bere. Cunoscut eu un local, o grădină mai exact, unde vom putea sorbi ceva rece.

Am aprobat imediat, în timp ce-mi plimbam limba peste buzele uscate și crăpate mărunț. L-am urmat pe Popică, ascultându-l cum sporovăiește fără niciun efort, și nu l-am întrerupt deloc. După un timp (mie mi se păruse un secol) am ajuns la locul cu pricina. Era un local cochec, cu mese și scaune cochete, chiar și câțiva copaci care făceau umbră.

La mese, aproape nimeni.

Pe un podium evoluau trei instrumentiști. Cei trei, un baterist, un pianist și un chitarist, acompaniau o solistă grasă. Nu putea fi altcineva decât bucătăreasa-șefă. Asta deduceai ușor după uniformă și după faptul că, în fața podiumului, înșirată ca pe o ață, se afla tot personalul din bucătărie. Urechile ascultau și ochii priveau admirativ. La o masă mai lungă, aflată la câțiva metri de scenă, am descoperit chelnerii. Stăteau frumos pe scaune și erau serviți de niște „civili”. Poate prieteni de-ai lor, dar ne puteam foarte bine și înșela, de vină fiind starea vremii.

Ne-am apropiat și am întrebat pe unul dintre ei, frumos, cu voce domoală, dacă ne servește cu câte o bere.

„Pentru zece lei, nu mă deranjez”, ne-a răspuns el, fără să se cintească. Cei care-i serveau ne-au făcut semn să ne luăm singuri sticle dintr-o ladă, așa cum făceau și ei. Am înțeles atunci că nu erau prietenii chelnerilor, ci clienți. Dar mă puteam înșela, din cauza situației atmosferice.

Am băut pe nerăsuflăte berea, Popică fiind cuprins de o veselie inexplicabilă.

Bucătăreasa-șefă cînta cu patimă române, iar când acordeonistul prelua rolul de solist, spârgea în dinți semințe de dovleac și scuipa cojile pe marginea podiumului. Chelnerii o ascultau încântați, răsplătind-o, din când în când, cu aplauze furtivoase.

După ce am consumat câteva beri pe care le-am extras din aceeași ladă, ne-am dus la masa chelnerilor și am plătit. Popică le-a lăsat și un bacșiș, așa se cade.

Din teamă

Pe Popică au început să-l pasioneze cărțile. I-a plăcut, de altfel, întotdeauna să citească, după mesele, uneori și seara, întins în pat. În ultima vreme, cititul s-a transformat pentru el, aproape pe nesimțite, într-un adevărat ritual magic prin care pătrundea într-o lume nouă, nu întotdeauna pe deplin înțeleasă, dar, oricum, capabilă să-i dăruiască cele mai trainice momente de calm spiritual. Uita de tot și de toate, iar necazurile și neajunsurile personale le vedea ca pe niște lamentații caraghioase, de o înfiorătoare banalitate.

Acum nu mai citea după-mesele. Aștepta pînă seara târziu, când zgomotele străzii se estompau topindu-se pe rînd, iar majoritatea oamenilor se pregătea de culcare ori dormita deja în fața diverselor emisiuni oferite de micul ecran. Atunci deschidea cartea, iar camera sa începea, pe nesimțite, să se umple cu personaje și ținuturi noi prin care călătorea, înghițind cu lăcomie fiecare aventură. Nu obosea decît târziu, după miezul nopții. Era însă o oboseală cu totul deosebită, care nu-l dăruia în pat și nici nu-l adormea imediat, ci îi oferea un somn greu, fără vise.

Era o oboseală odihnitoare, dacă o asemenea expresie este permisă.

După un timp, Popică a constatat că vecinii îl privesc cam ciudat, apoi i-a auzit cum rosteau niște aluzii vagi pe care nu le-a priceput, deoarece Popică nu a priceput niciodată aluziile vagi, pînă cînd unul dintre ei i-a spus direct, îți arde cam mult lumina în cameră! Suspect de mult! Iar curentul electric este din ce în ce mai scump!

Popică i-a explicat că citește, la care i s-a răspuns evaziv: „Lasă, lasă, că știm noi”. Deoarece nu a primit nicio explicație în plus, a ridicat din umeri și a continuat să-și vadă mai departe de noua sa pasiune. Dar atitudinea și vorbele cu prea multe înțelesuri ale vecinilor au sfîrșit prin a-l neliniști.

Astfel, într-o bună zi, Popică a cumpărat o lanternă puternică și a început, de atunci, să citească numai sub plapumă ori sub pătură, ca în copilărie, cînd făcea lucrul acesta de frica părinților, care -l amenințau mereu cu bătaia.

Din volumul de proză scurtă
Uscătoria de partid,
Editura Școala Ardeleană, 2019

Icu Grăciun

Apa magică

Isteria cu apa vie ce conține aur coloidal și vindecă orice boală s-a datorat presei. Acu trei ani, Borgovan, un tip uscățiv și lipsit de distincție, a cumpărat terenul cu izvorul de apă care țâșnea din stâncă cu un debit de circa 20 de litri pe secundă. A trimis printr-un cunoscut câteva mostre din ea la Institutul Frezenius din Germania ca să vadă ce conține, că la noi ar fi așteptat rezultatul cu lunile. După nici trei săptămâni, i s-a răspuns că apa respectivă este magnezică, ușor mineralizată, conține particule de aur coloidal, au un standard de calitate extrem de ridicat și nu îngheață niciodată. Când i-a fost tradus cuvântul „aur” a ciulit urechile și s-a văzut călare pe câțiva saci din metalul prețios. Imediat și-a înconjurat proprietatea cu un gard din plasă de sârmă și, pentru a nu trezi invidia sătenilor, le-a lăsat și acestora un fir de apă gratis pe un capăt de furtun. Știa că propaganda este cheia succesului. A început îmbutelierea apei în sticle de un sfert, a botezat-o „Dora”, după numele fiicei sale, a trecut pe etichetă, în germană, ceea ce conținea, dar și proprietățile sale miraculoase, și a introdus-o într-un mic restaurant din Austria al cărui proprietar era un sas, prieten din copilărie, plecat din sat pe vremea comuniștilor. De la început, a avut succes. Când clientul citea proprietățile înșirate cu profesionalism, își binocla ochii ca la desene animate: „Se recomandă în orice infecții, tumori, boli neurologice, neuropsihice, depresii și psihoze, stimulează forța vitală, îmbunătățește activitatea celulelor, crește capacitatea de concentrare, este cel mai bun antibiotic, are multiple efecte anti-aging, este un excelent oxidant, este foarte rezistent la radiațiile ultraviolete, are proprietăți regenerative și întineritoare, păstrează trupul indestructibil”, toți și-au zis: „Iată un elixir capabil să vindece toate bolile”, iar femeile și bătrânii de vârsta a treia au vibrat și mai tare, asta apropo de întinerire și bărbăție, și au cumpărat-o pentru casă cu casetele. Nu se știe cât la sută era autosugestie de vindecare și cât efect avea într-adevăr lichidul pur ieșit dintr-un izvor din Munții Rodnei. Cert este că, în câteva luni, proprietarul și-a extins restaurantul, a ridicat un hotel în apropiere, dar și prosperitatea lui Borgovan se vedea cu ochiul liber. De-abia pridideau cu comenziile. Numărul angajaților a crescut exponențial, tiru-

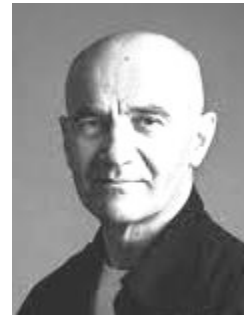
rile care să transporte casetele la fel. A investit mult, dar și câștigurile au fost pe măsura așteptărilor. De când îi lumea și pământul, propaganda a fost profitabilă. A plătit două ziariste gureșe, una de la un cotidian din Cluj, care a postat pe prima pagină un articol favorabil apei de aur din creierul munților, „cea mai curată și mai căutată din lume care previne îmbătrânirea și, domnucă dragă, nu îngheață niciodată și este apa sfântă a dacilor liberi” i-a sugerat patronul să scrie, și o alta pentru ziarul județean, care a scris că apa aceasta este cea mai pură și „toți indicatorii calitativi au un standard extrem de ridicat, nivelul de bacterii, cantitatea de azotați și azotiți este zero, putând sta cu brio alături de cele din Occident: Evian și Perrier și că însuși Zalmoxis, zeul dacilor, a băut din ea”, ce se încheia cu un interviu luat unor gospodine locale, cu expresii blânde pe chip. Prima declara cu mâna pe inimă, ca o posedată, că a avut probleme cu stomacul și de când a băut apă de-asta nu o mai doare „nimnica-nimnica”, iar cea de-a doua încheia că „cine bea apă de-aici este cu mult mai sănătos”. La o săptămână după aceste afirmații, viceprimarul a coborât apa, pe o distanță de 3,5 km, până în centrul comunei, pe un furtun îngropat pe lângă albia pârâiașului care despica valea în două, improvizând în fața primăriei o cișmea într-o cioată în care se revărsa continuu apa tămăduitoare. În alte trei zile se făcuseră cozi interminabile ca pe vremea Împușcatului la pâine. Venea lumea de pe toate ulițele cu bidoane de toate mărimile, peturi, canistre, damigene, ca și când va seca în seara aceea. Multă lume renunțase la apa curentă, folosind și pentru gătit același lichid neprețuit. Vremea trecea, oamenii erau din ce în ce mai joviali, uitau de junghiurile de altădată și de stresul adunat peste zi. „Curat leac!” fuseseră de acord cu toții. Între timp au apărut la cozi și persoane din satele vecine. Cum apa curgea neîntrerupt, zi și noapte, în stâlpul din apropiere s-a instalat un bec cu apărătoare pentru a înlesni aprovizionarea. Unii veneau cu mașinile, le parcau de-a lungul uliței și se așezau cu minți la coadă.

Faima ei se răspândise cu viteza sunetului. Unul povestea că fusese în Belgia la băiat, că lucra acolo ca tirist, iar la întoarcere s-a oprit în Austria

la un restaurant să mănânce. „Dom’le, am servit o ceafă de porc și la urmă am cerut apă plată, că eram cu mașina. Vine o duduiță cu o sticlă de un sfert, pe care scria cu albastru, cu litere mari, „Dora”, mi-o desface în fața mea, îi spun că nu mi trebuie pahar și îmi arunc ochii pe etichetă. Ce să vezi? Scria negru pe alb că apa provenea din Munții Rodnei, din România, chiar din localitatea mea de baștină. Măi, să fie! mi-am zis. Uite unde a ajuns izvorul lui Borgovan! Am mai cumpărat o sticlă și am adus-o la serviciu s-o vadă și colegii. Da’ știți cât m-a costat? Trei euro, măi fraților! Păi, nu puteam să fiu eu în locul lui? Prost să fii, noroc să ai!”

„Ai dreptate, dom’le! sări un altul cu gura pe un ton impertinent, după o scurtă ezitare. Da’ să vezi ce s-a întâmplat la noi în sat. Un vecin de-al meu, cu mintea trează, a făcut cură cu apa asta 30 de zile. A scăpat omu’ de gastrită, de riduri, ce mai, arată ca un flăcău vânjos. De bucurie, a trântit o beție de zile mari, iar după asta i s-a făcut rău și a vomat. Când colo ce să vezi? Înaintea lui strălucea un lăncișor de aur de 18 carate. Dom’le, scurt și cuprinzător, cel mai te-meinic indiciu: apa asta, conținând aur, este într-adevăr miraculoasă. Da’, stai să vezi! Acu povestește că n-ar fi exclus să aibă în el și vreo două ghiuluri, că simte ceva zornăind în burtă când se învârte în pat. De altfel, în corpul oricărui adult există 0,2 miligrame de aur: jumătate se află în oase și cealaltă jumătate în sânge și în organe. După ce ficatul, rinichii și hipotalamusul își iau partea lor, surplusul se transformă în brățări de aur, cercei, inele, verighete etc.” Curios, nimeni nu a schițat nici măcar un zâmbet și nu dorea să înfiripeze o conversație cu aproapele. Toți făceau pe dezinteresații fără grai, cu fețele impenetrabile, răsufând adânc, ușurați. Între ei se instalase o tăcere apăsătoare. Mintea fiecărui ascultător zbura cine știe unde. Pesemne că unii se gândeau la vigoare, alții la aur, de, fiecare cu iluziile sale, cu îndeletnicirile sale, cum îi stă bine unui gânditor profund și dens prin deșerturile vieții acesteia trecătoare. Parcă poți ști ce gândește fiecare om, nu?

Astăzi, cișmeaua improvizată într-o cioată a devenit amintire, căci a fost înlocuită cu un pavilion spațios cu patru bănci și „cu patru *robineți*, tip mofetă – repetă mașinal vicele, om cu slăbiciuni de cărturar, în interviurile sale de prin gazete, felicitându-se în gând pentru soluția găsită –, iar trecătorul are posibilitatea să servească apa pe loc, dacă dorește”. Mirajul ei atrage apari și din alte județe, despre care circulă zvonul că o îmbuteliază și o vând sub formă de apă plată.

Alexandru Jurcan

Proteza soacrei

Vlad își adoră soacra – e tot ce și-ar dori orice ginere. Lelea Marioara are aere de femeie de la oraș, chiar dacă nu și-a părăsit satul de la munte. Povestește la toată lumea cum a dat Vlad de fata ei, de Norica, printr-o greșală de telefon. Că el voise să sune nu știu ce meșter și a greșit o cifră, doar una, și viața lui a luat-o razna, adică Vlad s-a făcut om de casă. Adică soție bună, soacră generoasă și socru...alcoolic. Nu le poți avea pe toate, gândea el cu seninătate totală.

Vlad și Norica locuiesc la oraș. Biata Marioara are acum o problemă urgentă cu proteza ei mobilă, pe care o scoate noaptea, să i se poată relaxa gingiile. O ține într-un pahar, într-o soluție specială. Nu știe cum să elimine placa bacteriană, plus că a spart o nucă afurisită, ca pe vremea tinereții, cu dinții, iar acum s-a produs și o fisură urâtă. În concluzie, l-a rugat pe Vlad să ducă proteza la reparat și curățat. Vlad a luat cutiuța cu proteza și a urcat la volan. Pe drum, a oprit la stația de benzină, a fost și la toaletă, apoi a băut o cafea. Habar n-avea unde a dispărut cutia. Norica s-a enervat întâia oară: „Ce ai făcut cu proteza mamei?” Vlad n-a zis nimic și a plecat în goană la benzinărie. Noroc că era o perioadă de liniște, și doamna care încasează banii a recunoscut că a găsit cutia lângă cana goală de cafea. Atunci a realizat Vlad că a lăsat-o acolo, deoarece a scos-o din buzunar, căutându-și batișta. Da..., dar doamna a dat-o mătușii ei, care era în trecere pe acolo, și – culmea – proteza îi venea ca o mânășă. Nu și-ar fi putut permite vreodată o asemenea proteză, că avea o pensie mică. S-a enervat Vlad, a cerut adresa mătușii respective, a ajuns istovit acolo și a cerut proteza. Soțul femeii tocmai băuse mai multe țuici și l-a împins pe Vlad cu putere, „Măi, nesimțitul, vii în casa mea să smulgi proteza nevastei mele, că bag cuțitul în tine!”. Cu ultimele puteri, Vlad a ieșit în curte. Un câine uriaș s-a repezit la el și și-a odihnit colții în pulpa stângă. Începea să ningă, se apropiau sărbătorile și în aer plutea o magie cernută. „Dau un regat pentru o proteză!” – ar fi strigat Richard, dar Shakespeare dormea adânc.

O stare de înfrunzire

Laurențiu i-a telefonat Cameliei să-i spună că va dormi acolo la castrul roman, unde tocmai găsi-se niște cioburi romane inedite. Camelia se enervă în prima fază, apoi se luminează, gândindu-se că va putea citi în voie, deoarece soțul Laurențiu nu va mai spune : „Peste opt minute sting lumina!” O deranja enorm cifra „opt”, adică de ce nu „cinci” sau „zece” minute?

Laurențiu pornise de dimineață spre satul de munte ce adăpostea un castru roman pe creste. Cu rucsacul ticsit de unelte utile, el pășea tihnit pe cărarea îngustă, cu frunze sub tălpi și soarele în dreapta. Îl domina plăcut o stare neobișnuită de înfrunzire. De când era elev visa mereu la Via Praetoria, la Via Principalis, la ceramică și arheologie. Camelia începea să dea semne de oboseală în raport cu pasiunea lui. Călca peste cutiile lui pline cu ceramică și alte obiecte găsite la săpături. Uneori, Laurențiu lipsea zile în șir, dar ea nu era geloasă, știa bine că pe el îl dominau cioburile.

Camelia citea mult, gătea puțin, se uita la televizor. A cumpărat doi papagali să-i alunge singurătatea și să-i aducă o pată de culoare în zilele mai cenușii. Săptămâna trecută s-a enervat groaznic când Laurențiu a intrat în casă plin de noroi, cu cutii mânjite de umezeală și pământ. Ea a izbucnit în lacrimi isterice:

- Nu mai suport, crede-mă!
- Să vezi ce vase ștampilate am descoperit!
- Nu-ți pasă de mine, de viața mea!
- Mă obsedează procentul de ștampilate!
- Tu nu vezi că plâng?
- Ca să nu mai vorbesc de tehnica de decorare și de meșterii itineranți!
- M-am săturat! – a țipat ea și s-a închis în dormitor.

Camelia uita repede dialogul surzilor. Vedea bine că el nu auzea reproșurile ei. Trebuia să-l lase pe calea lui. Acum că el dormea din nou în cortul acela nenorocit, a apucat-o mila. Și-a amintit de izbucnirea ei de luna trecută, când a apucat un ulcior decorat și l-a făcut țândări. S-a și tăiat la mâna dreaptă, dar n-a uitat să-i spună lui Laurențiu că viața ei a devenit cioburi. După care l-a ajutat să lipească cioburile, de parcă își cârpeau amândoi căsnicia.

Ce idee i-a venit Cameliei! Să ia un taxi și să meargă la castrul roman unde înnopta Laurențiu. Să-i arate afecțiunea și înțelegerea ei! Să-i ducă ceva bun de mâncare. Să doarmă acolo cu el. Nu conta cât costa taxiul.

A ajuns la poalele dealului. A plătit taxime-tristului. Și-a scos lanterna și a început să urce po-teca îngustă. Era un întuneric spălăcit, murdar. De câteva ori s-a împiedicat și a vrut să renunțe, dar taxiul plecase. După vreo oră a ajuns la ruinele cast-rului. A și zărit lumina difuză din cort. S-a apropi-at tiptil. A desfăcut ușa moale și a văzut o femeie goală culcată pe burtă. Laurențiu nu s-a speriat:

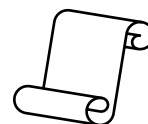
– Ea e Angoba... experimentăm ștampila-rea pe corpul uman. Să tăcem... să n-o trezim... ea e într-o transă ceramică... știu... și-e greu să pri-cepi... fără ea n-aș fi făcut atâtea descoperiri, crede-mă!!!

Jurnal Jojolica

Apoi am fost ieri la țară cu Crucia, că își serba ziua nepotul ei Murluc, prunc de 12 ani, foar-te răsfățat din cauză de mulți bani. Apoi părinții lui ne-o supraservit cu găluște din pești morți, cu zamă de varză acră și stătuță în butoi, plus că o pregătit un tort din fasole albă cu frișcă de magazin. Mur-luc nu ne-o băgat în samă, își făcea de distracție prin casa mare cât o viloancă. Doară au veceu cu senzație, adică nu să aprinde lumina până ce-și ara-tă omu intimitatea. Murluc își scoate mandravela încă de la ușă, să aprindă neoele mai repede. La mine o fost mai greu, că am multe dedesubturi din mătasă scrobită și foarte greu să arată păsărica me de lux.

D-apoi n-o fost numai asta. Că Murluc o mers la șură să prindă mâța vecinilor. Apoi o vrut să scape de ea și i-o uns curu cu benzină, că o auzât el cum să prăpădesc mâțele îmbenzinate. D-apoi mâța s-o simțit și mai bine, drept pentru care Mur-luc s-o nevrozat și i-o aruncat un chibrit pă curu însiropat cu benzină. Tulai!! Din verandă am văzut o flacăra bolundă suind la ceruri. Tulai, șura! Tulai, cum cădeau țiglele încălzâte precum vulcanu din Niagara! No, ce aniversare plină de foc!

Am luat găleți și am început a lucra și a asuda, da Murluc râdea, iar proasta de mă-sa zice: „Vezi ce deșteaptă generație, că să descurcă urjent, doară am scăpat de mâtă!” Io am asudat rău de tăt, și Crucia mi-o dat cremă de nidăfloare, ca să nu dau în boli de-alea cu ciuperce nebune.

Hayden Dorf

Arestarea

În acea dimineață, cerul metropolei i se părea mult mai luminos. Poate doar în zilele conferinței care l-a adus pentru prima dată în țara *dimineților liniștite* îl mai văzuse așa. Amintirea primului contact cu această lume pe care, în ciuda atâtor încercări, încă o găsea fabuloasă, copleșitoare, uneori, îi înflori un zâmbet pe buze. În ultima vreme nu avuse multe clipe de bucurie, totul fusese precipitat și trist. *Când ai un scut atât de fragil cum e trupul/spaimele mătură des toate urmele cerului*, își spunea, recitând în gând, cu nostalgie, două versuri scrise într-una dintre nopțile înfricoșătoare de la Paris. Dar sunetul insistent al soneriei îl scoase repede din visare. Kudo Abe și Nara Yamazaki îi zâmbeau larg pe ecranul interfonului:

- Bună dimineața, Alex Robinson, îi spuse Kudo.

- Bună dimineața, prieteni dragi. Tocmai intenționam să subliniez punctualitatea voastră, dar mi-am dat seama că ar suna... redundant. V-aș invita cu plăcere să urcați, dar nu știu dacă timpul ne permite.

- Cred că mai degrabă nu, îi răspunse japonezul. De altfel, ar fi lipsit de politețe și față de șoferul care ne însoțește.

- Da, așa este. Bine, în câteva minute cobor și eu.

Alex aștepta această călătorie cu nerăbdarea unui copil. Acceptase invitația celor doi noi niponi de a petrece câteva zile cu ei, la Osaka, doar după multe insistențe. Kudo și Nara avuseseră nevoie de doar câteva întâlniri pentru a-l plăcea pe Alex. Era optimist, mereu conciliant și foarte sincer, destul de ușor de descifrat. Orice bucurie i se reflecta instantaneu pe față, dar și supărarea sau indispoziția, deși, rar, îl însemnau cu aceeași promptitudine.

Lui, însă, chiar și ideea plecării i se păruse amuzantă și lipsită de pragmatism la început, o văzuse doar ca pe un gest de curtoazie a niponilor. Însă, când acestora li s-a alăturat și profesorul Min, demersul lor a căpătat o altă dimensiune. Doctorul îi explicase că Hyo-Ri, slăbită încă după transplant și urmând unele proceduri complexe de recuperare, avea să mai rămână în spital cel puțin patru-cinci săptămâni, iar el nu o poate ajuta cu nimic. De altfel, chiar și ea îl încurajase să plece.

Însă Alex luase decizia și sub presiunea unei alte probleme, care îl împingea tare de la spate spre aeroport. Kwan Jin-A îl anunțase că, după mai multe

zile petrecute prin spitalele militare și la sediul Serviciului Național pentru Informații, este timpul să se întoarcă acasă, în apartamentul din Sinsa-dong. Deși făcuse tot posibilul să o aducă înapoi din Coreea de Nord și o protejase de fiecare dată, generalul Choi nu avea cum să ocolească etapele procedurale foarte clare în astfel de cazuri: plecarea lui Jin-A din satul olimpic era echivalentă cu dezertarea și trebuia tratată ca atare. În aceste circumstanțe, tânăra fusese nevoită să treacă printr-o serie de interogatorii detaliate, atât despre conjunctura în care a părăsit serviciul, plecând în țara cu care ei, sud-coreenii, se aflau încă în război¹, dar și cu privire la perioada petrecută acolo, în Coreea de Nord.

Pentru Alex, impactul revederii sud-coreencei fusese foarte puternic. Bucuria de a o ști în viață, întoarsă miraculos din Coreea de Nord, se transformase treptat în mirare, apoi chiar într-o ușoară stinghereală. Nu numai că Jin-A refuzase orice discuție pe tema întâmplărilor de la Stadionul Olimpic, dar îi sugerase că lucrurile nu stau deloc așa cum le știe el. Alex, uimit peste măsură, nu pricepuse nimic din ceea ce auzise la spital și, de atunci, era foarte preocupat de subiect. Însă știa că prizonieratul traumatizant din nord și ancheta în derulare a serviciului de informații o fac pe Jin-A vulnerabilă, că ea are nevoie de o perioadă de refacere, de adaptare, așa încât își propusese să aibă răbdare. Îi datora asta. Dar era convins că, la un moment dat, va fi inevitabilă o discuție despre acele evenimente. Acum, însă, perspectiva de a pleca la Osaka pentru câteva zile îi aducea un răgaz prețios. La întoarcere, va lua o decizie. Foarte probabil, își va căuta o locuință temporară, până la externarea lui Hyo-Ri.

Drumul până la aeroportul din Incheon i se păruse foarte scurt. Pe bancheta din spate a mașinii, Nara și Kudo lăsau impresia că traseul de-a lungul fluviului Han le captivase toată atenția și fiecare dintre ei sta cu ochii pironiți în geamurile fumurii. Unui observator atent nu i-ar fi scăpat, probabil, sobrietatea pe care cei doi o arătau, în contrast evident cu atitudinea solară din zilele precedente. Ceva se schimbase, radical. La sosire, Alex fusese impresionat de comportamentul lor liber, fără disimulări, aproape occidental, tocmai de aceea surprinzător pentru doi niponi. Se vedea că sunt apropiați și era de presupus că vor petrece câteva zile pline de exuberanță la Seoul. Dar, cu siguranță, nu se întâmplase așa. Se bucurau,

totuși, cel puțin la nivel declarativ, de reușita transplantului de măduvă osoasă care adusesese din nou speranța vindecării lui Hyo-Ri și la care ei contribuiseră.

Aeroportul de la Incheon îi impresionase pe amândoi. Noul terminal, dat în funcțiune cu doar un an în urmă, înainte de Jocurile Olimpice de la PyeongChang, reflecta perfect axioma unui filozof elvețian, al cărui nume Nara nu și-l amintea, dar îi reținuse cuvintele: *Dacă ar fi să arăt unui extraterestru locul care reprezintă cel mai bine civilizația noastră modernă, acel loc ar fi un aeroport.*

- Vezi, Alex, aici rezultatele efortului depus pentru a crea o experiență unică pentru pasageri sunt evidente: spectacole culturale, expoziții de artă, centre de cultură coreeană, totul inundat de multă lumină naturală... Ce atmosferă liniștitoare pot crea aceste zone de verdeață! De pe puntea de observare, semnalizarea digitală dinamică este spectaculoasă, ajută mult estetica designului. Și toți acești roboți, care îți răspund la orice întrebare... E minunat! Pe Kansai², totul este foarte bine pus la punct, dar arată ca un hangar!

Kudo o completă imediat:

- Am văzut că au și un spital uriaș, nu aș fi mirat să existe și alte facilități despre care încă nu știm.

Zona în care se efectua controlul documentelor nu era aglomerată. Cei doi niponi trecuseră prin porțile biometrice și se opriră, în așteptarea lui Alex, care nu reușise să scaneze corect pașaportul. După două încercări eșuate, el solicită sprijinul unui tânăr în uniformă aflat în apropiere. Dar acesta, ca și cum nu l-ar fi auzit, făcu un semn discret și, imediat, trei militari înarmați îl înconjurară pe Alex, cerându-i să îi urmeze.

Kudo și Nara observaseră abia după câteva secunde că prietenul lor are probleme. Sub privirile lor stupefiate, tânărul american, încadrat de militarii cu priviri glaciale, se îndepărta în grabă. Un ofițer superior i se adresa, în limba engleză, imediat ce intră într-unul dintre birourile poliției de frontieră:

- Domnule Alex Robinson, sunteți arestat. Vă rog să îmi predați pașaportul.

Alex încremeni. Abia reuși să îngâne:

- Cum să mă arestați? Pentru ce? Sunt cetățean american!

- Pe numele dumneavoastră a fost emis, în această dimineață, un ordin prin care vi se interzice părăsirea țării.

- Cine și de ce mi-ar interzice să plec unde doresc? Și nu ar fi trebuit să știu și eu despre acest ordin?

- Sunt sigur că vi s-a adus la cunoștință interdicția, cu excepția situației în care nu ați fost găsit. Tocmai de aceea tentativa dumneavoastră de a pleca în Japonia este o faptă penală care impune măsura arestării.

- Nu se poate! Este, cu siguranță, o eroare. Sper că pot suna la Ambasada SUA din Seoul, nu? Totul se va clarifica repede.

- Da, aveți dreptul să îi contactați, dar să nu credeți că, așa cum ați spus, va interveni vreo clarificare. Aceasta este o problemă a statului sud-coreean și nu văd în ce măsură ambasada americană poate interveni. În acest moment sunteți sub jurisdicția poliției de frontieră.

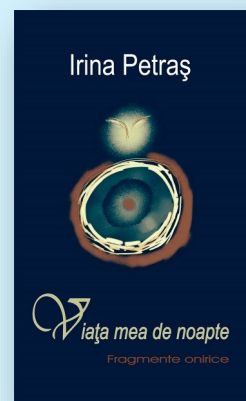
Note:

1. Războiul dintre cele două Corei, care a durat din 1950 până în 1953, s-a încheiat printr-un armistițiu, nu printr-un tratat de pace. Din punct de vedere tehnic, Nordul și Sudul se află în continuare în stare de război.

2. Aeroport internațional construit pe o insulă artificială în mijlocul Golfului Osaka.

Fragment din romanul
Șamanul din Jeju

Cărți primite la redacție

Irina Petraș, *Viața mea de noapte. Fragmente onirice*, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2017

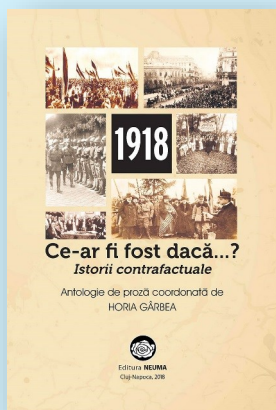

Irina Petraș, *Ochii minții. Eseuri, cronici, divagări*, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2020

Cornel Udrea, *Chiar el a spus cu mâna lui*, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2019

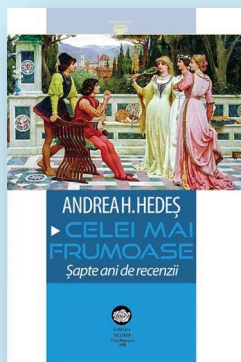
Cărți primite la redacție

Ce-ar fi fost dacă...? Istorii contrafactice, Antologie de proză coordonată de **Horia Gârbea**, Editura Neuma, Cluj-Napoca, 2018

Horia Gârbea, Lunaticul, îndrăgostitul și poetul, Editura Neuma, 2018

Andrea H. Hedeș, Celei mai frumoase. Șapte ani de recenzii, Editura Neuma, Cluj-Napoca, 2018

Ioan-Pavel Azap

Râpele Roșii

– ...M-au amenințat că-mi taie nasul...

Își ridică, fără să vrea, privirea și se uită la nasul lui, apoi, repede, îl privi în ochi. Vasile avea nasul mare, ca o așchie, tăios; continua să vorbească și nu-i observă privirea vinovată: se gândea că nasul ar fi trebuit, într-adevăr, puțin scurtat. Femeia din fața lui se scărpină cu un gest absent între sâni, prin rochia subțire de vară. Avea sâni mari și lăsați. Evită să o privească în față...

– ...Și eu pentru ei m-am luptat, să-și ia pământul înapoi, să nu-l folosească primarul și șleahța lui... Eu n-am pământ, doar mama are ceva, la Râpele Roșii...

Vasile era asistent la Facultatea de Fizică, în C., dar locuia într-un sat din apropiere. Noaptea, din grădina lui se vedeau reclamele luminoase ale orașului; totul părea o machetă, o fantezie, aproape ireal... Era consilier la Primărie. Se certase cu primarul și acum voia să-l dea la ziar...

– ...În Revoluție am fost în oraș, pe stradă; puteam să mă împuște...

„Eu puteam să te împușc”, gândi. „Eram soldat, n-am tras niciun foc de armă, dar aș fi putut să o fac, dacă mi s-ar fi ordonat... Mi-era frică, o frică teribilă, dar eram și puțin curios: Nu mai împușcasem, niciodată, pe nimeni...”

– ...Și primarul a ținut o ședință, fără să ne anunțe, a chemat numai pe cine a vrut el...

Îi privi mâinile. Erau crăpate și murdare. La mâna stângă avea un deget bandajat cu o cârpă legată neglijent. Nu-l asculta și nu știa ce vrea de la el. Privi pe geamul autobuzului și nu recunoscuse strada, deși trecea în fiecare zi pe acolo. Auzea frânturi din ce-i spunea celălalt, mecanic, dar nu pricepea nimic; percepea doar sunetele, fără să înțeleagă cuvintele, fără să lege între ele propozițiile, frazele...

– ...Acum ne-am retras, suntem patru... Fără noi, Consiliul nu poate lua nicio hotărâre...

...Mergea odată, departe, cu trenul, optsprezece ore de drum... A coborât într-o gară, să bea apă... Trenul a plecat și a reușit doar să se agațe de ultimul vagon, vagonul de poștă. Era noapte și cald... Însoțitorul vagonului i-a spus că trenul nu mai oprește decât peste o oră, o oră și jumătate... I-a arătat o masă și l-a îndemnat să doarmă, îl va trezi el în prima gară... S-a întins, dar n-a putut adormi. Acolo, în vagonul de clasa a doua, aglomerat și murdar, îl aștepta cineva... A stat ca pe ghimpi. În prima gară a coborât și s-a repezit spre vagon... În compartiment, toți dormeau; nici nu i s-a observat lipsa. A ieșit pe culoar, și-a aprins o țigară...

– ...Eu am citit ceva la viața mea. Știu ce înseamnă o revoluție, ce e aia politică... Lui i-e frică, se înconjoară doar de oameni slabi, proști, mai proști decât el, și atunci se simte puternic și deștept...

Privi pe geam, și parcă se dumiri unde se află. Dar nu înțelegea de ce e acolo, în acel autobuz, și unde merge. Vasile continua să vorbească. Trecuse acum la altceva...

Autobuzul se opri și el coborî fără să-și ia rămas bun. Era cald, și căldura, și lumina îl orbiră. Avea senzația că nu mai poate respira. Înghiți de câteva ori aerul fierbinte și începu să perceapă din nou zgomotul străzii și figurile oamenilor.

Din volumul de proză *Zgomot de sticlă spartă*, Editura Tribuna, Cluj-Napoca, 2020

Leon-Josif Grapini

Datoria

(După un fapt real de la Șanț)

Când vine toamna nu ai vreme nici să mori, dacă ți-ai pus cumva în gând să faci asta, cum tot așa, și în celelalte două anotimpuri de dinainte, timpul nu te lasă nici măcar să-ți tragi sufletul, abia la iarnă ce mai poți sta câteodată lungit pe pat în plină zi, să te gândești la ziua de mâine fără îngrijorare sau chiar la nemuirea sufletului, cu toate că, știi doar, muritor este sufletul, dacă nu el, cu certitudine sălașul lui, poate pieri chiar în clipa când gândul acesta îți inundă mintea, dar, întorcându-ne de unde am plecat, repetăm, când vine toamna nu ai vreme nici să mori.

Cu acest gând tânăra nevestă, îmbrăcată în cămașă de noapte și desculță, se apropie de lampa spânzurată de grinda tavanului de lemn a încăperii slab luminate, ridică sticla din nuclea, suflă și stinge flacăra palidă și tremurândă înflorită din capul feștilei, lăsând întunericul din unghere să se întindă și să se lăfăiască în întreaga odaie, apoi, cu pași ușori, se îndreaptă spre pat și se strecoară sub cergă, trăgându-și învelitoarea grea peste trupul ostenit, ca și cum s-ar îngropa sub o glie de pământ, și se lipește de bărbatul ei, a cărui răsuflare liniștită și molcomă lasă de înțeles că doarme buștean. Ultimele patru zile au fost friguroase, mai friguroase ca în ceilalți ani, semn că iarna vine mai repede, fapt ce-i dă, pe de o parte, o stare de mulțumire, în anotimpul alb, în ciuda zecilor de metri de urzeală de țesut, fie pânză de cânepă, fie pănură de lână, lucrul nu o încovoiaie precum în anotimpurile calde, primăvara, pusul în pământ, vara, făcutul și adunatul fânului, toamna, strânsul recoltei, dar, pe de altă parte, îi dă și o stare de neliniște, mai are o tarla lungă cât o noapte de sfârșit de decembrie, pe care cucuruzul copt a rămas pe tulpină, și o țarină tot atât de întinsă cu cartofii nescoși din cuiburi, iar brațele casei, deși sunt șase, nu toate-s folositoare, cele două ale copilului de numai opt ani nu se pun la socoteală, mâinile neîmplinite nu sunt de mare folos, nu-i vorbă, se împrumută la lucru cu vecinele mai în vârstă, ea fiind cea mai tânără femeie de pe uliță, și cu prietenele de seama ei care nu au chiar atâta moșie, însă, dacă iarna se grăbește precum s-a grăbit ea la măritiș, o va prinde Crăciunul cu tulpinile

de mălai netăiate și rămase pe câmp, să le bată vânturile și ninsorile, făcând-o de rușine în sat. Așa că, acum o săptămână, a rugat-o pe baba clopotarului, o femeie de ispravă, harnică foc, pe care astă-vară a împrumutat-o cu niște bani, să se plătească de datorie secerându-i tuleii din grădina casei, măcar aștia să nu-i mai stea după cap, iată că datornica încă nu și-a găsit vreme să intre în lanul de porumb, însă nu și-a pierdut speranța, bătrâna e de încredere, doar că are prea multe datorii în sat. Îngândurată, se străduie să înlăture gândurile supărătoare și să se lase cuprinsă de somn. Somnul e bun ca o moarte, te scapă de gânduri, când te cuprinde, când nu te învăluie, tot o moarte este, că te lasă pradă grijilor, așa că nevasta încearcă să adoarmă, și chiar era s-o facă dacă mâna bărbatului, mare ca o lopată și aspră ca o glie întoarsă arsă de soare, nu s-ar fi strecurat ca un șarpe flământ spre coapsele ei, dibuindu-le și încercând să le îndepărteze una de alta.

Bătrâna întredeschide ușa de la tindă, apăsând clanța cu mâna uscată ca un vreasc, își scoate capul afară, apărându-și fața de întepăturile frigului cu colțurile basmalei, și strigă cu voce răgușită, ca dintr-un capăt de lume, Hai în casă, ce tot moșmondești atâta, în seara asta ne culcăm deodată cu găinile, deodată cu găinile altora, căci orătăniile ei nu au de ani buni, numai o vacă, slabă și amărâtă ca o umbră, pe urmă, după ce trage ușa după ea, așază pe masă mămăliga caldă, rotundă și gălbuie ca o Lună plină, trei farfurii adânci, în care toarnă, doar în două dintre ele, lapte de vacă aburind și, lângă farfuriile, trei linguri proaspăt spălate și șterse de apă cu colțul șorțului. Când va intra moșul în casă, înainte de a se așeza în capul mesei, va lua farfuria goală și lingura ce nu vor fi folosite și, ca de fiecare dată înainte de a se pune la masă, blând și înțelegător, le va băga la locul lor în dulapul din spatele sobei. Bătrânului i se pare că e strigat, nu-i sigur, auzul și-a pierdut din finețe din cauza clopotelor, dar mai întârzie dintr-un motiv anume, plăcerea lui de seara este să țesale îndelung vaca, să rânească în grajd, să arunce stroh pe dușumeaua udă de scursurile animalului și să bage fân proaspăt în

iesle, o plăcere atât de mare, încât face toate acestea ca și cum s-ar preumbla prin rai. Așadar, pentru el, raiul nu poate avea alte forme, culori și mirosuri mai plăcute decât acest loc, în care mai zăbovește spre a-și spori bucuria de a trăi. Când intră pe ușă, cușma, purtată fie vară, fie iarnă, nu-i mai sus cu mult de clanță, moșul fiind, dacă nu cel mai mic, cu siguranță unul dintre cei mai scunzi bărbați din sat, motiv bun pentru a primi o poreclă neplăcută gen Năpârstocul ori Butucașul, a scăpat de ele ori de altele asemănătoare, fiindcă poartă alta, Clopotarul, noroc cu meseria lui de o viață. Nu s-a supărat, cum nimeni din sat nu se supără, mai toți sunt porecliți în fel și chip, cei nenumiți altfel de cum sunt trecuți în certificatul de naștere sunt puțini la număr, au scăpat întrucât e suficient de hilar numele primit la botez. Se pun porecle nu doar din cauză că lumea satului e ca lumea, răutăcioasă și batjocoritoare, ci din pricină că atunci când mori, înainte de toate, îți moare numele, nu mai ești tu, nu mai este nici numele tău, rămâne doar porecla pe buzele celor care, nostalgici sau mânioși, vor să-și mai amintească de tine. Oricum, dacă Dumnezeu vrea să ni se adreseze, nu are nevoie nici de nume, nici de porecle, are căi de adresare nebănuite de noi. Cum nu există doi oameni identici, tot așa nu există două porecle la fel. Porecla este strict legată de înfățișare, de alură, de calități și defecte, de meserii și de altele pe care cei ce dați porecle le știți mai bine decât mine, este și o cale mai lesnicioasă pentru a identifica pe cineva. Cum numele se repetă de la un om la altul, din pricina arborelui genealogic și a lipsei de imaginație, identificarea e mai ușoară după poreclă. Decât să fii pus în încurcătură, întrebând, Care Ion, cel de sub dâmb ori cel din sus, nu mai bine înțelegeți din capul locului că e vorba de Ion al lui Bortăș, nu de Ion al lui Brânză.

Ia uite drăcia dracului, când socoteam că numai mâinile mele și ale bărbatului ne scot cât de cât din necaz, mâna lui își caută de lucru între picioarele mele, rostește în gând femeia, deloc revoltată, ba, dimpotrivă, cu satisfacția de a se simți râvnită, nu că nu și-ar fi dorit momentele de plăcere trupească, doar era tânără și poftitoare, dar era prea obosită, iar în patul de alături cel mic nu e atât de mic, încât, dacă nu doarme, să nu priceapă din ce pricină scârțâie patul părinților, așa că prinde drăgăstos mâna soțului, o strânge ușor, cu înțeles, și-o trece peste sânul stâng, odihnind-o acolo preț de câteva clipe, și o îndepărtează alene, parcă voind să nu stârnească supărări posesorului acesteia, apoi se întoarce cu spatele și se lipește de omul ei, bucurându-se de căldura și tăria trupului său. Gestul lui a făcut-o să uite de griji, se liniștește și, cuprinsă de brațele lui puternice, se simte protejată, viața își va urma cursul, când iubirea te învăluie, vântoa-

sele se risipesc, puhoaietele se retrag, negrul devine alb. În patul celălalt, copilul se foiește, căutându-și un culcuș mai odihnitor. Prudența e mama siguranței. Cine a făcut sau a gândit întâia oară această afirmație a fost, poate, chiar o tânără femeie, dorită de soț, mamă a unui copil încercat de nesomn.

Bătrâna avea douăzeci de ani când s-a măritat cu clopotarul, mai mare în etate ca ea cu cincisprezece toamne, potrivit termen, doar era holtei tomnatic, mai mare în etate, însă mai mic în stat cu două șchioape, nu s-a luat cu el că i-a fost drag, dar era singurul bărbat care a pețit-o, iar ea trebuia să se mărite din cel puțin două motive, unul, se putea numi fată bătrână, și al doilea, trebuia să lase cale liberă spre măritiş celor două surori mai mici, cerute deja de la părinți de viitorii lor soți, s-a sacrificat mai mult pentru ele, din bunătate, sacrificiul e dovada supremă a bunătății. Omul bun și blând distruge resentimentele, așa că, în timp, l-a îndrăgit, e mai degrabă o dragoste de mamă, la fel o percepe și el cu mintea lui necoaptă pe de-a întregul. Se uită miloasă la el pe sub sprâncene, îi urmărește amuzată mișcările, când stă la masă, cum picioarele nu-i ajung pe dușumea, le bălăgănește ca un copil neastâmpărat, ea știe că de plăcerea mâncării face asta, chiar pare un băiețel îmbătrânit, cu toate părțile trupului mici, în afară de mâini, care sunt lungi și groase, ca niște crengi de copac, făcute parcă anume pentru a trage de frânghiile clopotelor. De s-a îndura de noi bunul Dumnezeu, vom dormi un ceas ori două, apoi o luăm din loc, rupe ea tăcerea cu glasul subțire și stins, la care el răspunde dând ascultător din cap, nu-l împiedică la vorbă dumicații de mămăligă băgați în gură, așa e de felul lui, rar se întâmplă să scoată un cuvânt, se înțelege cu ea mai mult prin gesturi, de prisos rostirea dacă gesturile o înlocuiesc pe deplin, risipă de cuvinte fac doar limbuții și mai marii țării. Toată viața ea a muncit în sat, a lucrat pământul altora, cumva trebuia și trebuie încă să aibă cu ce trăi, averea lor e puțină, iar ce primește el pentru meseria practică nu ajunge, să tragi clopotele în sărbători, la înmormântări și în caz de primejdie nu e totuna cu a presta zi de zi o muncă plătită regulat, doar iarna se strâng mai mulți bani, căci atunci, ca un făcut, se înmulțesc îngropăciunile, poate e numai o simplă întâmplare faptul că iarna, dacă nu peste tot, cel puțin aici, spre deosebire de celelalte anotimpuri, încheind anul, încheie și anii mai multor oameni. Cu copiii să le fie de ajutor în casă și sprijin la bătrânețe nu i-a dăruit Cel de Sus, ei, aici, jos, pe pământ, s-au străduit ca orice cuplu aflat în aceeași situație, unul dintre ei, dacă nu cumva amândoi, poartă toată vina, n-au cum ști, la doctor n-au mers de sfială, evlavioși fiind n-au călcat strâmb și nici n-au apelat la farmece sau la alte

drăcovenii, așa că au căutat altă cale, au înfiat fetița cea mare a unei nepoate de-a bătrânei din partea surorii mijlocii. Ziua în care s-au întors de la consiliul popular cu fata de mână, între ei doi, a fost cea mai frumoasă sărbătoare din viața ei, atunci visul de a întinde masă pentru trei persoane s-a împlinit, deși copila nu a mai dat pe la ei nicicând, ea, nevasta clopotarului, nu a mai vrut să iasă din acest vis minunat, de fiecare dată când pune masa, așază trei farfurii și trei tacâmuri, nu știi niciodată când fetița, femeie în toată firea acum, se întoarce la casa părintească, într-adevăr, se va întoarce când ei vor fi pășit pe lumea cealaltă, ca să vândă bruma de avere moștenită. Moșneguțul, din vinovăție, asumată în totalitate, și din bunătate, îi dă voie să-și trăiască visul, dacă nu visăm, suntem morți, atâta lucru îl duce și pe el mintea, altfel cum să-i înțelegi propria visare, aceea de a crede că cele patru clopote sunt odraslele lui dragi, cărora le adresează nestingherit câteva cuvinte dragăstoase ori de câte ori urcă în turnul cel mare al bisericii.

S-a cufundat în somn liniștită, lipsită de frământări, chiar fericită că a doua zi viața își va relua cursul firesc, ultimul ei gând îndreptându-se cu tandrețe și cu recunoștință spre bărbatul ce o strânge în brațe ca și cum i-ar fi teamă că ea se va ridica de lângă el și va pleca definitiv în lume sau într-o altă lume, dacă alta o mai fi, lăsându-l neputincios și deznădăjduit în fața unui pustiu întins și crud, propriul lui destin. Copilul doarme împăcat, cum la fel de împăcați dorm și părinții lui. Nimic nu tulbură liniștea nopții și somnul lor dulce. Nimic nu tulbură liniștea nopții și somnul lor dulce doar până în clipa asta, când un zgomot strașnic, îngrozitor, venit parcă din lumea de apoi, umple încăperea, alungă visele și trezește la viață trei suflete înspăimântate.

E vremea de mers, spune bătrâna, tu n-ai de făcut mare lucru, mai mult să stai în spatele meu, că mă copleșește teama și groaza numai la gândul că -oi fi singură, noaptea, pe pustii. În noiembrie, întinericul nopții e mai gros și mai adânc, aerul, aproape înghețat, iar lucrurile, reci, de parcă moartea le-a luat în stăpânire. Nu-i nevoie să-l atenționeze asupra frigului, moșul se poartă, așa cum am spus, fie vară, fie iarnă, cu căciulă și, spun acum, cu căput de lână, numai ea își pune, în plus, peste bluza groasă un pieptar, să-i țină de cald la spate și să-i lase mâinile libere spre a-și face treaba, și pe cap încă o năframă. Când ai promis că seceri tuleii de porumb, apoi îi seceri, destul îi că a trecut o săptămână fără să dea curs cererii tinerei vecine, nu s-a sustras, a dus la bun sfârșit alte datorii avute, și mai are încă, dacă sănătatea și vremea o lasă se achită de toate până la sărbătorile de iarnă. Înarmați, ea cu o seceră, el cu o brișcă și cu un ghem

de sfoară, luat din precauție, dacă frunzele lunguiețe, uscate de soare, umezite de ploii și întărite de frig ale porumbului se rup, pentru legarea snopilor e nevoie de sfoară, așadar, astfel înarmați ies din casă și intră în bezna mocirloasă a nopții, se îndreaptă spre porțița curții și, după ce trec prin ea, o iau la stânga, spre grădina nevestei, aflată în capătul ulicioarei, o grădină lungă și lată cât o zi de post. Când ajung, mai mult pe băjbăite și din obișnuință, în fața grădinii, bătrânelul, luându-și cușma din cap și scărpinându-se în creștet, o întreabă, Toată trebuie. Dacă ar fi Lună, i-am putea zări fața mirată, nu din cauza dimensiunilor impresionante ale porumbiștii, ci mirată ca și cum și-ar fi dat seama că a rostit prea multe cuvinte, întrebarea adresată printr-o singură vorbă, Toată, ar fi fost tot atât de bine înțeleasă de consoartă, Toată dară, vine răspunsul așteptat, când te hrănești de legat strujeniei, mai stai deoparte, gat eu dacă se îndură de mine Cel de Sus. După cum stă treaba, nu prea se îndură Cel de Sus, de acolo, de sus, cerne o ploică mărunță, rece, aproape înghețată, și, dacă ploaia e insuficientă pentru a le pune la încercare credința, răbdarea și perseverența, dintr-o parte bate un vânt tăios ca o plesnitură de bici, unde mai pui că, la acestea, se mai adaugă și întunecimea ca o smoală, ce nu permite ochiului să zărească mâinile, secera și tulpina, mâinile și secera care, în ciuda tuturor adversităților, își văd cu hărnicie și cu spor de rostul lor, mâna stângă prinde tuleiul, dreapta îl retează scurt la un lat de palmă de la pământ, tuleii sunt așezați într-o grămadă pe care moșul o cuprinde în brațe, o saltă, simțind-o udă și înghețată, o strânge cu mâinile puternice ca două animale sălbatice și o leagă peste mijloc fie cu o frunză lungă cât o sabie, fie cu o bucată de sfoară tăiată din ghemul ținut, de teama pierderii lui, în buzunarul caputului, lângă briceag. Când femeia se îndreaptă de șale și trage aerul rece în piept ca să prindă noi puteri, el se scarpină în cap, socotind că mult nu mai au, dar au mult mai mult decât bănuiește. Să tot fi fost ceasurile zece ale nopții, când au intrat în lan, acum, când bătrâna se odihnește ca moartă pe bolovanul din fundul grădinii, cunoscut atât de bine ei, și el, stând alături în picioare, îi ține de urât, să tot fie pe la patru, patru și jumătate, apreciază timpul după lucru, ar ști precis dacă s-ar vedea orologiul din turnul bisericii, în care el urcă, la nevoie, întotdeauna cu bucuria copilului în fața unei jucării noi, dar ceasul stă ascuns vederii, e beznă, plouă mărunț și e frig. Pe chipul împietrit și vânăt al bătrânei răsare, cu chiu, cu vai, un început de zâmbet, care, înainte de a se împlini, rămâne spânzurat într-un colț de gură, suficient cât să trădeze bucuria de a se ști plătită de datorie, iar bucuria asta îi încălzește nițel sufletul.

Speriați, s-au ridicat toți trei în capul oaselor, zgomotul ce i-a trezit, îngrozindu-i, s-a stins, doar niște foșnete slabe se mai deslușesc afară, dincolo de ușa tindei, în târnaț, nevasta, culcată ca de obicei pe marginea dinspre încăperea a patului, venindu-și în fire și bănuind ceva, spune mai mult pentru ea, Mă duc eu să văd cine-i. Aprinde lampa și se îndreaptă temătoare, totuși, spre ușă, Cine-i acolo, întreabă cu voce ridicată, mai mult pentru a-și da curaj, Noi, se aude un glas scăzut și înfrigurat. Înțelegând despre cine e vorba, tânăra femeie, sub privirile curioase ale bărbatului și cele încă înfricoșate ale copilului, trage zăvorul, deschide ușa și, în lumina strecurată prin deschizătura ei, îi vede pe cei doi bătrâni, uzi leoarcă, înghețați de frig, cu chipurile pământii și împietrite, pe care, la unul din năframă, la celălalt din cușmă, se preling firicele

subțiri de apă. Faceți bine și iertați, îndrugă bătrâna, i-am zis la al meu să vă bată în ușă, dar, de frig, de oboseală, mi-a ieșit din minte că el bate în ușă ca și cum ar trage clopotele, de știam nu-l lăsam să vă înspăimânte în așa hal, Nu-i nimic de iertat, dar faceți bine de intrați în casă, sunteți morți de frig, Apoi, cândva tot avem de murit, am venit numai să-ți spun că e gata mălaiul, e tăiat, e legat și strâns în grămezi, puteam veni la ziuă să-ți dau de știre, dar, după ce prânzim, o luăm din loc, mai sunt datoare și la alții. Iertare de întârziere și deranj, rămâneți cu bine.

Încă e noapte, încă plouă mărunț, încă e frig, doar vântul ce s-a mai potolit.

Din volumul *Cartea despre Șanț*,
Editura Școala Ardeleană, 2022

Ziua, în amiaza mare

(Continuare la *Amiază de vară* de Marin Preda)

Femeia rămâne țintuită locului, sprijinită cu mâinile de gardul negru al grădinii, cu ochii după vecina ce lipăiește grăbită spre bățutura ei și cu urechile încă ciulite la zgomotul nefiresc ce răzbătea cu puțin timp în urmă din propria-i casă, un țacănit ce a pus-o pe jar și pe spaime, dar care a încetat brusc odată cu înjurăturile și amenințările venite ca din cer ale vecinului. Cu îngrijorarea încă răstignită pe chip, femeia nu se hotărăște să o ia din loc, își întoarce capul spre ograda sa, privind atentă la cloșca ce scurmă harnică la marginea gardului și la puii ninși de țărăna ce se bulucesc hrăpăreți spre ciocul găinii, încercând să prindă găngăniile dezgropate. E o liniște de vară incremenită, vârfurile salcâmlor, cu frunzele nemișcate, adormite, se desenează neclintiți în lumina albă a cerului, niciun glas și niciun freamăt nu tulbură tăcerea statornicită odată ce cuvintele răstite ale vecinului au încetat. Cu privirea neliniștită și cu înfricoșarea în suflet, femeia se urnește din loc și o ia spre casă, trebuie să-și calce pe inimă, să intre în odaie, altă cale nu există, doar nu e să stea ca o bolundă pe-afară până i-a veni bărbatul de la gară, și dacă vine ce, cum să-i spună, Taci, fă, îi va închide gura, te-a ars soarele în creștet și ți se năzare, unde-ai mai pomenit una ca asta. Iaca a pomenit, s-a întâmplat în casa ei.

Încă de dimineață ochiul stâng a început să-i joace, și-a făcut cruce peste el cu arătătorul mâinii drepte, în zadar însă, multă vreme s-a zbatut ca un câine în lanț, dornic de libertate, n-a zis nimic, știa că nu-i a bună, dar, până la urmă, cum temerile și suspiciunile îi dădeau ghes, tot a zis. Când l-a văzut pe

omul ei că scoate caii din grajd și-i trage la căruță, un gând rău i-a fulgerat mintea, Ia stai, încotro o iei, a îndrăznit ea, Tu vezi-ți de treburi, fă, că ai multe, i-a răspuns bărbatul înhămând caii, Oi fi având, dar tot nu mă rabd să te întreb, Ce să întrebi, Oi vrea și eu ca toată muierea să știu unde o iei, La ce-ți folosește nu-mi dau seama, dar află că merg devala, la gară, s-a rugat de mine ieri învățătorul să-i duc o căruță de scânduri, i-au venit cu vagonul, pentru școală, Ei, și, Și mă duc, vezi de băiat să iasă cu oile pe izlaz, să-i spui, până nu se bagă-n umbră satul, n-are ce căta acasă, Bine, bine, numai vezi, ai grijă, Grijă la ce, Nu-ș la ce, că mi se zbate ochiul stâng, După așa semne te iei tu și proastele ca tine, nu te îngriji în zadar. L-a privit cum iese pe poartă, îndemnând, din capul căruței, caii cu vorbă aspră și cu atingeri blânde de bici pe crupă, și-a făcut cruce și a rostit un Doamne ajută și păzește. Două ceasuri mai târziu, după ce băiatul a plecat cu oile, fluierând subțire o frântură de cântec, nu înainte de a-l dădăci și pe el ce și cum, fără a-i pomeni de tremurul ochiului, spre a nu-i împovăra cugetul cu gânduri negre, de, el e copil, nu bărbat, s-a apucat să spele haine, a scos cu ciutura apă din fântână, a umplut copaia, a pus la înmuiat cămeșile și izmenele și, după ce a mai trebăluit una, alta prin casă și prin bățatură, s-a apucat să le frece ca să scoată negreala din ele, apoi, storcându-le și scuturându-le bine, a întins albiturile pe sfoara spânzurată de-a latul curții, prinsă la un capăt de creanga unui prun, iar la celălalt, de un par înfipt sub streășină tocmai cu acest rost. Când să o ia spre odaie, numai ce aude țacănitul. Întâi și-ntâi a crezut că e

doar un gând născut în mintea ei frământată de griji și de bănuiele, o năzărire, sau, cum a stat aplecată asupra copăii, venindu-i sângele în cap, a ametit și aude în urechi poate tocmai retragerea sângelui în trup, dar în scurtă vreme s-a convins că nu e asta, și nici că nu i se năzare, din odaie se auzea deslușit cum mașina de cusut bătea ritmic ca și cum cineva ar coase ceva. Să se apropie de fereastră îi era frică, oricum, lucru curat nu poate fi, a gândit cu mintea tulburată, bărbatul e dus, copilul așijderea, altcineva n-are cine să fie înăuntru, fără dacă un suflet rătăcit își caută de lucru pe lumea asta, taman în casa ei. A prins nițel curaj, la urma urmei e femeie în toată firea, s-a apropiat de prispă, de geamul deschis larg, a dat o roată cu privirea în încăpere, din acel loc nu putea zări și mașina de cusut, dar o auzea răspicat, ba, când a dat să-și bage capul înăuntru, țcănitul a crescut în intensitate sperind-o de-a binelea și făcând-o să sară în lături. Nu știe cât timp să fi rămas înlemnită în mijlocul ogrăzii, după o vreme, dezmetindu-se, dar cu inima încă strânsă de înfricoșare, a ieșit pe poarta deschisă, a dat colțul casei și s-a îndreptat spre ograda vecinei, a găsit-o dormind, răpusă de căldura toropitoare a zilei, a strigat-o de la fereastră și, după ce aceasta s-a trezit și și-a venit în fire, a chemat-o în fundul curții. Vecina, curioasă și tulburată la rândul ei, a însoțit-o până în spatele casei, unde, primind lămuriri în legătură cu scopul chemării ei acolo, a ascultat cu atenție, într-adevăr, din odaie, prin ferestrele deschise spre prispă, peste curte, plutea zgomotul ritmic scos de mașina de cusut. Dar nu au apucat să se dumirească sau să se tulbure și mai tare, că glasul nervos al vecinului sosit cu căruța plină de saci le-a readus cu picioarele pe pământ, sperietura de până atunci fiind înlocuită de una nouă.

Acum n-are ce face, rămasă singură, nu are decât să o ia spre casa ei, așa că intră în curte, se oprește locului și ciulește urechea, zgomotul nu se mai aude, se apropie tiptil, urcă prispa și așteaptă în fața ferestrei deschise, nimic, e o liniște deplină și afară, și înăuntru, dar numai până când o vrabie își scutură aripile în vârful unui salcâm, făcând tăcerea din jur și sufletul muerii să tremure ușor, își face cruce cu limba în gură și pătrunde în cameră, unde, la locul ei, mașina de cusut doarme tăcută.

Mai spre seară, din drum se aude o voce de bărbat, Băă, ești acasă, Care ești, mă, vine răspunsul din odaie, însoțit de capul ițit la fereastră, Eu, mă, cine dracu să fie, venii să dai o țuică, dacă te lasă inima, că de avut știu că ai, Dau, mă, îndrăznește de intră. Vecinul pătrunde în tindă, iar de acolo, în cameră, unde zăpușeala de afară parcă a mai dezbrăcat o haină când a răzbătut înăuntru prin ferestrele date în lături, Cald, mă, constată cel intrat și așezat pe pat, cu picioarele sprijinite pe un scaun adus, la îndemnul

tatălui său, de copil, Zici că nu se mai termină arșița asta, fă, muier, ia adu tu sticla aia începută și niște cești, Îndată, vine răspunsul femeii din tindă, care, în scurtă vreme, intră cu cele cerute și le rânduiește pe masă, apoi iese din încăpere, îngândurată. Cică i s-a zbatut ochiul stâng, zice gazda turnând în ceșcuțe băutura cu miros amestecat de prune și de mere, și mi-a dat în grijă pe unde merg și ce fac, Muier ca toate celelalte, ce să le faci, griji puține și aiureli multe, dar unde ai fost, că te văzui trecând cu căruța spre vale, întreabă vecinul, luând din mâna celuilalt ceașca plină ochi cu țuică, Ia, mă, noroc, la gară, mă dusei, la rugămintea învățătorului, să-i aduc niște scânduri, i-au venit cu mărfarul, cică pentru școală, Fă-te încoace și cu o țigare, ai, Am, ia de-aici. Bărbații puflăie din țigări și sorb băutura limpede și tare. Mai dăm o mână de ajutor, continuă gazda, că, de, nu-i om rău învățătorul ăsta, și-i destupat la cap, le descâlcește mințile ăstora mici, baremi ei să se aleagă cu ceva în plus, că noi, Lui da, pe alde primarul și părintele, când m-au solicitat, i-am întrebat cât dau de-o căruță, că ei au de unde, nu rup decât din ce-i al nostru, tot de la noi, mă, ca să nu uit de ce-am venit, ia zi, rămân cu tine în ceată și vara asta, Rămâi, Să mă pui la socoteală, că acuș începe treieratul, sunt omul vostru de bază, sus, pe batoză, Las că anul ăsta nu te ținem numai pe tine la coș, îl mai trecem și pe alde strâmbul din dâmb, că tot n-are cai și căruța, o fi el strâmb, dar nici așa, să-i căram numai noi snopii cu căruța, și are la șire cu ghiotura, baremi atâta, să stea sus și să arunce snopii, Dă-l încolo, că-i bătut de soartă, Mă, vrei în ceată, bine, faci cum zic, ori sunt șeful cetei, și eu hotărâsc ce și cum, ori, Mai pune una, nu-i rea, e tare, E trecută a doua oară, Bună, mă, te arde ca focul. Din tindă răzbate glasul altei femei, Aici, ești, omule, întreabă soția musafirului, venită și ea în vizită, Da ce-i, fă, te găsiși să-mi iei urma, Când m-oi găsi eu să mă țiu după tine, să te bucuri, iaca am venit la vecina, cu treburi și cu vorbe de muier.

Cele două femei, desculțe, cu fustele înfoiate trase în jos, peste genunchi și pulpe, stau alături, pe prispă, și schimbă vorbe. Pe cerul încremenit, la apus, câțiva nori roșietici se înghesuie unii în alții, de parcă n-ar fi loc destul pe toată întinderea albă, o umbră de răcoare răzbate dinspre dealuri, e mai mult o părere, sau o dorință a femeilor înecate de năbușeală. Tu, face vecina privind-o lung și întrebător pe cealaltă, Ei, I-ai spus la al tău, Despre mașină, Dară, Nu, pentru el sunt o proastă fără minte, cu năzăriri în cap, Lasă-l, așa-s toți, mână caii după una, alta, beau o țuică, trag o țigare și cred că soarta lumii e pe umerii și în grija lor, Poate tot i-oi spune, dar ai auzit și tu țcănitul, Auzit, Ai apucat a-l desluși bine, că te-a hăcuit cu vorba al tău de-am crezut că pică cerul, nu alta, Deslușit dară, poate era cineva în odaie, Fugi,

soro, era goală, doară am îndrăznit atâta cât să-mi arunc ochii prin fereastră, altfel nu veneam să te stingheresc, Ei, Și cosea singură, Ai văzut-o, Ba, dar am auzit-o cum te aud pe tine, Lucru curat nu-i, Nu, fe-rească-ne Sfântul, dimineată mi s-a zbătut ochiul stâng, i-am spus la al meu să aibă grijă, unde se duce și ce face, am stat cu frica-n sân până am auzit țacă-nitul mașinii, când m-a cuprins altă frică și mai mare, mi-am luat gândul de la el și de la băiat, asta e, mi-am zis, de asta îmi bătea mie ochiul, Tu, să dai o slujbă, n-ar fi rău să-l aduci și pe părinte, să stropească în odăi cu apă sfințită, Taci, tu, că mă fac de râs la lume, am venit la tine că ne știm de-o viață, limbută nu ai fost nicicând, altfel, țineam în mine, nu vreau să intru în gura satului, Atunci ce-i de făcut, întrebă vecina privind în gol, spre salcâmi răstigniți pe cerul înserării, Nu-ș ce să zic.

Femeia se trezește din somn buimacă, speriată, lac de sudoare, alături, în lumina lunii, bărbatul, întins pe spate, cu o mână sub cap, cu cealaltă lăsată moale pe lângă trup, doarme dus, sforăind ușor, a deșteptat-o un vis urât, se făcea că mașina de cusut a ieșit, săltând, în tindă, de acolo, pe prispă și, apoi, în drumul mare, sălta ca o capră bezmetică, luând-o la vale, iar casa, înălțându-se pe niște picioare de piatră, i-a luat urma, călcând deșelat, ca o rață, în vreme ce ea, legănându-se în largul patului, când într-o parte, când în alta, se uita îngrozită spre bătătură, în mijlocul căreia omul ei, ținându-se cu mâinile de burtă, se prăpădea de râs. Din colțul încăperii unde zace mașina de cusut, un fuior ireal de lumină alburie se prelinge pe lângă peretele întunecat și se destramă în largul ferestrei, pierzându-se în beznă. E încă vis ori aievea, se întreabă în gând femeia, pe urmă se întoarce cu fața spre bărbatul adormit și îl scutură ușor de umăr, Hei, se aude în tăcerea nopții din odaie glasul scăzut, temător, al muierii, hei, scoală, Ce-i, fă, ce mi te-a apucat, Scoală, că vreau să-ți zic una. Bărbatul se dezmeticește, se freacă la ochi cu pumnii și rostește cu glas înciudat, E noapte, ce-ți veni, Avui un vis înfricoșător, Bine, acu fă-te cu dosul și vezi-ți de somn, că acuș e ziuă, Ia ascultă ce-am visat, și soția îi povestește visul, cu glas încet spre a nu-l trezi și speria pe copilul adormit în patul de alături, Și asta te-a speriat de fu musai să mă trezești din somn, Și asta m-a speriat, dar nu te-aș fi sculat dacă n-aveam de gând să-ți zic ce-am pățit peste zi, și îi deapănă pe scurt cele întâmplate cu mașina de cusut și cu vecina. Fă, proasto, țacă-nitul fu numai în scăfârlia ta, dacă te iei după aiureli și năluciri apoi află de la mine că te țacănești la minte, pune capul pe pernă și încearcă să dormi, că eu am chef de somn, nu de vorbe de muieră proastă.

A doua zi, la amiază, pe o căldură cu nimic mai prejos decât cea din ziua de ieri, bărbatul se întoarce acasă din treburile lui, intră cu căruța pe poar-

ta larg deschisă și, trăgând de hățuri, oprește atelajul în mijlocul bătăturii, Ho, pârlitilor, ho, că vă dau și apă. Animalele fornăie deodată, mișcându-și capul în sus și în jos, nerăbdători, omul coboară sărind loitra, se duce spre cumpănă, prinde ciutura, o bagă în puț, o îneacă și o scoate afară, o trage spre botul calului din dreapta și îi dă să bea, repetă mișcarea de trei ori, câte două găleți de bidiviu, Vă ajunge, la cum vă îndemnați la tras și așa-i prea mult, ho, că vă desham acuș. După ce-i leagă la iesle și le aruncă un snop de paie, iese pe ușa grajdului și se îndreaptă spre prispă, strigând la nevastă, Fă, unde ești, fă, îi fi adormit, fi-ți-ar visul al dracului, că mă făcuși să-mi pierd noaptea chinuindu-mă să adorm la loc, ieși, fă, afară, că venii acasă, gata-i fasolea și mămăliga, ori întreb ca să mă aflu-n treabă.

Doar vorbele bărbatului sparg liniștea din jur, din casă nu vine niciun răspuns. Mai mult nervos decât intrigat, acesta pășește pe prispă și, prin ușa deschisă, zărește trupul femeii, întins la podea, cu fața în jos, cu picioarele răsfirate, dezgolite până sus, fusta acoperindu-i cu faldurile bogate spatele. Tulburat, se apropie de nevastă, îngăimând, Ce-i, tu, dă să se aplece spre a vedea dacă e vie sau, Doamne păzește, zace fără suflare, însă nu apucă să-și ducă gestul până la capăt, că din odaie se aude brusc un zgomot pe care în prima clipă nu-l identifică, își ridică privirea și se uită prin largul ușii de la odaie, ce vede îl îngrozește de-a dreptul, mașina de cusut s-a pornit de una singură, pedala se deplasează ritmic, ca și cum un picior nevăzut ar apăsa asupra ei, transmițându-și mișcarea prin sfoara de piele, întinsă, roții de mână din spatele aparatului, iar de acolo, spre talpa labei ce calcă apăsat pe tivul unei cămăși împinse și trase de mâini invizibile, prin creștătura tălpii acul înfinge regulat în pânza albă ața de aceeași culoare, sporind cusătura și scoțând acel țacănit binecunoscut. Cu ochii ieșiți din orbite de spaimă, bărbatul face stânga-mprejur și iese afară ca o furtună, unde vecina, proțâpită în fața prispei, îl privește cu aceeași groază întipărită pe chip.

Din volumul de proză *Capăt de linie*,
Editura EIKON, Cluj-Napoca, 2012

Aurel Domide – Șanțanu

Gânduri. De ce nu uităm?

Întâlnirea fusese stabilită de comun acord și era însoțită de emoțiile specifice primei întâlniri dintre cele ce vor urma. Eu așa speram. Ai întârziat, i-am spus, nu fără emoție. Uitându-se la ceas, mă privi apoi cu un zâmbet asociat unei vinovății ce nu trebuie semnalată. Așa m-am gândit ulterior, o față poate fi așteptată cu înțelegere de un băiat, motivele întârzierii pot fi diverse și independente de voința ei. Mie însă nu-mi plăcea să accept întârzieri, mai cu seamă că acum trecuse o jumătate de oră și nu mai speram să vină. Apoi, la mine punctualitatea era o trăsătură educată – dacă pot spune astfel –, fiind militar de carieră îmi era destul de greu să înțeleg cum la unii dintre noi această trăsătură de caracter era privită cu multă îngăduință, înțelegere e puțin spus. Când cineva întârzia la întâlnire mi se părea că mă sfidează, că mă privește cu superficialitate, și mă simțeam tratat inegal. Întâlnirile sunt diverse, pot avea loc într-un local: restaurant, bar, cofetărie etc., și așteptarea e apăsătoare. Cam așa a fost pentru mine jumătatea de oră în care am așteptat-o pe Lucreția, pe care o cunoscusem de curând, în împrejurări nefirești.

Iată împrejurările. Eram ofițer de serviciu pe garnizoană cu o patrulă de trei militari, un caporal și doi soldați, astfel de servicii erau efectuate de ofițeri inferiori, iar eu aveam gradul de căpitan și eram familiarizat cu un astfel de serviciu. Misiunea era specifică: ordinea în garnizoană, în oraș, ceea ce însemna un comportament demn și civilizată al militarilor învoiați sau aflați în anumite misiuni. Pe brațul stâng, atât eu, cât și cei trei ostași purtam o banderolă pe care era inscripționat cuvântul PATRULĂ. Populația ne privea cu îngăduință și cu respect, bărbații mai tineri, scăpați de armată, zâmbeau, fiind obișnuiți cu astfel de servicii. Era sâmbătă după-amiaza, la ora 16.30, și patrulam pe o stradă laterală din Craiova, când un militar din patrulă a strigat: Tovarășe locotenent, uitați, acolo e foc la o casă, iese fum gros. Am alergat cu toții la locul respectiv, unde ardea într-adevăr o casă, se vedea flacăra pe fereastra dinspre stradă. Am deschis porțile, nu era încuiată, și am încercat să intrăm în casă. Ușa casei era însă încuiată. Am forțat ușa, am intrat și am dat peste un

telefon de la care am anunțat ofițerul de serviciu de la garnizoană, precizându-i locul în care ne găseam pentru a trimite urgent pompierii. Între timp am început să scoatem împreună cu vecinii lucrurile din casă și am încercat să stingem focul. Până să vină pompierii, militarii din patrulă au scos aragazul cu butelia, marele pericol de explozie, au cărat zeci de căldări cu apă, alături de vecini și de alți trecători prin preajmă, contribuind la salvarea casei și a bunurilor ei, în mare parte. Proprietarul a apărut după ce focul a fost stins. Lăsând în grija pompierilor să ducă treaba până la capăt, mi-am retras militarii în curtea unui vecin care ne-a ajutat să ne curățăm cât de cât ținuta, nu fără a ne mulțumi pentru sprijinul dat la stingerea focului, misiune ce nu era prevăzută în programul nostru. Când ne pregăteam să plecăm, a apărut o tânără care ne-a spus că este de la casa unde s-a aprins focul, că a fost împreună cu părinții la un bolnav la spital și ne-a mulțumit cu lacrimi de recunoștință în ochi. M-am deplasat cu militarii la garnizoană. Era în jur de 19.30, și nu puteam continua serviciul cu ținuta udă și murdărită în timpul intervenției. Ofițerul de serviciu pe garnizoană mi-a cerut un raport scris privind cele relatate și a raportat comandantului unității, care, a doua zi, a luat legătura cu comandantul meu, iar acesta m-a recompensat și m-a citat pe ordinul de zi pe unitate, cum se obișnuiește în armată. Eu am propus câte cinci zile permisie pentru militarii care m-au însoțit, precum și înaintarea lor în grad. Dar lucrurile nu s-au oprit aici. Într-o zi a săptămânii următoare am fost chemat la punctul de control, unde mă aștepta proprietarul casei aprinse care dorea să mă cunoască. Cu această ocazie m-a invitat la un local, drept recunoștință pentru ajutorul dat în acele împrejurări, spunându-mi că e colonel în rezervă și că a rămas profund impresionat de ceea ce am făcut. Am acceptat cu oarecare rețineră. Astfel, am cunoscut-o mai îndeaproape pe tânăra care apăruse la intervenția avută ca să-mi mulțumească, și am aflat că este profesoară de limba română la un liceu din oraș. În astfel de împrejurări ne-am cunoscut și recunosc că m-a mișcat revăzând-o, așa am ajuns să ne dăm întâlnire.

Era în prejma Crăciunului și a Anului Nou, iarna se așternea încet peste oraș și împrejurimi. Așadar, iată-mă la întâlnire cu Lucreția. Privind-o cu admirație, dar și cu reținere datorită întârzierii, am invitat-o la o cafea la o cofetărie pe Corso, și nu m-a refuzat. Afară începuse să ningă calm, fulgii cădeau alene albind peisajul. Am făcut tot ce depindea de mine să se simtă bine, mi se părea o ființă echilibrată, liniștită și cumva apăsată de întârzierea ei la prima noastră întâlnire. A încercat să-mi explice că venea de la orele de după-amiaza, iar autobuzele circulă după programul lor, nu după dorința noastră. Explicația era logică și mă interesa mai puțin, ceea ce îmi spunea că nu aparținea tipului de om neafectat în astfel de situații. Doream să aflu dacă această întâlnire va fi începutul unei prietenii și, tineri fiind, a cine știe cărei relații potrivite vârstei și, de ce nu, a unui specific neprevăzut. Eu am avut o prietenă la care am ținut mult, o cunoscusem în școala primară, era de la mine din sat, dintr-o familie de învățători, cu o educație ce mă impresiona și mă îndemna la o judecată matură a relației ce trebuia așezată pe fâgașul unei viitoare vieți și al unui viitor într-o familie unită, bazată pe cunoaștere reciprocă, trainice sentimente de iubire pentru o familie tânără. Dar n-a fost să fie decât un final cu prietenie, și așa a rămas. Am suportat greu despărțirea, m-am dedicat muncii specifice vieții de cadru militar tânăr, am absolvit o facultate și mă simțeam împlinit, lucram în învățământul militar unde speram să mă dezvolt și să-mi amplific pregătirea. Mă pasiona cititul, erau atâtea de învățat, încercam să mă exprim și în scris, participasem la un concurs literar lansat de revista *Tânărul scriitor* și luasem un premiu în bani și cărți, îmi cumpărasem armă de vânătoare, aveam prieteni cu care mergeam la pescuit și la vânătoare, viața mea se derula după un program la care au contribuit cadre militare cu funcții și grade mari, cărorora le-am purtat și le port respectul cuvenit. Iată, acum mă aflam în fața unei noi încercări de prietenie sau și mai mult, cu o fată care avea pregătire superioară, deci un nivel de educație specific, și pe care, parcă, o interesa persoana mea. Despre ea urma să aflu, dacă se va lega o prietenie între noi, ceea ce trebuie aflat atunci când pornești într-o relație.

Veronica
Osorheian

Poveste înnodată

A fost odată un scriitor. El era înalt și înțelept și iubea foarte mult poveștile. Într-o zi, a ieșit în oraș să se plimbe.

Deodată, i-a ieșit în cale un câine vorbitor.

Câinele s-a apropiat de el și i-a zis: Salut! ...

– Salut! – i-a răspuns scriitorul, zâmbind. Nu-ți dezminți specia. Ești inteligent și tu. Eu merg spre parc. Am acolo o bancă, unde mă întâlnesc cu muzele. Vii cu mine? Unde ți-e stăpânul?

– A plecat în lumea largă. S-a săturat de „toți și de toate”. Atâta mi-a spus, când a plecat. N-am prea înțeles ce-a vrut să zică, dar... asta e. Mă întreb de ce mi-a făcut ceea ce mi-a făcut? Credincios i-am fost, casa i-am păzit-o, l-am însoțit pe unde m-a purtat, l-am așteptat întotdeauna la ușa magazinului, fără să-mi pierd răbdarea, până cerceta compoziția și termenul de valabilitate ale alimentelor pe care urma să le cumpere, năzbâții prea mari n-am făcut...

Nu-s în stare să găsesc o explicație pentru gestul stăpânului meu. Poate era mai bine dacă m-ar fi lăsat în *Țaradedincolodeneguri*, lângă fratele meu, Moroș. Mi-a împuiat capul cu povești de adormit căteii: că face din mine câine domnesc, că mă plimbă pe trotuar, că mă scoate la plimbare și mă lasă să stau de vorbă și să mă joc cu alți câini de teapa mea. Și eu l-am crezut. Iar acum, fără să mă ia și pe mine în calcul, a dat bir cu fugiții.

– Dar cum e *Țaradedincolodeneguri*? - întrebă scriitorul. Acolo, ce fac cei de teapa ta? Stăpânii sunt mai altfel?

– Păi... cum să-ți spun, scriitorule? Și acolo, stăpânii sunt stăpâni, au și ei destule griji, iar cei de teapa mea le sunt de mare folos și de încredere. În locurile acelea, umblă jivinele pădurii. Jivinelor n-are cine le da de mâncare, trebuie să și-o procure de unde pot și cum pot. Cumătra Vulpe se mai ospătează și cu găini de curte. Un obicei învățat, se pare, de la tuciurii cu dare de mână, dar și de la cei care s-au dedat la ciordeală, din pruncie, și nu s-au mai debarasat de obicei, nici după ce popa din *Țaradedincolodeneguri* i-a jurat, în nu știu câte rânduri. A ajuns, săracul popă, de-i jura, apoi, îi desjura, ca să-i jure din nou. Urma, apoi, desjurarea desjurării, ca, în

cele din urmă, să-i afurisească cu totul, concluzionând: „Aștia-s fără leac”. Baiul se știe. Și afurisiții sunt din „pădurea” noastră. Lupii, ca oricare lupi, sătui de alergat după insecte și rozătoare, se adună în haite și înhață, din imășul omului ori din cioporul dus la pășune, ba un miel, ba un ied, dar mai ademenitori rămân cârlanii cei tomnatici, buni, cum nu se poate mai buni, de făcut vestitul „sloi ciobănesc”, acea „mâncare veche cât Sarmizegetusa”, făcută după o rețetă păstrată numai de ciobănițe, nu rețeta pusă pe internet, că aia e „varză”. E „varză” cu sensul cel mai nou pe care l-a căpătat curechiul, în draga noastră limbă românească. Apoi, Moș Martin are apucăturile lui. Se hrănește el cu fructe de pădure, îi place și mierea, ovăzul, dar carnea îi asigură stratul de grăsime necesar pe timpul iernii, până la Stretenie. Atunci, la Întâmpinarea Domnului, Moș Martin iese din bârlog și, dacă afară e soare și își vede umbra, se întoarce repejor în bârlog, pentru că primăvara mai întârzie o vreme.

- Doamne, măi, scriitorule, dar ce-ți înșir eu atâtea povești? Că tu știi mai multe decât mine! Și, cu siguranță, le rânduiești, prin cărți, mult mai frumos. Eu am auzit poveștile astea demult, când eram împreună cu fratele meu mai mare, Moroș. Rămas acolo, lângă stăpânul lui și lângă copiii stăpânului. Moroș este norocosul, nu eu! Eu, ai văzut ce am ajuns. Pe când el..., oho! A făcut isprăvi admirabile. Și a ajuns erou, într-o poveste spusă de o fată, într-o carte pentru copii. E povestea ei, de când nu începuse școala, iar fratele meu, Moroș, era prietenul cel mai apropiat al copiilor stăpânului. Povestea asta se întâmpla într-o iarnă. Și fata spune așa:

„... Mi-am pus o sticlă pentru lapte în trăistuță, l-am luat pe Moroș cu mine și, ușurel, am început să urc dealul... Cam la jumătate calea dintre casa noastră și cea spre care mă îndreptam, străjuia un pâlc de fagi. Căpătasem ceva siguranță în pas, câinele alergă spre mine – probabil dorea să mă joc cu el. Am făcut o rotire pe după un fag, apoi încă una și ... zdup într-un nămete rezemat de trunchiul fagului. Cât eram de amărâtă, nămetelui nu i-a fost milă și m-a înșfăcat până la umeri. Moroș se uita la mine, cu capul aplecat nițel într-o parte, rotindu-și coada, slobozind din când în când un mârâit care, probabil, ar fi vrut să fie întrebarea:

- Tu, prostuțo, nu știi că sub copaci omătul nu îngheață tun, cât ar fi gerul de strașnic?

- Moroș, Moroș ... De unde să știu? Eu nu-s bătrână ca tine. Abia acum descopăr lumea. Pe când tu... și cu ursul te-ai luat la trântă. Mi-a spus mie Moșu' ce isprăvi ai făcut...

Înțelept cum era, Moșu' a socotit cam câtă vreme îmi trebuia să urc și să cobor dealul și a bă-

nuit că ceva nu-i în regulă. A venit după noi și, când m-a văzut înzăpezită, a îngăimat:

- Am uitat să-ți spun, să ocolești pâlcul de fagi.

- Vezi, moșule, cum era s-o buctez? Mă găseai sloi, de nu te gândeam la mine. Și eu m-am rugat aseară, așa cum m-ai învățat: ferește-mă, Doamne, de rușine, de foc, de apă, de năpastă, de omul cu zilele-a mână și de toate relele.”

Povestea fetei e mai lungă – zise câinele vorbitor. Și merită atenție și întâmplarea petrecută într-o vară, întâmplare la care a fost părtaș același Moroș:

„... O teamă teribilă s-a cuibărit atunci în sufletele noastre. Când ploua cu tunete și fulgere, ne era tare frică. Părinții ne spuneau să nu ne adăpostim sub copaci. Dar unde să te adăpostești, într-o pădure cât vezi cu ochii? Numai Dumnezeu a avut grijă de noi. Odată, am coborât cu vacile spre Valea Măgurii, pe plaiul de la *Morminte*. Pe la mijlocul plaiului, un urs cât o namilă era tolănit cât era plaiul. Ne-au înghețat inimile, iar genunchii ni s-au înmuiat. Nu mai aveam putere nici să înaintăm, dar nici să ne întoarcem. Moroș lătra, dar ursul nici gând să se urnească.

Măi, dar greu mai doarme namila asta, îmi zise Ștefan. Animalele se împingeau unele în altele și se afluiau în desișul pădurii. Parcă a dat strechea în ele. Tălângi purtau numai Steiana și Lunaia. Ce ne facem, Doamne? Cum le mai adunăm laolaltă? În ajutorul lui Moroș, a venit și câinele lui Costan.

- Să nu vă temeți, măi *băieți*, că-i moort! – răsună o voce tunătoare.

- E moort! – se auzi ecoul, peste pădure.

- E pușcaat! – răsună clar vocea bărbatului care urca agale.

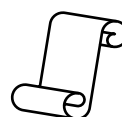
Ne-a venit inima la loc. Mai facem câțiva pași spre fiară. Muștele roiau în jurul ochilor încețoșați. În zona coastelor, blana era năclăită. Cu o seară înainte, intrase în grajdul lui Niculai Savu. I-a stricat o junincă, și omul l-a pușcat. Dar uite că nu l-a nimerit în inimă. Abia aici și-a găsit fiara sfârșitul – ne precizase badea Costan.”

Pe aleea din fața băncii, trece un băiat însoțit de o cățelușă roșcată.

- Salut!, prietene, eram îngrijorată că n-am să te-ntâlnesc. Ai stăpân nou? – adăugă cățelușa.

- Salut!, salut!... Ce să-ți răspund?...

Frecându-și genele, ca după un somn tihnit, scriitorul zâmbi enigmatic.

Julian Patca

Peisaj cu sălcii, toamna

Era o după-amiază molcomă de început de septembrie. Soarele își cernea discret razele obosite printre crengile arborilor, de unde, la cea mai mică pală de vânt, ploua în rafale cu bănuți de frasin. Bărbatul se opri o clipă, orientându-se după străduțele care coborau către râu. Acolo, sub umbraral unor sălcii pletoase, se afla terasa unde nu mai fusese de foarte mulți ani.

S-au reîntâlnit în aceeași dimineață, din pură întâmplare, într-o librărie. Ca de obicei, nu vedea în jurul lui decât cărți, însă cineva de lângă el tocmai spusese: „Domnule, credeți că merită să cumpăr această carte?” Expertul din el a tresărit și s-a întors brusc. Era ea, fără îndoială. Își simți dintr-odată trezit cu brutalitate un sentiment pe care îl credea adormit pentru totdeauna. Vocea, parola și chiar ochii aceia erau tot acolo, vii, în inima sa. „Hei, dumbrăvi de vise și castani!” își aminti el un vers al vârstei romantice. Anii care au trecut au estompat unele amintiri din tinerețe, dar erau detalii asupra cărora nu se putea înșela. Rămăseseră muți de uimire, privindu-se unul pe altul, într-o scenă pe care o poți găsi doar în cărți. Apoi, după ce au trecut clipele lungi de tăcere, în care a fost îndeajuns dialogul privirilor, ea îi spuse repede și nesigur, parcă temându-se de umilința unui refuz: „Dacă vrei, ne putem vedea azi în același loc și la aceeași oră”, iar el acceptă repede cu o înclinare a capului, surprins și dezarmat parcă de lipsa lui totală de inițiativă.

„În același loc și la aceeași oră”, repeta el în gând, coborând prin pasajul strămt către râu. Trecu pe lângă localul „Intim” cu intrarea direct din stradă, „only for women”, cum scria în vitrină. La capătul străzii, cumpără un mic buchet de flori de câmp, trecu râul pe puntea suspendată și ajunsese „în același loc” ceva mai devreme decât la ora stabilită cândva, prin obișnuință.

Terasa era tot acolo unde o știa el, curată și aproape pustie la ora aceea a după-amiezii. Nimic n-o schimbăse, nici trecerea anilor, nici migrația firească a personalului, nici măcar agresiunea sfidătoare a firmelor apărute în vecinătate. Peste apa râului, chiar la capătul punții, se puteau vedea două înscrisuri țipătoare: „Tai Pan” și „Night Club”, iar în dreapta o altă firmă luminoasă anunța că acolo e „Km 0”. „Deci Orientul și Occidentul sunt aici, dar oare unde-i nordul?” își spuse el profesional, gân-

dindu-se amuzat la kilometrul zero ca la un loc de plecare și de întoarcere, punct obligatoriu de trecere... spre ce? și dinspre unde? Ridică nepăsător din umeri. Odinioară, aici era lumea elevilor și a studenților plictisiți de cursuri, o oază de liniște a adolescenței. Acum, doar două perechi de tineri se țineau de mână și chicoteau cu veselie reținută. „Totuși, unele lucruri nu se schimbă”, reflectă el, îndreptându-se spre măsuța lor de altădată, care era exact în același loc, liberă, izolată și adumbrită de sălcii...

Bărbatul se așeză la masă, cu spatele la râu. Rămăseseră câteva clipe gânditor. Voia s-o vadă venind încă de departe, anticipându-i gesturile, legănarea grațioasă a umerilor, bucla rebelă conturându-i obrazul... ar fi vrut s-o întâmpine ca pe vremuri. Cu o eleganță regizată, cu gestul acela teatral de supunere care o tulbura deseori, dar se reținu. „Să nu cad în ridicol”, gândi el chiar în momentul în care ea apăru.

Avea părul lung, castaniu, prins într-o eșarfă cu motive florale. Pe sub pardesiul descheiat, cu dungii discrete, verticale, purta o bluză albă, puțin decoltată, și o fustă bleu, lungă și largă. În poșeta de pe umărul stâng ar fi încăput o vrabie. Un medalion auriu, plat, ce găzduia probabil fie un ceas, fie o fotografie, se legăna ușor în ritmul mersului. Avea eleganța femeii ajunse la maturitate. O văzu venind hotărâtă spre el și se ridică s-o întâmpine.

Femeia îi întinse mâna, fără să spună un cuvânt. Își ascundea cu greu tulburarea. Bărbatul o ajută să-și scoată pardesiul, pe care-l puse neglijent peste scaun. Ea se așeză, în timp ce el făcu același lucru, în partea opusă.

Iartă-mă, se auzi el, mai mult pentru a spune ceva. Pe vremuri aveau scaunele alăturate.

Nu-i nimic, spuse ea, neslăbindu-l din ochi.

De fapt, și el o privea cu uimire. Vasăzică, aceștia erau ochii în care s-a oglindit cândva și s-a pierdut cu totul... Ochi mari, albaștri, frumoși, în care însă nu mai regăsea veselia și exuberanța de altădată. O clipă i se păru că vede în ei puțină tristețe și resemnare.

Ce întâmplare, zise ea, încercând să zâmbească, cu tonul din zilele lor bune. Ce întâmplare să ne întâlnim după... o, Doamne,... după douăzeci și unu de ani!

Așa e, fu el de acord. La frecvența asta, data viitoare, dacă va mai exista așa ceva, vom fi bătrâni... Surâsul lui ironic era ca un rictus.

Bătrâni! oftă ea, visătoare, ocolindu-i privirea.

Un timp, tăcerea se prelungi dureros, chiar și după ce fata adusese tava și ceștile cu cafea. El continua să o privească cu insistență.

Ce faci, îl întrebă ea deodată, ești cercetător?

O, nu, din păcate. Sunt numai cercetaș. Un cercetaș în uniformă, zâmbi el. Adevărul e că îmi place să văd și să constat: peste tine nu trece timpul.

Oh, lasă-mă, roși ea, prefăcându-se jenată, n-ai auzit de implantul cu colagen?

Ia să vedem, zise el, încercând să-și pună ochelarii.

Nu, îl opri ea cu un gest ferm. Fără aparate ajutătoare!

Surâse. Și ea voise să spună despre el același lucru, dar se oprise la timp: tâmpilele bărbatului erau ninse.

Trebuie să-ți spun că am ezitat mult dacă să vin sau nu la întâlnire. Sunt doar în trecere. Însă mi-am dat seama că aș fi regretat prea mult dacă n-aș fi făcut-o, nu crezi?

Cred că ai făcut bine. Trebuie să știi cât de bucuros sunt. Nu cred că-i rău să ne întoarcem uneori în trecut. În fond, nu e altceva decât o revedere târzie între doi prieteni. O prietenie curată, nu-i așa?

Desigur, admise ea. Ai copii?

Da. Două fete. Gemene. Dar tu?

Am un băiat, în pragul bacalaureatului.

Minunat, zise el privind-o în ochi și luându-i mâna. Ea se lăsă supusă acestui gest tandru. Copiii sunt întâmplările noastre cele mai bune. Apropos, ești fericită?

Cine știe? spuse ea încet, după o clipă de ezitare. În viață sunt doar momente de fericire. Restul e zbatere... prea multe probleme, făcu ea un gest, de parcă ar fi vrut să șteargă acele probleme cu mâna.

Așa e, admise el, mă citești cu privirea, ca pe vremuri.

Mă bucur să constat că mai avem câteva lucruri comune. Că mai putem fi în unele privințe de acord. Tu ce mai faci?

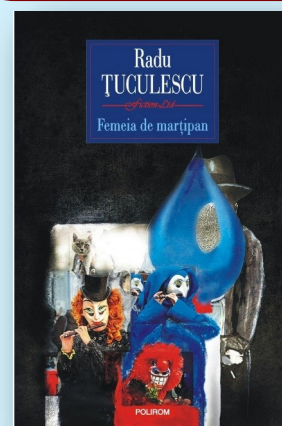
Nimic important. Prețioase nimicuri... Grijiile zilnice. Dar tu?

În afara școlii, uneori mai pictez. Mâzgălesc pânze. Dacă vrei să știi, n-aș putea spune că nu ești și tu, undeva, amestecat în pastelul culorilor.

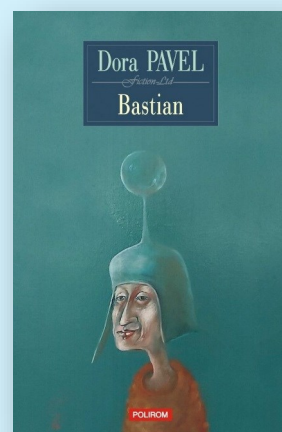
Bărbatul roși. Încercă să spună ceva, dar renunță. De departe, masa lor părea un element de decor dintr-o frescă invadată de verdeață. Două capete aplecate deasupra mesei, două mâini ținându-se una pe alta, două ființe contemplându-se îndelung, fără cuvinte...

Soarele tocmai lunecase după dealul cu cetățuie, când femeia s-a ridicat de la masă. Bărbatul îi ținu curtenitor pardesiul. Părea o despărțire simplă, de parcă s-au văzut și ieri și, fără îndoială, se vor revedea și mâine. Femeia făcu semn cu mâna. Putea să însemne și „La revedere, pe curând”, și „Nu. Nu-i nevoie să mă conduci”. Luă cu ea doar buchetul de flori de câmp. El se așeză resemnat și rămase apoi țintuit în scaun cu privirea pierdută în urma ei. Gândul îi rămăsese la tabloul următor, dincolo de sălcii, unde femeia dispăruse de mult. Pe masă, printre ceștile cu cafea neatinsse, cădeau din când în când, cu rostogoliri bete, motoceii de salcie și bănuții de frasin. Era răcoare.

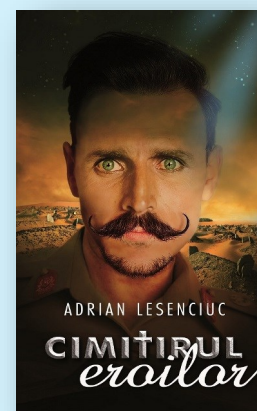
Cărți primite la redacție

Radu Țuculescu,
Femeia de marțipan,
Editura Polirom, Iași, 2020

Dora Pavel, *Bastian,*
Editura Polirom, Iași, 2020

Adrian Lesenciu,
Cimitirul eroilor,
Libris Editorial,
Brașov, 2017

Adela Cotul

Accidentul

Liana își aruncă grăbită poșeta pe scaunul din dreapta al micului VW Golf, se așază la volan, își puse rapid centura de siguranță și porni grăbită la drum. Era o zi specială în viața ei, o mare aniversare: gemenii, Daria și Darius, mezinii familiei, împlineau azi cinci anișori. „Ce repede trecuse timpul...” La început, când aflase că era din nou însărcinată și nu oricum, ci cu gemeni, avea pe atunci 41 de ani, iar copiii cei mari erau deja liceeni, trecuse prin tot felul de senzații, de la jena de a le spune Dianei și lui Alex, la emoția că va fi din nou mamă, până la un puternic sentiment de teamă. La aflarea veștii, soțul ei fusese surprins, apoi, ușor confuz, iar la final, emoționat. Nu le-a fost ușor de-a lungul anilor. Necazurile nu i-au ocolit, culminând cu momentul în care, lucrând amândoi la Exploatarea Minieră, ea contabilă și el inginer, aceasta a fost desființată, iar ei, cu doi copii mici, au rămas, simultan, fără locuri de muncă. Dar lucrurile s-au reglat, ea și-a găsit, ulterior, un post la o firmă privată de exploatare și prelucrare a lemnului, iar soțul ei și-a făcut o mică fermă de creștere a păsărilor, muncea foarte mult, iar acum începuse să le meargă binișor. Împreună au decis ca ea să păstreze sarcina, chiar dacă, atât pe Alex, primul lor fiu, urmat, după aproape trei ani, de fiica lor Diana, îi născuse prin cezariană, motiv pentru care acum medicii o avertizaseră asupra unor riscuri iminente. Dar, deși a dus destul de greu sarcina până pe la șapte luni, la naștere totul a fost bine, evident, a născut tot cu cezariană. Liana zâmbi amintindu-și cât de mici și fragili i se părură cei doi gemeni, născuți prematur, când i-a văzut întâia oară, fiecare singur în câte un incubator... Cât de multă bucurie le-au adus cei doi micuți tuturor membrilor din familie! Își aminti cu drag și cât de mult au ajutat-o și au protejat-o cei doi copii mai mari, cât de repede au învățat și Diana, dar și fratele ei să schimbe scutecele bebelușilor, la un moment dat chiar se luau la întrecere. „Copiii mei frumoși și buni, cu suflete de aur!”, își zise ea și o cuprinse un puternic sentiment de duioșie. Cei mari erau acum studenți, iar gemenii - doi drăcușori de copii voinici, frumoși, iubiți și, mai ales, alințați de către toți ceilalți. Chiar în aceste momente, Diana îi îmbrăca frumos acasă, urmând ca Alex să-i ducă apoi pe toți la „Căsuța din povești”, un spațiu cochet de joacă, unde va avea

loc „party”-ul de aniversare. Făcuse rezervarea în urmă cu trei luni și erau invitați toți colegii de grădiniță ai gemenilor.

Cu gândul la familia ei, Liana a ajuns în localitatea vecină și a intrat pe străduța unde era laboratorul cofetăriei la care comandase tortul. Acesta era imens, jumătatea Dariai a fost ornată cu figurinele din Masha și Ursul, iar pe cea a lui Darius era așezată toată trupa de figurine din PAW Patrol. După ce a așezat cu grijă tortul pe bancheta din spate, Liana a urcat la volan, și, pornind motorul, a aruncat ochii pe indicatorul din bord. Era trecut de trei și jumătate, sperase să ajungă cu cel puțin zece minute înainte de ora patru la spațiul de joacă, unde o așteptau copiii și soțul ei. Era un pic în întârziere, dar va încerca să mai recupereze pe traseu. Ajunsă la capătul străduței, se asigură scurt stânga-dreapta și făcând în strada principală, moment în care își dădu seama că și-a uitat portmoneul în laborator, viră în stânga încercând să întoarcă mașina.

Johny trase nervos portiera după ce se urcă la volanul bolidului său BMW X7, simțea că înnebunește de furie. „O zdreanță cu ifose de mare poetă!”, o catalogă el în gând pe fosta sa logodnică. Era numai vina lui, a fost prea bun cu ea, a avut prea mare răbdare, trebuia să o ducă și pe ea în străinătate atunci, în urmă cu cinci ani, când a plecat el la muncă. „Te rog, Ionică, las-o să-și termine măcar liceul, că învață atât de bine”, a insistat maică-sa. „Aveți o viață să fiți împreună!”, iar el, ca prostul, a fost de acord. Apoi Claudiei i-a trebuit facultate, mare greșeală a făcut c-a lăsat-o! Acolo l-a întâlnit pe bărbosul ăla cu aere de mare scriitor și acum se crede și ea „poetesă”, cică se semna cu pseudonimul „Dia Negrea”. Dacă și alea erau poezii... dă-le încolo... nu aveau nici strofe, nici rime, nici cap, nici coadă, erau cumva ca niște povestiri, și, în plus, nu înțelegea nimeni nimic din ele. „Vers alb”, îi explicase ea, cu un aer de superioritate. Terminase și el liceul, chiar dacă fără bacalaureat, în vară picase la română și la matematică, apoi a plecat în străinătate, la lucru, și nu a mai avut el timp de nimicuri ca bacalaureatul, s-a spetit muncind să facă bani. Citise și el pe vremuri câteva poezii de prin manualele școlare, de Eminescu, spre exemplu, dar nu semănau cu ce scria Claudia. „Căteaua naibii!” Încă de anul tre-

cut și-a dat seama că ceva nu era în regulă, dar o crezuse pe ea, studenta... „Sunt foarte ocupată! Am foarte mult de învățat!”, iar ea s-a dat cu bărbosul ăla. Simțea cum îl inundă o furie puternică, amestecată cu un sentiment de neputință. Încă nu-i venea să creadă că Dia lui îi dăduse papucii, că totul se terminase între ei. „Îmi pare rău, Ionică, dar nu ne potrivim, ne dorim lucruri diferite de la viață!”, motivase ea. Și îi spuse de nenumărate ori să nu-l mai numească „Ionică”, acum el era „Johnny”, desigur, ea a vrut să-l mai enerveze o dată... Îl apucase tremuratul. Trebuia să se liniștească, norocul lui era că avea la el exact ce trebuie, ceva de calitate. Marfă de marfă! O procurase pentru niște clienți pretențioși, obținuse un preț foarte bun. Bine că își păstrase și lui câteva doze! Praful începuse a-și face efectul. Învârti cheia în contact și porni în trombă, în zece secunde bolidul gonia cu 200 km la oră. „Cine-i tâmpitul care întoarce în mijlocul drumului?!” Apăsă brusc frâna, roțile scrâșniră. Câteva clipe mai târziu bolidul său lovea puternic, undeva în lateral, mașina cealaltă. Sunetul a fost asurzitor. O fracțiune de secundă a zărit parcă privirea îngrozită a unei femei... Pe linia albă ce delimita cele două benzi ale șoselei, zăceau striviți câțiva câțeluși drăgălași, frumos colorați, din fondant.

Puțin după ora patru dimineața, Alex intra cu mașina pe poarta spitalului. Pe scaunul din dreapta stătea, palid, cu privirea pierdută, tatăl său. A condus toată noaptea să ajungă din provincie în capitală, la acest spital, unde a fost transportată cu un elicopter SMURD mama sa, care suferise un grav accident de circulație în ziua precedentă. „Efectiv a spulberat-o vitezomanul ăla drogat ce conducea un BMW”, se gândi Alex în timp ce parca mașina și simți cum o lacrimă își croiește drum pe obrazul său. Abia reușiseră cei de la SMURD să o resusciteze...

Odată intrați în spital, li s-au pus pe umeri niște halate albe și se îndreptau, ca două stafii prin lumina difuză de pe holul lung și pustiu, către cabinetul medicului. Acesta fusese sunat de către portar și îi aștepta. Din start le-a comunicat faptul că starea Lianeii era foarte gravă, o echipă de medici chirurghi îi făcuseră deja câteva intervenții, reușiseră să-i oprească hemoragia, dar erau foarte rezervați în legătură cu șansele de supraviețuire, din cauza traumatismului cranian. În plus, se părea că fusese afectată și coloana vertebrală cu tot cu măduva spinării. Sigur, mai erau necesare multe alte investigații, care nu puteau fi încă efectuate, iar următoarele ore erau decisive. Au intrat toți trei pe secția de terapie intensivă, unde medicul a ferit puțin o perdea albă și acolo, înconjurată de tot felul de aparate ciudate, care ticăiau la intervale regulate de timp sau scoteau un fel de fâșăit permanent, și de tot felul de tuburi, perfuzii, pe un pat, zăcea inertă mama sa. Printre

multele vânătaii, i se părea că pielea ei are o paloare verzuie. Poate din cauza luminii neoanelor... L-a străbătut brusc un fior rece și a simțit că nu-l mai țin genunchii. S-a așezat pe un scaun din apropiere, privirea i s-a încheșoșat și auzea doar un fel de vâjâit. O asistentă care supraveghea salonul i-a întins un pahar cu apă. După ce vâjâitul din urechi s-a estompat, l-a auzit pe tatăl său zicând:

„Spuneți-mi adevărul! Am acasă încă o fată studentă și doi gemeni de cinci ani, trebuie să știu la ce să mă aștept! Are vreo șansă să supraviețuiască?” Medicul nu a răspuns, a clătinat doar din cap în semn de negație și a șoptit:

„Noi facem tot ce putem... Numai Dumnezeu știe!”, apoi s-a retras.

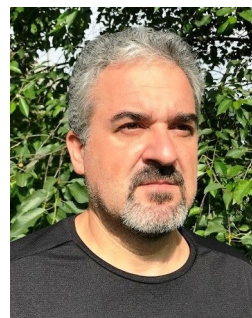
Alex s-a apropiat de mama sa și, prinzându-i mâna albă și rece în palmă, i-a șoptit la ureche: „Luptă mama, luptă pentru noi toți, luptă pentru fraților mei care te așteaptă acasă! Te iubim!” I s-a părut că mamă-sa i-a zâmbit, era sigur că l-a auzit, și asta i-a dat un strop de speranță. Era, poate, un pic cam patetic...

După câteva minute, rutina calmă din salonul de terapie a fost întreruptă odată cu declanșarea unui sunet strident, pe ușă au năvălit o sumedenie de cadre medicale, iar el și tatăl său au fost invitați să iasă pe hol. Agitația a continuat aproape o oră, după care, medicul i-a spus tatălui său „Ne pare foarte rău... Condoleanțe!” Ce a urmat a venit așa, ca un tăvălug peste viețile lor: înmormântarea mamei, examenul său de licență, Diana a trecut la fără frecvență ca să poată avea grijă de gemeni, tatăl lui și-a găsit o amară alinare în alcool, devenise oarecum un străin pentru ei, ferma nu mergea prea bine, s-a angajat ca profesor de limbi moderne la școala din satul vecin, dar salariul era atât de mic, încât nu-i ajungea nici lui, n-avea cum să-și ajute și familia. A lucrat la școală un singur an, apoi a plecat în străinătate, la început în Austria, apoi în Germania, și așa a reușit să-și ajute frații și să-și adune niște bănuți. Gemenii urmau să intre în toamnă la liceu. „Când au trecut zece ani?!”, se întrebă abătut Alex.

Johnny Mondial zâmbi ironic. „Auzi la ea, ștorfulița, cică ar vrea ca relația lor să treacă la Next Level, adică i-ar sta capu' la măritiș.” Niciodată! S-a ars el, când a fost tânăr, cu una pe care o iubise cu adevărat, naivul de el, și aia și-a bătut joc de sentimentele lui. E clar, ca și celorlalte, o să-i dea termen Anyei două-trei săptămâni să-și adune lucrurile și să părăsească vila. Pregătise pentru ea și niște bani, mulțiori, să se descurce o perioadă, îi va închiria și un apartament și... Pa! Oricum, se cam plictisise de ea, intervenise deja un soi de rutină, dat fiind faptul că erau împreună de mai bine de trei ani. Prea mult! Oricum, el va fi plecat cel puțin o lună în străinătate, avea de-și rezolvat niște „afaceri” care necesitau prezența sa „în carne și oase”, cum se spune. Puse

mâna pe telefon, o sună, iar când Anya răspunse, îi dădu întâlnire la un local select, să ia prânzul împreună, ocazie cu care îi va comunica deciziile sale. Femeile nu mai însemnau prea mult pentru el. Gândul îl purtă în urmă cu zece ani, amintindu-și de acea fatidică zi în care Poetesa se despărțise de el. Suferise teribil și, colac peste pupăză, a avut și un accident în care și-a distrus mașina cea nouă, prima lui mașină nouă, pe care o cumpăraseră cu mari sacrificii, tocmai ca să o impresioneze pe ea, pe Poetesa. De mult timp nu se mai gândise la acele vechi întâmplări. A avut și el viteza un pic mai mare prin localitate, dar l-a rezolvat un comisar... ce nu face banul? Dar și proasta aia... să întorci tu, din bun senin, în mijlocul drumului... Femeia nu a supraviețuit nopții ce a urmat. Auzise că avea o droaie de plozi, era dintr-o localitate vecină, nu o cunoștea. Avocatul lui a trimis, ca din partea sa, un aranjament floral, el nu a fost la priveghi sau la înmormântare că era internat în spital. Așa îl sfătuiseră avocatul, să stea cât mai mult în spital, că de restul se ocupă el, și, tot acolo, și-a rezolvat și „problema” cu analizele de sânge. În fine, toată afacerea a costat la vremea aceea destul de mult, dar el avea bani, dosarul s-a soluționat prin „Culpă comună”, în trei luni, îi înapoiaseră și carnetul de șofer. În fine, acum avea de rezolvat problema cu Anya, apoi, spre seară, va porni spre Italia. Îi plăcea să conducă noaptea, mai ales pe autostrăzi, îl relaxa...

Agitație mare peste tot. Azi îl aduceau acasă pe Johny Mondialul. De pe terasa restaurantului unde era așezat la o masă, Alex zări cortegiul funerar. De o săptămână, de când sosise vestea că Johny murise într-un accident de mașină pe o autostradă din Austria, toată lumea vorbea numai despre asta. Se făceau tot felul de supoziții, se inventau fel de fel de scenarii. Unii spuneau că a adormit la volan, alții că era drogat, dar cei mai mulți credeau că a fost o reglare de conturi de tip mafiot. Toată lumea știa că el avusese legături cu mafia, că prosperitatea lui nu era din muncă cinstită, cluburile pe care le deținea erau doar niște paravane pentru afacerile sale ilegale. „Nimeni nu bănuiește adevărul!”, se gândi Alex. După ce cortegiul funerar nu s-a mai văzut, Alex a luat telefonul și, accesând și unul dintre conturile bancare, a plătit ultima rată. Gata! Nu știa cum, nu știa cine, nu știuse nici când se va întâmpla, el doar a plătit de-a lungul ultimilor doi ani diverse sume în anumite conturi. După câteva minute primi un scurt mesaj de confirmare de la un număr din străinătate. Conținea doar două cuvinte: „Achitat integral”. Alex privea pierdut ecranul telefonului. Totul s-a terminat! Uci-gașul mamei lui a fost eliminat! Credea că se va simți mai bine, dar nu era deloc așa...

Grigore Cotul

Oameni și locuri

Se toarnă borduri. Se sapă șanțuri. Se fixează stâlpi. Lucru intens. Nici înainte nu s-a făcut pază. Nicio clipă. S-a turnat întruna. Fie ciment, fie ei între ei. S-au delimitat suprafețe. S-au făcut garduri, după posibilități. Unele din fier forjat, altele din plasă de sârmă, ieftină și de proastă calitate. Mulți dintre cei care au cumpărat o bucată de pământ au plătit enorm. Doamne ferește să moară înainte de a-și achita ratele la bănci, că rămâne povara plății pe cei apropiați.

Toată lumea are treabă cu primarul. Pe scările primăriei stau la coadă, zi de zi, oameni nemulțumiți și înverșunați. Invidia e mare pe cei care au apucat să cumpere la un preț accesibil. Întâi au fost împroprietăriți cei care au votat cum trebuie, apoi cei cu bani mulți, iar acum disputa se derulează între cei care fie au aflat târziu, fie abia acum au făcut rost de bani, fie n-au bani, dar se simt nedreptățiți. O adevărată nebulie. Primarul primește, în birou, sute de oameni în fiecare zi. Le face fel de fel de promisiuni, dar e clar că nu le va putea onora. Sunt prea mulți, și suprafața rămasă e prea mică. Acum, mai mult ca niciodată, pare că nu-i mai încape nici codul poștal.

Dosarul cu cereri depuse depășește vreo cinci kilograme. Abia le-au pus în ordine alfabetică. Au muncit la treaba asta două săptămâni toți angajații. E drept, unii cu alfabetul în față, fără să ia în considerare diacriticele. I-ar fi încurcat iremediabil. N-au fost obișnuiți să muncească nici pe jumătate din cât stipulează fișa postului. Au fost angajați să ocupe scaunele rămase goale în urma posturilor blocate sau în urma pensionărilor „sugerate” de executiv. Mulți dintre cei rămași au atins vârsta pensionării, dar n-au atins „împlinirea” profesională. Au fost păstrați pe posturile călduțe, fiindcă în cele trei mandate ale actualului edil au fost extrem de devotați să ducă la îndeplinire, alineat cu alineat, programul expus alegătorilor, pe cale exclusiv orală. Cum nu există nicăieri în formă materială, e păs-

trat în arhivele memoriei celor care au pus botul de fiecare dată la promisiunile formulate extrem de convingător.

Foarte mulți dintre cei care au depuse cereri au pământ în imediata vecinătate, dar tot nu sunt mulțumiți. Pe bună dreptate, într-un fel. De ce alții să primească, și ei nu. Au bani, dar au fost printre primii care au solicitat teren și zac într-o lungă așteptare, fără să li se dea vreun răspuns. Constată doar că alții sunt „rezolvați” și se întreabă cum e posibil.

E an electoral. Vede și primarul că nu-i cum s-o scoată la capăt cu cei nemulțumiți. Acești proprietari cu terenuri în vecinătate și care sunt dispuși să renunțe la anumite suprafețe, îi forțează mâna, solicitând niște prețuri exorbitante, simțindu-l strâns cu ușa, înainte de alegeri. E momentul lor. Chiar dacă n-o să-l voteze, o să-i facă fereniță bugetul pe care, în mod sigur, era hotărât să-l cheltuiască la zilele localității. Câte un premiu celor care s-au saturat de căsnicie, mai un mic, mai o bere, o tombolă cu câștigătorii stabiliți dinainte, un manelist de succes, o trupă de umor expirată, un tobogan pentru neinițiați și câte alte trufandale. E clar, pică „sustenabilitatea” unor măsuri de succes în rândul plebei derutate. N-are încotro. Dacă vrea să obțină un nou mandat, trebuie să-i convingă pe consilieri, majoritatea sfertodoști uciși de vocabular, să accepte oferta. Bani vor fi recuperați cu ușurință de la fraierii în așteptare care sunt în stare să dea oricât să aibă o tablă de teren acolo. Nicio sumă nu le poate umbri gloria ulterioară.

Abia ce m-am întors din străinătate. Toate lucrurile astea le-am aflat de la părinți. Deși vin în fiecare an, niciodată nu mi le-au destăinuit. Sunt plecat de aproape douăzeci de ani, imediat după căsătorie. Cei doi copii s-au născut și merg la școală acolo. Vorbim românește doar în familie. La școală, au doar doi colegi români, dar refuză să vorbească românește. Probabil, din cauză că nu s-au mai întors în țară de foarte mulți ani. Nu știu de câți. Părinții și socrii mei, oameni de peste optzeci de ani, n-au pomenit niciodată de treaba asta. Bănuiau că avem bani, dar n-au vrut să ne supună unei asemenea poveri. Știindu-ne plecați, s-au gândit, poate, că n-o să ne folosească niciodată o bucată de teren pe care o vom cumpăra dintr-un fel de orgoliu sau din dorința stupidă de a arăta altora că ne permitem, dar pe care n-o vom folosi. Cumva, intuiția nu i-a părăsit niciodată. Sunt convingși că nu vom reveni definitiv acasă.

Acum, îi simt diferit. Vor, cu tot dinadinsul, să aibă ei bucata lor, și noi bucata noastră, dacă se poate învecinate, indiferent de sacrificiul financiar comun. Mai ales că au pus leu peste leu,

fiind obișnuiți să economisească. Nu concep altfel. Nu pot suporta gândul că vom pleca fără să fi rezolvat problema. Acum e momentul. La anul e prea târziu. Trec alegerile. Nimeni nu va mai vinde, chiar dacă vor fi bani. Toate vor fi fost date pe pile.

Mulți dintre cei pe care-i cunosc, unii rude apropiate, s-au liniștit. Au obținut ce și-au dorit și cât și-au dorit. Ei au fost aici tot timpul. Au fost vigilenți, au prins momentul, au dat lovitura. E drept, o parte dintre ei au avut încă de-atunci gândul să vândă, când va fi vremea. Vând acum, dar prețul extrem de piperat pare din viitor. Dintr-un viitor în care va conta numărul de la pantof. Vei plăti pentru cât pământ calci.

Văzându-i atât de sperați, am început să întreb și eu în dreapta și-n stânga cine vinde și cu cât. La primărie era exclus să mă duc să apelez. Ai mei nu l-au votat, iar edilul știa asta. Când mă vedea, mă privea ca pe un cerșetor. Aștepta să-mi casc gura, să stric o vorbă, dar mi-am ținut-o închisă.

Preotul din sat, spre surprinderea mea, era un fost coleg de liceu care, mai târziu, a urmat teologia și acum era noul popă în localitate. M-a recunoscut. I-am povestit, pe scurt, toată treaba. M-a ascultat până la capăt, fără să scoată vreun sunet. Aveam senzația că sunt la spovedanie, deși în fața lui, așa cum îl știam, n-ar fi trebuit să simt asta. Oricum, hainele lui negre impuneau această distanță. Sau, poate, timpul cât nu ne-am văzut?

Ce mult contează să revezi un prieten din trecut, un om căruia îi pasă de tine ca atunci când aveam paturile învecinate într-o cameră de internat. Din cele câteva parcele aflate în proprietatea bisericii, locuri de veci asupra cărora nu putea decide primăria, mi-a vândut patru. Patru locuri în cimitir, vecine două câte două. Părinții și socrii. Prețul? Prefer să nu vi-l spun. Am avut noroc. A doua zi am delimitat terenul și am turnat bordurile. Urmează să pun gardul.

Mă întorc în străinătate împăcat cu gândul că lupta alor mei s-a încheiat. Le-am rezolvat problema. Le rămâne doar așteptarea. Au locul lor bine stabilit și pot privi liniștiți, din exterior, lupta celorlalți. Au insistat să-și plătească ei crucile din marmură.

Acolo unde locuiesc eu de douăzeci de ani, nu există astfel de dispute. Totul se rezolvă cu o trecere prin foc și cu o urnă. Nu pentru vot, ci pentru ultima cenușă.

Cornel Udrea

Onisâm's Stories

Octan frumos

Onisâm, cu un fost coleg de fabrică, pe terasa pompei de benzină, de la ieșirea spre Zalău. Se ocupă de porcoșaguri vizoale, pînă vine cursa din Bihor. Isidor Burcuș, fost și el proletar, așteaptă pe nepotu-so, din Italia, plecat la mama dracului, în interesul serviciului, să cumpere laște din Milano.

– Gîndiai tu, Isidore, amu-s o sută de ai, că mere omu' cu mecanisme? De bolînd, cu trotineta electrică?

– Ba!

– Că să cațără, auzi acolo, hăpt pe Lună?

– Ba!

– Ni, mă, o ieșit zoftoșa aia de Clara, în procesu' de producție! Bag-sama, vine tiriștii din Bacău, care merje în Italia! Tu ai fost oarecîndva, oare-unde, mai încolo de Cluj?

– Ba!

– Știi ce-mi place la tine?

– Ba!

– Că ești on morman de înțelepciune, mă, tăte le știi...morman am zîs? Ești o grămadă mare! De kkt cu uăchi, care faci economie la vorbe și numa clipești ca broasca în făină? Dai on deț?

– Ba!

– Poi așe ai zîs, că faci cinste!

– Am zîs, da' înainte să te esprimi tu jicnitor la adresa mea, jicnindu-mă sub formă de kkt cu vedere! Io dau jinarsu ceala, da' mă mai descrii cum ai zîs?

– Ba!

– Da, mă, îi foarte important că poți pentru ca să meri, de bolînd, cu trotineta. Da' ce ești așe gîndit? Te doare oareșeva?

– Ba! Da nu mă dumiresc di ce fras Clara o urcat în cabină pã partea șoferului și mintenaș o și coborît pã cealalantã parte? Sã fi fost ajunsã fãrã sã plece?

– Marketin, mă, nu s-or întãles la preț!

– Și ce aduce nepotu-to? Laște? Or ceva cu parmegiano de tras pã nare? Îi periculos, mă, te apucã dracii, sai înt'on picior, vrei sã te însori cu o șoșoacă. Hai sã merem, cã nimerește el casa!

– Așe mă gîndeam și io!

Faină țară, caldă vreme

Bă, în prima zi la suedeji, în Ștoholm ie-ream total debusolat, mi-o șutit-o busola pã trin și spre norocu' mio l-am auzit pe unu' tușînd în romănește. Am tușit și io, așe, mai rar ca pe la noi, cînd te apucã.

Zice tusalãu' o frumușatã de negru, cu ochi verzi ca la șerpele-n cãlduri:

– De unde ești, din Ardeal?

– Din Ciubãncuța, cãșile de lîngã dispenser, pãstã drum de remiza de pomperi!

– Știu remiza! - face el .

– Ai fost în Ciubãncuța?

– Ba! Da și la noi în Cristelnița, tãt așe-i, un dãrab de placaj pã care or scris tãt felu' de porcoșaguri.

– Auzi, da' cum...

– A! Am luat fatã din Cristelnița!

– Da' unde fras v-ați cunoscut?

– La on electric castle la Bonțida! Am giucat, ne-am plãcut, io nu m-am mai întors acasã!

– Da' de unde din Africa ești?

– Din Moscova!

– Bine, mã...

– Ilici Mugumba Dugudov îmi zice!

– Io-s Onisâm! Și ce faci ici-șã, în Ștoholm?

– No bine, mã...

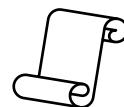
– Sã nu-mi zici cã ești kaghebișt?

– Nu-ți zic, cã nu-i treaba ta! Da' tu ce trogherești pe-acilea?

– Am vinit la on vãr stabilit aici, de vreo douzeci de ai! Supus al rejelui și cãșãtorit cu o ciocolatã...nici negruțã, nici albuțã. Sã poartã! Am niște nepoți maro, îs rotunjori ca niște mãslinuțe cu șuncã!

– No, bine, mã! M-oi duce, am o cununie...sã însorã cumnatu-mio cu o cãmiluțã, o arãboaicã, are mascã pînã la cãlcie! Fata bunã, din Iordania, iordache careva sã zicã! No, la bunã vedere! Te descurci?

– D'apoi cum? Cã n-a hi Ștocholumu' mai cuprins ca Zalãu!

Valer Pop

Prietenele

– Bună dimineața! Unde te duci, tu, Lenuță?

– Mneța! Vai, bată-te să de bată, că nu te-am recunoscut, numai vocea te-a trădat. Că acum, cu purtatul măștilor, nu mai cunoști oamenii așa de ușor. Mă duc până-n Rocna, că am grăit cu cineva să-mi aducă niște medicamente când vine din Italia, că lucră acolo de vreo 8 ani. Cum sunt beteagă, am nevoie de niște medicamente care la noi nu le găsești în ruptul capului. Acolo, în Italia, mi-a spus că le-a găsit, și-s mult mai ieftine de cum ar fi la noi. Că o dată le-am găsit și la farmacia din Bistrița, dar au costat o grămadă de bani. Mi le-a trimis pe cineva care lucră tot acolo în Italia și care a venit până acasă că a murit bunică-sa. Mi-a trimis vorbă că a sosit cu medicamentele, și mă duc după ele și să-i plătesc, pentru facerea de bine. Îi musai să mă duc după medicamente, că știi tu cum e, dacă întrerupi tratamentul, se agravează situația. Dar tu ce cauți pe la Șanț?

– Dar ce să caut, vin până la mama să văd ce mai face sărăcuța de ea, că de sărbători nu ne-am văzut. Nu am putut să vin că am fost și eu beteagă. Am stat la pat 3 săptămâni. Nici de mâncare nu mi-am putut face. Am avut noroc cu vecinele, care sunt niște femei a-ntâia. Când au văzut în ce hal eram toate au venit cu rândul și mi-au aprins focul, mi-au făcut de mâncare sau mi-au adus de la ele câte un blid cu zamă de găină. Mai stăteau și cu mine să nu-mi fie urât. Nu m-am dus la spital, că vezi tu cum este acum în pandemie, îi primesc numai pe cei ce au Covid. Dar se întâmplă că te duci la spital pe picioarele tale și te întorci în copârșău. Dacă-i de murit, eu sunt de părere că mai bine să mori acasă, în patul tău. Dar să revin. Mama, săraca de ea, nu a venit la mine, adevărul este că i-am ascuns că sunt bolnavă, ca să nu se îngrijoreze și să vină, că, vezi tu, ușor te poți infecta de boala asta cu Covidu. Cum e ea așa de bătrână este în grupa zero de risc, așa cum se spune la televizor.

– Dar bărbatul tău, mă, Victorie, n-o avut grijă de tine, că văd că nu l-ai pomenit deloc?

– Lenuță dragă, să știi că nu-i cu nimic mai bun ca bărbatul tău. Mi-i și jenă să-ți spun. Cam cu vreo trei ani în urmă, a început să-mi reproșeze

când una, când alta, nimic nu era bine ce făceam și ne tot ciondăneam, ziulică de ziulică. Ba, am mai și luat peste cap de la el. Apoi se ruga de iertare, dar ce folos, că palmele ce mi le dat nu le mai putea lua înapoi. Câteodată îi părea rău, că-l vedeam cum suferă. Dar, de fapt, sufeream amândoi. Asta nu-i viață de familie, îți spun drept. Stam cu el că mi-a fost prea drag. Dar să vezi ce-am pățit. Acum vreo doi ani, într-o dimineață, când m-am trezit, văd că el nu era în pat. M-am gândit că-i îmbrăcat și-i ieșit la o țigară, că el fuma tare mult, țigară din țigară, și eu nu-l puteam suferi să fumeze în casă. Nu este nici sănătos, dar afuma și casa. Numai perdelele de câte ori le-am spălat, că se negreau de fum. A înțeles că nu-i bine să fumeze în casă, și de aceea ieșea și fuma în curte. Așa fumător ca el nu cred că-i pe fața pământului. I-am zis într-o zi că dacă tot stă cu țigara-n gură, de ce nu le sudează pe toate țigările pachetului și să le fumeze pe toate odată. Poate așa se va sătura de fumat. Și să revin. Nu-i în casă, nu-i pe afară, îl strig, nu-mi răspunde, și de atunci, mândra mea, nu l-am mai văzut nicio secundă, numai în poze. L-am dat și în urmărire la poliție, la persoane dispărute. Cred că știi și tu cum sunt polițiștii din ziua de azi, le este ciudă când faci câte-o plângere sau o sesizare. De câte ori trec pe la Postul de poliție, că mă tot duc, nu-s în stare să-mi zică nimic concret. Ei spun că încă n-au terminat cercetările. N-au niciun rezultat de atâta timp. Ba, mi-au făcut și apropouri că poate l-am lichidat și l-am ascuns pe undeva. Au venit și pe acasă să găsească cine știe ce semne. Dar n-au găsit nimic și apoi și-au cerut scuze. Băieți fini, ce să-ți spun. Oamenii vorbesc în fel și chip, știi tu că nu poți opri vorba lumii. Unii zic că poate-i dus în străinătate, alții spun că poate s-a dus undeva la pădure și a făcut atac de inimă și a căzut într-un loc neumblat de nimeni și numai din întâmplare va da cineva de el. Drept să-ți spun, eu mă bănuiesc că și-a găsit vreo mândră și-i fugit cu ea, de nu știe nimeni unde-i dus. Bănuiala asta o am când mă gândesc că trăiam rău înainte de a dispărea. Îl vedeam uneori tot stând pe gânduri. Știi tu că un bărbat, dacă-și găsește amantă, nu-i mulțumit cu nimic din ce face nevasta lui. Știu că într-o zi, când ne sfădeam, l-am întrebat dacă are pe vreo una, și

el a sărit drept în sus, mi-a răspuns, nervos, că-s nebună, ce vorbă-i asta. Să nu mă mai audă cu vorba asta niciodată.

– Păi, dacă-i treaba așa, mă, Victorie, într-adevăr ți-i greu.

– Cum să nu-mi fie, dar de nevoie mă descurc și eu cum pot. Mă interesez de cine are nevoie de oameni la lucru și mă duc să lucrez cu ziua, că nu mi-i rușine să lucrez orice. Capăt de la fiecare cât vrea să-mi dea pe ce i-am lucrat, că oamenii sunt cumsecade și li-i milă de mine în ce situație sunt. Nu s-a întâmplat niciodată să nu fiu mulțumită cu plata. Mai mult noroc am primăvara, la pusul în pământ, și toamna, la cules. Vara mă mai cheamă la făcutul fânului. Iarna mai mult la curățenie. Că sunt femei care nu pot face curățenie ori că sunt betege, ori că sunt bătrâne. Nu știu în viitor ce-am să fac. Poate voi avea noroc să fiu sănătoasă, de nu, Dumnezeu cu mila. Îmi pare cumva bine că nu am copii ca să fie și ei necăjiți odată cu mine. Poate și acesta să fie un motiv că m-a părăsit bărbatul. Dacă va apărea cândva, într-o zi, nici nu știu cum voi reacționa. Dar tu, Lenuța, de câtă vreme ești văduvă, că am și uitat de când a murit Ilie al tău?

– La vară vor fi 5 ani.

– Când mă uit la tine, parcă și acum te văd cum fugeai în jurul casei, sau te urcai în pod, ca o mătă, și trăgeai scara după tine, ca să poți scăpa teafără dinaintea mâniei bărbatului tău, ce se lua după tine, când c-o joardă, când cu-n bici, ori te-nchidea-n casă, ca să nu poți ieși, ținându-te așa toată ziua, până ce vecinilor li se făcea milă de tine și-ți deschideau ușa. Se ferea lumea de el, ca de o boală rea. Niciodată nu-ți va părea rău după el. A murit de tânăr. D-zeu să-l ierte, dar nu-i niciun păcat.

– Știe bunul Dumnezeu, începu cu glas coborât Lenuța, vremea pe toate le șterge. Dacă mă gândesc, parcă tot nu era așa de rău. Omul le uită pe toate încetul cu încetul. Ba, chiar și la necazurile peste care am trecut mă gândesc cumva cu plăcere. Cum ți le depeni așa prin minte, ți se pare că te ușurezi încâtva și-ți cade bine c-ai putut să învingi totul. Și de-ai știu tu cât de drag îmi era când ne-am luat și cât de rău a fost după aceea. Numai noaptea era bun cu mine. Dimineața iar o lua de la început. Se enerva și, dacă nu se putea descărca pe cineva, se mușca de degete. O dată o mușcat și calul de urechi.

– Așa-i, Lenuța, dragă! Dar de ce să-ți petreci în amar și necaz puținele zile ce ți s-au dat, când le poți trăi în bucurie și fără frământări sufletești. Doar această lume nu e clădită numai din rău. Pare așa, dacă trăim alătura de nenumăratele necazuri, suntem la urma urmei oameni, și trebuie

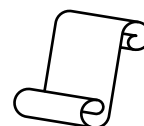
să le știm înconjura. Acela nu e om ce nu-i în stare să-și învingă slăbiciunile și să deosebească răul de bine. E altceva dacă un om e nebun, dar nu cum a fost al tău, nu-i vorbă, era un om voinic, harnic, sănătos și totdeauna treaz, nu ca alți băutori, pe care trebuia să-i scoți din șanțuri în fiecare zi.

– Mă, Victorie, el avea un nărav foarte rău. Ce să-ți spun? Era cu toți deopotrivă. Așa făcea și cu biata de soacă-mea. Nu zicea nici păs în fața lui. Cei ce-l cunoșteau mai de aproape îl ocoleau, pe când alții stăteau cu el de vorbă cu plăcere. Acasă, nu era ca printre oameni. Niciodată nu era mulțumit, ba nu era bună una, ba alta. Aproape în fiecare zi lăsa mâncarea pe masă fără să se atingă de ea, ori o trântea de pământ și pleca afară, ca un turbat. Alteori, te năcăjea de moarte, nu știu, dacă ții minte, și spunea: O femeie cu credință știe să-ți facă mâncarea și pe o opincă, nu ca tine, care nu știi să coci o pită sau să pregătești o cină de dă-i Doamne, pe când, ca să vorbim numai adevăr, de se afla în loc străin, nu găsea destule cuvinte de laudă pentru mâncările de acolo, chiar de nu erau cele mai bune. Dar văd că îl cunoșteai, precum îți cunoști palma, îl cunoșteai, poate mai bine decât mine, care mi-am îngropat cu el zilele tinereții.

– Apoi, cum dracu să nu-l cunosc, când în fiecare zi veneai pe la mine de mi te plângeai, că a vrut să-ți tragă-n cap cu-n bostan, că ți-a rupt în bucăți cujeica, că asta, că ceea, ba că ți-a tăiat itele de pe stative. Și mă mir, nefericita de tine, cum ai putut să-l suferi atâta amar de vreme? Eu, de-l aveam, îl lăsam demult în plata Domnului. Oameni mai sunt destui pe lume, plecam în țări împărțite, să nu-l văd în veci, până ce se va pupa cerul cu pământul. Cu astfel de oameni nu-mi otrăveam viața nicio clipă. Dar tu erai încă o copilă tânără și nu cunoșteai bine rostul vieții. Ți se părea că dincolo de el nu e nimic. Să te întreb ceva, nu te -ai gândit să te măriți din nou?

– Hai, mă, Victorie, nu mă lua în răs. Cred că m-am lecuit pe veci. Dar nu se știe niciodată, că și femei mai bătrâne și-au găsit perechea. Ce să facem, fiecare trăiește după cum îi este scris. Fiecare are de-și dus crucea lui. Dar iată că ne-a prins târziul, stând de vorbă. Să mergem să rezolvăm fiecare ce avem de făcut. Hai să te pup, că cine știe când ne vom mai putea întâlni. Să știi că mi-a prins bine întâlnirea cu tine că mi-am mai descărcat sufletul. Să dea bunul Dumnezeu să ne întâlnim sănătoase!

– Să dea Dumnezeu! Cu sănătate!

Poezie

Joan Pinteș

cocoșul

el nu stă pe gard
 el stă în fereastră și cântă
 are gâtul lung și două picioare
 vopsite în verde
 și se mișcă aproape hidraulic
 glasul lui e un clopoțel de argint
 e un artefact spun trecătorii
 e un faraon spun vecinii de la etajul nouă
 uneori seamănă cu un buchet de trandafiri
 le-a cântat tuturor
 și acum toți, dar absolut toți
 îi doresc moartea
 din toată inima îi doresc moartea
 marea mâhnire
 precum o furtună
 a pus stăpânire pe el
 e cocoșul de tablă, ruginit,
 dar trăiește
 ura lor urcă și coboară pe scara richter
 cerșetorul karol
 e indiferent
 în rest nimeni nu recunoaște nimic
 doar un copil cu o trompetă argintie
 strigă
 nu e artefact
 nu e faraon
 el e totuși oameni buni cocoșul lui kefa

vineri

unde rămâne oare izvorul
 în drum spre deșert
 tăinuit
 dar
 eu beduinul
 silit
 să sap între dune fântâni
 de nu mă vedeți
 suferind
 ori voi
 m-ați uitat
 și petreceți
 la masa-ncărcată cu fructe
 uitând că e zi lucrătoare

nenăscut stă pe iarbă

nenăscut stă pe iarbă
 odată cu firul de holbură născut
 peste gardul patriei natale
 din același popor
 văd vorbele încolăcite
 sfârtecate pe oasele animalelor domestice
 pornite așa fără piele în sălbăticie
 pornite după zgomotul și furia pieilor toboșare
 iarba trifoiul neghina pălămida
 grădina și moartea aglutinate cu prisosință
 creșterea unei cărni uriașe de culoare roșie
 chiar în locul unde se va înălța
 monument din pești gurii vorbitoare
 chiar pe locul unde va lovi verbul înveninat
 bălbăiala
 văd cum se îngălbenește cum se albește cântecul
 și cum pătrunde cu viclenie în urechile cetățenilor
 ca o pâlnie se face putregaiul auzului
 și se aprinde la capete fumegând
 suntem un popor de zilieri pe plantații străine
 mușuroiul e trist
 pielea tobelor aspre urlă sfâșietor
 văd
 cum nenăscutul stă pe iarbă și crește
 ca născut din același popor
 văd

hrană

sunt zile binecuvântate când părăsim încăperile
 și ne retragem pe acoperișuri
 de acolo de sus strigăm tuturor adevărul
 sunt sărbători și duminici
 când coborâm în genunchi
 sângerăm uneori în nesfârșitul pustiei
 împletim uriașe coșuri de nuiele
 culegem boabe de grâu
 căzute din mâna semănătorului
 printre pietre și spini pe pământ afânat
 și până seara târziu măcinăm frământăm
 înfometați
 Pâinea
 Sunt dimineți și după-amiezi când pregătim
 butoaie de lemn
 și clipe sunt în care topim boabe de strugure
 ploaia și roua înfrumusețează recolta
 Domnul este acela care sângerează în vița-de-vie
 un înger cade în gol de pe aripa templului

Menut Maximilian

Ultimul înger

Port lumi în brațe

Flori albastre din pădurile de mai
Trec punți
Înger de aburi dintre hotare
Am două aripi noi
În zbor desenez ceruri
Până departe în țara fâgăduinței

Printre portocali

Îmi odihnesc oasele păcătoase
Pe Marea Mediterană
În portul Haifa corăbii
Îngeri descarcă suflete

Pe crestele Muntelui Carmel
Pe cer trece ca un fulger Ilie
În car de foc pocnind din bici
În piatra seacă a Israelului
Încolțește Cuvântul

Iată casa dreptilor Ioachim și Ana
Oameni buni ca bunicii mei
Rugători zi și noapte
Ca David, regele psalmilor
În Nazaretul Fecioarei
De Buna Vestire
Arhanghelul cu chip se arată
Mărturisind Nașterea
Celui ce va străluci pe Muntele Tabor

Văd Betleemul
Și păstorii
Alergând după steaua ce răsărit-a
Închin la nunta din Cana Galilei
Cu vinul cel bun de la ospăț
Adus în vase mari
De Cel care la cererea mamei
Potolește setea prin prima minune
Încă înainte de vreme

În Ierihonul cel pustiu
Neînțeleș de lume
Mă urc în dudul lui Zahau
Să văd îngeri trecând
Prin timp îmi port sufletul
Văzând aievea pe Hristosul din cărți
În Capernaum
Stând la masă cu apostolii și mărturisind Răstignirea
În casa lui Petru
Cel ce de 3 ori se va lepăda de credință
Până ce lacrimi îi ard obrazul

Mă plimb cu corabia apostolilor
Pe Marea Galileei
Pășesc pe ape tulburi precum Petru
Pe Muntele Tabga
Voi gusta din pâinile înmulțite
Pe Muntele fericirilor

Ascult glas îngeresc
La cina cea de taină
Părtași vom fi greșelilor
În grădina Ghetsimani
Isus se roagă printre măslini
Împreunând mâinile a durere
Și cerul plânge cu el

Cobor în mormântul întunecat
Centrul lumii
Pe bolta rece a păcatelor
Îl văd pe Pilat judecătorul și pe
Baraba păcătosul
De 14 ori poposesc cu Iisus pe
Calea Crucii
Când lemnul dus în spate este greu
O văd pe Maica îndurerată
Pășind pe drumul de sânge

Pe Simion cel care ridică Crucea
Pe Veronica ștergând cu o maramă
fruntea plină de sudoare
Icoana nemuririi
Și pe mironosițele ce pregătesc pe piatra ungerii
miresmele veșniciei
Mirul lor izvorând în cetate

Iordanul
Îmi spală păcatele
Ioan botezând și azi
În apa ce își întoarce cursul spre izvoare
Nu departe de casa în care Zaharia și Elisabeta
Se roagă pentru noi

Pe stâncile din Eleon
Îngeri cu aripi frânte
Până piatra de la mormânt va fi dată la o parte
Și Muntele Măslinilor va cunoaște minunea Înălțării

Când Cerurile se deschid
De Paști și de Crăciun
În marea Luminii
Văd neamurile toate
Stând împreună
Sfinți și pământeni
În mijlocul Raiului
Sub pomul vieții veșnice

Ovidiu Purdea - Someș

Caii din Letea

În pădurea din Letea
 Au înflorit într-o noapte caii sălbatici
 În loc de copite le-au crescut muguri de cireș
 Și toți deveneau albi
 Cu urme de vânt peste coame...
 Flămânzi de atâta libertate au început să pască
 Peste pământ, peste ape, peste mugurii de cireș
 Apoi au început să-și pască picioarele
 Până mai sus de genunchi.
 Au făcut prăpăd
 Ei, ultimă formă de libertate absolută...
 Dar i-a salvat Dumnezeu
 Le-a dat aripi în locul picioarelor
 Și drept răsplată
 Au început să ducă pământeni înspre cer
 În zilele în care sfinții aveau libertatea absolută
 De a boteza stelele cu nume de oameni.

Copiii poezilor

Sunt sigur.
 Sunt atât de sigur că-mi vine să râd
 Poeții sunt cei mai urâți și mai ciudați oameni
 Dar sunt iubiți de cele mai frumoase femei
 Am văzut poeți cu pantofi prăfuiți
 Cu hainele stând pe ei ca pe-o cruce
 Împărțind porumbeilor pâine
 Și scrisori, și manuscrise, și nisip de Gibraltar
 Iar lângă ei femei celebre visând la metafore
 înșelătoare
 Își tund rar părul
 Răvășit de gânduri și de furtuni de cuvinte
 Dar femeile se bat pe șuvițele lor ca pe moaștele
 unor sfinți
 Copiii lor sunt ciudați, dar solemnii când țin o carte
 în mână
 Se îmbată repede și se însoară târziu
 Și cântă arii celebre spre patru dimineața
 E tulburător să vezi cât de fragili
 De urâți și de triști sunt poezii
 Dar câtă forță au cuvintele lor

Cina cea de taină

Atunci Domnul bătu puternic
 Cu pumnul în masă
 Și apostolii au tăcut
 Cu vinul înghețat în bărbi
 Le stătea bine așa, unși cu atâta mirare
 Și cu tălpile goale mirosind a untdelemn
 Apoi trecu un stol uriaș de heruvimi
 Peste Ghetsimani
 Unul dintre voi mă va vinde
 A mai zis Domnul
 Dar nu-l auzise nimeni!

Scrisoare către Dumnezeu

Stau singur, Doamne, într-un colț de casă
 Și scriu un Tatăl Nostru pe hârtie,
 Nu l-am uitat, dar moartea ticăloasă
 L-o rătăci, că-s vremi de pandemie.

Și nu de moarte lumii îi e frică
 Că morții, Doamne, tu i-ai pus temei,
 Dar rânduiala toată ni se strică
 La gropă-s singuri toți românii mei

Nu de durere avem ochii triști
 Că lacrima își află ea locaș,
 Dar prea trimiți scrisori către artiști
 Achiței, Bălășoiu și Fărcaș...

Dă foc la lume, trece-o prin fier
 Sau dă potop, că Doamne-am mai avut,
 Dar boala asta hădă du-o-n cer
 Și dă-ne îmbrățișare și sărut.

Sângele bărbaților

Sângele bărbaților curge mai întâi prin copaci
 Prin copacii înalți pentru bărbații înalți
 Prin copacii mici pentru bărbații mici.
 Vai, ce frumos ar fi să umble copacii pe străzi
 În locul bărbaților
 Ce verde ar fi orașul plin de bărbații-copaci!
 Și câtă răcoare în pălăriile femeilor...
 Vai, cât de tulburător ar fi
 Să auzi îndrăgostiții certându-se
 – Ce cauți tu în rădăcinile mele?
 – Ce cauți tu?

Veronica Oșorheian

De dragoste

Dealul Școlii privea semeț trecătorii.
Pe lângă Apa Leșului - limpede și
cutreierată de pești,
șerpuia drumul îngust.
Cioplitorii băteau podele în
Școala cu 4 clase
din Valea Măgurii -
isprava lu' Grigore și a câtorva oameni
care aveau habar de mersul lumii.

În preajmă răzbea miros de rășină.
Pâlcuri de molizi, păsări și pajiștea crudă
ascultau doina șuierată de tata,
în vreme ce puneau caiilor o pală de fân.
Agale am urcat dealul.
Clădirea era mare, mare și pătrătoasă.
Capete de bârne și cioplituri
așteptau să fie rânduite.
Astea, de molid, îs bune de ațâțat focul – zise tata.

La vreme, câțiva dascăli au luminat
mințile copiilor.
Primul a fost Nechita, apoi Grigoriu, Tănase ...
În camera dascălului, a murit Virgil Mureșan.
Pe ușa camerei, tânărul Andrei Medinski
a notat citeț un vers din *Divina Commedia*:
LASCIAȚE OGNI SPERANZA, VOI CH'ENTRATE
–
(Lăsați orice speranță, voi, cei care intrați!).
Inspectorii se amuzau citind afișul.

Am suplinat acolo, alături de Andrei –
ajuns pictor de renume și scriitor prețuit.
Prin troiene, cei mici nu răzbeau.
Citeau acasă și socoteau cu boabe de fasole.
Fiul cantonierului și doi ai pădurarului
aveau timp liber berechet.
Ceilalți erau ca mine - în copilărie:
păzeau vitele, mieii și ajutau părinții la treburi mai
ușoare.

Fetița dintr-a IV-a avea casa
între cariera de piatră și bocșele fumegătoare.
Îmi spunea povești despre cărbunarii
veniți Dumnezeu știe de unde.

Era duminică devreme.
Făcusem paturile și am măturat.
Câinele n-a dat niciun semn.
La o bătaie ușoară, mama a deschis ușa.
După atâta drum,
fetița dintr-a IV-a era ostenită.
I-am dat o ulcică de lapte cald
Și am întrebat-o ce-a pățit.

*Nimic – a răspuns printre lacrimi.
Am auzit că v-o vestit la beserică
și am venit să vă mai văd o dată
înainte de a pleca din sat ...*

Picioru' lu' Mălai

Unii credeau că locul are legătură
cu cei din vița Mălăienilor.
Din vremuri străvechi, a fost
și a rămas proprietatea satului.

Când anotimpurile erau dușmănoase,
de acolo se da știre sătenilor –
că vin negustori cu mălai.

Hai, la mălaaaai!!!
striga (de pe culme) dobașul satului,
cu glas furios și îndesat
(și el cu o casă plină de prunci),
cătrănit de lipsa bucatelor.
Pentru urletele aruncate peste sat,
căpăta câteva cupe de boabe,
în traista țesută din cânepă.

Acolo, pe culme, ales-au sătenii temelie
pentru *Crucea luminată* –
strajă Bisericii ctitorite de Anton Mălai
și far pentru colina cu dalbe lăcașuri
răsfirate spre nord.
Sub poala pădurii, semn rămâne Crucea
și îndemn pentru fiecare călător.

Raze de la *Crucea luminată*
se revarsă spre veranda lui Toma Artene.
Laolaltă cu Florea și Domnița depănăm
amintiri din scrisorile lui Toma –
adunate, spre neuitare, în volumul
Sărsănuța cu scrisori.¹
Rar se întâmplă să găsești un epistolar atât de bogat,
cu vești din Szolnok, Debrecen, Niregyháza ... –
cu nume mobilizate și cu atâtea nevoi ale sătenilor.

Alături de o vecină, pe culme a urcat și bunica.
S-au ascuns în pădurea de sub Heniu,
când s-a instalat patrula nemțească
în casa noastră. Nemții făceau foc
în soba așezată în târnaț.
Un fuior de fum s-a ridicat din colțul casei.
Cu sufletul la gură, a coborât bunica.
Niște cărbuni căzuseră pe podele.
S-au speriat și nemții.
Fântâna mai dăinuie – că-i bun izvorul.

Notă: 1. *Sărsănuța cu scrisori. Din corespondența
soldatului Toma [T.] Artene, [Cluj-Napoca], Editura Napoca
Star, 2008, volum îngrijit de Veronica Oșorheian și publicat
de Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud.*

Valer Pop

Ce este Gogyohka?

Gogyohka (pronunțat go-gee-yoh-kuh) a fost creat de Enta Kusakabe în Japonia. Gogyohka se traduce literalmente ca „poezie cu cinci linii” sau „cântec”. Este cea mai recentă dezvoltare a mării tradiții japoneze a versurilor scurte, dar, spre deosebire de predecesorii săi Haiku și Tanka, nu are un model de silabă fixă. De asemenea, nu există convenții care să reglementeze conținutul și nici presupuneri despre ceea ce este considerat a fi un limbaj „poetic” adecvat. Într-adevăr, accesibilitatea lui Gogyohka și puterea sa de a vorbi direct cu inima și mintea provin din simplitatea formei sale, din utilizarea ei frecventă în cotidian și din regula nescrisă că aproape orice subiect este joc.

În anul 1983, Enta Kusakabe a dat cinci reguli pentru Gogyohka:

- Gogyohka este o nouă formă de poezie scurtă, care se bazează pe vechiul japonez Tanka și Kodai kayo;
- Gogyohka are cinci linii, dar în mod excepțional poate avea patru sau șase;
- Fiecare linie de Gogyohka constă dintr-o frază cu o pauză de linie după fiecare frază sau respirație;
- Gogyohka nu are nicio reținere la un număr de cuvinte sau silabe;
- Tema lui Gogyohka este fără restricții.

Câteva exemple

pentru ca viața
să fie
mai frumoasă
s-au inventat
hobby-urile
*
cafeaua de aseară
m-a obligat
să citesc
toată noaptea
cartea „Somnul pierdut”
*
ninsoarea
de astă noapte
a șters
urmele pașilor tăi
veniți spre mine
*
foarfeca
a salvat
de la îngheț
crenguța de trandafir
tăind-o
*
numai fluturile
știe
cât de grele
sunt aripile sale
încărcate de rouă
*
cât de sus
se înalță

cântecul
privighetorii
dimineața?
*
cum ai reușit
iubito
să copiezi
în ochii tăi
lanul de cicoare?
*
câtă dragoste
poartă
în inimă
donatorul
de sânge?
*
cu câtă generozitate
împarte
teiul înflorit
mireasma
florilor
*
poate omul
iubi câinele
așa cum câinele
iubește
omul?
*
un om
sănătos la cap
se află
unde-i este inima
și dorul

Toader-Dorel Bazga

Poezii

Nu mi-e dat

Nu mi-e dat să mângâi rele,
Nu sunt un dresor.
De-aș putea să-nchid sub iele
Pe mângâietor!...

Nu mi-e dat să cânt în strună
După portativ.
După fulger, glasu-mi tună
Greul adjectiv.

Nu mi-e dat să dau cu perii
Pe paltoane vechi,
Dar străpung, să nu te sperii,
Ambele urechi.

Nu mi-e dat să cat răcoare
Pe sub măracini,
Ci mai bine ars de soare-i
Tai din rădăcini.

Nu mi-e dat să beau din balta
Lânii străvezii.
Rabd, și-n zbor mă duc, nu alta,
Către ape vii.

Nu mi-e dat să-nfulec sânge,
Bârfe-prăjituri.
Sunt o slugă care strânge
Doar firimituri.

Nu mi-e dat să trag de limbă,
Nici să o înghit,
Altfel, soarta mi se schimbă
Și ajung în chit.

Nu mi-e dat să plec pe lună,
Nu sunt cosmofil.
Sparg, mai bine, o alună
Pentru un copil.

În pustiu

Pierdut în imensul pustiu,
Cu inima frântă de frică,
Aveam o credință prea mică,
De teafăr ieși-voi și viu.

Sub biciul de pale fierbinți,
Un fir răscolit de furtună
Se leagă cu altele-n dună
Sau intră în ochi și-nre dinți.

Mi-e inima-n clește de crab,
Cuartul troiene așterne
Și-n dosul culorilor terne
Se pierde și-un vrednic arab.

Pe vine, zvâcnind spre zenit,
Apare puternicul soare,
Mirajul morgana apare,
Iar setea mă-ncearcă cumplit.

Pe lespezi în chip de altar,
Aspida de foame se-aține
Să-mi toarne veninul în vine,
Lăuntrul să-mi ardă cu jar.

Nici noaptea odihnă n-am iar!
Ca Iacov cu turma labană,
Tresar sub mantaua de blană,
Iar luna îmi pare ghețar.

Acesta-i pustiu urât,
Prin care eu trec zi și noapte
Spre râul de miere și lapte,
Dar n-am să mă las doborât.

Epigrame

COPIII SUNT O BINECUVÂNTARE

Copiii sunt o binecuvântare
Când vase sparg ori zgârie mașina,
Sunt nesperate surse de salvare
Ce pot să-ți ia, de peste cap, rutina.

ETERNUL COPIL

Până-n ceas de bătrânețe
E tot prunc, de ce să minți.
A rămas din tinerețe
Chelios și fără dinți.

COPII VS PĂRINȚI

Unde-s copii, e numai voie bună,
E veselie mare și mult joc.
Acolo bucuriile se-adună
Și pleacă să-și găsească un alt loc.

GRIJĂ DE CEI MICI

Nu e cel mai bun, dar nici
Nu e frate cu paharul:
Are grijă de cei mici
Până-i sare iar muștarul.

SĂ FIU MARE

Când eram cât un chiștoc
Tot ardeam de nerăbdare
Să devin odată mare
Cu nisip mai mult în stoc.

FEMEIA-COPIL

E atât de grijulie
Și cu suflet de copil:
Cântă ca o ciocârlie,
Plânge ca un crocodil.

ÎMPĂTIMITUL JOCURILOR DE NOROC

De mic am fost atras de joacă,
Din bețe făuream castele,
Acuma viața mi-e săracă:
Văd fructe doar la păcănele.

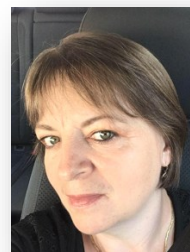
DE-ALE ȘCOLII

Când a intrat în școală prima oară
Și-a zis în sine tare cătrănit:
E doar o florică... N-o să doară!
Dar în final, chiar SMURD-ul a venit!

Grigore Cotul

Cu epigrama-n
Sant

Adela Cotul

ÎN TIMPUL GREVEI DIN EDUCAȚIE...

Drama pare mai ușoară,
Că simțim, din cer, toți sfinții
Cum încet, 'pre noi, pogoară...
Când ne-njură-n gând părinții.

1 Iunie – LA MULȚI ANI, COPII!

Să fiu copil mi-e iarăși dor,
Dar dacă anii mă vor ține,
Cu siguranță, vremea vine
Să dau din nou în mintea lor.

CONFIRMARE

S-au studiat decizii, vorbe, fapte,
Și, în sfârșit, verdictu-i foarte clar:
Cum printre oi mereu e un măgar,
În fiecare birou e-un papă-lapte.

SOLUȚIE RAPIDĂ

Mi-a zis un medic renumit:
„De vrei să-ți îndulcești muierea,
Te-aștept cu dânsa, negreșit,
Să-i scoatem fierea!”

UNUI CONAȚIONAL

Strânge, peste tot, de zor,
Fierul vechi ce-i iese-n cale,
Să își ia un detector
...de metale.

FACILITATE

Mulți bețivi, în România,
Fără fonduri în buget,
Pot să-și facă datoria
... pe caiet.

VIITORUL SUNĂ BINE

Deși de multe ori îmi vine
Să plec din țară la străini,
Mai stau, că voi trăi mai bine
Cu cât rămânem mai puțini.

POVESTE DE DRAGOSTE

S-au cunoscut și s-au iubit
De când munceau afară,
El... un băiat introvertit,
Ea... nerulată-n țară.

RESPIR LIBER

Prieteni buni, din patru zări,
Mi-au zis: „Renunță la țigări!”...
Am renunțat, învins de teamă,
Văzând ce greu le trec prin vamă.

EXISTĂ MIRACOLE

Vecinul meu, cel surdomut,
Atunci când m-a-nșelat muiera,
Fiind șocat de ce-a văzut,
A rupt tăcerea!

SECHELE DIN TRECUT

Pe soața mea o tot gădesc
Cu un amic, ce-i plin de bani,
Da-i greu s-o dezobișnuiesc...
I-a fost nevastă patru ani.

SĂ NU ARUNCĂM CU PIATRA

Poate pare o surpriză,
Dar sunt mulți de la putere,
Care știu ce-nseamnă criză...
De la pietrele din fiere.

PUTEREA OBIȘNUIȚEI

Cu criza ne-am obișnuit,
Deși e lungă și e grea...
Ne-ar fi fatal, vă spun cinstit,
În caz că am ieși din ea.

IDILĂ LA ȚARĂ

Când merg la una din vecine,
Mă simte câinele, mereu,
Chiar ieri s-a atașat de mine...
De tibie și peroneu.

DEZILUZIE

Am dus-o noapți la rând în clubul
Ce-l prefera, doar să-i fac fița,
Și când am vrut să strâng șurubul,
Avea lărgită... piulița.

LA O BERE...

Doi amici la berărie,
Îl bârfeau pe un vecin:
„– Până la căsătorie,
Nu fusese misogin!”

PASCALĂ

Să pot vopsi de Paște ouă,
De la găina mea le-adun...
Cum într-o lună face două,
Le-am colectat de la Crăciun.

MESAJUL DASCĂLULUI GREVIST CĂTRE PĂRINȚI

De rele Dumnezeu ferească-l
Și nu ne-njura-n gând de sfinți...
Că de părintele nu-i dascăl,
Noi, dascălii, suntem părinți.

SĂRACII OAMENI BOGAȚI

Copiii sunt averea mea cea mare,
Privindu-i mă întreb adeseori:
Bogații or mai fi bogați ei, oare?
Că n-au „copii”, ei au...
„moștenitori”.

CONSTATARE

În școala mea mă plimb pe hol,
E liniște și totu-i gol,
Pustiul pare-a fi etern...
Ca-n mintea celor din guvern.

RETROSPECTIVĂ

Cum drumul drept e cel recomandat,
În viață, el îți definește eul,
Dar vai ce multe cred c-aș fi ratat,
De n-aș fi rătăcit un pic traseul!

DE PAȘTE

Miel și ouă de la țară,
Vin și pască mama-mi cară,
Soacra - viță nobilă,
Șade... ca o mobilă.

ȘI TOTUȘI, FEMEIA...

Ți-e mamă, soră sau iubită,
Amanță, soață mult dorită,
Femeia-i o icoană sacră
Și-ntr-un final, îți este... soacră.

EDUCAȚIA-N PERFUZII

Nu găsim azi leacul bolii,
Situția-i nasoală,
Că depinde soarta școlii
De acei ce nu au școală.

Șanț - 250 de ani

La Șanț, în ziua de 21 mai 2023, lângă monumentul eroilor șanțeni căzuți în cele două războaie mondiale, aflat în curtea bisericii ortodoxe, a avut loc un spectacol de poezie și cântec prilejuit de sărbătorirea a 250 de ani de la atestarea documentară a localității. Spectacolul a fost susținut de elevii claselor a III-a B și a VIII-a B ai Școlii Gimnaziale „Enea Grapini”, actuala și precedenta generație de elevi ai claselor primare, conduși de învățătoarea Silvea Moisil - inițiatorul manifestării. Versurile, pe care le redăm mai jos, sunt semnate de **Cornel-Leontin MOISIL**.

Dragii noștri invitați,
Părinți, bunici, surori și frați,
Stimate-oficialități
Primar, dascăli și preoți,
Azi, aicea ne aflăm
Cu toții s-aniversăm
Un sfert de mileniu-n care
Vatra noastră, Șanț, apare
În arhive fiind scrisă
O comună propriu-zisă.
Și pentru această zi
Am dorit a pregăti
Un spectacol. Evident,
Demn de-acest eveniment,
În care vom încerca
Succint a vă prezenta
Lucruri ce s-au petrecut
În acest frumos ținut.

În vremuri îndepărtate,
Când cele trei principate
Încă nu erau unite
Ele-au fost grănițuite;
Dar nu mergem mai departe
De două veacuri jumate.

Transilvania cea mare
Dup-a Ei „eliberare”
De Otomanul păgân
A avut un alt stăpân:
A devenit principat
Conduc direct de-împărat
Care era suveran
Pe Sfânt Imperiul Roman.

Pe atunci, era regină
Prima de sex feminină
Dar, nefiind acceptată
De puteri, că era fată,
Nu a reușit vreodată
Ca să fie-încoronată,
Dar titlul și l-a purtat
De un mare împărat
Și-a condus cu-îndemânare
Un imperiu foarte mare,
Iar aceea se numea
Maria Terezia.
La nord-est în principat
Era un loc minunat

Cu păduri, încă virgine,
Și cu ape cristaline,
Cu Moldova-învecinat
Și de munți înconjurat
Unde, pentru apărare
De popoarele barbare,
S-au săpat șanțuri adânci
Cu tehnica de atunci.
Iar în drumul principal
Ce lega frumosu-Ardeal
Cu partea de răsărit
Pe-atunci, s-a instituit
Și făcut un punct vama
Pentru-a trace în Ardeal
Frații noștri moldoveni,
Dar și alți răsăriteni
Ce veneau adeseori
Negustori, sau trecători.
S-a făcut și carantină
Pentru cei ce-aveau să vină
Cu boli mai contagioase,
Pentru om periculoase,
Și stăteau în izolare
Pân-la a lor vindecare.

Aici ședeau permanent
Grăniceri din regiment
Înființat în Ardeal
Prin decret imperial,
Avându-i ca militari
Pe români, majoritari.
Ei păzeau neîncetat
Granița la principat
Și strângeau, de bună seamă,
De la trecători și vamă.
Iar, pentru-a nu duce dor
De familiile lor,
Ei au putut locui

Cu soții și cu copii.
Ofițeri, subofițeri,
Dar și simpli grăniceri
Aveau case-amenajate
De împărăteasă date.

Iar acest loc minunat
Era încă populat
De câțiva proprietari
De teren, și gospodari
Care-și creșteau animale,
Și cultivau cereale:
Orz, ovăs, mălai, secară,
Ca de foame să nu piară.
Și, pentru-a fi mai ușor
De-și lucrat pământul lor
Și pentru-a fi protejați
De grăniceri înarmați,
Rând pe rând au tot trudit
Și case și-au construit
Pe-ale lor proprietăți
După posibilități.
Și, cu timpul, s-au mutat
Făcând la Șanț un mic sat.

Pe-atunci oamenii trăiau
Doar din ceea ce aveau,
Își lucrau cu drag pământul
Și își respectau cuvântul,
Își dădeau ce-aveau de dat
Pentru Stat și împărat,
Împărat din dinastia
De Habsburgi, din Austria.
Acei oameni minunați
Trăiau bine, ca și frați,
Viața le era plăcută,
Deși era trudă multă.
Între ei se ajutau,
De nimic nu se plâneau,
Își duceau crucea cu greu
Cu credință-n Dumnezeu.

Îndată ce au văzut
Cei mai mari peste ținut
Că oamenii gospodari,
(Afară de militari
Ce de mult aici stăteau),
Acei oameni își aveau
Casele, care de care

Răsfirate pe hotare,
 Au făcut la toți parcele
 Ca să-și facă case-n ele
 Lângă drumul principal
 Care trece din Ardeal
 Spre Moldova principat
 Tocmai pe aici prin sat.
 Și-așa au fost obligați
 Și-n case noi mutați

Și-au dat câte-un lot la toți
 După ce le-au tras la sorți.
 De atunci, locul poartă,
 Și azi, numele „Pe soartă”.
 Citind în monografie,
 Începând cu anu-o mie
 Șapte sute șapte-și-trei
 Șanțu-avea statutul ei
 De comună, ca oricare,

În comună a intrat
 Iosif al II-lea, împărat
 Ca și prinț și co-regent
 Din Maria descendent,
 Ce imperiul conducea
 Alături de mama sa.
 Iară după ce intrase
 A văzut câteva case,
 Și, văzând Biserica,

Făcând o vatră de sat
 Cu mult mai organizat,
 Ca să îi fie pe plac
 Domnului austriac.

Așa s-a făcut un sat
 Și denumire i-au dat
 Rodna Nouă-n românește
 Neu Rodna-i zicea nemțește,
 Nume dat, de bună seamă,
 După Rodna Veche, mamă.
 Și aici erau aflați
 Șaptezeci și trei bărbați.
 Optzeci și două femei
 Se aflau pe lângă ei.

Însă, când s-au înmulțit
 Cei ce-aici au locuit,
 S-au făcut loturi egale
 Mai în sus, pe lângă vale,
 Pe șesul liber aflat
 În partea din sus de sat

Cu a ei administrare
 Ce avea, de bună seamă,
 Și primar, pe unul Flamă,
 Un sătean mai iscusit
 Din Rodna și el venit.
 Îi zicea și dregător,
 Jude sau conducător.
 El avea în competență
 Puterea de inteligență.

După militarizare,
 În această așezare,
 Pentru cei ce-au locuit
 Grănicerii-au construit
 Un locaș de rugăciune
 Să poată să se închine.
 Și veneau, din când în când,
 Preoți din Rodna, pe rând,
 Și făceau o Liturghie
 Spre folos ca să le fie.
 În șapte sute șapte-și-trei,
 După-nființarea ei,

Cu casa de lângă ea,
 Le-a dat-o sătenilor
 Ca să-și caute pictor
 Iconostas să-i picteze
 Și să o amenajeze.
 El le-a mai donat veșminte,
 Potir și-alte lucruri sfinte:
 O patenă și o stea
 Să se facă slujbe-n ea.
 Preot paroh, n-aveau însă.
 Dar, unul, Vasile Moisă,
 Numit apoi Moisil Vasile,
 După 10 ani de zile,
 Ce din Maieru-a venit
 A fost preot investit.
 În șapte sute optzeci-și-trei
 Șanțu-avea preotul ei
 Și-acesta avea să fie
 Primul popă-n parohie.

După ce se înființase,
 Până-n nouăzeci și șase

Comuna nou înființată
Își folosea laolaltă
Cu comuna „maternară”
Fără să fie „hotară”
Munții cu pășunile,
Ca să-și pască vitele.

În șapte sute nouă-șase
Rodna nouă căpătase
Ineuțul primăvara,
Făgețelul, Stânișoara,
Să aibă pășuni alpine

Să-și crească vitele bine.
Tot atunci se înnoiesc
Din ordin împărătesc
Și Cărțile funduare
După noile hotare.

Școală nu era în sat,
Însă s-a improvizat
În casa parohială,
Într-o cameră, o școală.
Dar asta, mult mai târziu,
Când al preotului fiu
Numit tot Moisi Vasile
Care dup-un an de zile
De când tatăl i-a murit
A fost preot investit.
Vasile 2 avea un frate
Ce știa un pic de carte.
L-au numit învățător,
Și-al Bisericii cantor.
Pe-atunci, dascălii, se pare,
Nu aveau calificare,
Știau scrie și citi
Și aveau drag de copii.
Scris e în monografie,
Grigoraș avea să fie
Primul dascăl de la noi,
Frate cu Vasile 2.
Și așa s-a făcut școală,

În casa parohială
Douăzeci și cinci de ani
Când li s-au alocat bani
Tuturor comunelor
Să-și facă școlile lor.

Pentru noi, ca și comună,
Împărăteasa-a fost bună
A făcut Cărți funduare
Ne-a dat munți, fără de care
Încă din buni și străbuni
Nu aveam vara pășuni

A-înființat grăniceri
La care le-a dat averi.

Apoi s-a continuat
Cu Iosif al II-lea-împărat,
Iar când Iosif a murit
La tron l-a înlocuit
Leopold al doilea, frate
Care-a domnit mai departe,
Apoi Francisc, al lui fiu,
Și Ferdinand mai târziu,
Care era retardat.
Apoi, la tron a urmat
Franz Iosif, al său nepot,
Care-a domnit mult de tot
Timp de 68 de ani.
Însă, după câțiva ani,
Respectiv nouăsprezece,
Un lucru rău se petrece
Pentru că Transilvania
Pierde autonomia
Și a fost atunci silită
La Ungaria-alipită.
De-atunci, până la unire,
E a fost sub asuprire.
Românii-au fost asupriți
De unguri, batjocoriți,
Cu toate că s-au aflat
Sub același împărat,

Ultimul având să fie
Carol întâi la domnie,
Dar n-a fost încoronat
Niciodată împărat.

După Unirea cea Mare
Transilvania apare
Ca principat integrat
Al României regat
Având autonomie
În frumoasa Românie
Până ce se integrează
În România ca țară.

Din două-și-nouă martie,
Nouă sute două-și-trei
România-avea să fie
Țară, cu statutul ei.
Atunci a fost consfințită
Unirea ce s-a făcut
De români, de mult râvnită,
Dar, cu cinci ani în trecut.
De-atunci Marea Românie
A devenit monarhie
Și constituțională
Iar, ca stat, națională
Inalienabilă
Și indivizibilă.
Puterea executivă
Era Regele-evident
Iară cea legislativă
Se afla la Parlament.
Regele numea ministrii,
Da-i putea și revoca,
Promulga legile țării,
Dar le și sancționa,
Drept de veto el avea,
Decorații conferea,
Parlamentul convoca,
Da-l putea și dizolva.
El avea puteri depline,
Parlamentul, mai puține:
Doar legi vota sau abroga
Și guvernul controla.

Așa am avut trei regi
Două-și-nouă ani întregi
De la Unirea cea Mare
Și până la abdicare.
Fost-au: Ferdinand întâi
Nepotul lui Carol întâi,
„Carol-fiind încoronat
Primul rege în Regat,
În regatul Românie
Fără de Transilvania”.
Apoi Carol al doilea
Ce de două ori domnea.
O dată a renunțat,
Și a fost încoronat
Regele Mihai Întâi,
Apoi, iarăși tatăl lui

A revenit mai târziu
Detronându-și propriul fiu.
Apoi, fiind obligat,
Carol doi a abdicat,
Revenind rege în țară
Mihai pentru-a doua oară.
Și Mihai iar a domnit
Până când a fost silit
Mai întâi ca să abdice
Și-apoi din țară să plece,
Și plecând din România
S-a terminat monarhia.

Țara are un alt drum
Fiind republică-acum
Mai întâi ca populară,
Socialistă-a doua oară,
Sub regimul comunist
Ce-a avut un sfârșit trist,
Pentru că, cu toții știm,
Ca scăpăm de regim
Au murit nevinovați
Mulți tineri, părinți sau frați
Ce-au ieșit cu pieptul gol
În fața tancurilor
Și-au stropit cu sânge glia
Republicii ROMÂNIA.

Încă de când s-a-înființat
Șanțul s-a tot dezvoltat
Economic, cultural,
Politic și social.
Pe la opt sute cincizeci
Fiind tot mai multe legi
Ce trebuiau aplicate,
Se cereau oameni cu carte.
Pân-atunci avea să fie
Notar cel ce-avea să știe
Scrie sau citi-în cântă
Sau pe răvaș a-încresta.
Dar de-atunci au fost numiți
Notari doar oameni școliți.
Ca s-ajute pe primar,
S-a numit și un notar,
Apoi alți funcționari,
De exemplu, un casari.
Primul notar de la noi
A fost Larion Filipoi,
Iar casari, un alt sătean,
Numit Grigore Oltean.

Și de-atunci s-au perindat
Mulți primari la noi în sat.
Mulți primari și mulți notari
Precum mulți funcționari.
Fiecare dregător,
Primar sau conducător,
După cum s-o fi numit
Fiecare-a trebuit
Ca după știința lor
Și-a împrejurărilor

Cu toții ca să lucreze
Comuna să prospereze,
Averea să i-o-înmulțească,
Bunăstarea să-înflăcăască,
Sătenii s-o ducă bine
Chiar din timpuri mai bătrâne.

După cum, cu toții știm,
Comuna-n care trăim
Este bine așezată
Și de munți înconjurată.
Încă de la început

Iar mai în aval de-aici
E Izvorul Gagiului,
Apoi al Arinului,
Completând debitul lor
Cu Valea Măriiilor,
Apoi afluenți mai are
Valea Glod și Valea Mare,
Valea Hoitului din dos,
Valea Blasnei mai în jos
Și coboară-nvolburat
Până-aici la noi în sat,
Iar în sat, se varsă-n el

Munții, roată, stau ca scut.
La vest este Beneșul,
Mai spre nord e Îneul,
Îneu și Vârful Roș,
Apoi mergi pe Gagi în jos,
Treci pe Pasul Rotunda
Și-apoi începi a urca
Pân-la Vârful Omului
Din Munții Suhardului.
Treci tot spre răsăriteni
Prin Suhard la măgureni,
Suhardul șanțenilor,
Perșa măgurenilor,
Șuvărosul, la rodneni,
Cucureasa la ilveni,
Muntele Cornu, apoi,
Înceie scutul la noi.

Comuna noastră-i bogată
Și e binecuvântată,
Are munți, pășuni alpine,
Păduri, ape cristaline.
De la noi, izvor își are
Râul Someșul cel Mare,
A cărui ape străbate
Ardealul în mare parte.
La originile lui
Stă Izvorul Zmeului,
Apoi Izvorul Preluci,

Cârțibav și Cobășel,
Care, la a lor vărsare,
Formează o cruce mare.
Iar de-aicea, în aval,
Tot coboară prin Ardeal
Colectând alte izvoare
Până la a lui vărsare
În Tisa, frate mai mare
Prin hotarele ungare.

Din vremea-n care domnea
Maria Terezia
Pe-acest râu învolburat
Cu plute s-au transportat
Din Dej pân-la Satu Mare
Mai întâi tone de sare,
Apoi produse lemnoase
Având câștiguri frumoase
Cei ce păduri cumpărau
Și de negoț se-ocupau.
Cumpărau lemn cu florini,
Dar cu toți erau străini.

Cea mai veche legătură,
Ce de fapt era singură
Cale de-acces ce unea
Someșul cu Moldova
Era drumul peste deal
Către Coșna, din Ardeal,

Peste Vârful Boului
Și Tarnița Hoitului,
Cucureasa mai apoi
Și cobora de la noi
Prin Munceii înșirați
Până la ai noștri frați
Din Coșna și din Dorna
Și toată Bucovina.
Pe acest drum a intrat
Iosif al doilea în sat
Însoțit de-a lui suită
Când a venit în vizită
La al doilea regiment
De grăniceri, existent,
Dar și armata rusească
Ce-a venit să domolească
Revoluția pașoptistă
De o amintire tristă.

După ce s-a desființat
Granița din principat,
Pentru a comunica
Bine cu Bucovina
Și cu țările vecine
Statul acum intervine
Ca să facă mai ușoară
Trecerea spre altă țară
Și deschide un nou drum
Prin Pasul Rotunda-acum,
Ce coboară, cum se știe
Până-n Bistrița Aurie.
S-a lucrat vreo câțiva ani,
Statul a investit bani,
Și fiecare comună
Trebuia ca să dispună
De oameni care-au lucrat
Până când s-a terminat.
Pe drum, treci de pe Someș
Până în Maramureș
Sau frumoasa Bucovina
Chiar și până-n Ucraina.
Când drumul nou s-a gătat
Cel vechi s-a abandonat
Și-a rămas un simplu plai
Prin care, cu boi sau cai,
Iar acum și cu tractoare
Oamenii merg pe hotare
Pentru munca câmpului
Sau căratul fânului.
Însă, ca s-ajungi în plai,
Peste Râul Someș dai,
Iar pentru a putea trece
Peste Someșul cel rece,
Oamenii au tot făcut
După cum s-au priceput,
Și cu tehnica ce-aveau
Poduri, pe care treceau.
Iar podul și acel drum
De atunci și până-acum
Au rămas a se numi
„Podul, Plaiul Moldovii”.

În opt sute optzeci-și-doi,
În baza unei legi noi,
Comuna Șanț s-a mărit
Pentru că i-au alipit
Cârlibav o colonie
Ce de-atunci avea să fie
De Șanț aparținătoare
Pân-la Unirea cea Mare.
Iar asta s-a datorat
Pentru că s-a dezvoltat.
Comuna-având acum parte
De mai mulți oameni cu carte
Averea i s-a înmulțit,
Venituri i s-au mărit,
Oamenii bine-o duceau
Că nici arunc nu plăteau
Pentru a contribui
La bugetul comunii.
Ba, mai mult decât atât,
Comuna a înflorit:
S-a făcut o primărie,
S-a mai cumpărat moșie,
Grajduri noi au ridicat
În care au cumpărat
Vite de prăsilă, bune.
Iar pe străzi încep a pune
Lămpi pentru iluminat
Noaptea în întregul sat.
S-au pus și paznici de noapte
Controlând străzile toate
Precum și alți servitori
Pentru foc apărători.

Prin opt sute nouăzeci,
Tot în baza unei legi,
Pădurile au intrat
Administrate de stat:
Parte de lemn din păduri
Se da de foc sau clădiri
La localnicii din sat
Iară alta, separat,
Se vindea pentru favor
Tuturor comunelor,
Iar apoi acel venit
Anual era-împărțit
Fiecăreia în parte,
Însă după calitate.

Iară pentru exploatare
De păduri și prelucrare,
O mare societate
Cu sediu-n străinătate
A venit și-a ridicat
Într-un loc, mai sus de sat,
Într-o mică așezare
Ce îi spune Valea Mare,
O fabrică cu motor
Fabricat pentru vapor
Ce opt gatere avea
Cu care scânduri tăia.

După cum găsim notat
În fabrică au lucrat
Pe la anul nouă sute
Muncitori, vreo două sute,
Toți au fost străini veniți
Și aicea stabiliți.
Au venit cu familii
Cu soții și cu copii.
Iar pentru copiii lor,
Statul, ca și ajutor
O școală le-a ridicat
Firește, școală de stat!

După ce l-au exploatat
Lemnul era transportat
Pe apă cu plutele
Sau cărat cu vitele.
Ca să facă plutărit
Albiile-au curățit
Țărmurile-au regulat
Și clauze-au ridicat
Pe la Lunca Untului,
Izvorul Arinului,
Și-încă una, cea mai mare
La Valea Blaznei, se pare.

Au și electrificat
Fabrica și au creat
O telefonie bună
Cu fiecare comună
A Văii Someșului
Și Văii Bârgăului.
Iar, pe lângă plutărit,
Mai târziu, au construit
Și-o mică cale ferată,
Ca din pădure să poată
Să aducă mai ușor
Lemnul în fabrica lor.
Lemnul ce se exploata
Cu plute se transporta
Pe Someș în jos, se pare,
Până pe la Satu Mare,
Iară lemnul prelucrat
O parte-a fost transportat
Cu plute, spre Satu Mare,
Altă parte, dus cu care,
De oameni de pe la noi
Ce dețineau cai sau boi
Până la calea ferată
Pe Bârgău fiind aflată.

Au trecut vreo câțiva ani,
Străinii și-au făcut bani,
Iar după Marea Unire,
După cum avem de știre,
Toate acestea le-au fost date
La Șanț în proprietate.
După-o sută treizeci ani
De la-înființarea ei,
Comuna-având acum bani,
De la nouă sute trei

Până-la nouă sute șase
În trei ani au ridicat
Una din cele mai frumoase
Biserici din principat.

A urmat apoi război,
Primul Război Mondial
Unde am luptat și noi
Cei din întregul Ardeal
Au pierit în lupta mare
Șaptezeci și cinci bărbați
Toți șanțeni. Și dintre care
Mulți părinți, copiii sau frați.

Când războiul s-a sfârșit
Apele s-au liniștit
Și a urmat un tratat
La Trianon fiind semnat
Prin care Ungaria
Ceda Transilvania
Și s-a pus atunci hotar
Către ținutul ungar.
Fost-au câțiva ani în care
Am fost România Mare
Și bine-a-început să fie
În țară sub monarhie.
Satele s-au dezvoltat
Printre care și-al nost sat.
Atunci a luat, se pare,
Fabrica din Valea Mare
Dar și căile ferate
Și clauzele, pe toate.
Și cu-acestea a intrat
Într-un parteneriat
Cu celelalte comune
Grănicerești, cum le spune,
Și-au făcut o firmă mare
Ca să facă exploatare
Din pădurile lor toate
De împărțiteasă date.
Și așa se înființase
Firma REGNA-n două-și-șase
Cea care înlocuia
Firma cu sediu-n Pesta
Având de-acum angajați
Mulți români, de-ai noștri frați.

Oricâte rele-au răbdat
Românii din principat,
Dar și cei din al nost sat,
Portul, limba și-au păstrat.
Au răbdat și umiliința,
Dar nu și-au lăsat credința,
Cu toate că le-a fost greu
N-au uitat pe Dumnezeu.
Și-au dus cu ei mai departe
Datini din străbuni lăstate.

Un lucru ce toți îl știm
Și cu care ne mândrim,
Care este-a noastră fală

E că echipa regală
A făcut un studiu-aici
Din nouă sute trei-și cinci
Până la treizeci și șase
Aducând lucruri frumoase.
Cu echipa-avea să vie
Ministrul Gusti Dimitrie
Ce tare s-a implicat
În viața acestui sat.
El fiind făcut, se pare,
Primul Cetățean de-onoare.
În comună cât a stat
Comuna a prosperat,
Iară prin treizeci și șase
Când echipa se retrase
Ca să aibă amintire
Au dus cu ei o clădire:
O casă de gospodari,
Una din cele mai mari
Și-au pus-o la mare cinste
În muzeu, chiar dinainte,
În Muzeul satului
Ce-i poartă numele lui.
Dar, cum toți o știm prea bine:
Că ce-i bun, prea mult nu ține,
Ungurii și-au încălcat
Tratatul ce l-au semnat
Și le-au trebuit averi
Iar, ajutați de puteri
Ca Germania nazistă
Și Italia fascistă
S-a redactat un DICTAT
De la Viena semnat
Și-n septembrie patruzeci
În baza-așa zisei legi
Horthy intră-n astă țară
Cu coloană militară
Și din nou au ocupat
Tot Ardealul cel bogat.
Și iar au fost umiliți
De unguri batjocoriți
Bieții români ardeleni
Printre care și șanțeni.

După-un an ce România
A cedat Transilvania
Intră și ea în război
Ardealul să-l ia-înapoi.
Și-n război, încă-au luptat
Oameni de la noi din sat
Dintre care, douăzeci
Nu s-au mai întors în veci.
Au murit cu arma-n mână
Pentru Patria Română.

Când Războiul a-încetat
România-a câștigat
Prin tratatul ce-a fost scris
Și semnat pe la Paris,
Din nou Transilvania
Cedând Basarabia

Și Herța la Rusia
În timp ce Bulgaria
Cadrilaterul primi
De la sudul Dunării.

Dar cu cele întâmplare
Viața merge mai departe.
România, cum o știm,
Intră sub un al regim
Din țara capitalistă
Devine-acum socialistă
Și se naționalizează
Averile comasează
Și în cea mai mare parte
Statul le făcea pe toate.
A făcut fabrici, uzine,
A redeschis multe mine
Iar din anul șai-zeci-și-doi
Și Valea Blasnei la noi.
Apoi intră-n exploatare
Mina Făget, Valea Mare.
Cât au fost aceste mine
Șanțenii au dus-o bine,
Mulți șanțeni au fost mineri
Și și-au cumpărat averi,
Din banii ce-i câștigau
Când muntele găureau.
S-a făcut apoi uzină
Lângă-a Făgetului mină:
Flotația din Făget
În care mult tineret
Când școlile terminau
Veneau aici și lucrau.

Mulți bărbați sau tineret
Au lucrat și la IFET
Scoțând lemnul din păduri
Cu cai și-apoi cu TAF-uri
Ducând lemnul la Fabrică
Din Lunca sau Ilva Mică,
Unde făceau cherestea
Pe care-apoi o ducea
La fabricile din țară.
Nu pleca peste hotar.

După cum ați observat
Comuna s-a dezvoltat
Tot mereu, de la-înființare,
Sub oricare-administrare.
Avem școli și dispensar
Cu tot ce e necesar
Și biserici pentru toți
Cu păstori sau cu preoți,
Ocol ce administrează
Pădurea și-o protejează,
Farmacii și magazine,
Ca să trăim cât mai bine,
Mai avem și florărie,
Baruri și cofetărie,
Centru cultural, parcare
Și o sală de sport mare,

Parcuri la copii și-adulți
 Și oameni de-afaceri mulți,
 Ce mai greu sau mai ușor
 Țin oamenii-n satul lor.
 Avem și pensiuni care
 Pot să ofere cazare
 Și mâncare tuturor,
 Celor ce trec pragul lor,
 Sau piscină, centru SPA,
 Pentru a se relaxa.
 Avem mașini de spălat
 Cum nu sunt în orice sat,
 Care spală permanent
 Făr-să consume curent.
 Avem CEC și bancomat
 La bolzi, case de marcat.
 Apă are fiecare,
 Acum și canalizare.
 Casele să le-încălzim
 Și lemne de foc primim
 Plătind numai jumătate
 Că sunt subvenționate.
 Cei ce vor să-și construiască
 Pot la noi ca să găsească
 Meșteri care fac și case
 Sau alte lucruri frumoase,
 Ori de vor să-și mobileze
 Casa, sau s-o decoreze,
 Sau mașini ca să-și repare
 Este pentru fiecare
 Meșter bun la noi în sat
 N-are de mai căutat.

Este și salon în care,
 Pentru înfrumusețare,
 Doamnele îi calcă pragul.
 Când ies ți-e mai mare dragul
 Să le vezi, că te uimesc.
 Iar pentru cei ce doresc
 Ca să immortalizeze
 Și-n arhivă să păstreze
 Orice eveniment nou
 Este și un „studiu”.

Deci la Șanț poți să găsești
 Aproape tot ce-ți dorești.
 Pentru traiul ce-l trăim
 Trebuie să-I mulțumim
 Tatălui ceresc, mereu
 Care este Dumnezeu.

Dacă nu v-am plictisit
 În timp ce ne-ați urmărit,
 Sau de v-a interesat
 Ceea ce v-am prezentat,
 Din suflet vă mulțumim
 Și cu toții vă dorim
 Fericire, sănătate
 Și să aveți spor în toate!

Pagina elevului

Copilăria zboară

Ieri erau piese de puzzle împrăștiate peste tot,
 Azi sunt creioane și pixuri în suport.
 Ieri învățam să scriu literele de tipar.
 Azi am diplome, un car.

Parcă ieri mergeam la grădiniță,
 Și mama mă ținea de mână.
 Poezii eu învățam,
 Teme pentru casă nu primeam.

Azi fac teme ziua-ntreagă
 Și aștept ca ea să treacă.
 Uneori mă plictisesc,
 Dar trebuie să muncesc.

Amintiri...

Sunt sigură că, după ce voi crește și voi avea griji mai mari decât cele de acum, mă voi refugia în mintea mea, în amintirile mele plăcute, la fel ca Ada din „Războiul care mi-a salvat viața” și nu le voi uita niciodată.

Unele dintre cele mai frumoase amintiri le am de la școală. Cel mai mult îmi plăcea când domnul profesor de religie îmi povestea, mie și colegilor, care îl mai ascultau, diferite trăiri și pilde de pe vremea de când era el copil. Chiar de la el am aflat și ce înseamnă pildă.

Ei bine, următoarea poveste mi s-a părut cea mai amuzantă.

Era copil domnul profesor. Părinții și bunicii lui aveau oi și vaci. Au plătit slugă un om să păzească animalele, iar acestea au scăpat și s-au pierdut. Din păcate, omul nu a mai găsit ovinele și bovinele, și toată familia era supărată de paguba avută, toți crezând că animalele au ajuns pe mâna ursului sau a doctorului pădurii.

La vreo două sau trei săptămâni, nu știu pe unde au umblat și ce au făcut, dar au găsit o parte dintre animale, bineînțeles, celelalte au ajuns pe masa de prânz a sălbăticiunilor, dar ursul care s-a îndopat a fost găsit mort. Și ceva rudă de-a domnului profesor, copil și el, clar, s-a urcat pe urs și a început să dea cu o bâță în el, strigând:

- No, na-ți, na-ți, așa-ți trebuie, ai mâncat oi și vaci, amu' așa-ți trebuie!

Îmi cer toate scuzele dacă nu am scris ceva întocmai cum s-a povestit, dar l-am ascultat pe domnul profesor pe când eram în clasa a III-a și nu-mi amintesc exact totul, să nu îmi săriți în ochi!

ANASTASIA-VICTORIA PĂTRĂȘCAN

Clasa a V-a B

Prof. îndrumător:

ANA-FLOAREA HANCIUC

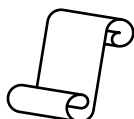
Primăvara a venit din nou!

Primăvara a sosit,
Iar aceasta a venit
C-un miros duios de flori
În milioane de culori.

După atâtea nopți geroase
Și cu fulgi moi, de mătase,
Apare câte-un ghiocel
Plăpând și subțirel.

Păsările de peste hotare au venit
Să descânte primăvara într-un mod deosebit.
Și copiii, bucuroși că pot ieși pe afară,
Zburdă și cântă că e primăvară.

LAVINIA MOISIL
Clasa a VI-a A
Prof. îndrumător:
ANA-FLOAREA HANCIUC

Bunica

O bunică dacă ai,
Tu, pe ea, să nu o dai!
E ființa ce te-nvață
Cum e să trăiești în viață.

Ea îți e a doua mamă.
Te iubește și te-ndeamnă.
Când ea ne zâmbește,
Inima-n noi crește.

Noi pe ea o iubim,
Fără ea noi nu trăim!
Bunicuțo, draga mea,
Ești sufletul și viața mea!

ANDREEA TĂPĂLAGĂ
Clasa a VI-a A
Prof. îndrumător:
ANA-FLOAREA HANCIUC

Vis de vară

Așteptând cu nerăbdare
Luciul razelor de soare,
Primăvara apare-n zare,
Cu a sa mândră splendoare.

Ziua plină de culoare
Ne scaldă-n pahar de soare
Și mireasmă-n vânt
Ne aduce primăvara-n gând.

Primele zile ale verii
De soare-s mângâiate,
Iar apusul ne e plăcut privirii
Când se scaldă-n ape înspumate.

Cântul greierilor e melodios,
Dansul nufurilor, armonios.
Totul în jur ni se pare prețios,
Parcă-i un vis frumos!

Copiii aleargă pe câmpie
Au și uitat de seara purpurie.
Când licuricii dansează și fac ce vor
Și lumea se bucură de dansul lor.

Acum luna-și scaldă chipul
Iar păsărelele-și aștern cuibul.
Noi deja mirosim parfumul nopții
Adus de vântul din toți munții.

„Noapte bună și somn lin!”
Ne spun stelele de pe cerul senin.
Dar eu n-am somn pe lună plină,
Privesc bolta divină.

REGHINA OANA OLARIU
Clasa a VI-a A
Prof. îndrumător:
ANA-FLOAREA HANCIUC

De gardă la hotarele istoriei

Carmen ARDELEAN

Atunci când un „fiu al satului” înțelege și îndeplinește, cu asupra de măsură, un triptic de sfinte datorii ale urmașilor unui neam, *de a citi, de a scrie și de a da mai departe*, rezultatul poate avea chipul volumului *Cartea despre Șanț*, apărut în 2022, la Editura Școala Ardeleană, în Colecția sugestiv intitulată *Locurile memoriei*. Relevantă pentru ceea ce a constituit mobilul intern ce a determinat cunoscutul și premiatul scriitor, om de cultură bistrițean, să ne ofere o nouă carte al cărei nucleu să fie satul natal e mărturia de pe coperta a patra a cărții: „Mă întorc în satul meu prin toate cuvintele și cărțile scrise. Un loc care mă inspiră și dă forță și culoare creațiilor mele. Aici am cunoscut oameni care au devenit personaje literare în opera mea, cum tot aici s-au petrecut întâmplări și evenimente memorabile, transfigurate în povestirile și în romanele semnate de mine. Satul meu este unul de poveste. Că este așa stă mărturie acest volum, dar și celelalte cărți pe care nu le-aș fi putut scrie dacă nu m-aș fi născut și nu aș fi trăit în acest loc”.

Cartea lui Grapini nu e o simplă, tipică monografie a localității pe care Icu Crăciun, prefațator al volumului, o consideră „microcosmos al satului românesc și matcă a latinității”, ci, dacă ne e permis, o *biografie romanțată* a unui spațiu-matrice, pe care autorul l-a literaturizat în majoritatea volumelor sale, în stilul narativ care m-a determinat să-l plasez, ca scriitură, pe linia lui Saramago. Devoalând sau încărcând de sensuri și semnificații oameni și locuri, prozatorul bistrițean reușește, mai cu seamă în trilogia închinată satului natal, să configureze un univers dominat de realism magic, a cărui substanță, a cărui tensiune amintește de marea proză sud-americană.

De această dată însă autorul, militar de carieră și jurnalist cunoscut al presei militare, alege o variantă inedită de a aduce un omagiu spațiului care l-a consacrat, care l-a inspirat, ale cărui seve vii îi traversează întreaga existență și operă. Structura bipartită a volumului - *Secvențe istorice* și *Secvențe literare* - e semnificativă pentru dubla calitate pe care și-o asumă autorul: de colportor și reflector, de om „supt vremi” și de fervent trudit într-ale cuvântului. E dovada că nu suntem în fața unei clasice monografii, ci în fața unei cărți al cărei autor literaturizează adevărul documentaristic și alternează, deliberat, obiectivitatea, prin marcarea momentelor istorice, sociale, cu subiectivitatea vizibilă deopotrivă în selecția faptului divers, dar cu atât mai relevant pentru comunitate și în luminarea figurilor unor „ilumiști” ai satului natal, pe care i-a cunoscut.

Nouă secvențe specifice unei monografii include prima parte a volumului; o (relativ) subiectivă sinteză a evenimentelor ce constituie „reper în timp” deschide

seria acestora, oferind o implicată punctare a unor momente semnificative mai cu seamă pentru omul de rând, decât pentru specialist, pentru conectarea la „lumea nouă”, la cultură, la educație. De altfel, toate celelalte secvențe conturează imaginea unei comunități al cărei numitor comun, de-a lungul vremii, a fost setea de cunoaștere, de cultură. *Oamenii de seamă* ai locului, fie că ne referim la figuri remarcabile ale oamenilor de știință sau ale literaților, la personalitățile implicate în evenimentele istorice majore, la autorii monografiilor locale, la inițiatorii trupei Teatrul Nescris „Constantin Iugan”, ai caselor muzeu sau ai revistei literare au marele merit de a fi clădit, într-un spațiu cu valențe istorice simbolice, un microunivers fecund, efervescent.

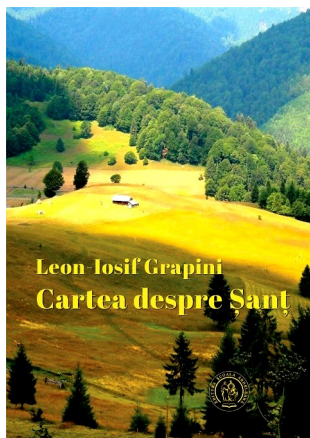
Nouă sunt și *Secvențele literare* care întăresc, prin tematică și stil, ideea de inedită monografie, ale cărei rădăcini și ramuri sunt, de fapt, volumele anterioare ale autorului. Oamenii și locurile dragi, sensibil și nostalgic evocate, conturate prin amănunte relevante, au căpătat destine de/pe hârtie în *Viața, de la capăt*. Un echivalent literar, generos din perspectiva savuroaselor „vorbe” din Șanț, al filmului mut dedicat satului natal al autorului e a doua „secvență literară” al cărei rol nu e de a fixa, în extenso, fascinantul lexic al zonei, ci de a persuadea cititorul, de a-l conecta la lumea cuvântului/lumea de cuvinte din cartea *Capătul lumii*.

Împăratul Roșu și lumea cea mare evocă dascălii școlii, personalități regăsite, datorită meritelor, implicării în viața comunității, în secțiunea *Reperelor în timp*, dar și în varianta literaturizată, în *Viața, de la capăt*. Interesant e faptul că toate cele trei aptitudini exersate în perioada școlii - desenul, scrisul și geografia - sunt atent orchestrate în opera literară, reprezentând o amprentă autentică, ușor recognoscibilă, a autorului.

Spațiul privat și spațiul public, cocioaba și casa parohială, câmpul plin de strujeni sau cazemata sunt fixate în lumina evenimentialului inedit, demascând caractere și aspirații, datorii morale sau acțiuni vindicative. Tumultul existenței personale, dramele individului, în opinii, cu tunică militară sau în odăjdii nu sunt cu nimic mai prejos decât sinusoidale istoriei, ale neamului.

Poate cea mai relevantă schiță a ceea ce reprezintă întreaga operă pentru prezentul volum, un uimitor experiment al vaselor comunicante, este *Visul*, ce reunește, inteligent, inspirat, povestea romanelor rebreniene, așa cum *Cartea despre Șanț* e poate, mai presus de orice, un alter ego al originalei proze, marcă înregistrată, a lui Leon-Iosif Grapini.

Preluare din revista *Caiete Silvane* nr. 217/februarie 2023

Un umorist al durerilor... de cot

Mircea DAROȘI

Premiat la multe concursuri naționale de epigrame, Grigore Cotul „este în plină progresie... literară”, spun colegii lui măiereni. Aprecierea lor se referă la

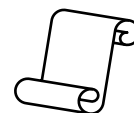
relația dintre profesiunea pe care o exercită în calitate de profesor de matematică, de modelator al gândirii elevilor și cea de epigramist în plină afirmare. Termenii matematici converg în cazul epigramei sale cu poanta acesteia. Autoironia este vizibilă încă de la început: „Sunt resemnat, da -s foarte trist./ Că m-am convins de-a lungul vremii./ Puteam s-ajung epigramist./ De nu primeam atâtea premii”. Până la această dată are patru volume publicate: „Optimistul resemnat”, Iași, (2017); „Ironii homeopatice”, Iași, (2019); „Registru de intenții”, Iași, (2021) și „Dureri de... cot”, Bistrița, (2022). Prin aceste cărți, Grigore Cotul face oficiul meritoriu de a „înveseli” și de a da mult râvnita

satisfacție oamenilor prin tratarea cu mare haz a unor teme ce exprimă motive de nemulțumire. Cu un umor senin și de o prospețime surprinzătoare, autorul creează personaje din diferite domenii sociale pe care le fixează cu acul spiritului său ascuțit. Titlul volumului „Dureri de... cot”, apărut la Editura „George Coșbuc” se află în strânsă legătură și cu numele autorului, dar mai ales cu sintagma „mă doare-n cot”, pentru care nu este greu să-i găsim înțelesul. „Numai că Grigore Cotul este departe de a fi genul de om pe care-l doare-n cot de ceea ce se întâmplă în lumea ciudată în care trăim și în care durerile apar accelerat și se accentuează zi de zi” (Petru-Ioan Gârda). Nu pot fi omise nici expresiile: „a-și băga mâna până la coate” sau „a da din coate”, ori mai concret „Cotul cu fum”, o locație nășăudeană despre care spune cu același umor: „Un loc al celor fericiți./ Din care, dintre cei intrați./ Câțiva intrau căsătoriți.../ Majoritatea... divorțați”. Epigramele lui Grigore Cotul sunt niște perle moraliste, atât prin formă, cât și prin conținut, ce contribuie la îndreptarea, la corectarea moravurilor tuturor membrilor societății noastre bolnavicioase. Prima parte a volumului cuprinde aproape două sute de epigrame care satirizează defecte omenești, critică iresponsabilitatea guvernanților, ironizează prostia și ignoranța, scoate în evidență paradoxurile vieții, deziluziile, deznădejdiile, infidelitățile, nedumeririle și, nu în ultimul rând, monstruosul covid sau mult-discutata temă despre soacră: „La această adunare./ Cred că virusul Covid/ Are șansa cea mai mare/ Să se bage în partid”; „Deși ploua neconținut./ Natura nu ne-a pedepsit./ Că soacră-mea din bățatură./ S-a dus cu prima viitură”.

Dacă în prima parte a volumului domină umoristicul ca modalitate comică, în partea a doua a cărții, intitulată „Tematice”, domină ironicul. Grigore Cotul

este un creator fertil, sobru și informat care cunoaște rostul, puterea și eficacitatea cuvântului. El spune râzând Adevărul și este puternic ancorat în realitate. Are 57 de teme și din fiecare epigramă țâșnește un zâmbet imprevizibil. Pentru tema Smiling City (Gura Humorului) mi se pare reprezentativă epigrama „Orașul zâmbitor”: „Atunci când urbea s-a zidit./ Spre-ai fi zâmbet semnătura./ Eu cred că Domnul s-a gândit./ Humorului să-i pună gura”. Tot de Humor se leagă și epigrama „Itinerar” din tema „Relaxare”: „În august vreau să merg la hram./ La mănăstirea din Humor./ Și văd că altă cale n-am./ Decât să intr-un ... Gura lor”. La tema „Covasna balneară” (Expunere risc) protagonistul trăiește un moment de satisfacție, chiar

dacă declară că nu va mai merge acolo: „Eu la Covasna nu mai vin./ Că am trecut prin clipe grele./ Am stat aproape de-un bazin./ Dar nu de al nevastei mele”. Perioada pandemiei este măiestrit cuprinsă în jocul cuvintelor: – Asistenta se pricepe./ Ia seringă și pe loc/ Simte-o poftă să mă-nțepe.../ (Sentimentu-i reciproc.); – „Ac, seringă, înțepat -/ Nu mi-au provocat sechele/ Ca atunci când mi-a intrat/ Asistenta... pe sub piele” (Efect secundar). Față de alți creatori de epigrame, Grigore Cotul pune situațiile comice pe seama lui, vorbind adesea la persoana întâi, dar râde și de alții. Titlurile sunt foarte bine alese și în strânsă concordanță cu conținutul. Folosește cu precădere verbul la toate timpurile și formele sale, dându-i valențe stilistice. Grigore Cotul este un fin observator al fenomenului social, are putere de analiză și sinteză, spontaneitate și îndemânare prozodică. Există în epigramele lui o muzicalitate aparte, o ușurință de a le memora. Nu numai rima e perfectă, ci și miezul lor, adevărul, pe care toți îl întâlnim, dar nu-l băgăm în seamă. Poanta vine din senin, se lipește de conținut, creând o surpriză plăcută și o bucurie care te îndeamnă să treci de la o epigramă la alta. În capitolul „EpigRebus”, autorul încearcă să dea definiții rebusiste. Cartea se încheie cu un buchet de poezii cu formă fixă, deosebit de frumoase și atractive. Grigore Cotul este un demn urmaș al baronului bistrițean Alexandru Misiuga.

Portret de sat năsăudean

Radu-Ilarion MUNTEANU

Leon-Iosif Grapini este colonel în rezervă, membru al Uniunii Scriitorilor, licențiat al Facultății de Geografie a UBB, redactor-șef al revistei *Izvorul Someșului* din comuna Șanț, județul Bistrița-Năsăud.

Dar ceva îmi spune că titlul pe care-l are aproape de inimă e cel de cetățean de onoare al comunei natale. Cu care e onorat din 2018.

Nu voi pomeni remarcabila sa bibliografie. N-am citit decât *Locul desfătărilor* – Editura Școala Ardeleană, 2021. Pe care am recenzat-o, cu încântare, pe blogul personal. Mai adaug și contribuții la antologiile de proză coordonate de Horia Gârbea.

Opul recent, *Cartea despre Șanț* – Editura Școala Ardeleană, 2022, reprezintă mai mult decât o datorie de conștiință față de glia natală, pe care a mai evocat-o en passant în scrierile sale. Cel mai recent, în chiar volumul precedent, citat mai sus. În care spiritul zonei e fotografiat printr-o colecție plină de pitoresc al lexicului acesteia. Memoria, formația jurnalistică (are și o carieră de jurnalist militar în spate) și nu în ultimul rând experiența scriitoricească au cooperat surprinzând diferențe specifice de finețe față de graiul transilvan.

Întâmplarea fericită face să fi întâlnit tot de curând un fenomen asemănător, amestec de memorie și humor, în cartea recentă a Floricăi Bud, *Pofta-n cui și alte Pohte*, eLiteratura, 2022. Autoarea oferă un set de termeni regionali cu specificul zonei sale, fiind originară din Ulmeni – Maramureș.

Structura cărții actuale a lui Leon-Iosif Grapini pare cumva didactică. Sunt două părți: *Secvențe istorice* și *Secvențe literare*.

Prima e un compendiu de istorie natural-geografică și cultural-locală. Pigmentat, pe alocuri, cu discreție, de nuanțe personale.

Firească, capitolul istoric începe cu ceea ce autorul numește, vag poetic, *Repere în timp*. De la 1773 până în prezentul lui 2022. Materia primă sunt monografiile locale. Primul an e cel al atestării documentare, dar de locuitori s-a vorbit încă din 1766, când situsul ținea de Rodna Veche. Numele comunei, pitoresc, provine de la niște lucrări de gen din zonă. Parte din acestea au făcut parte din granița cu Moldova a teritoriului încorporat de imperiul habsburgic.

Sunt pomenite unitățile grănicerești năsăudene, care mai existau la peste 80 de ani după celebra ispravă din bătălia de la Arcole când au respins atacul lui Napoleon Bonaparte.

Titlul *Repere în timp* e de o modestie impresionantă, avem de-a face cu o amănunțită istorie locală. Care face mica zonă cunoscută la nivel național.

Urmează o listă de oameni de seamă. Cel mai interesant e străbunicul academicianului Grigore Moisil. Un complement local, Constantin Iugan, întemeietorul așa-

numitului teatru vorbit (fără text scris). Un portret al lui Enea Grapini, participant la Marea Unire de la Alba Iulia.

O schiță succintă a monografiilor locale.

Apoi o prezentare a originalului teatru nescris Constantin Iugan. Cea mai veche trupă de teatru comunitar din țară. Text elaborat în coautorat cu Grigore Cotul, alt fiu notabil al satului.

O mică istorie a bisericii satești Sfinții Apostoli Petru și Pavel, apoi „Casele Muzeu”.

În 1935, o echipă regală sosește la Șanț. E o echipă monografică reunită cu una studentescă. Patronată de Fundația Culturală Regală „Principele Carol”. Directorul căreia e sociologul Dimitrie Gusti. Dincolo de latura festivă, pentru comună era un eveniment deosebit, echipa derulează o cercetare. Între altele, se face cunoscut teatrul fără text și se toarnă un film. În care e inserată o nuntă locală. Interesant, conducătorul teatrului sătesc joacă rol de translator între oaspeți și localnici. Al căror idiom local era prea puțin înțeles de localnici implicați.

În fine, două vorbe despre revista locală *Izvorul Someșului*, în care sunt implicați mai mulți scriitori, nu exclusiv locali.

Scriitorul mărturisește că primul domeniu artistic de care se simțise atras a fost pictura. Iar primii pași n-au fost anonimi. A fost convins de o profesoară de limba română să ia calea literaturii. Și iată, are în spate o carieră literară. Atât în plan jurnalistic, cât și pur scriitoricesc. De ce am făcut precizarea? Poate artele plastice naționale ar fi câștigat un talent. Sau poate nu. Sigur, literatura l-a câștigat. Dacă n-ar fi fost deturnat, ca elev, de la pictură, nu știm dacă această carte ar fi beneficiat de latura literară. Intitulată *Secvențe literare*. Care completează fericit portretul comunei năsăudene, cu nume așa de pitoresc.

Ce conține această parte secundă, dar nu secundară? Pentru copilul ce locuia pe ulița pe care-i era casa, această uliță era buricul pământului. Iar portretul acestui spațiu e făcut cu vibrația, totuși, molcomă a inimii.

Față de capitolușul aferent din volumul precedent (*Locul desfătărilor*), dedicat vorbelor din Șanț, aici e descris pe larg dialogul între regizorul filmului și participanții localnici.

O poveste formidabilă (*Datoria*), demnă de un volum de gen, cu plata unor datorii prin muncă.

Altă poveste, de la răzmeriță în sat la delegația de 5 reprezentanți ai satului la Marea Adunare din 1 Decembrie 1918.

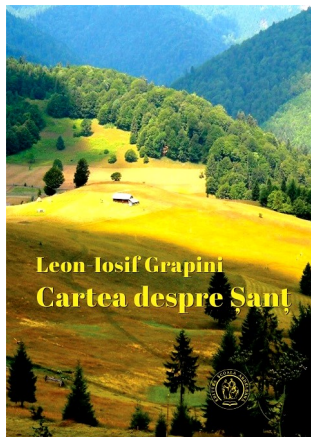
Povestea *Clopotarului*, din unghi revers.

Visul, o nouă proză metafizică.

Și ultima, zguduitoare.

În fine, *Șanțul în imagini* – pentru a rotunji portretul comunei. Cartea se încheie cu date despre autor.

Cronică apărută pe <http://tilici.blog>

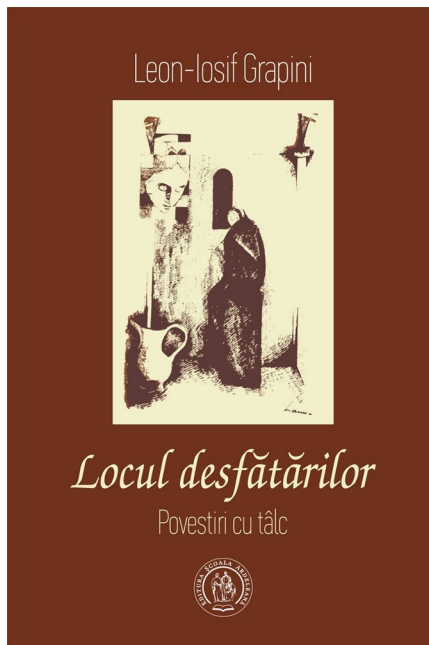
Stilul grapinian în proza scurtă contemporană

Mircea DAROȘI

Excelând în proza scurtă cu o abilitate de scriitor rafinat, Leon-Iosif Grapini ne oferă bucurie și artă prin frumusețea scrisului său. După ce a scris trilogia de la Șanț vine în fața cititorului cu volumul de povestiri cu tâlc, intitulat „Locul desfătărilor”, apărut la Editura „Școala Ardeleană”, Cluj-Napoca, 2021, este un exercițiu spiritual prin care abordează subiecte reale sau fictive despre oameni, fapte, obiceiuri și tradiții vechi ale satului românesc. Cele 20 de povestiri cuprinse în volum sunt independente una de alta, dar formează un tot unitar prin conținutul și mesajul pe care îl transmit. Sunt reflecții existențiale puse pe seama unor aspecte cotidiene, luate din mediul citadin (*Perspectivă*), militar (*Clipa deloc așteptată*, *Dincolo de gard*), și, mai ales, cel rural, la care se întoarce cu tolba sa plină de amintiri (*Invitație la nuntă*, *La seceriș*) etc. Surprinzător de plăcut în arta scrierilor lui Leon-Iosif Grapini este stilul său inconfundabil și autentic în ceea ce privește construcția foarte lungă a frazei, cu zeci de subordonate, apozitii, cu multe intercalări, în care virgula are valoare stilistică, ceea ce dă un caracter oral povestirii și accentuează anumite părți ale enunțului. Citind, ai impresia că ți se taie respirația, dacă n-ar exista acele scurte pauze indicate de semnele de punctuație. Autorul trece cu ușurință de la o idee la alta, revine exact la subiectul discuției, folosind o paletă largă de motivații. Verbul său este dinamic și continuu, dând impresia că acțiunea se desfășoară sub ochii cititorului. Un rol important îl are imperativul foarte des folosit de către narator. Unele personaje au corespondent în realitate, altele sunt fictive, devenind eroi din povești, așa cum însuși autorul susține. Ele nu au nume, ci porecle provenite din trăsăturile lor fizice sau morale, ori din preocupările zilnice: Somnorilă, Țaigărul, Căruțașul, Omul cu Boii etc. Autorul participă afectiv alături de ele, pătrunde în lumea lor interioară, intră în dialog cu cititorul, chemându-l, direct sau indirect, să trăiască într-o lume imaginară. Umorele, ironia discretă, buna dispoziție a naratorului, aflat și în postura de personaj, sunt prezente în țesătura povestirii. Limbajul

personajelor sale este specific graiului de pe Someș, plin de înțelepciune, frumusețe și expresivitate (Graiul de la Șanț), despre care doar lingviștii noștri de talia lui Gavril Istrate, din Nepos, Vasile Scurtu, din Parva, ori Sever Pop, din Poiana Ilvei, ar fi putut să facă o analiză de strictă specialitate. Un exemplu elocvent este scena dintr-o filmare a Echipei regale, realizată cu mult timp în urmă, în satul lui natal, unde regizorul, vrând să imprime pe o peliculă graiul șanțean avea nevoie de un translator, pentru ca actorii să poată înțelege textul: „băieța aceea cu bumbi în ureci să lase hapucul, să ieie cujeica, să vină în târnaș și să steie lângă unul din bandori”. În traducere, enunțul suna astfel: „fetița aceea cu cercei în urechi să renunțe la minge, să ia furca de tors, să vină pe coridor și

să se așeze lângă unul dintre stâlpii de susținere”. Leon-Iosif Grapini nu folosește semnul distinct al dialogului, ci îl include în construcția frazei: „ia ascultați voi la mine”, „ia stai dumneata coala pe scaun, să schimbăm o vorbă, trage-l mai aproape de pat, să te-aud și să te văd mai bine”. Pentru a da culoare povestirilor sale, autorul folosește numeroase expresii populare, cărora le găsește locul și rolul potrivit în text: „a da în orbul găinii”, „îl doare în cot”, „a-i pune Dumnezeu mâna în cap”, „cu răbdarea treci marea” și multe altele, dar și numeroase regionalisme și arhaisme, folosite astăzi din ce în ce mai puțin sau deloc: hirișă, horeană, ciufalnic, răsplai, răvent, ponturi, mărhaie, ticlazău, vășcălan, școmârlă și câte și mai câte. Panorama satului românesc este extrem de bine conturată în povestirile: *Invitație la nuntă*, *La seceriș*, *Fata bătrână*, prin care scriitorul ne introduce în tainele nunții, cu toate detaliile desfășurării ei, un adevărat tratat de etnografie și folclor, ne descrie obiceiul cununii văzut prin ochii minții sale, precum și unele superstiții și practici oculte de altădată. Surpriza acestui volum o constituie ultima povestire *Locul desfătărilor*, care inspiră la început curiozitate și oarecare tentații, ca, în final, autorul să ne dezvăluie că de fapt este vorba de marea lui dragoste pentru cărți.

Cartea despre Șanț

Iacob NAROȘ

Leon-Iosif Grapini, **CARTEA DESPRE ȘANȚ**, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2022, Colecția „Locurile memoriei”, volum apărut sub egida Primăriei Șanț

O inedită și succintă prezentare orientativă ne întâmpină încă de pe manșeta copertei prime, scurt și cuprinzător, sunt inserate punctele forte ale localității Șanț, cu care autorul își face cunoscute intențiile: Filmul documentar Satul Șanț, 1935, casele muzeu din București, din Bistrița, de la Mănăstirea Iz buc (Bihor) și din localitate, Teatrul Nescris „Constantin Iugan”, trupa de teatru folcloric și nescris „Dor someșan”, Ansamblul folcloric „Izvorul Someșului” și Centrul Cultural „Dimitrie Gusti”, mai nou, și publicația socio-culturală „Izvorul Someșului”, cu sprijinul Consiliului local și, implicit, al Primăriei. Cu alte cuvinte, autorul cu astea defilează, rămâne să le luăm pe-ndelete, pe fiecare în parte, spre a vedea ce caracteristici au, dacă sunt sau nu exemplare pentru alții și, mai ales, cum se mențin ele pe mai departe.

Cartea beneficiază, pe lângă o grafică peisagistică adecvată titlului, și de o prefață generoasă, intitulată „Lumea de poveste a lui Leon-Iosif Grapini”, autor – Icu Crăciun.

Prima secțiune a volumului de față este intitulată *Secvențe istorice* (p. 13-37) – o micromonografie succintă, ce punctează principalele evenimente din viața comunei Șanț, începând cu explicarea numelui, istoricul ei cronologic și până în toamna anului 2022, cu ultimele elemente de noutate. S-au folosit date din monografia preotului Pamfilu Grapini cu titlul „Monografia comunei Rodna-Nouă (Șanț), 1773-1903”. Sunt câteva evenimente demne de semnalat, hotărâtoare în evoluția localității, cum ar fi: În 1773, vizita împăratului Iosif al II-lea în Transilvania, respectiv și în comuna Șanț; o școală sătească în 1862; 1903-1906 – biserică cu hramul „Sfinții Apostoli Petru și Pavel”; Marea Unire de la 1 decembrie 1918 sărbătorită în biserică; La 22 ianuarie 1920, vizita prințului Carol timp de trei zile în comună; În 1924, a luat ființă „Societatea Studenților Români”; Din 1925, comuna s-a numit oficial Șanț; Între anii 1935-1936, Dimitrie Gusti, în fruntea echipei sale regale, a întreprins în comună cercetări sociologice, etnografice și de folclor, realizând filmul „Satul Șanț”, autori, Henri H. Stal – scenarist și regizor, și Tudor Posmartir – imagine și montaj; În 1936, casa lui Emilian Grapini ajunge muzeu la București, în Muzeul Satului; în martie 1987, prof. Viorica și Septimiu Grapini au finalizat în manuscris lucrarea „Scurtă monografie a comunei Șanț (1773-1916); S-a instituit „Festivalul de Teatru Folcloric și Nescris „Constantin Iugan” (21-22 aprilie 2001; În octombrie 2005, a luat ființă

„Ansamblul Folcloric „Izvorul Someșului”; În 2012, a luat naștere „Teatrul Nescris „Dor Someșan”; În august 2021, prima ediție a „Festivalului Național de Epigrame „La izvorul Someșului”; În august 2022, apare primul număr al revistei „Izvorul Someșului”; August 2022, spectacol de umor „Radio Șanț”, lansare de carte, Grigore Cotul, *Dureri de ...COT*.

Capitolul *Oameni de seamă* – să vedem câțiva dintre cei pomeniți aici: Grigore Moisil (1814-1891), bunicul academicianului Constantin Moisil, numismat, dar și străbunicul academicianului matematician, Grigore C. Moisil – vicar al Vicariatului Rodnei și protopop greco-catolic al Năsăudului; Pamfilu Grapini, autor al „Monografiei comunei Rodna Nouă (Șanț) 1773-1903”, Bistrița; Enea Grapini, unionist, a dat numele școlii din localitate; Constantin Iugan, autor dramatic, regizor, scenarist și interpret, a pus bazele unei trupe de teatru; Onisim Filipoiu (1914-2000) – autor al „Monografiei comunei Șanț, 2010”, Bistrița; Lucian Valea (1924-1992), poet, școala din Valea Mare îi poartă numele; Dumitru Munteanu, poet, eseist, istoric și publicist literar ș. a.

Enea Grapini și Marea Unire – autor inginer Florea Grapini, 1999 și ediția a doua, la editura Lidana, Suceava are în plus arborele genealogic al familiei Grapini, întocmit de Septimiu Grapini, în 1987.

Monografii – trece în revistă istoricul acestora, prima a fost publicată în 1897, în revista „Plaiuri năsădene și bistrițene” din Cluj-Napoca, cu titlul „Monografia Comunei Șanț-Rodna Nouă”, autor Mihai Domide (1842-1898). Ea cuprinde 16 capitole în 48 de pagini. O altă monografie, cea din 1903, scrisă de preotul Pamfilu Grapini, are 160 de pagini și e considerată lucrare monumentală, științifică și practică. Cea de-a treia, „Monografia comunei Șanț. Texte edite și inedite de Onisim Filipoiu”, cu 130 de pagini, s-a tipărit prin grija lui Dumitru Munteanu, 1973. „Scurtă monografie a comunei Șanț, 1987”, s-a tipărit în 2016, la Bistrița.

Teatrul Nescris, Constantin Iugan – e cea mai veche trupă de teatru comunitar din țară, coautor Grigore Cotul. Istoricul acestui fenomen a fost consemnat de Dumitru Munteanu în cărțile lui: *Teatrul din munți, Teatrul Constantin Iugan (2 volume) și Pași spre lumină. Șanțul literar și artistic*. De-abia în anul 1973, prin participarea la Festivalul de Teatru Scurt „Zaharia Bârsan”, formația a cunoscut consacarea, fiind premiată cu Diploma și Medalia de Aur, pentru piesa „Bătrânul își împarte averea”. Aristide Buhoiu a realizat filmul „Teatrul din munți”, astfel că faima trupei a crescut. După 1989, s-a instituit „Festivalul de Teatru Folcloric și Nescris”, începând cu aprilie 2001, iar din 2012, apare o a doua trupă „Dor someșan”.

Biserica „Sfinții Apostoli Petru și Pavel” – de la prima capelă din 1762, donată de împăratul Iosif al II-lea credincioșilor, s-a ajuns la biserică, primul preot a fost Vasile Moisil. Se înalță o nouă biserică în anul 1869, cu turn și trei clopote, a urmat Ilarion Filipoi, Pamfilu Grapini și Gavrilă Pop. Din anul 1905, o nouă biserică greco-catolică, după 1948, au venit preoți ortodocși: Ilie Petri, Ioan Buta, Ioan Grapini și, din 2020, Vasile Ureche din Maieru, iar la Valea Mare, Aurel

trimestrial, la început în 16 pagini, format A3, primele patru numere. Din iunie 2022, revista și-a schimbat formatul în A4 și și-a sporit numărul de pagini, 68, nu este exclus să se apropie de sută. Aici vom întâlni: proză, poezie, epigramă, eseu și cronică de carte, dar și folclor, istorie locală, învățământ și religie etc.

Secvențe literare – al doilea capitol în care găsim fragmente literare din opera lui Leon-Iosif Grapini legate de satul natal:

Bârta. De menționat că s-au folosit date din „Cartea vieții părintelui Pamfilu”, de Florea Grapini, anul 2003.

Casele muzeu – descrierea unei case specifice localității (cinci încăperi, dintre care trei de locuit și două camere). Trei asemenea case au ajuns muzeu, una la București, în 1936, când Dimitrie Gusti a dus-o la Muzeul Satului, a doua se află în curtea Muzeului Județean Bistrița-Năsăud, din 1991, și a treia, la mănăstirea Izbuc, în 2018.

Satul Șanț - un film pentru eternitate – În „Cartea vieții” sau momentele de eternă amintire, începând cu anul 1903, P. Grapini consemnează sub forma unui jurnal, până în anul 1945, despre echipa regală primită de preotul Pamfilu cu mare fast. În septembrie 1935, s-a realizat filmul documentar „Satul Șanț”, din ținutul de graniță al județului Năsăud, producători fiind: Fundația Culturală Regală „Principele Carol” și Institutul Social Român. Premiera filmului a avut loc la cinema „Aro” din București, după care a ajuns și la Expoziția Universală de la Paris, în anul 1937.

O nouă revistă pe Valea Someșului – În mod sigur, este locul cu cele mai multe reviste pe o rază de câțiva kilometri, astfel că avem „Pisanii sângeorzene” la Sângeorz Băi, „Cuibul visurilor” la Maieru, „Cetatea Rodnei” la Rodna și „Izvorul Someșului” la Șanț. Revista din Șanț a fost înființată din inițiativa lui Grigore Cotul și a redactorului-șef, Leon-Iosif Grapini, ea apare

„Buricul pământului” – fragment din romanul *Viața, de la capăt*, în care se evocă ulița copilăriei, lumea de poveste din Șanț;

„Împăratul Roșu și lumea cea mare” – amintiri din anii de școală (figura învățătoarei, despre rolul de împărat pe care nu și l-a dorit precum și decizia de a se dedica literaturii în detrimentul picturii);

„Datoria” (După un fapt real petrecut la Șanț) – viața într-o gospodărie țărănească, o familie tânără și una în vârstă, din cauza unei datorii, cei bătrâni sunt nevoiți să lucreze noaptea.

„Unirea la capătul lumii” (După întâmplări reale petrecute la Șanț) – Anul 1918, soldații se întorc de pe front, au loc răzmerițe, se alege un comitet care și-a votat un primar, se alcătuiește Garda Națională, se trimite delegați la Adunarea de la Alba Iulia.

„Clopotarul” – poveste din viața satului cu un clopotar care avea trei fete de măritat, destinul acestuia, tradiția de a se mărita cea mai mare dintre fete.

Capitolul *Anexă* – concretizează cele povestite: oameni vechi și noi, locuri dragi, monografiile, reviste... Datele despre autor încheie acest volum, despre care nu avem decât cuvinte de laudă și apreciere. Iată că Leon-Iosif Grapini apare, cu succes, în postura bine conturată de monografist, pe lângă cele cunoscute deja, adică poet, autor de proză scurtă, romancier, coordonator de lucrări jurnalistice, redactor ș.a.

Teatrul lui Corneliu Moldovanu

Icu CRĂCIUN

Poet, romancier, critic de teatru, gazetar, fondator de reviste literare, director al Teatrului Național din București și Director General al Teatrelor, membru fondator și președinte al Societății Scriitorilor Români, traducător, Corneliu Moldovanu (1883-1952) a scris, în 1914, comedia *Fluturii* și, în 1917, în colaborare cu M. Dem. Rădulescu, poemul eroic într-un act, în versuri, *Pe-aicea nu se trece*.

Cronicile dramatice, completate cu câteva studii și opinii privitoare la teatru, au fost adunate în volumul *Autori și actori*, publicat în 1920. În calitate de scenarist, în 1912, a scris, împreună cu Petre Liciu, C-tin Nottara, Aristide Demetriade, scenariul filmului „Războiul pentru Independență”, în regia lui Grigore Brezeanu. În 1913, a scris scenariul filmului „Oțelul războiului”, pe care l-a și regizat. Inspirat de nuvela lui C-tin Negruzzi și de piesa lui Vasile Alecsandri, în 1914, a scris scenariul filmului „Cetatea Neamțului”, în care au jucat actori de la Teatrul Național din Craiova, condus de Emil Gârleanu. În revista *Cinema*, din octombrie 1925, Corneliu Moldovanu scria: „filmul a fost turnat în condiții lamentabile și rezultatul a fost un zero”.

În 1912, a tradus *Mica Roc*, de Guy de Maupassant, iar, în 1916, în colaborare cu D. Nanu, *Poliect*, de Corneille.

Comedia în versuri *Fluturii*¹ a fost reprezentată pentru întâia oară pe scena Teatrului Național din Craiova în 13 octombrie 1913, având în distribuție actorii: Lucia Braborescu, Gogu Mihaescu, M. Fotino, St. Braborescu, R. Comăneanu și D. Lascu. Pe scena Teatrului Național din București s-a jucat în 3 septembrie 1914, cu actorii: Elena Cruceanu, M. Varcolici, V. Valentineanu, Ar. Demetriad, I. Manu și V. Romano.

Ațiunea se petrece la Constanța, „într-o zi frumoasă de August”, pe o terasă la țărnuțul mării. Poeții Mirel și Remil, ambii de 25 de ani, primul blond, celălalt brunet, o curtează pe Lora, o fată de 20 de ani. Andrei, de 35 de ani, „cu tâmpale cărunte”, deși este amoretat de Lora, pentru a-și înlătura rivalii, o descrie în fața poezilor ca pe o tânără superficială, banală, „plină de curuzuri”, mofturoasă, care „N-a învățat la școală decât cochetăria, / Arta epistolară, vreun nume de autor / Și câteva romane picante de amor”; cultura ei – susține Andrei – este extrasă din jurnalele la modă, iar „Din clasici nu cunoaște nimic, măcar o odă...”, ea vine „la teatru mai mult pentru antracete / Când se vorbește-n lojă și e lumină-n sală / Eșind în evidență cofura-i triumfală...”. În loc să cugete „romantic la prinți și la castele / Ca fetele din vremuri... Nu!... Visul ei umil / E-un prost bogat cu nume și cu... automobil!...”. În timp ce Mirel și Remil o înfățișează în culori pozitive, Lora, ascunsă, ascultă convorbirea tinerilor. Pentru ea, „Mirel e blond ca visul – Remil e o noapte sumbră, / Mirel e numai soare – cellalt e numai umbră, / Tăcerea lui vorbește un grai misterios... / Ciudat!... Ce n-are unul e-n cellalt cu prisos... / Iubesc deopotrivă și lipsa și prisosul / În cel sfios – istețul, în cel isteț - sfiosul!” Pentru Remil, „Ea e un suflet gingaș, ființă diafană”. Tiradele poezilor sunt lungi și siropoase. Andrei vrea să afle „cui îi va fi soție”, „Cine-o s-o strângă-n brațe, s-o frângă de mijloc, / Să-i soarbă de pe buze cu-

vintele de foc?” La sugestia lui, poezii vor să renunțe la curtat pe motiv că nu-și „doresc stăpân”, căsnicia – zice Mirel – presupune responsabilități, „griji mărunte ale economiei”, „doctorii, pisica, și câinii, și... copiii”, iar Remil este de părere că „Poetul să nu-și vândă viața nimănui: / Să cânte, să viseze, urmând menirea lui!”, de aceea, nu-și vinde „singurătatea bogată-a fanteziei / Pe proza conjugală a unei domnișoare, - / Nici zestrea sufletească pe-o zestre sunătoare”. Andrei îi compară pe cei doi cu Oreste și Pylade și le cere să nu-și trădeze prietenia, căci „Nimic prietenia nu poate s-o măsoare: / Iubirea-i lună plină – prietenia-i soare! / Iubirea-i trecătoare ca vraja unui cânt, / Miraj care se stinge, o fluturare-n vânt, - / E valul care geme în volbură adâncă / Și se preface-n spumă... Prietenia-i stâncă!”. Andrei îl sfătuiește pe Remil să-și ia gândul de la Lora, fiindcă – se jură el – ea „Iubește pe altul”, adică pe Mirel, iar acestuia, că nu peste mult timp vor juca la nunta Lorei cu Remil. Minciunile inventate sunt destăinuite și Lorei. Iată sfatul său pentru fată: „Nu-ți amăgi viața cu versuri, domnișoară! / Nu te-azvârli pe-oceanul himerei, fără drum, / Speranța aninând-o la vânturi de parfum!... / Viața nu-i popasul în splendidă grădină / În care totul cântă, visează și suspină / Sub sărutări de stele și murmuri de fântâni - / Cum o descrie pana poezilor români... (...) Nu crede în cuvântul poetului – el minte! / Neguțători de vorbe, ei vând ce nu există, / Și-ți fură bucuria pentru o romanță tristă! / Poeții sunt ca regii goniți, fără de tron: / Regatul lor e versul – metafora blazon: / Li-i sufletul enigmă, iar gândul li-i, copil: / Misterios ca gestul Venerii de la Milo... / Bătrâni în cugetare și-n inimă copii, / O clipă li-i iubirea jurată pe vecii, / Și când tu... amintirea le-o porți mai dulce-n gând, / Ei nu știu cum ar face să plece mai curând... / Căci, oboșiți de scopul ajuns – vor infinitul, / Și-abia de-ncep un cântec, ei întrevăd sfârșitul... / Ei vor să oglindească tot într-un strop de rouă, / Vor lacrimi noi de-apururi, vor inspirație nouă, - / Căci dacă suferința îi poate-mbărbăta - / Bielșugul îi degustă și nu mai pot cânta! (...) Eu știu că-n vremuri grele poezii sunt martirii, / Ei poartă uzi de sânge pe frunte trandafirii; / Când glasul lor eroic răsună-n Univers / Un neam întreg palpită în ritmul unui vers... / Ei ne învăță-n strofe sonore, datoria: / Să ne iubim pământul, și graiul, și moșia, / S-avem de-a pururi brațul armat și gândul tare, / Căci la un semn – minune! – se pot schimba hotare!...”. După această lungă tiradă, Andrei îi amintește de rolul pe care ea ar trebui să-l aibă în societate: „Menirea ce te cheamă / E ca să fii soție cinstită, să fii mamă! / Să-mbogățești căminul și neamul cu urmași, / Căci țara noastră are nevoie de ostași - / Vlăstare noi crescute în datina străbună...” În final, „alesul” se dovedește a fi Andrei, iar poezii își urmează destinul, plecând, ca „fluturii”, într-o călătorie plătită pe cheltuiala acestuia.

Fiind o comedie ușoară, spumoasă, la vremea când s-a jucat (1914) a avut succes de public.

Notă: 1. Corneliu Moldovanu, *Fluturii*, comedie în versuri, Editura Librăriei și Tipografiei H. Steinberg, București, 1914. Toate citatele sunt preluate din această ediție, adaptate la normele actuale.

APA CEA VIE¹

A consemnat: Preot paroh Vasile URECHE

În calendarul Bisericii noastre Ortodoxe, duminica a V-a după Paști e numită „Duminica Samarinenței”. Sunt sigur că mulți v-ați întrebat: Cine este această samarineancă? Cum de a ajuns atât de celebră, când nici numele nu i se cunoaște? Cine este această anonimă contemporană cu Mântuitorul, ca din zecile, sutele de mii de contemporane anonime să fie amintită tocmai ea? Ce a făcut ea ca să merite să intre în istorie, să fie pomenită de-a lungul veacurilor și să i se consacre chiar o zi din calendarul bisericesc? Cine este această femeie care concurează pe Alexandru Macedon și pe Cezar? Cine este această samarineancă despre care se scriu cărți și se vorbește în biserici? Nu există carte de exegeză creștină în care ea să nu fie pomenită. Cine este această samarineancă și ce a făcut ea ca să-și merite locul nu numai în calendar, ci și pe pereții bisericilor noastre?

Este o anonimă, dar o ilustră anonimă. De ce? Ca să înțelegem de ce, trebuie să ne ducem puțin înapoi, în atmosfera întâmplării care a făcut-o să ajungă în istorie și prin istorie la noi. Era o săteancă dintr-un ținut al Țării Sfinte, socotit blestemat și spurcat. Se numea Samaria. Era o săteancă oarecare. Am putea spune că era chiar puțin deochetă. Și o să vedem îndată de ce. Samaria era, și este și azi, o provincie situată la mijlocul Țării Sfinte, între provincia de nord, Galileea, unde este Nazaretul, și provincia de sud, Iudeea, unde sunt Bethlemul și Ierusalimul.

Samarinenii, ca și ținutul lor, erau socotiți de către iudei spurcați. Niciun iudeu nu s-ar fi apropiat de vreun samarinean. Nu i-ar fi vorbit. N-ar fi luat ceva din mâna lui. Ba chiar se fereau să treacă și pe teritoriul lor. De ce? Pentru că în timpul invaziei asiro-babiloniene, sub împăratul Salmanasar, asiro-babilonienii s-au amestecat cu locuitorii Samariei. Aceștia erau urmașii ai două dintre triburile lui Israel, ai doi dintre cei 12 fii ai lui Iacob, anume ai lui Efraim și ai lui Manase. S-au amestecat cu invadatorul asiro-babilonian și s-au stricat rânduielile religioase, socotite sacre pentru fiii lui Israel. Au schimbat chiar Ierusalimul ca centru religios cu un alt centru al lor, unde și-au clădit un altar nou, astfel încât în loc să considere Ierusalimul drept locul cel sfânt și templul din Ierusalim ca centru al închinării la adevăratul și unicul Dumnezeu ei și-au făcut un templu propriu, pe Muntele Garizim, unde se închinau și lui Iahve, dar se închinau și unor idoli asiro-babilonieni. Din punctul de vedere al adevăraților iudei, acest lucru era o adevărată catastrofă religioasă. Nu se respectau cele mai importante dintre poruncile Vechiului Testament, precum: „Să nu-ți faci ție chip cioplit” (Deuteronomul 5,8; Ieșirea 20,4) sau „Să nu mergeți după alți dumnezei, după dumnezeii popoarelor care se vor afla împrejurul vostru” (Deuteronomul 6,14). Or, tocmai aceasta au fă-

cut samarinenii. Din această cauză erau considerați ca niște leproși, iar iudeii ocoleau cu grijă locurile în care își aveau aceștia satele și orașele.

Cu toate acestea, Mântuitorul, urmat de apostolii Săi, trecând din provincia de sud, Iudeea, spre provincia de nord, Galileea, în patria Sa, cum spun adesea evangheliștii, pentru că era din Nazaretul Galileii, în loc să ocolească Samaria, cum făceau toți, urmând valea Iordanului spre izvor, a trecut de-a dreptul prin Samaria.

Trebuie să ne închipuim că apostolii înșiși nu-L urmau pe acel drum cu bucurie și fără teamă. Pentru un adevărat iudeu a fi mers pe drumul acela era scandalos. Dar Mântuitorul hotărâse să înfrunte acest scandal. Va fi avut El ceva în gând. Poate voia să le dea o anumită lecție apostolilor. Aceștia s-au gândit probabil și la aceasta, deși nedumerirea le stăruia în suflete și vor fi privit în jur să nu-i vadă cineva și să le-o ia în nume de rău.

Ajunseseră lângă un sat care se cheamă Sihar. La marginea satului era o fântână. Iisus S-a oprit să Se odihnească, iar pe ucenici i-a trimis în sat să caute ceva de mâncare. În timp ce Mântuitorul stătea lângă fântână, a venit din Sihar o femeie ca să ia apă. Aceasta e samarineanca pe care o amintește Evanghelia și al cărei nume s-a dat duminicii, a cincea după Paști. A venit la fântână, L-a văzut pe Mântuitorul și, după îmbrăcăminte, și-a dat seama că e iudeu. Nu I-a adresat niciun cuvânt, pentru că știa că nu se cădea să vorbească cu un iudeu. Împotriva tuturor preceptelor Legii și spre surprinderea femeii, Mântuitorul i s-a adresat cu cuvintele: „Dă-Mi să beau!”. Femeia a fost foarte contrariată. Nu i se mai întâmplase așa ceva. Omul călca rânduielile tradiționale. Îl înfruntă: „Cum, Tu, care ești iudeu ceri să bei apă de la mine, care sunt samarineancă?”

Dialogul se anunța interesant. Femeia aștepta explicația cerută. Nu I-a dat apă. Și atunci Mântuitorul i-a spus: „De ai fi știut darul lui Dumnezeu și Cine este Cel care ți-a zis: Dă-mi să beau, ai fi cerut tu de la Dânsul, și ți-ar fi dat apă vie” (Ioan 4,10). Ciudată explicație! Și ce vorbă fără noimă: „apă vie!” Parcă ar exista și apă moartă, își va fi zis femeia în sinea ei. Nu mai auzise o astfel de împerechere de cuvinte, deși metafora ca mod de vorbire nu le era străină orientalilor. Ea înțelesese cuvintele în ceea ce spuneau ele simplu și direct minții și înțelegării ei, dar i se păruseră fără noimă. S-a mirat mai departe: „Doamne - adică domnule -, fântâna este adâncă și nici ciutură nu ai; de unde dar ai apa cea vie? „Că doar nu vei fi fiind Tu mai mare decât Iacob, părintele nostru, care era în stare să facă minuni? Dar Iisus i-a răspuns din nou cu cuvinte de taină: „Tot cel ce bea din apa aceasta va înseta iarăși, iar cel ce va bea din apa pe care i-o voi da Eu nu va înseta în veac, și apa pe care i-o voi da se va face într-însul izvor de apă care curge spre viață

veșnică”. Nu e greu de presupus că femeia n-a priceput nici acum prea mult din cele auzite, dar o asemenea apă, care să-i ajungă pentru o viață, o ispitea totuși: „Doamne, dă-mi apa aceasta, ca să nu mai însetez, nici să mai vin aici să scot apa!” Era o cerere de bun-simț, deși se putea să fi fost rostită puțin în glumă. Cuvintele străinului erau prea grele pentru ea. Putea crede că nici nu au fost rostite pentru ea. Și nici nu au fost rostite pentru ea.

Mântuitorul, aparent, nici nu i-a mai răspuns la această cerere. Și-a dat seama că nu fost înțeles și că femeia l-a luat cuvintele la modul cel mai direct, cum va păși și cu Nicodim, când îi va vorbi despre „nașterea din nou”, fără să priceapă sensul lor ascuns, tainic, spiritual. A dorit, totuși, s-o lămurească și atunci a recurs la un procedeu pedagogic, de pregătire. Mai întâi, ca și cum i-ar fi dat speranța că îi va da „apa cea vie”, din care bând să nu mai înseteze niciodată, a pus-o la probă, spunându-i: „Mergi de cheamă pe bărbatul tău și vino aici. Femeia i-a răspuns: „Nu am bărbat”. A trecut cu bine proba. De ce? Fiindcă Mântuitorul, ca Dumnezeu atâteștiutor, vedea acest lucru, dar îi pusese la încercare sinceritatea, pentru a o face să merite continuarea convorbirii.

I-a plăcut răspunsul ei. Spusese adevărul. „Bine ai zis că nu ai bărbat”, a apreciat-o El și îndată Și-a pus în gând s-o uluiască cu câteva amănunte din viața ei, amănunte care urmau nu numai să-i stârnească la maximum interesul, dar s-o și facă să se angajeze fără rezerve în discuție, cât dintr-o teamă sfântă, ca în fața unui proroc, cât din curiozitate, dar mai ales din dorința de a-și lămurii unele lucruri pe care nu le înțelesese până atunci prea bine.

Mântuitorul a continuat: „Căci cinci bărbați ai avut, și acela pe care-l ai acum nu-ți este bărbat”, și a mai lăudat-o o dată pentru sinceritatea ei: „Aceasta adevărat ai spus”. Așadar, trăia în concubinaj cu al șaselea. De data asta femeia a rămas stupefiată. Nu i se mai întâmplase așa ceva. Atunci a izbucnit: „Doamne, văd că ești proroc”. Și-a dat seama că altfel n-ar fi avut de unde ști toate acestea. A rămas uimită, fiindcă îi spusese un adevăr din viața ei. Și știa că nu se mai întâlnise cu El niciodată.

Poate că în discuția pe care a avut-o acolo, Mântuitorul îi va fi spus și multe alte lucruri, pentru că evanghelistul, autorul care scrie întâmplarea, desigur, sintetizează, ne dă numai esența convorbirii.

Impresionată la culme, dar păstrându-și cumpătul, s-a gândit că n-ar fi rău să profite de faptul că Dumnezeu i-a scos în cale un proroc, și ce s-a gândit? E un lucru cu care probabil nu mă voi mai întâlni niciodată. Ia să-I pun eu întrebarea vieții mele, aceea care ne preocupă pe noi pe toți, locuitorii Samariei, întrebarea națiunii mele, aceea care face să fim disprețuiți de iudei și ocoliți. Acesta trebuie să fie un altfel de iudeu, un înțelept, de vreme ce stă de vorbă cu mine. Poate mă va lămurii. Dacă a știut să-mi spună atâtea din viața mea, fără îndoială va ști să-mi răspundă și la aceasta. Și Îl întrebă: „Doamne, părinții noștri (aceștia din Samaria) s-au închinat în muntele acesta (Muntele Garizimului), voi însă (cei din Iudeea) ziceți că în Ierusalim este locul unde se cuvina a se închina. Spune-mi, va fi continuat ea, cum e mai bine? Care este adevărul?”

Abia acum Mântuitorul i-a dat, de fapt, „apa cea vie”. Acum i-a dat, de fapt, răspunsul la cererea ei, care ni s-a părut a fi, și era într-adevăr naivă, dar pe care Mântuitorul n-a ignorat-o, ci a adus discuția până la acest punct, în care urma să-i dea răspunsul. Era un răspuns pentru ea? Era și pentru ea. Dar era mai ales o proclamație, o declarație de credință, unul dintre acele momente în care Mântuitorul își delimita învățătura Sa de cea a Vechiului Testament, dar și de cea a neamurilor. De data aceasta o delimita și față de unii, și față de alții.

Ceea ce i-a spus samarinencei e ca o continuare a „Predicii de pe munte”. Samarineanca era doar un pretext. Întâlnirea cu ea a fost un pretext pentru a spune cuvintele care urmează și care fac parte din esența Evangheliei Sale. Iată de ce această anonimă din Samaria a intrat în istorie. Pentru că ea a auzit cea dintâi aceste cuvinte. Și, cine știe, poate că chiar ea le-a transmis, și de la ea le-a preluat Sfântul Evanghelist Ioan. Altfel de unde să le fi luat? Să le fi repetat Iisus? Să le fi repetat însoțitorilor convorbirea? Nu prea obișnuia.

Vom înțelege acum mai bine de ce a intrat samarineanca în concurență cu Alexandru Macedon și cu Cezar, pentru un loc în istoria omenirii. Și s-ar putea să fie mai mulți cei care au auzit de ea decât cei care au auzit de Alexandru Macedon și de Cezar!

O sfântă cu numele uitat. O sfântă dintr-o concubină? Dar Maria Magdalena ce fusese? Pentru că a ținut minte și a propovăduit cuvintele lui Iisus, pentru că l-a recunoscut și Îl va fi propovăduit ca Mesia, pentru că a transmis una dintre cele mai delicate soluții pentru vremea aceea, dar și pentru alte vremuri, privitoare la importanța problemelor legate de cult, samarineanca își merită locul în Evanghelie și în pomenirea noastră. Ea s-a făcut instrumentul unei precizări fundamentale cu privire la depășirea de către creștinism a naționalismului îngust, a Legământului Vechi, ca și a altor naționalisme, ca și cel al samarinienilor de pildă, lărgind creștinismul până la dimensiuni universale.

Acest lucru i-a spus Iisus acestei femei: „Învățătura mea este universală”. Are limitele lumii și centrul pretutindeni, pentru că fiecare om e o lume, și lumea ca un om, pentru că Dumnezeu e al lumii, ca tot, și al fiecăruia, ca individ. Se află peste tot. „E mare cât cea mai mare mărime, dar încapă și într-o inimă de om”. Și mai presus de toate, nu e în forme, locuri și ritualuri decât atunci când e în oameni, în duh și adevăr. Numai atunci Se poate sălășlui și în forme, locuri și ritualuri, peste tot pe unde există oameni.

Dar să mergem chiar la cuvintele Mântuitorului. „Zis-a ei Iisus: Crede-mă, femeie, că va veni vremea când nu în muntele acesta, nici în Ierusalim vă veți închina Tatălui. Voi nu știți cui vă închinați, iar noi știm cui ne închinăm, căci mântuirea este de la iudei”. Afirma, așadar, continuitatea dintre cele două Testamente, pe care cei din Samaria și neamurile, în general, o ignorau, și nu era bine. Dar mai afirma că ceva urma să se schimbe și în privința iudeilor. Dacă ar fi spus unui iudeu sau în Iudeea că va veni vremea când locul de închinare nu va mai fi Ierusalimul, ar fi riscat înainte de vreme moartea. Poate tocmai de aceea a făcut această declarație unei samarinence, căreia vestea îi va fi făcut chiar plăcere, deși Iisus îi negase și Garizimului privile-

giul de a fi loc exclusiv de închinare. Și aceasta era o tradiție care urma să se schimbe și pe care, de fapt, o schimba chiar El și chiar în momentul acela, când zicea: „nici în muntele acesta al vostru”.

Și îndată continuându-și vorbirea, a trecut la cele ce vor fi puse în locul celor vechi: „Dar va veni vremea, și a venit, când adevărații închinători se vor închina Tatălui în duh și în adevăr, căci Tatăl astfel de închinători caută. Și, ca s-o încredințeze că nu poate fi decât așa, i-a dat în continuare o definiție a lui Dumnezeu, una dintre cele mai posibile, dar care se potrivea de minune contextului convorbirii: „Dumnezeu este Duh, și cei ce se închină Lui se cuvine să se închine în duh și în adevăr”.

Ceea ce urmează ne descoperă o samarineancă isteată și credincioasă. E drept că amesteca credința iudeilor cu cea a samarinenilor, dar așa era credința lor. Ei se considerau și erau de fapt iudei, numai că, din pricina amestecului cu asiro-babilonienii, adoptaseră câteva obiceiuri care deveniseră tradiții proprii, deosebite de ale iudeilor.

Femeia nu s-a mulțumit cu răspunsul lui Iisus, deși era clar că era de acord cu El. Îi mai trebuia o verificare. Și nu s-a sfiit să I-o ceară. Va fi zis: „Ceea ce spui Tu este foarte interesant, și m-aș bucura să vină acele vremuri de care vorbești și care să ne scape și pe noi de blamul și blestemul iudeilor. Dar cum dovedești că va fi așa? Numai unul singur ar putea da mărturie valabilă despre acestea: Mesia!”

Ce multe lucruri știa femeia aceasta! Și avea o judecată dreaptă. Avea un criteriu precis cu privire la schimbările așteptate. Ceea ce spui Tu, va fi spus ea, are nevoie de o confirmare, și nu poate nimeni s-o dea decât Acela pe care Îl așteptăm cu toți. „Știi că are să vie Mesia, adică Hristos, și când va veni Acela, ne va spune toate”. Avea dreptate. Lui Iisus Îi va fi plăcut replica și i-a admis obiecția. Numai Mesia avea această autoritate de a pune credința și practicarea ei pe alte baze.

Așa se știa dintotdeauna. De aceea și era așteptat cu atâta înfrigurare. Și atunci Mântuitorul i-a oferit cel din urmă argument, exact în sensul așteptărilor ei: „Eu sunt, Cel ce vorbesc cu tine!”

Trebuie să ne imaginăm că femeia va fi fost surprinsă de o asemenea declarație, după ce o uimise și faptul că străinul îi cunoștea trecutul, și fusese apoi supusă, într-un crescendo intensiv, unei convorbiri neobișnuite. Încheierea era de-a dreptul uluitoare!

N-a mai putut face altceva decât să fugă în sat și să-i anunțe pe locuitorii satului despre cele întâmplate. Sfântul Evanghelist Ioan istorisește simplu, în câteva cuvinte: „Femeia s-a dus în cetate și le-a zis oamenilor: Veniți de vedeți un om care mi-a spus toate câte am făcut!” Ca să ne arate însă cât era de emoționată, Sfântul Ioan notează un amănunt, pe lângă acela că cel mai mult a impresionat-o faptul „că îi spusese toate câte a făcut”, anume că și-a lăsat vasul de apă acolo. Uitase pentru ce venise. N-o mai interesa. Altceva o interesa acum.

Trebuie să ne-o imaginăm alergând și vorbind, strigând în dreapta și în stânga și chemându-i pe toți să meargă să vadă ceea ce a văzut ea: „Veniți de vedeți!” Dar a mai adăugat ceva. Parcă nu cu toată convingerea, ci cu oarecare teamă, ca să nu fie luată drept o exaltată și să n-o asculte nimeni. Zicea: „Nu cumva acesta este

Hristos?” A procedat bine. Spusele ei i-au impresionat pe săteni, pentru că și-au părăsit casele și au venit la fântână să-L vadă pe omul cel minunat. Sfântul Evanghelist Ioan istorisește că, după ce au stat de vorbă cu El, L-au invitat să meargă cu dânșii în Sihar și că Mântuitorul a rămas cu ei două zile. Și să nu uităm: era împotriva tradiției iudaice, care interzicea lucrul acesta cu strășnicie. Venise însă Cel care avea dreptul să dispună o îndreptare! (întreg episodul la Ioan 4, 5-42)

Mântuitorul a făcut cu samarineanca, am putea spune, o primă catehizare creștină. A învățat-o despre Dumnezeu. După ce i-a spus că se cade să ne închinăm lui Dumnezeu în duh și în adevăr, i-a precizat: „pentru că duh este Dumnezeu”. Deci nu este material, cu chip și dimensiuni omenești, cu trebuința de a bea și a mânca. Era un fel de a-i spune că venise momentul când ceea ce fusese dat celor vechi să știe, potrivit mentalității lor, și care dusesse la cultul exprimat prin jertfe materiale, acum trebuia depășit. Trebuia trecut la o treaptă superioară de înțelegere a lui Dumnezeu și a închinării ce I se cuvine: în duh și în adevăr, nu prin forme și jertfe, care ar fi fost închinare prin acelea.

Important devenea acum exact ceea ce era înainte secundar și total neglijat, adică inima, starea sufletească, dreptatea și adevărul care întovărășeau ritualurile, rugăciunea și jertfa. O adevărată revoluție spirituală. Nu e de mirare că cei obișnuiți cu cele vechi nu le-au putut cu niciun chip primi pe cele noi. N-au putut înțelege această radicală schimbare a unor mentalități și tradiții vechi de secole. De altfel, tocmai încercarea de schimbare a acestora L-a costat pe Iisus viața. Cu nimic nu e lupta mai grea decât cu tradițiile intrate în conștiința poporului, chiar și când acestea ajung să fie absurde și să-și piardă sensurile originare. Numai prin jertfe vechiul poate fi biruit de nou, iraționalul de rațional.

I-a mai spus samarinei că Dumnezeu e pretutindeni, nu numai în Ierusalim sau pe Muntele Garizim și, fiind pretutindeni, vede și știe tot. I-a mai spus că Dumnezeu, fiind duh, este nemuritor. A învățat-o apoi cum trebuie să fie legăturile dintre oameni și Dumnezeu, și i-a spus că acestea trebuie să fie prin rugăciune, iar rugăciunea trebuie să fie în duh și în adevăr. Va fi înțeles samarineanca acest „în duh și în adevăr”? Se poate să fi înțeles, chiar dacă, întrebată, i-ar fi fost greu să explice cum vine asta. Sintagma e atât de profundă, și de o concentrare ca de stea redusă la dimensiunile unei mingi, dar cu greutatea stelei. Și noi o înțelegem, dar cred că puțini am putea s-o spunem prin cuvinte mai adecvate, printr-o parafrază care să nu-i trădeze esența. E și acesta o dovadă că sintagma nu putea fi inventată nici de samarineancă, nici de naratorul evanghelist. Ei ar fi explicat-o. Auzind-o însă de la Iisus, au redat-o așa cum au auzit-o, fără s-o mai dezvolte, fără să încerce s-o explice. Sfântul Ioan se oprește brusc după ce o consemnează. (cf. Ioan 4, 24)

Ceea ce nu înseamnă că nu se poate, totuși, explica și că nu știm despre ce este vorba. Remarca noastră este numai cu privire la capacitatea autorului ei de a concentra în două cuvinte ceea ce necesită o carte pentru a fi explicat.

Despre aceasta ne-am putea convinge ușor dacă am sta de vorbă doi câte doi, sau mai mulți laolaltă, și

ne-am pune întrebarea: „Ce înseamnă închinare în duh și în adevăr?” Cred că n-ar fi prea ușor să răspundem dintr-o dată, deși în gândul nostru ni se pare că toți știm despre ce e vorba. Când ajungem însă să trebuiască să ne exprimăm în cuvinte, e ceva mai greu.

Și nu m-am oprit la aceasta întâmplător. Am constatat din nenumărate discuții că pot ieși de aici foarte multe confuzii. Asupra câtorva dintre aceste confuzii aș vrea să meditam împreună. Unii zic: Trebuie să te închini lui Dumnezeu, în duh, adică fără nicio formă, fără sărbători, fără post, fără ritual, fără preoți, fără veșminte de slujbă, fără să-ți faci cruce, de pildă fără să îngenunchezi, fără să te duci la biserică. Alții zic: Închinare în duh înseamnă închinare din inimă bună, închinare din gând curat, închinare din credință dreaptă, cu iertarea celor ce ne-au greșit, cu pocăința inimii, cu hotărârea de a face bine după măsura posibilităților, cu iubire față de toată lumea, până și față de vrăjmași, cu rugăciune pentru alții.

Care dintre cele două interpretări menționate mai înainte tâlcuiește așa cum trebuie cuvântul Mântuitorului? În aparență și una, și alta. În fapt, cei ce optează pentru prima tâlcuire se rătăcesc, pentru că iau textele Sfintei Scripturi izolate, și scapă din vedere unele aspecte care se lămuresc prin alte locuri din Sfânta Scriptură și din învățătura Mântuitorului.

Mântuitorul și apostolii au mers la temple (Marcu 11,15,17; Ioan 7,14,28; Matei 21,13; Luca 19,41; Marcu 13,1; Faptele Apostolilor 5,42; Ioan 2,16).

Mântuitorul a recunoscut autoritatea mai-marilor sinagogii, a învățat în temple și în sinagogi și a recomandat celor pe care îi vindeca să se arate preoților (Marcu 5,38; Luca 17,14; Luca 4,15; Matei 8,4; Luca 5,14; Marcu 1,44), a recomandat postul (Marcu 9,29; Luca 5,35; Matei 17,21), a participat la sărbători (Ioan 7,10; Luca 22,8), când a luat cuvântul în sinagoga din Nazaret, și-a pus fără îndoială tefilinul pe umeri, adică veșmântul ritual (cf. Luca 4,16 s.u.), când vindeca bolnavii folosea gesturi ritual, precum punerea mâinilor (cf. Luca 4,40), Se ruga în temple, în sinagogi și în locuri speciale (cf. Marcu 1,35; Luca 4,42; 5,16; Matei 14,23), a folosit pâinea și vinul ca materii ritual (cf. Luca 22,19-20), a îngenuncheat la rugăciune (cf. Luca 22,41), iar Apocalipsa vorbește de tămâie și de rugăciunea sfinților (cf. Apocalipsa 5,8).

Oare, când unii refuză semnul crucii, nu știu că Sfântul Pavel i-a osândit pe vrăjmașii crucii lui Hristos? (Filipeni 3,18) Numai tâlcuitorii care doresc să-și mențină bisericuțele lor, ieșite din comuniunea cu Biserica cea „una, sfântă și sobornicească”, deci mânați de interese personale și născute din păcat, răstălmăcesc toate aceste lucruri, ca să lovească în Biserica lui Hristos, sub pretextul că oferă una mai bună. Până la urmă, pe cele mai multe dintre lucrările pe care le neagă Bisericii Ortodoxe le reintroduc și la ei sub alte forme, contrazicându-și propriile învățături și înșelând pe naivi de dragul de a se arăta pe ei înțelepți și pricepuți la dispute. Ei ocolesc, desigur, spusele Sfântului Pavel, care îndeamnă: „De aceea să le aduci aminte oamenilor și să-i îndemni înaintea Domnului să nu intre în dispute, căci nu s de niciun folos și numai smintesc pe ascultători”. (II Timotei 2,14-22)

Tâlcul adevărat al cuvintelor „închinare în duh și adevăr” constă în aceea că toate formele exterioare capătă valoare numai când sunt dublate de o inimă bună, iubire, generozitate, jertfă pentru altul, schimbare interioară, dorință de transformare în bine, renunțarea la judecarea aproapelui, renunțarea la disputele deșarte, smerenie, rămânerea în Biserica lui Hristos cea zidită pe temelie apostolică și continuată până azi prin succesiune apostolică în Biserica noastră ortodoxă.

Rugăciunea în duh și adevăr se aseamănă cu rugăciunea vameșului: „Dumnezeule, milostiv fii mie, păcătosul!”, aceea care atunci când I se adresează lui Dumnezeu, nu judecă pe vecin, nu se compară, nu se îndreptățește. Aceea prin care cel ce se roagă își vede bârna din ochiul său, și nu paiul din ochiul vecinului. Este rugăciunea celui care, înainte de a merge la biserică, cum spune Mântuitorul, merge să se împace cu cel căruia i-a greșit sau cu cel care este în supărare. Rugăciunea în duh și adevăr este rugăciunea celui care spune drept lui Dumnezeu, atunci când stă de vorbă cu El, de pilă când zice: „Și ne iartă nouă greșelile noastre, precum și noi iertăm greșiților noștri”. Iartă în clipa aceea pe toți cei care i-au greșit și nu ține minte răul.

Aceasta este rugăciunea în duh și în adevăr: rugăciunea celui care nu încearcă să se înșele nici pe sine, nici pe Dumnezeu. Și acestea nu le poate ști nimeni, decât duhul omului și Duhul lui Dumnezeu! De aceea este în duh și în adevăr. Această rugăciune a învățat-o Mântuitorul pe samarineanca din Evanghelie. Și, iată, în virtutea faptului că a stat de vorbă cu Mântuitorul, a căpătat grația de a fi pomenită până în zilele noastre. Și amintirea ei se va perpetua în vecii vecilor.

Tradiția creștină ne spune că această femeie s-a pocăit, că a fost una dintre ucenițele Domnului și că a propovăduit învățătura Sa până la moarte. Nu este cu totul imposibil, de vreme ce și-a început propovăduirea chiar în momentul în care a plecat de la fântână și, ducându-se în satul ei, a spus: „Am văzut pe cineva care ar putea fi Mesia!”

Iată, așadar, pentru care motive samarineanca a intrat în istorie. Ea a rămas martoră peste veacuri a unei importante învățături, transmise fără îndoială și prin ea. Învățătura nu i s-a adresat numai ei. Ea a fost pretextul. Învățătura ni se adresează nouă, tuturor, și lucrul cel mai important pe care trebuie să-l ținem minte este tocmai această invitație a Mântuitorului de a I ne închina în duh și în adevăr. Nu e greu să ne dăm seama că, dacă suntem în legătură cu Dumnezeu în duh și în adevăr, în sinceritate, în smerenie, în modestie, în generozitate, în bunătațe, toate acestea lucrează asupra sufletului nostru, în viața societății, în viața lumii în care trăim. Fiindcă în fond Dumnezeu aceasta vrea, ca rugându-ne Lui în duh și adevăr să creăm o lume care să fie a Duhului și a adevărului.

Notă:

1. Predică la Duminica a V-a după Paști, a Samarinenței, rostită de Mitropolitul Antonie Plămădeală, „Tâlcuiri noi la texte vechi”, în catedrala din Sibiu, în 11 mai 1985.

Bianca FILIPOIU

Este elevă a Școlii Gimnaziale „Enea Grapini” din localitatea Șanț, județul Bistrița-Năsăud, în clasa a VIII-a A. Pe lângă faptul că este o elevă eminentă, pregătindu-se cu sârg la toate materiile școlare, Bianca este o fire sensibilă, atrasă de arte, cu înclinații literare și artistice. Scrie poezii și proză, dar și pictează foarte frumos. Talentul său literar i-a adus în anul școlar trecut Premiul I la faza județeană a Olimpiadei „Universul cunoașterii prin lectură”, concurs destinat elevilor din mediul rural. Această performanță i-a înlesnit participarea la faza națională a acestui concurs, desfășurată la Focșani, în perioada 26-29 mai 2022. De la această competiție, Bianca s-a întors cu *Premiul special*. În anul școlar curent, eleva a obținut Premiul al III-lea la aceeași olimpiadă, etapa județeană. De asemenea, Bianca a publicat poezii și proză în revista locală „Izvorul Someșului”. Pentru performanțele și pentru talentul ei artistic, la propunerea profesoarei sale de Limba și literatură română, Ana-Floarea Hanciuc (Timiș), scriitorul și cetățeanul de onoare al comunei Șanț, Leon-Iosif Grapini, i-a acordat Biancăi *Premiul „Micul scriitor”* doi ani consecutiv, premiul constând în suma de 250 lei.

Pădurea fermecată

Scăldată într-un freamăt liniștit, pădurea se întindea dincolo de case, dincolo de dealuri și de grădinile ascunse, dincolo... departe de lume.

Înecată în negura nopții, părea un peisaj pictat în misterioase nuanțe de albastru, îmbinate cu frânturi dintr-un verde stins. Jocul unui vânt primăvărat se strecura printre crengile împletite sub cerul nopții, făcându-le să tremure încet. O apă curgătoare își prelingea valurile ondulate printre trunchiurile copacilor. Luna presăra peste ele lumina-i difuză, care, odată oglindită, se preschimba în mii de scânteii argintii, pictând râul în nuanțe misterioase. Câțiva fluturi de noapte îmbrățișau întunericul nestingherit al cerului, dansând îngânați de corul armonios al stelelor. Iar din țesătura neagră a nopții păreau că se desprind ușor cerbii de cleștar...făpturi enigmatice a căror prezență reușea să vrăjească până și râul... să-i răpească liniștea, preschimbandu-l într-un element involburat, care poartă în apele sale simbolurile Misticii.

Iar cerbii se prelingeau ușor printre valuri,ducând către Necunoscut, oglindirea lor ghizdăvă și frânturi din inima pădurii.

Simplitate

Lanul de margarete se unduiește încetisor în bătaia vântului. De la depărtare, seamănă cu o mare ce-și leagănă valurile ușor în liniștea apusului. Asemenea unor stele pe cerul nopții, acestea despletesc fir cu fir realitatea, așternând în locul ei o priveliște de basm, croită din tandrețe și gingășie. Împletindu-se ușor printre bucelele vântului, cu tainica lor înfățișare, acestea nutresc de jur împrejur puritate și prospețime.

Margaretele, asemenea unor suflete deschise, firave, își varsă armonia asupra întregului peisaj, arătând încă o dată că simplitatea e o parte din tot ceea ce înseamnă frumosul naturii.

Copilărie

Printre ramurile stinse
Ale nukului viridin,
Curg amintiri desprinse
Din sufletul meu ebenin.

Și curg ușor prin luminile difuze
Ce se încălesc în păru-mi despletit,
Lăsând în urma lor doar frânturi confuze
Dintr-un veac uitat... demult trăit.

Iar razele plutesc, plutesc în aer...
Ca niște punți spre lumi străine
Și-mi duc gândul departe-n zare
Spre meleaguri libertine.

Îmi poartă corabia prin întreg oceanul de culori...
Spre țărmuri vechi, spre câmpurile de flori,
Spre o grădină uitată, spre un tărâm îndepărtat,
Ce aieva sufletul-mi în zeci de nuanțe l-a pictat.

Dar lângă mine parcă văd același nuc,
Ce stă de veghe deasupra micului sătuc,
Și totul se transformă iar într-o amintire...
Din adâncul sufletului... o simplă născocire.

Cântec de iarnă

Stau singură și-ascult,
Ascult desuetele orchestre
Ale gerului ce-mi pictează
Flori de gheață la ferestre.

Afară noaptea se scufundă
În râuri de lacrimi albe,
Iar cerul se avântă
Printre valurile dalbe.

Și totuși, câteva frânturi de lumină
Se ascund în neagra lor cerneală,
Croind o urmă străină,
După care speranța se ghidează.

Marea purpurie

Ca valurile unui ocean singuratic,
Se ondulează prin aerul primăvărat,
Lăsându-și mireasma la verandă
O mare întreagă de lavandă.

Apusul de soare veghează
Deasupra tainicului câmp de flori,
Vâslește ușor... parcă-l pictează
În mii de nuanțe și culori.

Apare și luna în pripă,
Să vadă minunea înflorată,
Asemenea unui rai purpuriu,
O clipă de vis, fermecată.

Surâd și privesc printre valuri,
Iar noaptea mă lasă pustie
În mijlocul unor singuratic maluri,
Frânturi dintr-o amintire vie.

Reghina Leontina Horga,
Bianca Filipoiu și Ana-Floarea Hanciuc

Picturi:
Bianca FILIPOIU

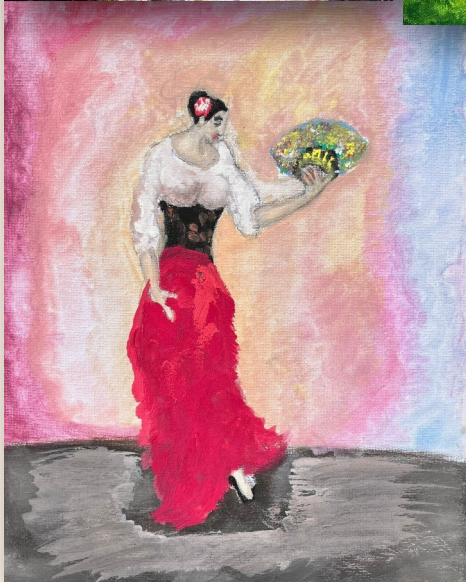
Filipoiu Bianca-cl. a VII-a A

Mă numesc
Teodora Maria Milășan Deak,
sunt elevă în clasa a VIII-a la
Liceul de Arte „Corneliu Baba”
din Bistrița.

Una dintre cele mai mari
pasiuni ale mele este pictura.

Danilă Filipoi

Folclor

Șezătoarea din fundul Cârțibavului

În urmă cu aproximativ 75 de ani, într-o seară de șezătoare, ținută într-o casă de pe Cârțibav, s-au întâmplat niște lucruri extrem de înspăimântătoare, încât fetele au trebuit să plece acasă înainte de a sosi feciorii în șezătoare.

Era o seară de iarnă, înainte de Crăciun, iar un grup de fete de pe Cârțibav s-au adunat în șezătoare, într-o căsuță mai mică, situată undeva dincolo de apă, nelocuită decât parțial, deoarece proprietarii dețineau o gospodărie mai mare, ceva mai în sus, pe stradă, dar, pentru că aveau și acolo o grădină destul de întinsă ca suprafață, iar podul casei în care locuiau devenea, toamna, neîncăpător, obișnuiau să depoziteze în podul acelei case mălaiul pe care îl recoltau de acolo. Așadar, numai bine pentru acea casă, fiind nelocuită o să fie folosită pentru șezători, mai ales că acei oameni aveau și ei două fete. De menționat că erau fete harnice, curajoase și destul de bine dezvoltate. Aveau curajul să se ducă noaptea, în vremea fânului, la casa din câmp, singure prin pădure. Îmi povestea străbunica mea Valeria că le auzea de la Vâltoare, unde stăteau și străbunicii mei pe timpul verii, le auzea trecând noaptea pe drum cântând și fluierând. Spun oamenii că era indicat să faci zgomot ca să audă dihaniile și să se îndepărteze din timp, ca să nu dai piept cu ele. Nu dau numele fetelor, pentru că au rude și urmași care s-ar putea să se supere.

Revenim acum la șezătoare. S-au adunat fetele și, cum pe atunci se practicau tot felul de descânțece și de lucruri să le spunem magice, s-au apucat câteva dintre ele să facă și să descânțe, ba cu socul, ba cu sita: „Durduluc butuc, Pe cutare vreau să-l aduc...”, au aprins câlți, au rostogolit fusul: „Învârte-te, fusule, Nu mă pot de pânțec” și câte altele. La un moment dat, zice una: „Hai să facem și cu fusul (un fel de tors și de răsucit), că aiestă-i cel mai sigur, n-au stare feciorii până ce nu vin”. Și ia un fus, se întoarce spre apus și se apucă: „Laor, balaor, Cu coada de aor, Cu 99 de coane, Împunge-i... să-i muște 99 de păduci, De pe 99 de culduși, 99 de stelnițe, Din 99 de temnițe...”.

Dar când a pomenit de laor, balaor, s-au pornit de durgăluit gealogii (cucuruzii de mălai) în pod de parcă îi dădea cineva de-a dura. Or fi ceva mâți prin pod, au zis unele. Dar de unde? Începe să se udă zgomote în țeava de la sobă, care ieșea în pod, întâi mai sus, apoi tot mai jos, de parcă ar fi introdus cineva o coadă de mătură în țeavă și ar fi răsucit-o prin ea. Ba, mai mult, încep să joace și roțile de la plita sobei, iar, la un moment dat, roțița cea mică din mijloc, bumbul, cum i se spune la Șanț, sare până în mijlocul încăperii, fiind împins de un vârf de coadă ca de șarpe, care nu a ieșit mult de sub plită, doar ca de un lat de palmă. După ce cade bumbul în mijlocul camerei, se rostogolește un timp ca un prâsnel, apoi se oprește, dar nici pe față, nici pe spate, ci în dungă.

„No, așa, zic celelalte fete, că ți-o trebuit laor, balaor, cu coada de aor! No, ni cum și-o băgat coada balaoru!

Să mai poată sta în casă de spaimă... Dar cum să iasă? Cine mai avea curajul să iasă afară, în noapte, să treacă podul și să se ducă acasă? Însă nici în acea casă nu se mai putea sta, că se zguduia ca lovită de cutremur.

Fetele au început să-și facă cruci mari, să se roage, *Tatăl nostru, Născătoarea, Sfântă Cruce* îngerească/ Dumnezeu să ne păzească/ Și de apă și de foc/ Și de ceasul rău de tot/ Și de șarpe-nveninat/ Și de iad întunecat!

Lucrurile încep să se mai liniștească, iar una dintre fete zice: „Hai să facem cruci de lemn, să ne luăm fiecare câte una, apoi, cu crucea în mână, să plecăm acasă”. Caută un cuțit, iau surcele de sub sobă, le despică, le pun cruciș și așa și-a făcut fiecare câte o cruciuliță. Au luat cruciulițele în mână, și-au aprins felinarele și, mai cu spaimă, mai cu reținere, au ieșit din casă, grupate tot câte două-trei, hotărâte să meargă și să doarmă la una din grup, în funcție de afinități, de prietenie ori grad de rudeenie. După ce au ieșit toate din casă, au închis ușa, dar ce să auzi? Se aud niște sunete puternice în apă, de parcă cineva ar fi răsturnat un car cu bolovani. Și-au făcut curaj, cu crucile în mâini, cu rugăciuni, au pășit pe pod, cu privirea înainte, fără să se uite în apă, de spaimă și de frică, pentru că și podul se cutremura, iar lemnele podului, că nu erau pe atunci podele tăiate la circular sau cu utilajele de-acum, adică niște rude ceva mai groase sau lobde crăpate în două săreau în sus când fetele pășeau pe ele.

După ce au trecut podul, cele mai multe au luat-o în josul drumului, doar vreo trei s-au dus în sus, pe Cârțibav, pentru că acolo locuiau. Până la urmă au ajuns toate cu bine, unele la casele lor, care au fost mai aproape, iar altele au înnoptat pe la prietene sau neamuri.

Cele două fete surori, când au ajuns acasă, au povestit părinților ce s-a întâmplat la casa lor de mai în jos, cum au sunat gealogii în pod, zgomotul din țevi și toate celelalte.

A doua zi dimineața, s-au dus cu părinții și cu fratele lor să vadă ce s-a întâmplat? Au luat de acasă agheasmă, au stropit și și-au făcut cruce, tatăl și fratele lor s-au urcat în pod să verifice și acolo, însă, spre surprinderea lor, mălaiul era în pod, dar în neorânduială, ca și cum s-ar fi tăvălit peste el un animal.

Bumbul din mijlocul roților, ce sărise tocmai în mijlocul odăii, era tot acolo și tot în dungă. L-au stropit cu agheasmă, apoi l-au luat cu un cârlig, fără să-l atingă cu mâinile, au mers pe grădină, mai în jos de pod, și pe amândouă, bumb și cârlig, le-au aruncat în apă.

De atunci încoace nu s-au mai întâmplat fenomene stranie în acea casă, dar nici șezători nu s-au mai ținut acolo.

Valer Pop

Alegerea mirelui

În anul 1975, la vreo două săptămâni de la începerea anului școlar, noi, dascălii și elevii de la Școala Gimnazială din Anieș, am fost trimiși în practică agricolă, la cules de struguri la Lechința. Într-o zi, am observat că două eleve de clasa a VIII-a erau nedespărțite și, culegând struguri, tare se veseleau. Culegând și eu, dar fără să renunț la supravegherea copiilor, m-am apropiat, pe nesimțite, din ce în ce mai mult de cele două fete să văd ce discută de se veselesc așa de tare. Ajuns în apropierea lor, le-am întrebat cum de sunt așa de binedispuse. Mi-au spus că își spun povești auzite de la bunici sau citite de ele. Le-am propus să povestească una dintre ele o poveste despre măritat, că nu peste mulți ani și ele vor trebui să-și aleagă un soț. Ele au înțeles gluma, iar una a zis că știe o povestioară destul de frumoasă chiar despre măritiș. Ia spune-o, am zis. Fiindcă ne-am luat a spune povestiri glumețe, ca să treacă mai ușor timpul, hai să o spunem și pe asta, a zis Lenuța.

*

Erau doi frați flăcăi și la amândoi le era dragă o fată dintr-un sat. Fata era cuminte și deschisă la minte. Ei însă nu se potriveau, cel mai mare era mai al dracului, cum s-ar zice, mai arțăgos și mai rău, dar frumos-foc, în vreme ce flăcăul cel mai mic de vârstă avea o inimă mai liniștită, era mai bun, dar la frumusețe ar mai fi încăput. Fata cea cuminte era cam încurcată. Nu știa după care să se ducă. Că doară măritișul nu-i lucru numai așa, de mântuială, ci, vorba aia: Cată bine ce iubești./ Că nu-i petic să-l cârpești, și, dacă nu-i holba ochii cât ești fată, și i-a scoate el pe urmă, săraca, de-i zice: mamă, mamă! Și vii exact la cuvântul acela: Făclia să-mi fie gata,/ Când nu s-a deschide poarta.

Iar noi să zicem: Ferească Dumnezeu de așa întâmplări pe toată lumea și pe puiul cel de șarpe. Și iată că mintea omului mult ajută la ce ai de făcut. Fata noastră s-a deghizat cerșetoare. S-a uns cu funingine pe obraz, a luat niște desagi răi în spinare și niște papuci rupți în picioare, așa că arăta bătrână și prăpădită de tot. S-a dus ea la casa celor doi flăcăi. În seara aceea era așa numai baba, mama lor.

- Bună seara, la dumneavoastră!
- Mulțumesc dumneavoastră, răspunde baba.
- Am venit să mă rog, faceți-vă milă și o pomână cu o calică și o pătimașă. Îs înghețată de frig și trudită. Primiți-mă de mas în noaptea asta la dumneavoastră.

– Hei, bucuroasă te-aș primi, draga mea, dar am un flăcău, cel mai mare, și-i arțăgos nevoie mare, să ferească Dumnezeu când vine! Nu caută de-i om de casă, de-i străin, trânteste și izbește ca nebun, zice baba.

– Lasă-mă, fă bine, cum a fi așa a fi, a zis cerșetoarea. M-oi oploși și eu lângă cotruț, ia, acolo. Știu că n-are să mă omoare! S-a culcat fata lângă cotruț. Numai că, pe la o vreme din noapte, a venit flăcăul cel mare acasă. Izbește, trânteste încoace și încolo, ca omul beat și cu nervi.

– Măncare este, mamă, hăi? strigă el.

– Dragul mamei, ia și tu mămăliguță de pe fund și cu ce-o mai da Dumnezeu.

Mai mormăie el ce mormăie, mai dă vreo două-trei sudalme și calicei care dormea lângă cotruț și, la urmă, a trebuit să ia frumușel blidul cu lapte acru, și tot întingea, cogâlț, cogâlț, cu mămăliga-n lapte.

Fata nu dormea și băga de seamă la toate. Așa că pe cel mai mare flăcău îl cunoștea. Acum, cum să afle ea și despre

celălalt? S-a dus în altă seară tot cu cerutul și dă să măie la aceeași casă. Baba, cunoscând-o, i-a zis:

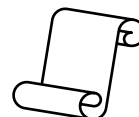
– Draga mea, bucuroasă te primesc. Că în seara asta nu-i acasă nebunul cel mare, doar băietanul meu cel mic, Dumnezeu să-i dea noroc, că tare-i blând și bun la inimă. Că cel mai mare ai văzut ce câine-i, mânca-l-ar raiul să-l mănânce! Că-i al meu, ce să fac.

Fata s-a culcat tot așa, lângă cotruț. Holteiul cel mic a venit într-un târziu. În loc să huiască, așa cum a făcut celălalt, el, dimpotrivă, a trimis-o pe cerșetoare să se culce pe pat și până n-a stat la masă cu dânsul, nu s-a lăsat.

Acuma pricepe oricine că la joc în sat avea fata cea frumoasă și deșteaptă ce râde de cel mare, cu mămăliga în lapte acru, și, când i-a venit ceasul, s-a dus după fratele cel blând și bun, chiar dacă nu era cel mai frumos.

*

Bravo, fetelor! Am ascultat cu plăcere povestea și le-am îndemnat să continue, pentru a le trece mai ușor timpul, așa cum au afirmat mai devreme.

Liviu Păiuș

Păraul Zânelor

Acolo, se spunea, că o fost un cioban. Cică avea o drăguță pe undeva și se gândea foarte mult la ea. Într-o bună zi era cu turma la pășune, cu un strungaș. Într-un moment dat strungașul s-o trezit fără cioban.

Strungașul s-o dus cu oile la stână. Baciul a întrebat:

– Unde-i Mihăilă?

– Nu știu unde o rămas. Mi-o spus să mă duc în fruntea oilor că el vine pe urmă.

Așa că n-o mai apărut în ziua aceea la stână. Ceilalți care au fost la stână, a doua zi, s-or dus să-l caute și găsitu-l-or cu capul sub o cioată și cu pălăria pe cioată, deasupra lui, viu, ochiul drept era scos afară și umărul drept era înturnat înapoi. Așa o murit când l-or transportat. O fost vorba că l-or luat zânele.

De atunci păraul se cheamă „Păraul Zânelor”.

Inf. Pop Gavrilă, 69 ani, Șanț, 11 martie 1980

Din : Lucian Ion, „Povești din Țara Năsăudului”, 67

Fata Pădurii din Cobășel

Pe valea Cobășelului, noaptea, se strecurau prin galerii strâmte, cât să încapă trupul unui copil firav, ca niște scufundători după monede de aur și tetradrahme de argint, Piticii, iar ziua, se arăta, în răstimpuri, la marginea codrului de brad, Fata Pădurii – tătă păr, până la pământ.

Odată au prins-o oamenii și au legat-o cu o curea de cununie și au adus-o în sat, să o vadă nuntașii.

Am văzut-o și eu pe Fata Pădurii, la 14 ani, pe când pășteam oile. Eram cu un copil al unui vecin. El a adormit. Eu stam treaz, ca nu cumva un urs să-mi atace oile. În marginea pădurii era un copac înalt. Mă uitam spre cărarea ce cobora din pădure, spre copacul înalt. Mă uitam, când văd de după fagul acela, pe după copacul acela, un cap de muieră cu părul blond, pe umeri, pe spate. (*Cureaua lată de piele se răsuțește ușor, cu scrâșnet aspru în timp ce bătrânul mimează apariția vedeniei*). Râzând se arăta și se ascundea după copac. (*Alternând tonul domol al povestirii cu tonul gradat, dramatic – de unde oscilația sunetelor o și a-, copilul ajunge acasă.*)

Dar, mama:

D’apoi, Constantine, ce ești așa pălit? S-a întâmplat ceva?

Zic:

Nu s-a întâmplat!

– Ce ți s-a întâmplat?

– Am pierdut oile!

– Tulvai, măi, Constantine, unde-ai fost că le-ai pierdut?!

Au plecat să caute oile pierdute, băiatul pe-o parte, și mama pe altă parte, pe timp de noapte. Mama a aflat repede ce se întâmplase de la stăpâna oilor: e adevărat că le-o pierdut, oile, de-o venit așa de pălit la față? Nu, nicidecum. Oile – zice - nu-s pierdute. Le-o lăsat în staul și-o venit în casă. În câtă vreme a pregătit cina, el o-nceput să-mi povestească întâmplarea cu capul de femeie de după copac și după ce-o terminat de spus povestea o căzut jos și noi l-am scos afară fiindcă copiii mici s-au speriat, văzându-l cum se îmblățește cu moartea.

Scena se repetă în fața mamei. Băiatul își pierde din nou cunoștința și nu-și revine decât acasă. Acasă m-am culcat pe pat și pe pat am stat două săptămâni. (*Și către mine: Da de ce azi nu se întâmplă așa ceva? Fata Pădurii uriașă, toată păr până-n pământ, nu vorbește. Dacă ar vorbi ne-ar spune că ea nu este decât o amintire a spaimei, întârziind printre noi în răcoarea rece a munților. Scrise cu italice sunt comentariile culegătorului.*)

Inf. Constantin Iugan, 1973

Din: Dumitru Mureșan, „Istorie și tradiție”, în revista „Vatra”, nr. 33, 1973, p. 33

Cornel-Leontin Moisil

Amintiri

Cu toți avem amintiri din copilărie/tinerete mai plăcute sau mai puțin plăcute, mai triste sau mai hazlii, pe care le împărtășim cu cineva drag, în anumite momente de confesiune. De multe ori eu cu soția mea de până amintiri din copilăria noastră.

Amândoi provenim din familii de gospodari din vremurile când se punea mare preț pe pământ și pe animale, când adevărații gospodari o duceau destul de greu, nefiind atâtea utilaje moderne, subvenții și alte facilități de care se beneficiază astăzi.

Vorbim de anii 70, începutul anilor 80, când în comuna noastră puteai să numeri pe degetele de la mâini mașinile proprietate personală: 5-6 autoturisme Dacia, 1-2 IMS-uri, în schimb, erau basculele pentru căratul minereului de la Valea Blaznei la Flotația Rodna, înlocuite, treptat, cu Tatra, și câteva remorci pentru transportul lemnelor la IFET.

Noi, copiii, de când începea vacanța de vară și până la debutul noului an școlar, eram duși fiecare la locurile de fânațe unde aveam gospodăriile: eu, în Suhard, iar soția mea, pe Valea Măriilor.

Îmi aduc cu drag aminte de părinții mei, în mod special de mama, care era o femeie vrednică, o femeie frumoasă, o gospodină desăvârșită, harnică și o mamă iubitoare. Ne-a educat în așa fel încât să putem deveni oameni vrednici, să ne putem descurca în orice situație, cu toate restricțiile și vicisitudinile vieții. Cine s-ar fi gândit atunci că vor veni și vremuri în care Statul va încuraja nemunca, prin ajutoare de tot felul, sau că cei mici trebuie ținuti în „PUF”, că nu ai voie să-i „exploatezi” învățându-i să contribuie, după posibilitățile lor, la bunul mers al gospodăriei!

După cum vă spuneam, majoritatea vacanțelor de vară le-am petrecut în Suhard, la 24 km de sat, unde eram câteva familii cu teren fânaț. Mergeam cu toate animalele, cu cățel, cu purcel, cum se spune, de primăvara devreme și până toamna târziu. Vara, toată lumea se găsea la făcutul fânului. Copiii, ca de obicei, cu adusul apei, cu fuga după miei sau vaci, sau, câteodată, și la lucrul fânului.

Tata era un om înțelept. De multe ori, pentru ca noi să ținem minte, ne spunea să facem unele lucruri exact cum nu trebuie. De exemplu, ne aflam la întors fânul pentru a se usca. Știți cu toții că, pentru a se usca, fânul trebuie scos de la umbră și pus la soare, trebuie să fie cât mai afânat, spre a trece soarele și vântul prin el etc, etc. Tata îmi zicea să am grijă când întorc fânul, „unde sunt gropi să le umplu și să-l calc bine pentru ca să nu-l sufle vântul, iar unde sunt tufe să pun fânul la umbră să nu-i fie prea cald”. Tot pe dos.

Apropo de căldură, erau câteodată călduri înăbușitoare, iar noi, țărani, atunci trebuia să muncim la fân. Copil fiind, îi spuneam adeseori mamei: „Mamă,

nu mai pot de cald!”, la care mama îmi zicea: „Dă un pic mai repede ca să-ți faci vânt!”. Dădeam mai repede și-mi era și mai cald. Și iarăși, aceeași poveste: „Mamă, mi-e mai cald!”, iar răspunsul era că nu-mi fac vânt cât trebuie.

În schimb, mama ne-a iubit foarte mult. Cu toate vremurile grele, acolo, în Suhard, avea grijă ca, după posibilitățile materiale, noi, copiii, printre bunătățile făcute de ea în casă (plăcinte, clătite și altele) să avem parte și de dulciuri care se găseau în vremea aceea: bomboane, biscuiți, napolitane, eugenia, uneori ciocolată pușori. Cum eram în Suhard, nefiind magazine prin preajmă, iar părinții coborau în sat o dată la o săptămână sau chiar la două săptămâni pentru a ne aproviziona cu alimente, nu știam de unde, mama, aproape în fiecare zi, ne dădea dulciuri. Îmi făceam probleme de unde le are, așa că, într-o zi, am întrebat-o: „Mamă, de unde ne dai dumneata bomboane, sau biscuiți, sau altele?”. Mama mi-a răspuns scurt: „De la cioșcul de pe Ciungi”. Ciungi este o pășune alpină, comunală, lângă Suhard. Acolo pășteau și vitele noastre. Într-o zi, i-am cerut mamei câțiva lei și m-am dus pe Ciungi să caut „cioșcul”. Bineînțeles că nu l-am găsit și m-am întors tare dezamăgit acasă. Mai târziu am descoperit că mama ținea dulciurile într-un coș mare de nuiel, confecționat și folosit pentru culegerea afinelor. Stătea agățat în perete, deasupra unui pat, dar noi nu am căutat singuri acolo.

Asta este mintea unui copil. Cel puțin așa era atunci. Acum se nasc „cu mobilul în mână”.

Apropo de mașinile acelor vremuri, nevastă-mea mi-a povestit odată o întâmplare hazlie din viața ei de copil. Așa cum am amintit, ea își petrecea vacanțele în Valea Măriilor, unde, zilnic, treceau remorci cu lemne de la IFET. Într-o zi, bunicii ei au luat-o cu ei să meargă împreună la Nepos, la rudele bunicului, pentru că el, Ioan Palage, era originar din Vărarea (Nepos). S-au urcat toți în autobuzul de Valea Mare-Bistrița, la Șanț fiind singurul mijloc de transport în comun, și, când au ajuns pe lângă calea ferată, tocmai trecea un tren. Când fetița, care era obișnuită doar cu remorci, a văzut pentru prima oară un tren, i-a zis bunicului: „Niii, tată Ion, ce remorcă lungă!”. Vă dați seama cam ce atmosferă s-a creat atunci în acel autobuz!

La întoarcerea de la Nepos, bunicii i-au făcut o surpriză nepoatei, până la Rodna au mers cu trenul. În tren, în compartimentul în care s-au urcat, era o doamnă elegantă și, în același timp, foarte sociabilă. Intrând în discuție cu bunicii și cu fetița, la un moment dat fetița o întreabă pe doamnă: „De ce te-ai feștit cu ouă roșii pe gură?” Cred că realizați că bunica fetei sau mama ei ori alte femei cu care era în contact nu și-au făcut niciodată buzele cu ruj! De unde să știe fetița că pe gură te poți înroși și cu altceva decât cu ouă roșii?!

Damaschin Pop-Buica

HEGELHAUS

Am reușit, în urmă cu două zile, să vizitez – după nepermis de mulți ani – casa memorială a lui

abia... 16.000 de suflete, cam de două ori cât două localități de pe valea de sus a Someșului Mare.

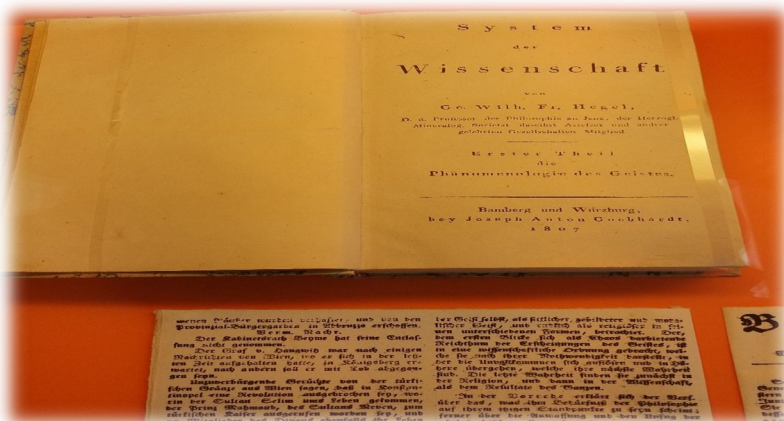

Clădirea este ridicată pe patru nivele, parter, două etaje, plus mansardă, la care se adaugă un subsol, conceput drept cafenea, unde sunt găzduite, din când în când, seminare pe teme filosofice, mai ales cu tematică hegeliana ori înrudită cu scrierile marelui idealist.

Ceea ce, totuși, lipsește – zic eu – sunt obiectele personale, ori cel puțin cele mobiliare din vremea aceea. Mi-ar fi plăcut, bunăoară, să văd biroul la care marele gânditor a lucrat.... E adevărat, de la nașterea lui Wilhelm (cum era numit în familie) până în zilele noastre au trecut două secole și jumătate. În ceea ce privește manuscrisele și edițiile princeps, ele sunt, se înțelege, la loc de frunte. Cum nu am găsit niciun fel de interdicție, mi-am permis să și fotografiez vreo câteva dintre exponate.

(Georg Wilhelm) Friedrich Hegel, din Stuttgart. Asta după mai bine de un sfert de veac de când locuiesc în preajma localității în care marele filosof s-a născut și s-a format în prima fază, cea a vârstei școlare, respectiv gimnaziale. Am fost impresionat din mai multe puncte de vedere. Unul dintre ele, și poate cel mai relevant, este admirația pe care muzeografiile o merită, căci casa, deși de dimensiuni relativ mici, a fost astfel concepută încât să ofere publicului un portret hegelian destul de complet, iar atmosfera contemporană acestuia este, de asemenea, foarte bine redată.

Casa în care Hegel s-a născut (astăzi strada se numește Eberhard-Str., la nr. 53) în 1770 a fost construită încă în secolul al XVII-lea. De aici și înfățișarea ei oarecum modestă în comparație cu clădirile din apropiere. Trebuie menționat însă că tatăl marelui filosof Hegel, Georg Ludwig, a fost înalt funcționar la curtea de conturi a ducelui de Württemberg din Stuttgart și descindea dintr-o familie de preoți din Tübingen, iar mama lui, dintr-o familie de juriști. Deducem astfel că, pentru vremea aceea, construcția trebuie să fi fost relativ impunătoare. Mai trebuie, de asemenea, menționat că orașul Stuttgart, actuala capitală a landului Baden-Württemberg și mare centru industrial totodată, cu o populație care actualmente trece de 600.000 de locuitori, număra la acea vreme

Ediția Princeps a cărții „System der Wissenschaft”, partea întâi Fenomenologia spiritului, apărută în 1807

Exponatele urmează cursul cronologic: mai întâi școala din Stuttgart, apoi perioada de studii din Tübingen (student la filozofie și teologie), urmată de anii petrecuți în Berna, iar mai apoi Frankfurt am Main. Cariera universitară o începe în Jena (1801-1807), o continuă în Bamberg (1807-1808), o urmează în Nürnberg (1808-1816), apoi în Heidelberg (1816-1818) și o va termina în Berlin, unde va locui începând cu 1818 până în 1831, când va înceta din viață. Relații apropiate, de prietenie, va avea cu Hölderlin și Schelling, amândoi mari intelectuali ai vremii contemporane filosofului. Interesant de citit,

într-o vitrină, o scrisoare care venea din partea lui Schelling și care i se adresa cu *Lieber Hegel* (Dragă Hegel), altfel decât ar face-o prietenii între ei – fie ei chiar intelectuali de prima mărime – în zilele noastre. Un alt exponat care mi-a atras atenția este un pașaport în limba franceză, care i-a permis meditantului de atunci (lucra ca *Hauslehrer* la ofițerul Karl Friedrich von Steiger, ai cărui copii i-au fost elevi în particular) să călătorească de la Berna la Geneva. De mărimea unei diplome din ziua de astăzi, cu tot felul de sigilii și semnături. Era vremea Revoluției Franceze și deplasarea în scopuri personale era foarte strict reglementată.

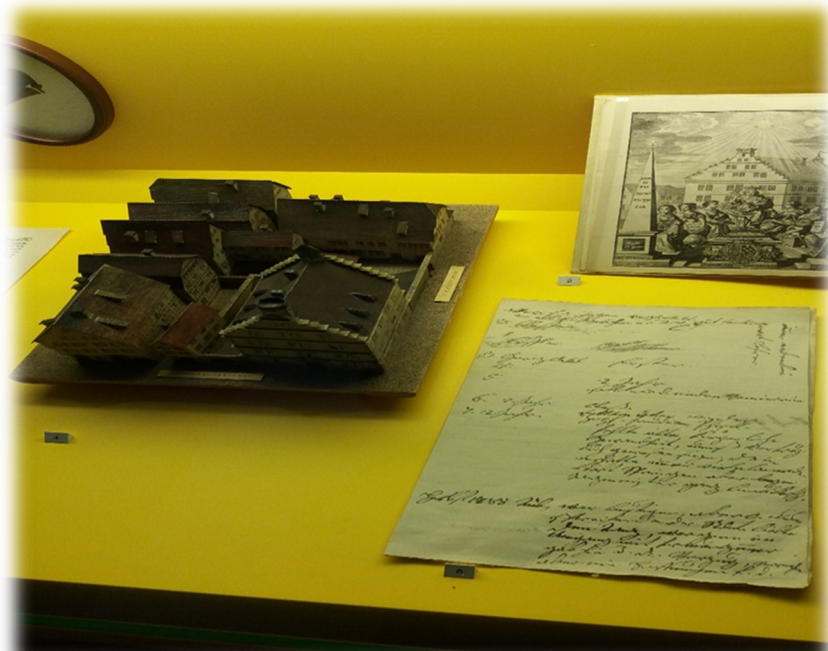
Nu vrem să intrăm aici și acum în filosofia idealistă hegeliană, nu suntem autorizați. O fac alții și încă foarte bine, atât pe teren românesc, cât și cel de alte limbi, ca să nu mai vorbim de germană, limba și cultura celui care a fost recunoscut drept cel mai important idealist german.

Doar câteva rânduri despre modul foarte reușit de a „prezenta” o casă memorială. M-am gândit, în casa-muzeu fiind, la casa lui Coșbuc, din Hordou, ori la cea a lui Liviu Rebreanu, din Prislop. Există, mai ales la cea din Hordou, o „mare” de documente, iar ghidul, o doamnă respectabilă și foarte bună cunosătoare a vieții și operei poetului „țărănimii” vorbea cu multă evlavie, admirație și respect vis-à-vis de Coșbuc, precum ghidul din Prislop despre întemeietorul romanului modern de la noi, care vorbea cu o gesticulație extrem de vie și cu modulații ale vocii urcând uneori până la patetic. Altfel stau lucrurile în casa lui Hegel. Aici avem „doar” vizitatorul și exponatele. Intrarea este liberă (lucru care, vă spun drept, m-a surprins în mod plăcut), am avut ocazia de a constata că aici era un singur angajat, adăpostit într-un fel de gheretă, în holul clădirii, persoană care răspundea politicos, în cazul în care vizitatorii aveau neclarități ori se doreau informații suplimentare.

Una dintre încăperi prezenta pe un perete – lucru care mie mi s-a părut foarte inspirat chiar dacă nu inedit – citate din opera marelui idealist. Mi-a reținut atenția următorul: „was vernünftig ist, das ist wirklich und was wirklich ist, das ist vernünftig”, pe care l-aș traduce – fără mari pretenții de reușită – „ceea ce este rațional este real și, tot așa, ceea ce este real se dovedește a fi și rațional”. Despre interpretarea textului îi lăsăm pe specialiști să se ocupe...

Perioada de viață petrecută la Berlin, unde cariera universitară a ajuns la apogeu, este ilustrată prin diferite fotografii și, cum șirul vieții lui Hegel se va întrerupe tot aici (nu se știe exact, dar se presupune drept cauză a morții holera), vizitatorul va găsi în una dintre vitrine o poză redând piatra funerară a

marelui filosof. Văzând-o, i-am spus prietenului meu, cu care vizitam muzeul și care cunoaște destul de bine viața lui Hegel, precum și parte din textele lui – a studiat printre altele și filosofia: „alles andere als imponierend” (cu înțelesul că mi se pare destul de modest), gândindu-mă că unele pietre funerare de la Maieru, bunăoară, par mai fastuoase (altele, Doamne iartă-mă, chiar bombastice...). Piatra lui Hegel emană sobrietate pură...

În miniatură, macheta clădirii școlii din Stuttgart unde F. Hegel a fost elev de gimnaziu (în înțelesul de astăzi, colegiu)

Desigur că Hegelhaus (casa lui Hegel) prezintă și alte particularități interesante, pe care spațiul limitat nu ne permite să le prezentăm mai pe larg. Una dintre ele este și prezența altor volume, publicații apărute post-mortem. De exemplu, prezența a patru tomuri care cuprind corespondența hegeliană cu diferite personalități contemporane vremii.

Într-un cuvânt, la muzeu s-a lucrat, cu siguranță, foarte mult până ce profesioniștii au găsit aceasta manieră fericită, în aparență simplă, în realitate foarte concentrată și completă a vieții filosofului, precum și a societății contemporane lui. Un minus vrem să-l semnalăm în final: din păcate nu am văzut nimic din lucrurile personale.

Călătorile, când mai treci prin capitala landului Baden-Württemberg, Stuttgart, fă un popas și la această casă; e situată foarte practic, nu departe de primărie și nici de Königstraße, unde cu siguranță vei face o grămadă de cumpărături, ca orice alt reprezentant al societății de consum în care, cu toții, trăim...

(Text elaborat în 2018, retușat în martie 2023)

Gherasim Soloveștru Domide

DE LA IZVORUL SOMEȘULUI LA IZVORUL SENEI

Din când în când rememorez drumurile copilăriei. Refac traseele din jurul casei, cele din jurul comunei și ajung la zborul din cuibul localității natale, zbor petrecut cu peste patruzeci de ani în urmă. De atunci am plecat în repetate rânduri de acasă, sau dintr-un anumit loc pe care periodic îl numești ACASĂ. După drumurile în țară, au urmat drumurile în străinătate. Primul, în Franța. Și cu cât mă apropiam de Franța începeau să se deruleze în mintea mea amintirea primelor texte de la orele de limba franceză din școala generală. Cel mai bine îmi aminteam din manualul de limba franceză textul „Le jarden de Toulieres”, dar în locurile invocate în manualul din școala generală am ajuns cu câțiva ani mai târziu....

Ca om matur, când mă depărtez de casă, și când distanța nu mai este de ordinul sutelor de kilometri, ci de ordinul miilor, n-o mai măsoar de acolo de unde-mi este locul la plecare. O măsur pornind de la „casa copilăriei”. „Acasa copilăriei mele” este la poalele Munților Rodnei, la izvoarele Someșului Mare.

În vara anului 1975, mai mulți elevi rodneni am luat parte la câteva expediții pe munte în cadrul unui program național intitulat „Asaltul Carpaților”. Era un bun prilej pentru a ne familiariza pe viu cu muntele, cu formele de relief desenate în caietele de geografie. În una dintre aceste expediții montane, conduși de către inimoșii dascăli rodneni Leontin Silvestru Mureșianu și Florea Bureacă, am pornit spre Izvoarele Someșului Mare, vârful Ineu și lacul Lala. A fost prima dată când am depășit limitele mejdiilor de fânețe cunoscute din verile anterioare la Rodna. A urmat apoi întâlnirea cu jnepenișul montan, cu petele de rododendron înflorit care parcă aprindeau muntele... Îmi amintesc cu emoție întâlnirea cu izvoarele râului So-

meș, cu apa aceea sfântă și rece ca gheața care izbucnea din adâncul Munților Rodnei.

Mi-am amintit de Izvorul Someșului în vara anului 2005, când prezent fiind pentru câteva zile în centrul universitar francez Dijon am remarcat indicatoarele turistice care menționau în apropiere Izvorul Senei. Am plecat în căutarea lui având în suflet emoția descoperirii Izvorului Someșului din

copilărie. Căutarea a fost ușoară. N-am mai avut în spate rucsacul greu de echipament montan și provizii ca acum patruzeci și ceva de ani la Izvorul Someșului din Munții Rodnei. Am mers cu autoturismul până la 100 de metri de Izvorul Senei. Acesta se află în nord-vestul orașului Dijon, în provincia Burgun-

dia, la o altitudine de 470 m. În apropiere de izvor se află urmele unui templu galo-roman, unde era venerată Dea Sequana una dintre zeițele apelor. În prezent, este construită o grotă artificială de protecție a izvorului principal și statuia unei nimfe. Este important de remarcat că Izvorul Senei a aparținut aproape o sută de ani Parisului. De la izvor Sena se îndreaptă spre Canalul Mâneicii. În buclele și meandrele ei, Sena are o lungime de 776 km și este navigabilă pe o distanță de 120 km pentru vasele mari. Traversează orașe importante, Troyes, Rouen și Paris fiind unele dintre acestea. Mici ori mai mari, localitățile din apropierea izvorului poartă mândre numele „sur Seine”. Astfel, până la *Chatillon sur Seine*, mai avem *Aisey sur Seine*, *St. Marc sur Seine*. Asta mă duce cu gândul la faptul că, în România, unele dintre localitățile noastre legate de Someș sunt menționate doar pe indicativele și hărțile de cale ferată. Așa întâlnim și la noi orașul Beclean cu gara CFR *Beclean pe Someș* în Bistrița-Năsăud. Amintim și satul *Remeți pe Someș*, aparținător comunei Mireșul Mare, la granița dintre Sălaj și Maramureș.

Vremea plăcută de iunie ne-a dat prilejul să vizităm cu mașina ori la pas de plimbare și alte obiective turistice reprezentative din jurul Izvorului Senei. La 6 km de drumul principal care face legătura cu autostrada A6 Paris-Marseille vizităm mănăstirea cisterciană Abbaye Fontenay. Mănăstirea a fost fondată în anul 1118 de către Bernard de Clairvaux. Amplul complex, cu o vechime de nouă secole, prezintă viața monahală a unei colectivități foarte active de călugări. Atât biserica, cât și celelalte construcții ale acestui ansamblu arhitectonic medieval sunt exemplul simplității ordinului religios cistercian, care se prezintă într-o manieră pioasă și, de-a lungul timpului, dând aspectul unei înfățișări grandioase. Din anul 1981, complexul monahal face parte din obiectivele Patrimoniului Mondial UNESCO.

La noi în țară întâlnim, pe malul stâng al Oltului, între localitățile Sibiu și Făgăraș, mănăstirea Cârța, fondată, conform documentelor istorice existente, între anii 1202-1206. În aceeași perioadă este atestată documentar prezența unui abate al ordinului cistercian în acea zonă. Din documentele istorice ale vremii rezultă că abația cisterciană de la Cârța a deținut un rol important în istoria politico-economică și culturală a Transilvaniei medievale.

Documentându-mă mai mult, aveam să aflu că elevi și profesori din Franța, Germania, Cehia și România (din județul Suceava) și-au propus să reconstruiască la mănăstirea cisterciană Abbaye Fontenay un ciocan de forjă după modelul celui din secolul al XII-lea, cu respectarea documentelor istorice care stau măturie în arhiva mănăstirii. Proiectul este condus și supervizat de profesorul Paul Benoit de la Universitatea Paris-Sorbona. Dar despre aceasta și despre alte drumuri europene în alte pagini de jurnal...

Damaschin Pop-Buia

Tu, Dumneata, Dumneavoastră

Pe la începuturile anilor 1990, când dintr-odată mă scăldam în apa rece a Occidentului, cu cunoștințe destul de subțiri în materie de limbă germană, dar cu atutul tinereții și al elanului care o caracterizează, am fost, poate, pentru întâia oară cu adevărat uimit de apelativul *tu*, la care se trecea mult mai repede decât în percepția mea vis-a-vis de acest raport dintre persoane. Nu mă refer, desigur, la cei de aceeași vârstă ori de una sensibil egală, ci, dimpotrivă, la doi subiecți de vârste complet diferite. Mi-a fost dat să cunosc o persoană care, la vremea aceea, avea mai mult decât dublul anilor mei, și care, la scurtă vreme (pe atunci, pentru mine, suspect de scurtă), mi-a oferit *tu*-ul, adică să ne tutuim. N-am vrut să par ciudat și i-am acceptat propunerea. A durat o vreme până am putut trece la *tu*, căci fusesem obișnuit cu formula de politețe *dumneavoastră*.

Să nu fiu înțeles greșit, tutuirea o cunoșteam și eu, mai ales după ce am plecat dintre dealurile și măgurile de la Maieru, dar într-o formă oarecum redusă, lista celor cărora mă adresam astfel fiind destul de modestă. Mă refer aici la cunoștințele noi, pe care le făceam cu persoane mai în vârstă, căci între colegii din liceu ori cei de la facultate *tu*-ul era de la sine înțeles. Tot așa s-a întâmplat și la școală, pe când lucram la catedră, eram cu toții per *tu*. Profesorii, se-nțelege.

În vreme de copilărie, precum și mai târziu, părinții mei erau „dumneata” ori, în localismul de acolo, „mnitale”, derivatul de la „matală”. Nu cred că în Maieru cei din generația mea se adresau cu *tu* mamei ori tatălui lor. În mentalitatea de acolo un asemenea apelativ ar fi fost interpretat drept o ofensă, un afront și, mai ales, lipsă de respect. Tradiția era atât de bine înrădăcinată, încât noi, copiii, nici nu credeam că ar putea fi și altfel. Există și o excepție: așa-numiții copii „de domn”, categorie în care intrau cei de profesori, preoți, iar, mai târziu, inginerii ori subinginerii, care au trecut la formula uzuală de la oraș: *tu*.

În momentul în care i-am cunoscut pe viitorii mei socri, i-am întrebat cum să-i numesc, dar în sinea mea mi se părea potrivit să folosesc aceeași formulă ca și viitoarea mea soție. Așa s-a și întâmplat, iar *tu*-ul dintre noi nu ne-a deranjat de loc, dimpotrivă, a făcut comunicarea mai fluidă, mai directă, fără prea multe formalități. Deosebirea se datora nu nivelului de „domni” ori „nedomni”, ci simplului fapt că familia soției locuia la oraș. Dar nu s-a terminat aici, graficul de la *dumneavoastră* la *tu*, a mers mai departe, și asta în România de la sfârșitul anilor 1980. Rude de ale soției, văr și verișoară, se adresau propriilor părinți nu cu *tu*, ci le spuneau direct pe nume. Vă spun drept, acest lucru mi s-a părut totalmente nou, cel puțin la noi, între Carpați, căci la americani, da, am mai constatat aceeași manieră de adresare a odraslelor către părinți. În filme, de bună seamă. Eu nu pledez, prin aceste rânduri, pentru forma *tu* ori cea a politeții *dumneavoastră*, încerc să rămân la observații ori luări în seamă pur și simplu constatative și, unde este cazul, eventual să nuanțez.

Dacă limba noastră dispune de forma *dumneata dumnealui* etc., adică de pronumele personal de politețe medie, nu același lucru

I-am regăsit în limba germană. Această formă lipsește, pur și simplu. Și, sper să nu mă înșel, tot așa este și în cazul francezei. Totuși, germana mai face, nu des, ce-i drept, loc unei formule aparte, care îmbină cele două forme. Mai explicit, „Sie, Alexander, können schon kommen”, unde *Sie* este pe post de *dumneavoastră*, iar faptul că lipsește *Herr*, care altfel ar fi obligatoriu, împrumută comunicării un caracter mai degajat, mai apropiat de *du*. O altă particularitate o întâlnim în cazul lui *dumneavoastră* în limba lui Goethe. *Sie*, pentru *Dv.*, este scris cu majusculă – spre deosebire de celălalt *sie*, care desemnează persoana a III-a plural, *ei* ori *ele*, nediferențiat la nivel de gen precum în limba română – se scrie cu literă mică. Desigur că vorbim aici tot timpul de *Hochdeutsch* (germana cultă), căci la nivel de dialect, bunăoară cel șvăbesc din landul în care trăiesc și eu, forma *Sie* este foarte rar întrebuințată, apelându-se pentru aceasta la formula directă de *ih*, adică *voi*.

O vreme, poate vreo cinci ani de viațuire aici, îmi era peste mână să îl accept pe *tu*, deși vedeam că aceasta este forma cea mai răspândită și că diferențele de vârstă nu joacă nici pe departe un rol hotărâtor. Are loc o altfel de selecție, bazată pe afinități și interese comune, fie ele în câmpul muncii ori în diverse situații din viața particulară. Cu timpul, am acceptat și eu această situație vis-a-vis de pronumele de politețe, pe care l-am lăsat în urmă în favoarea lui *tu*. Cred că am procedat bine, și asta din mai multe motive. Chiar dacă, la suprafață și în mod de multe ori greșit judecat, se pierde din politețea înțeleasă în sensul ei original, folosirea formei directe *tu*, creează de fapt o legătură mult mai naturală, trece de barierele convenționalismului, uneori exagerat, facilitează comunicarea, un element esențial în dialogul și schimbul ori transferul de cunoștințe dintre generații. Însă trebuie să mai ținem cont de un aspect, deloc de neglijat: elaborarea unei opinii în privința *corect* ori *neadecvat*, *politic* ori, dimpotrivă, *ofensator* și antonimele ar putea continua, și anume de mentalitatea în care societatea, vorbitorii la care ne referim, se află. Copiii din ziua de astăzi nici nu se gândesc că ar putea să se adreseze părinților cu *dumneata*, este ieșit din uz. Eventual bunicilor dacă li se mai adresează astfel. Oricât am face noi,ăștia mai în vârstă, pe nostalgicii, trebuie să vedem și foloasele pe care această dezvoltare a folosirii apelativului, mai mult sau mai puțin de politețe, a adus-o cu sine. Iar dacă e s-o spunem pe aia dreaptă, am aduce aminte că – este lucru bine știut – copiii de vârstă mică se adresează maturilor, fie ei părinți ori chiar din afara anturajului familial, cu *tu*, nicidecum cu *dumneavoastră*, care ține de educație, de formare, de cei mult pomeniții șapte ani de acasă. Așadar, se câștigă la nivelul comunicării, al naturalei ei, tocmai prin caracterul direct pe care *tu* îl conferă. Derivatele pronumelui personal și ale celui de politețe sunt multe și cunosc versiuni diferite, oscilând pe o scară care duce de la forma clasică, încetățenită, ajungând la cele familiare ori ironice. *Dumneata* poate deveni *ma-*

ta, *matale*, dar și *mătăluță*. Forma autoironică poate suna „Măria Mea”, *dumnealui* se prescurtează uneori și devine *mnealui* și așa mai departe. Ironic este apelativul „jünger Mann” [tinere] din germană când acesta este adresat unui subiect în etate. Și ce bine că se poate trece și la alte registre lingvistice care, părăsind forma oficialului, ajung la una care creează o atmosferă degajată, descrețește frunțile.

Lărgind un pic sfera politeții, trecând dincolo de formula de adresare, trebuie să mărturisesc că, în primii mei ani petrecuți în această societate, inițial totalmente străină, cu o altă limbă și mentalitate, ceea ce am găsit în noua țară diferea destul de mult față de așteptările mele. Dar nu vreau să întârzii asupra generalităților. Am observat că, spre deosebire de tinerii din țara din care veneam, cei de aici nu se lăsau absolut de loc intimidăți de cei în vârstă, ori, Doamne ferește, de o admonestare, ei ripostau, uneori chiar vehement, cunoscându-și foarte bine drepturile pe care le au. Un aspect care îi puneă cumva la adăpost, îi făcea oarecum intangibili. De ce să cedez eu locul din autobuz unei persoane în etate? Există în acest sens scaune special rezervate acestora, iar dacă toate sunt ocupate, ghinionul lor. La început nu-mi ieșea la socoteală această atitudine a lor și, drept să spun, nici acum. Diferența între *atunci* și *acuma* este faptul că astăzi am mai multe explicații pentru comportamentul acestora. Una dintre ele este izolarea individului, stadiul la care s-a ajuns prin atingerea unui standard de viață ridicat, unul în care el are tot ce-i trebuie, poate mai puțin liniștea interioară, datorită multelor capcane *media* în care cad, un lucru care, din păcate, ori poate nu, ni se întâmplă și nouă, generației părinților ori a bunicilor lor. O situație aparte a fost creată de pandemie, care, după cum bine se știe, ne-a îndepărtat, fizicește vorbind, iar pe de alta a reușit să „producă” o relație de solidaritate, una care nu mai ținea cont de vârstă, ba mai mult, persoanele mai expuse riscului de contagiare, mai înaintate în vârstă și mai labile, s-au bucurat de un plus de atenție, îmbunătățind raportul tânăr / om în vârstă în favoarea celui din urmă.

Am fost în vara anului trecut, pe când făceam ieșiri cu trenul prin diferite orașe din landul Baden-Württemberg, unul de cele mai multe ori supraaglomerat (situație nemaîntâlnită de mine în cele trei decenii de când eram aici), foarte mirat și plăcut impresionat de faptul că unii dintre tinerii din tren, observând că sunt și oameni în vârstă, ori chiar unii bățând către 80 de ani ori peste, se ridicau și le cedau locul. M-am întrebat dacă nu cumva la această stare de lucruri se ajunsese în urma solidarității create în vreme de *corona*. Cred că da. Mai mult, în asemenea situații *tu*-ul dispărea, făcând loc „demodatului” *dumneavoastră*. Și ce bine se simțeau cei care cedau locul! Cel puțin pe moment. Era o întoarcere, chiar dacă de scurtă durată, spre un normal de altădată.

Ostfildern, aprilie 2023

Breviar astrist pe luna aprilie 2023

Floarea PLEȘ

Și în luna aprilie a.c., ASTRA năsăudeană a înțreprins o serie de activități cultural-literare, lirice și de artă, în organizarea Cercului Astra oraș Năsăud, participând în această perioadă și la alte evenimente culturale organizate de colaboratorii Astei, de prieteni și alte Asociațiuni care îmbrățișează activitățile astriste.

04 aprilie (marți) la Casa de Cultură „Liviu Rebreanu” din Năsăud, manager Ionuț Nistor, a avut loc un concert de Picesne de mare clasă, susținut de Corala „Armonia” a Mitropoliei din Constanța și corul „Laudațio” al Bisericii Ortodoxe din Năsăud „Sfinții Împărați Constantin și Elena”, preot dr. George Celsie.

În reușita evenimentului s-au implicat Primăria și Consiliul Local al orașului, primar Dorin Vlașin, Casa de Cultură orașenească, Bisericile ortodoxe din Năsăud și din localitățile componente patronate de distinsul preot protopop Ioan Dâmbu.

Impresionantă a fost deschiderea evenimentului, urcând pe scena Casei de Cultură primarul Dorin Vlașin însoțit de cei șapte preoți parohi ai bisericilor năsăudene. Cuvântul de deschidere a fost rostit de Primar și de părintele protopop, continuând apoi, pe scurt, preoții Florin Rusu - parohul Catedralei „Sf. Nicolae” din Năsăud și pr. dr. George Celsie de la biserica „Sfinții Împărați Constantin și Elena”, întemeietorul, organizatorul și sprijinitorul corului „Laudațio”.

La eveniment au participat peste 300 de persoane printre care mulți aștrști, cu precizarea că toți preoții parohi din Năsăud, precum și majoritatea coriștilor din formația „Laudațio” sunt aștrști, membri ai Cercului Astra oraș Năsăud. A fost un concert minunat, de vis, ce nu poate fi uitat.

07 aprilie (vineri), *ZIUA MONDIALĂ A SĂNĂTĂȚII*, sărbătorită la Năsăud, în organizarea Cercului Astra oraș Năsăud, în cea de-a IX-a ediție, prin expoziții, conferințe, lansări de carte și momente artistice.

Evenimentul s-a desfășurat la Muzeul Grăniceresc, în sala de conferințe, în prezența a peste 40 de aștrști.

Lucrările au fost conduse de președ. Cercului Astra oraș Năsăud - dna Floarea Pleș.

În program:

- Conferință susținută de reputatul medic, doctor specialist Radu Lezeu, referindu-se la „Provocări ale sănătății în mileniul III”.

- Lansare de carte „Caligrafii literare” vol. III scoasă de sub tipar în 2022 la Editura Ecou Transilvan din Cluj-Napoca, autor prof. Mircea Daroși - scriitor, critic literar, om de presă, fiind cel mai în măsură să-și prezinte cartea.

- Moment artistic - Picesne și muzică populară, interpretate de eleva de 10 ani din clasa a IV-a la Școala Gimnazială „Mihai Eminescu” Năsăud, un deosebit talent, care se afirmă de la o vârstă fragedă, în domeniul muzical.

I-a fost acordată DIPLOMA de felicitare și apreciere, în interpretarea muzicii populare, simbol al Culturii Țării Năsăudului, al Asociațiunii Astra Năsăud.

După consumarea obiectivelor prevăzute în program, și-au dat cu părerea:

- Col. (r.) Ioan Boțan a felicitat Cercul Astra oraș Năsăud în calitate de organizator, făcând aprecieri deosebite la adresa medicului Radu Lezeu, care prin expunerea făcută a dat o lecție despre viață, sănătate și importanța școlilor privind educația în această direcție.

- Preot dr. George Celsie, cu un discurs general, de apreciere și felicitări realizatorilor privind Expoziția de pictură, lansarea de carte - talentul și priceperea autorului în a scrie, și tot respectul și considerația pentru medicul Radu Lezeu care a vorbit despre sănătate, sănătatea trupească, spirituală și duhovnicească.

Acestea pot fi realizate prin educație, biserică, școală, familie și medicină.

- Preot Crin Triandafil Theodorescu a adus în

discuție importanța științei privind regulile în modul de viață sănătos, pe planetă, apelând la credință și la puterea Divină. Exemplifică familiile de lilieci din Peștera Izvorul Tăușoarelor - Gersa, care au și ei un mod de viață, fiind chiar folositori în distrugerea insectelor de pe culturile de grâu, orz etc.

- Prof. Ioan Seni, felicită organizatorul pentru tematica pusă în discuție: sănătatea și modul de viață, care este atât de șubred în vremurile pe care le trăim. Apreciază lansarea de carte a unui mare scriitor și talentul muzical al Mariei Eliza Pop, un simbol al Culturii Țării Năsăudului.

- Ioan Mititean - scriitor trece în revistă importanța întâlnirii, cu aprecieri la adresa medicinei, a medicilor specialiști, care într-un fel sunt speranța întreținerii vieții noastre. Apoi încinge o conversație, în stil școlăresc, cu Maria, viitorul artist de muzică populară - felicitând-o! Cât privește lansarea de carte, apreciază întreaga activitate a scriitorului Mircea Daroși, cu zeci de volume scrise, găsind foarte important volumul cu descrierea vieții lui Ușu Strugar-Parva.

- Florea Pleș - președ. Cercului Astra oraș Năsăud, mulțumește participanților și celor care prin expunerile domniilor lor: pictură, lansare de carte, conferință și pledoarii, au făcut să fie foarte plăcută și interesantă întâlnirea, reținând aprecierile și propunerile făcute. Mulțumește medicului Radu Lezeu care a fost la înălțimea profesiei, prin expunerea prezentată, concluzionând că sănătatea este mai mult ca orice, este viață fericită cu împliniri și bucurii. Apoi, apreciază și felicită pe distinsul prof. Mircea Daroși pentru cartea lansată cu acest prilej și multe alte volume scoase de sub tipar, de mare valoare și importanță. Scrie frumos și sensibil, face critică literară cu pasiune și talent, radiografiind creațiile unor scriitori îmbinate cu frumusețea lirică. Cât privește copilul minune - eleva Maria Eliza Pop - , prin talentul muzical dat de Bunul Dumnezeu, va duce mai departe prin cântec tradițiile Năsăudului și ale Astei Năsăudene.

22 aprilie (sâmbătă). La Dej, Despărțământul Astra, președinte ec. Radu Gavrilă, a avut loc Adunarea Generală anuală a Despărțământului, în a cărei program au fost prezentate materialele specifice activității astriste.

Lucrările Adunării au fost conduse de președintele Desp. - ec. Radu Gavrilă.

- În deschiderea lucrărilor, Conferința cu tema „Iuliu Maniu-politică și interes Național” a fost prezentată de conf. univ. dr. Vasile Pușcaș, membru corespondent al Academiei Române.

Despărțământul Astra Dej s-a bucurat de prezența mai multor președinți de Despărțăminte din țară, așa de exemplu: Desp. Târgu Lăpuș - Valeria Bilt, Șomcuta Mare - Alina Talpoș, Gherla - pr. Ioan Morar, Alba Iulia - Maria Cioica, Blaj - Ioan Mihălțan, Năsăud - col. (r.) Ioan Boțan.

De la Năsăud, din delegație, au mai făcut parte aștristii: prof. Ioan Seni - președ. de onoare al Despărțământului Năsăud și membru în Consiliul Astei Centrale Sibiu, Ovidiu Maghiar - secretarul Desp. Năsăud, Macedon Suci, Ștefan Ghioc, Gabriela Herța și Sabina Gălan.

Din conținutul materialelor prezentate în plen a reieșit că activitatea Desp. Astra Dej în cursul anului 2022 a fost foarte bogată, la a cărei realizare au participat aștristii dejeni, scriitori, poeți și alți oameni de cultură, conduși de un brav președinte - ec. Radu Gavrilă, care s-a implicat direct în realizarea obiectivelor propuse, având alături colaboratorii Astei: Școlile, Biserica, Primăria și alte Asociațiuni și unități care îmbrățișează spiritul astrist.

Despre activitățile realizate de Desp. Astra Dej, de la Năsăud au vorbit col. (r.) Ioan Boțan și prof. Ioan Seni, aducând felicitări și aprecieri conducerii Desp. Dej. A vorbit și scriitorul George Dâncu, editor la Editura Școala Ardeleană, care se bucură de succes, în sensul editării de cărți valoroase cum sunt ale conf. univ. dr. Vasile Pușcaș, ale altor scriitori din cadrul Astei etc.

Cu un scurt program artistic și o frumoasă socializare s-a încheiat Adunarea Generală.

Delegația năsăudeană, la întoarcere, s-a oprit la astristul Macedon Tofeni, la Salva, membru în Comitetul de redacție al Revistei Ligii Scriitorilor filiala Năsăud „Glasul Armădiei”.

30 aprilie (duminică). Cercul Astra oraș Năsăud - președ. Florea Pleș, din cadrul Despărțământului Astra - președ. col. (r.) Ioan Boțan, a organizat, în cea de-a IX-a ediție, o întâlnire de suflet sub genericul „Pe urmele

Veronicăi Micle la Năsăud” la 173 de ani de la naștere (22 aprilie 1950). Evenimentul s-a desfășurat în sala de conferințe a Casei de Cultură orășenești „Liviu Rebreanu”, manager Ionuț Nistor. Colaboratori: Primăria și Consiliul Local, Casa de Cultură și Liga Scriitorilor filiala Năsăud - președ. scriitorul Ioan Mititean. La eveniment, am avut onoarea să participe un număr de 42 oameni de cultură mureșeni, membrii Uniunii Ziariștilor Profesioniști (UZPR), conduși de reputatul scriitor Nicolae Băciuț, care este și membru de onoare a Desp. Astra Năsăud.

Acest grup de scriitori, poeți și pictori, în organizarea dlui Nicolae Băciuț, au făcut un pelerinaj, pe traseul Târgu-Neamț, Iași, Mănăstirea Văratec, dorindu-și o întâlnire și cu aștrii năsăudeni, s-o evoce și aici pe Veronica Micle, în locurile ei natale. Dorința a fost îndeplinită cu ocazia acestei întâlniri din 30.04.2023.

În program:

1) Evocarea Veronicăi Micle - expunere susținută de scriitorul Nicolae Băciuț și Sorina Bloj - poet din Târgu Mureș și col. (r.) Ioan Boțan, Năsăud, care a venit cu noutăți din copilăria Veronicăi Micle la Năsăud, bazate pe cercetările făcute de prof. dr. Gheorghe Pleș, Laureat al premiului Academiei Române, înserate în cartea „Veronica Micle de la mit spre adevăr” editată în 2020 la Editura Napoca Star Cluj.

2) Prezentarea de carte - Expoziție, sub genericul „Cartea izvor de bucurii” autori scriitorii Ioan și Lucreția Mititean; un tezaur literar cuprins în 40 de volume, creație literară intitulată de autori „În vârful peniței”. Cărțile expuse au fost prezentate de cei doi autori, care și-au dedicat jumătate din viață scrisului.

Lucrările evenimentului au fost conduse de Floarea Pleș - președ. Cerc Astra oraș Năsăud, având și cuvântul de deschidere, aducând mulțumiri celor prezenți și în mod special grupului de la Târgu Mureș.

Din partea Primăriei orașului, cuvântul de bun venit la Năsăud și felicitări Cercului Astra oraș pentru modul de organizare și primire a oaspeților, a fost adresat de Claudia Talpoș, consilier local cu probleme de Cultură.

Scriitorul Nicolae Băciuț, în cuvântul de început, foarte plăcut și atrăgător, și-a prezentat grupul de poeți, scriitori și pictori care l-au însoțit în pelerinaj, amintind pe Sorina Bloj și Dinuca Buruiană, apoi a vorbit despre frumusețea și importanța istorică a locurilor vizitate și alocuțiunile ținute pe parcurs, precum și la Năsăud - evocând-o pe Veronica Micle, în varianta inițială cunoscută de oamenii de cultură, urmând să lectureze și car-

tea autorului prof.dr. Gheorghe Pleș (decedat, răpus de pandemie). În grup s-a observat și prezența doamnei Codruța Băciuț, un veritabil culegător de opinii - un cronicar.

Au intervenit în discuții prof. Ioan Seni - președ. de onoare a Despărțământului Astra Năsăud, care a vor-

bit despre Academicienii năsăudeni (21), a căror GALERIE se găsește în Sediul Astei, situat la etaj în Casa de Cultură, invitând oaspeții s-o viziteze.

Despre expoziția de carte și despre cei doi autori, și-au exprimat aprecierile cu felicitări, chiar în versuri, poezii Raveca Vlașin, Gheorghe Giurgiu-Dej și Claudia Talpoș.

Atmosfera s-a încins în sensul prieteniei, bucuriei momentului, dragul întâlnirii, evocând-o pe Veronica Micle printr-un recital poetic și cântece susținut de oaspeți (surpriză), coordonator poeta Sorina Bloj, moment artistic la care s-au alăturat și aștrii năsăudeni - poeți, cu recitări din creațiile proprii. Târgu-Mureș: Maria Bucium Crișan - rapsod popular, declarată Tezaur uman viu și Maria Pop chiuituri, tot Tezaur uman viu. Recital de poezie, creații proprii ale poezilor Carolina Boldea, Maria Galat (soțul pictor) și Elena

Cristia. Năsăud: Claudia Talpoș, Ioana Lăpușneanu, Domnica Bugnar, Ștefan Ghioc și Ana Vaida.

Cântecele interpretate de întreaga asistență, ultimul fiind „Seara pe deal”, au creat o atmosferă de neuitat, de românism adevărat.

În încheiere, distinsul scriitor, poet, editor Nicolae Băciuț a susținut un recital de poezie, creând o atmosferă de pace, liniște, iubire, toate atât de necesare zilelor noastre și promovate prin activitățile culturale astriste.

Conducătorii țării noastre

A consemnat: Valer POP

Domnitorii Țării Românești și ai Moldovei

<i>Țara Românească</i>		<i>Moldova</i>	
<i>Domnitorul</i>	<i>Anii</i>	<i>Domnitorul</i>	<i>Anii</i>
Seneslav	1247 – 12...	Dragoș	1345 - ...
Ivanco	1300 – 1330	Sas	1350 -
Basarab I	1330 – 1352	Bogdan	1359 – 1365
Nicolae Alexandru	1352 – 1364	Lațcu	1365 – 1373
Vladislav (Vlaicu)	1364 – 1374	Petru Mușat	1373 – 1391
Radu I	1374 – 1385	Roman Mușat	1391 – 1394
Dan I	1385 – 1386	Ștefan Mușat	1394 – 1400
Mircea-cel-Bătrân	1386 – 1418	Iuga	1400 -
Vlad I	1394 – 1395	Alexandru-cel-Bun	1400 – 1432
Mihail I	1418 – 1420	Iliaș	1432 – 1434
Dan II	1420 – 1431	Iliaș și Ștefan	1435 – 1443
Radu II (Pleșuvul)	1422 – 1427	Ștefan	1443 – 1447
Basarab I (Laiotă) – 1431	Roman II	1447 – 1448
Alexandru I (Aldea)	1431 – 1435	Petru II	1448 – 1449
Vlad II (Dracul)	1435 – 1446	Bogdan II	1449 – 1451
Dan III (Danciu)	1446 – 1447	Petru Aron	1451 – 1457
Vladislav II	1447 – 1456	Ștefan-cel-Mare	1457 – 1504
Vlad III (Țepeș)	1456 – 1462	Bogdan-cel-Orb	1504 – 1517
Radu-cel-Frumos	1462 – 1474	Ștefăniță	1517 – 1527
Basarab II (Laiotă)	1474 – 1477	Petru Rareș	1527 – 1538
Basarab-cel-Tânăr	1477 – 1482	Ștefan Lăcustă	1538 – 1540
Mircea II	1481 -	Alexandru Cornea	1540 – 1541
Vlad IV (Călugărul)	1482 – 1495	Petru Rareș	1541 – 1546
Radu IV cel Mare	1495 – 1508	Ilieș	1546 – 1551
Mihnea-cel-Rău	1508 -1510	Ștefan	1551 - 1552
Vlad V (Vlăduț)	1510 – 1512	Joldea	1552 -
Basarab IV (Neagoe)	1512 – 1521	Alexandru Lăpușneanu	1552 – 1561
Teodosie	1521 -	Iacob Eraclid Despot	1561 – 1563
Vlad VI (Dragomir)	1521 -	Ștefan Tomșa	1563 – 1564
Radu V (Bădică)	1521 – 1524	Alexandru Lăpușneanu	1564 – 1568
Radu VI de la Afumați	1522 – 1529	Bogdan	1568 - 1572
Vladislav III	1523 – 1525	Ioan Vodă cel Cumplit	1572 – 1574
Moise	1529 - 1530	Petru Șchiopul	1574 – 1577
Vlad VII (Înecatul)	1530 – 1532	Ion Potcoavă	1577 – 1577
Vlad VIII (Vintilă)	1532 – 1535	Petru Șchiopul	1578 – 1579
Radu VII (Paisie)	1535 – 1545	Iancu Sasul	1579 – 1582
Mircea III (Ciobanul)	1545 – 1554	Petru Șchiopul	1582 – 1591
Petru I (Pătrașcu cel B.)	1554 – 1557	Aron Tiranul	1591 – 1592
Mircea III (Ciobanul)	1558 – 1559	Alexandru-cel-Rău	1592 -
Petru II (Șchiopul)	1559 – 1568	Petru Cazacul	1592 – 1592

Alexandru II	1568 – 1577	Aron Tiranul	1592 – 1595
Vintilă	1574 -	Ștefan Răzvan	1595 – 1595
Mihnea II (Turcitul)	1577 – 1583	Ieremia Movilă	1595 – 1606
Petru Cercel	1583 – 1585	Simion Movilă	1606 – 1607
Mihnea II (Turcitul)	1585 – 1591	Mihăilaș Movilă	1607 – 1607
Ilie	1591 -	Constantin Movilă	1607-1611
Radu VIII	1591 -	Ștefan Tomșa	1611-1615
Ștefan Surdul	1591 – 1592	Alexandru Movilă	1615-1616
Alexandru-cel-Rău	1592 – 1593	Radu Mihnea	1616-1619
Mihai-Viteazul	1593 – 1601	Gașpar Grațiani	1619-1620
Nicolae II Pătrașcu	1599 – 1600	Alexandru Iliăș	1620-1621
Simion Movilă	1600 – 1602	Ștefan Tomșa	1621-1623
Radu Șerban	1602 – 1611	Radu Mihnea	1623-1626
Radu Mihnea	1601 – 1602	Miron Barnovschi	1626-1629
și	1611-1616	Alexandru Coconul	1629-1630
Gavrilaș Movilă	1616-.....	Moise Movilă	1630-1631
Alexandru Iliăș	1616-1618	Alexandru Iliăș	1631-1633
Gavrilaș Movilă	1618-1620	Miron Barnovschi	1633-1633
Radu Mihnea	1620-1623	Moise Movilă	1633-1634
Alexandru Coconul	1623-1627	Vasile Lupu	1634-1653
Alexandru Iliăș	1627-1629	Gheorghe Ștefan	1653-1653
Leon Tomșa	1629-1632	Vasile Lupu	1653-1653
Radu	1632-1632	Gheorghe Ștefan	1653-1658
Matei Basarab	1632-1654	Gheorghe Ghica	1658-1659
C-tin Șerban Basarab	1654-1658	Ștefăniță Lupu	1659-1661
Mihnea III	1658-1659	Istrate Dabija	1661-1665
Gheorghe Ghica	1659-1660	Gheorghe Duca	1665-1666
Grigoraș Ghica	1660-1664	Iliăș Alexandru	1666-1668
Radu Leon	1664-1669	Gheorghe Duca	1668-1672
Antonie din Popești	1669-1672	Ștefan Petriceicu	1672-1674
Grigore Ghica	1672-1674	Dumitrașcu Cantacuzino	1674-1675
Gheorghe Duca	1674-1678	Antonie Russet	1675-1678
Șerban Cantacuzino	1678-1688	Gheorghe Duca	1678-1683
C-tin Brâncoveanu	1688-1714	Ștefan Petriceicu	1683-1684
Ștefan Cantacuzino	1714-1715	Dumitrașcu Cantacuzino	1684-1685
Nicolae Mavrocordat	1715-1716	Constantin Cantemir	1685-1693
Ioan Mavrocordat	1716-1719	Dimitrie Cantemir	1693-1693
Nicolae Mavrocordat	1719-1730	Constantin Duca	1693-1695
C-tin Mavrocordat	1730-1730	Antioch Cantemir	1695-1700
Mihail Racoviță	1730-1731	Constantin Duca	1700-1703
C-tin Mavrocordat	1731-1733	Mihail Racoviță	1703-1705
Grigore II Ghica	1733-1735	Antioch Cantemir	1705-1707
C-tin Mavrocordat	1735-1741	Mihail Racoviță	1707-1709
Mihail Racoviță	1741-1744	Nicolae Mavrocordat	1709-1710
C-tin Mavrocordat	1744-1748	Dimitrie Cantemir	1710-1711
Grigore II Ghica	1748-1752	Nicolae Mavrocordat	1711-1715
Matei Ghica	1752-1753	Mihail Racoviță	1715-1726
Constantin Racoviță	1753-1756	Grigore Matei Ghica	1726-1733
C-tin Mavrocordat	1756-1758	Constantin Mavrocordat	1733-1735
Scarlat Ghica	1758-1761	Grigore Matei Ghica	1735-1741

C-tin Mavrocordat	1761-1763	Constantin Mavrocordat	1741-1743
Constantin Racoviță	1763-1764	Ion Mavrocordat	1743-1747
Ștefan Racoviță	1764-1765	Grigore Matei Ghica	1747-1748
Scarlat Ghica	1765-1766	Constantin Mavrocordat	1748-1749
Alexandru Ghica	1766-1768	Constantin Racoviță	1749-1753
Grigore III Al. Ghica	1768-1769	Matei Ghica	1753-1756
Ocupația rusească	1769-1774	Constantin Racoviță	1756-1757
Emanoil Giani-Russet	1770-1771	Scarlat Ghica	1757-1758
Alexandru Ipsilanti	1774-1782	Ioan Teodor Calimah	1758-1761
Nicolae Caragea	1782-1783	Grigore Calimah	1761-1764
Mihail Șuțu	1783-1786	Grigore Alex. Ghica	1764-1767
Nicolae Mavrogheni	1786-1790	Grigore Calimah	1767-1769
Ocupația austriacă	1789-1791	Constantin Mavrocordat	1769-1769
Mihail Șuțu	1791-1793	Ocupația rusească	1769-1774
Alexandru Moruzi	1793-1796	Grigore Alex. Ghica	1774-1777
Alexandru Ipsilanti	1796-1797	Constantin Moruzi	1777-1782
Constantin Hangerliu	1797-1799	Alex. C. Mavrocordat	1782-1785
Alexandru Moruzi	1799-1801	Alex. I. Mavrocordat	1785-1786
Mihai Șuțu	1801-1802	Alexandru Ipsilanti	1786-1788
Alexandru Șuțu	1802-1802	Manoil Russet	1788-1788
Constantin Ipsilanti	1802-1806	Ocupația rusească	1788-1792
Alexandru Șuțu	1806-1806	Alexandru Moruzi	1792-1793
Constantin Ipsilanti	1806-1806	Mihail C. Șuțu	1793-1795
Ocupația rusească	1806-1812	Alexandru Calimah	1795-1799
Ioan Caragea	1812-1818	Constantin Ipsilanti	1799-1801
Alexandru Șuțu	1818-1821	Alexandru Șuțu	1801-1802
Scarlat Callimachi	1821-1821	Alexandru Moruzi	1802-1806
Revoluția lui Tudor		Scarlat Calimah	1806-1806
Vladimirescu	1821-1821	Alexandru Hangerliu	1807-1807
Ocupația turcească	1821-1822	Scarlat Calimah	1807-1810
Grigore IV Ghica	1822-1828	Ocupația rusească	1810-1812
Ocupația rusească	1828-1834	Scarlat Calimah	1812-1819
Alexandru II Ghica	1834-1842	Mihail Șuțu	1819-1821
Gheorghe Bibescu	1842-1848	Căimăcămie	1821-1821
Guvern provizoriu	1848-1848	Ocupația turcească	1821-1822
Căimăcămie	1848-1849	Ioan Alex. Sturza	1822-1828
Barbu Știrbei	1849-1853	Ocupația rusească	1828-1834
Ocupația rusească	1853-1854	Mihail Sturza	1834-1849
Barbu Știrbei	1854-1856	Grigore Ghica	1849-1856
Căimăcămie	1856-1859	Căimăcămie	1856-1859

Voievozi și principii ai Transilvaniei

Înainte de secolul al XI-lea, sunt pomeniți în cronică *Gesta Hungarorum* următorii conducători (în latină: *dux*).

- Gelou/Gyalu/Gelu ; ? - 904; Conducătorul unei formațiuni statale cu populație românească (vlahă) și slavă.
- Tuhutum/Töhötöm/Tétény ; 904 - ?; Conducătorul tribului maghiar Keszi.
- Horca/Horka/Harka; ?; fiul lui Tuhutum.
- Zombor Gyula; ?; fiul lui Horka
- Iula/Gyula, conducător al Transilvaniei, cu centrul în actuala Alba Iulia.

<i>Voievodatul Transilvaniei</i>	
<i>Voievodul</i>	<i>Anii</i>
Zoltán Erdőelvi	c.1002
Mercurius, princeps Ultrasilvanus	1103, 1111 - 1113
Leustachius Rátót (Eustachius), voievod al Transilvaniei	cca.1164 - 1176
Legforus (Szegfor)	1199 - 1200
Eth	1200
Gyula Kán	1201-1202 prima oară
Nicolae	1201-1202
Benedict, fiul lui Conrad	1202-1206 prima oară
Smaragdus Zsámboki	1206-1208
Benedict, fiul lui Conrad	1208 - 1209 a doua oară
Mihail Kacsics	1209 - 1212
Berthold de Andechs-Meran, arhiepiscop de Kalocsa	1212 - 1213
Nicolae	1213
Gyula Kán	1213 - 1214 a doua oară
Simion	1215
Ipoth (Ipolit)	1216-1217
Rafail (Rafain/Rafaion)	1217-1218
Neuka (Nevke/Leuka)	1219-1221
Paul, fiul lui Petru	1221-1222
Mihail Kacsics	1222 a doua oară
Pósa Csáki, fiul lui Solum/Sólyom	1226-1231 prima oară
Gyula Rátót; fiul lui Leustachius	1229-1233
Dionisie Tomaj	1233-1234
Serafin	1235
Andrei; fiul lui Serafin	1235
Pósa Csáki, fiul lui Solum/Sólyom	1235-1241 a doua oară
Laurențiu Aba	1242-1252
Ștefan (Dux Transilvaniae) fiul regelui Bela IV	1257-1258 prima oară
Ernye Ákos, ban al Transilvaniei	1258-1261
Ștefan	1260-1270 a doua oară
Ladislau I Kan	1261-1265 prima oară
Nicolae Geregye	1265-1270 prima oară
Matei Csáki	1270-1272 prima oară
Nicolae Geregye	1271-1274 a doua oară
Ioan Kőszegi	1273
Egidius Monoszló	1274
Matei Csáki	1274-1275 a doua oară
Ugrinus Csáki	1275 prima oară
Ladislau I Kan	1275-1276 a doua oară
Ugrinus Csáki	1276 a doua oară
Matei Csáki	1276-1277 a treia oară
Nicolae Meggyesi din neamul Pok	1277 prima oară
Finta Aba	1278-1280

Ștefan Merai	1280
Petru, fiul lui Dominic	1280
Roland Borșa	1282 prima oară
Apor Péc	1283-1284
Roland Borșa	1284-1285 a doua oară
Moise/Moyus Ákos	1287-1288
Roland Borșa	1288-1294 a treia oară
Ladislau Kán al II-lea	1294-1315
Ladislau Kán al III-lea	1315 neconfirmat de rege
Nicolae Meggyesi din neamul Pok	1315-1316 a doua oară
Doja Debreceni; fiul lui Andrei	1318-1321
Toma Szécsényi	1321-1342
Nicolae Sirokai	1342-1344
Ștefan Lackfi	1344-1350
Toma Gönyüi; din neamul Csor	1351
Nicolae Raholcai Kont	1351-1356
Andrei Lackfi	1356-1359
Dionisie Lackfi	1359-1367
Nicolae Lackfi	1367-1368
Emeric Lackfi	1369-1372
Ștefan Lackfi al II-lea; fratele lui Emeric	1373-1376
Ladislau Losonczy	1376-1391
Emeric Bebek I (Bubek)	1392-1393
Frank Szécsényi	1393-1395
Stibor de Stiboricz	1395-1401 prima oară
Nicolae Csáki și Nicolae Marcali	1401-1403 prima oară
Ioan Tamási și Iacob Lackfi	1403-1409
Stibor de Stiboricz	1410-1414 a doua oară
Nicolae Csáki	1415-1426 a doua oară
Ladislau al IV-lea Csaki; fiul lui Nicolea Csaki	1426-1435
Ladislau al IV-lea Csaki și Petru Cseh (Cheeh)	1436-1437
Petru Cseh	1437-1438 a doua oară
Desideriu Losonczy	1438-1440
Ladislau al V-lea Jakcs	Ianuarie 1441
Ioan de Hunedoara; fiul cneazului Voicu (Vajk)	1441-1446
Emeric Bebek al II-lea și Nicolae Újlaki	1446-1447
Emeric Bebek al II-lea și Ioan de Hunedoara	Mai-octombrie 1448
Ioan Rozgonyi	1449-1460
Nicolae Újlaki	1449-1458 a doua oară
Sebastian Rozgonyi	1458-1461
Nicolae Újlaki	1460 a treia oară
Ladislau Kanizsai	1460
Nicolae Újlaki și Ioan Dindelegi Pongrácz	1462-1465
Sigismund Szentgyörgyi și Ioan Szentgyörgyi (de Sancto Giorgia)	1465-1475
Ioan Dindelegi Pongrácz și Nicolae Csupor	1468-1472
Blazius Magyar	1472-1475
Ioan Dindelegi Pongrácz	1475-1476 a doua oară
Petru Vingárti Geréb	1478-1479
Ștefan Bathory I de Ecsed	1479-1493

Bartolomeu Dragfi decendent din Drag de Maramureș	1493-1499
Ladislau Losonczi al II-lea	1493-1495
Petru Szentgyörgyi și de Bozin	1499-1510
Ioan Zápolya; apoi rege al Ungariei	1510-1526
Petru Perényi	1526-1529
Ștefan Bathory II de Șimleu	1529-1530
Ieronim Laski	1531-1534
Ștefan Mailat	1534-1538
Emeric Balassa	1538-1540
<i>Principi ai Transilvaniei</i>	
Gheorghe Martinuzzi; guvernator	1541-1552
Andrei Bathori de Ecsed	1552-1553
Ștefan Dobó și Francisc Kendi	1553-1556
Isabella Jagiello Zapolya; soția lui Ioan I Zápolya, regentă	1540-1551
George Fráter; regent	1542-1551
Ferdinand I de Habsburg; fiul lui Filip I (Spania)	1551-1556
Isabella Jagiello Zapolya	1556-1559 a doua oară
Ioan al II-lea Sigismund Zápolya	1570-1571
Ștefan Báthory	1571-1575
Cristofor Báthory; fratele lui Ștefan Báthory	1575-1581
Sigismund Báthory; fiul lui Cristofor Báthory	1581-1594 prima oară
Baltazar Báthory	1594
Sigismund Báthory (extinde autoritatea sa asupra Țării Moldovei și Țării Românești, realizând așa-zisul „plan dacic”)	1594-1598 a doua oară
Maria Cristina de Habsburg	1597 prima oară
Rudolf al II-lea de Habsburg	1598
Maria Cristina de Habsburg	1598 a doua oară
Sigismund Bathory	1598-1599 a treia oară
Andrei Báthory; vărul lui Sigismund Bathory	1599
Mihai Viteazul; prin prima unire a Țării Românești, Transilvaniei și Țării Moldovei	1599-1601
Gheorghe Basta; în numele împăratului Rudolf al II-lea	1601-1603
Moise Székely (Secuiul)	1603-1604
Ștefan Bocskay	1604-1606
Sigismund Rákóczi	1607-1608
Gabriel Báthory; fratele lui Ștefan Báthory	1608-1613
Gabriel Bethlen	1613-1629
Ecaterina de Brandenburg; soția lui Gabriel Bethlen	1629-1630
Ștefan Bethlen; fiul lui Gabriel Bethlen	1630
Gheorghe Rákóczi I; fiul lui Sigismund Rákóczi	1630-1648
Gheorghe Rákóczi al II-lea; fiul lui Rákóczi I	1648-1657
Francisc Rhédei	1657-1658
Acațiu Barcsai	1658-1660
Gheorghe Rakoczi al II-lea	1659-1660 a doua oară
Ioan Kemény	1661-1662
Mihai Apafi I	1662-1690
Emeric Thököly	1690-1691
Mihai Apafi al II-lea; fiul lui Mihai Apafi I	1690-1696

Leopold I	1691-1705
Francisc Rákóczi al II-lea. La 7 iulie 1704, Dieta Transilvaniei întrunită la Alba Iulia l-a proclamat pe Francisc Rákóczi al II-lea ca principe al Transilvaniei. Revolta antihabsburgică condusă de acesta a eșuat, autoritatea Casei de Habsburg în Transilvania și Ungaria fiind restabilită efectiv în anul 1711, prin Pacea de la Satu Mare.	1704-1711
Carol al VI-lea, Împărat romano-german; fiul lui Leopold I	1711-1740
Maria Tereza; fiica lui Carol al VI-lea	1740-1765
<i>Mari Principi ai Transilvaniei</i>	
Maria Tereza	1765-1780
Iosif al II-lea; fiul Mariei Terezia	1780-1790
Leopold al II-lea; fiul Mariei Terezia	1790-1792
Francisc al II-lea, ultimul împărat romano-german, devenit apoi Francisc I, împărat austriac; fiul lui Leopold al II-lea	
Ferdinand I; fiul lui Francisc al II-lea	1792-1835
Francisc Iosif, nepotul lui Ferdinand I	1835-1848
	1848-1867
În anul 1867 Marele Principat al Transilvaniei a fost desființat prin hotărârea Dietei țării, care a hotărât unirea cu Ungaria.	

Principatele Unite

Alexandru Ioan Cuza (1859-1866);
 Locotenența Domnească: Nicolae Golescu, Lascăr Catargiu, N. Haralambie (1866-1866);
 Principele Carol de Hohenzollern (1866-1881).

Regii României

Regele Carol I (1881-1914);
 Regele Ferdinand I (1914-1927);
 Regentă (1927-1930);
 Regele Carol II (1930-1940);
 Regele Mihai I (1940-1947).

Șefii de stat ai României comuniste

Constantin Ion Parhon (1947-1952);
 Petru Groza (1952-1958);
 Ion Gheorghe Maurer (1958-1961);
 Gheorghe Gheorghiu Dej (1961-1965);
 Chivu Stoica (1965-1967);
 Nicolae Ceaușescu (1967-1989).

Președinții României după 1989

Ion Iliescu (1989-1996) și (2000-2004);
 Emil Constantinescu (1996-2000);
 Traian Băsescu (2004-2014);
 Klaus Iohannis (2014 – în funcție).

Surse: Calendarul Plugarilor din 1935;
<https://ro.wikipedia.org/>; <https://www.wikiwand.com/ro>

Șezătoarea la Șanț

Tradiții

A consemnat: Valer POP

În Revista *Sociologie Românească*, Anul V (1943), Nr.1-6, pag. 78, cercetătorul Stanciu Stoian publică, într-un studiu privind PROCESUL EDUCATIV ÎN SATUL ȘANȚ DIN JUD. NA-SAUD, câteva informații și concluzii privind obiceiul șezătorii la Șanț.

Am extras pentru dumneavoastră acest fragment din studiul făcut privind acest obicei, dispărut în ziua de azi.

*

Dacă „berea” este a tineretului, șezătoarea e a satului, în orice caz în mare măsură a satului întreg. Șezătoarea nu-i o instituție cu structură precisă. Singurul caracter instituțional al ei este, am putea spune, permanența ei ca idee. Altfel e o grupare ocazională, cu mari posibilități de adaptare la împrejurări. Așa e și în Șanț.

„La șezătoare se mai întâlnesc feciorii cu fetele. Da vin și alții. Fetele se adună între ele; feciorii umblă și de la o șezătoare la alta. Stă mai mult unde-i place la fiecare”. (Savir Scripeț)

„Când eram eu tânăr, șezătorile erau parcă mai dese, dar și mai sever supravegheate. Se aduna mult tineret, dar niciodată singur. Vorbesc de fete, tinerii erau slobozi. Pe atunci preotul le frecventa foarte des și pe neașteptate. Unde nu te așteptai era. Mai venea și învățătorul, dar el n-avea atâta autoritate. La șezători preotul nu ținea cuvântări. Sta doar de vorbă cu lumea, da un sfat sau se informa. De multe ori, sărbătoarea, la biserică, el vorbea apoi de ceea ce auzea că se întâmplă pe la șezători și nu cruța. În șezători se spuneau povești, glume, ghicitori. Uneori se și citea. Circulau prin șezători: Libertatea de la Orăștie, Românul de la Arad, Tribuna și Gazeta Transilvaniei, precum și cărți. Șezătorile erau și ele un fel de școală de naționalism. Acum nu știu

cum vor mai fi șezătorile în Șanț, dar parcă s-a mai schimbat ceva”. (Dr. Frederic Popu, fiu al satului)

La șezătorile organizate de echipa monografică, silindu-se să respecte cât mai mult specificul locului, s-a putut vedea că șezătorile sunt încă vii în obiceiul satului Șanț. S-a încercat aci și o sistematizare a lor, cu un mai pronunțat rost didactic. Subiectele aduse de locuitori în discuție

au fost pășunatul și pădurea, cele mai actuale în sat. Același lucru se discută, probabil, mai mult și în șezătorile obișnuite.

Din informațiile culese mai iese însă un lucru. Șezătorile mai mari, cele de toamnă, de pildă, de la culesul păpușoiului, adună la un loc toate vârstele. Cele de iarnă, când se adună femeile și fetele cu lucrul, sunt mai puțin populate, și tineretul se adună oarecum separat. Și atunci, se înțelege că și atmosfera șezătorilor diferă. În orice caz, între rostul șezătorilor și acela al cetelor de copii și de tineret este o deosebire: acestea din urmă sunt exclusiv ale tinerilor, pe câtă vreme șezătoarea e a tuturor vârstelor. Ea face, am putea zice, legătura între vârste, în domeniul vieții spirituale, ceea ce e foarte important din punct de vedere educativ.

Păsările din arealul comunei Șanț

Lucian Claudiu GRAPINI

De când eram copil am îndrăgit animalele. Nu mă refer doar la curiozitatea tipică vârstei fragede. Deși tehnologia actuală ne îndepărtează tot mai mult de lumea naturală și de relațiile pe care ar trebui să le avem cu aceasta, nu ne putem pierde instinctele atât de ușor. Orice copil va întoarce capul după un cal, un câine, o vacă, un miel, un pui de găină etc. și va încerca să se apropie de animal. Copiii nu stau să-și analizeze pornirile, dar cert este că simt că acea făptură este vie ca și ei și, cu toate că pare ceva atât de diferit, o văd ca pe ceva asemănător, care se mișcă, respiră și trăiește. Ba mai mult, dacă respectiva creatură îi privește la fel de interesată, îi miroase sau îi atinge ușor, după caz, totul devine, brusc, mult mai interesant pentru micul om, iar instinctul și curiozitatea sunt invadate de bucurie. Pe măsură ce ne maturizăm și ne copleşesc grijile și responsabilitățile, se spune că ne *căinim*. La fel ca în cazul multor „vorbe de duh” cu

noi putem învăța atât de multe de la ei care să ne ajute să fim mai buni unii cu alții? Desigur, suntem oameni, până la urmă, și e firesc să fim subiectivi. Totuși, e important să evităm umanizarea, cu bune sau cu rele, a animalelor. Ele nu au conștiință și, prin urmare, faptele lor nu sunt premeditate, ci instinctuale. Atunci când lupii răpesc oi de la stână, spre dispararea ciobanilor, sauucid cerbi, spre supărarea vânătorilor, când ulii fură pui de găină, când mistreții scurmă fânețele sau moinele, când vulpile pradă coțelul de păsări domestice, nu o fac din răutate, ci fiindcă le roade foamea. Dacă animalele domestice își iau tainurile zilnice, în funcție de seriozitatea și generozitatea proprietarilor, ei, bine, cele sălbatice sunt pe cont propriu. Pe ele nu le așteaptă nimeni acasă cu „masa pusă”, ci trebuie să-și caute singure de-ale gurii. Bineînțeles că noi, oamenii, trebuie să ne apărăm ce-i al nostru, dar să o facem cu mintea mai deschisă. Copiii care vor cerceta atunci când vor crește, vor descoperi că lupul nu este rău, iar vulpea nu este viclană...

Revenind la mica istorie personală, pasiunea pentru animale a apărut de la câțiva ani de viață. Fiind un copil crescut la țară, printre vitele, caii, oile, câinii și păsările bunicilor, nu puteam să nu mă atașez de ele. Pe măsură ce am crescut și am început să citesc și să mă documentez, am dus această pasiune mai departe. Am ajuns să îndrăgesc tot ce ține de lumea naturală. Cadourile pe care mi le doream tot timpul erau enciclopediile cu și despre plante și animale. Așteptam cu nerăbdare să citesc despre specii care de care mai diverse și mai interesante, din toate colțurile lumii. Chiar dacă știam că, mai mult ca sigur, nu voi ajunge niciodată să le văd în realitate, eram fascinat să citesc despre existența lor și despre modul lor de viață. Ca orice om, sunt și eu subiectiv. Tocmai de

privire la animale, consider că nu este oportun să atribuim astfel de caracteristici acestor animale minunate. Un câine care are parte de dragoste și de atenție, nu doar de șuturi în spate și de pietre aruncate în direcția sa, care este tratat ca un adevărat companion, nu ca o unealtă de înlocuit, va fi un izvor de afecțiune și loialitate până la moarte. Și, atunci, de ce să ne oglinдим defectele în imaginea unui câine când

aceea, consider că printre cele mai interesante animale sunt păsările. În viziunea multora, păsările sunt acele ființe drăgălașe, deseori, care sunt mai frecvent auzite decât văzute și care fac și ele ceva pe acolo, lipsit de importanță. Desigur, nu discriminez pe nimeni. E normal ca privirile sau gândurile să fugă mai degrabă spre un falnic cerb încornorat, un urs puternic, un lup mare sau o vulpe cu blana scilpitoare decât spre niște ghemotoace de pene, drăguțe, ce-i drept, dar care nu fac mare lucru, în aparență. Culmea este că, dacă ar putea să gândească abstract, păsărilor le-ar conveni de minune această lipsă de atenție pe care o primesc, deoarece, la fel ca toate animalele sălbatice, ele încearcă să se ferească cât mai mult de prezența umană și să-și vadă de treburile lor, banale pentru noi, în habitatele pe care le ocupă.

Comuna Șanț este binecuvântată cu o poziție geografică de invidiat. Fiind mărginită de crestele munților Rodnei, Suhard și Bârgău, localitatea noastră se desfășoară pe mai multe trepte de altitudine, de la 600 de metri, în vatra satului, până la 2279 de metri, pe Vârful Ineu, din Munții Rodnei. De asemenea, nu trebuie uitată importanța râului Someșul Mare, al cărui bazin hidrografic acoperă întregul teritoriu al comunei. Aceste aspecte contribuie la formarea unei game variate de habitate: lunci riverane, pășuni și fânețe de deal, păduri de foioase, păduri de amestec de foioase și conifere, păduri de conifere, pajiști montane și alpine. Pentru păsări, precum și pentru celelalte animale, această diversitate de medii de viață și resurse este benefică și influențează în mod pozitiv numărul de specii prezente și efectivele acestora. Datele pe care eu le ofer în articolele din revistă nu se doresc a fi științifice, nici academice. Ele doar reflectă pasiunea personală și sunt inspirate din literatură și din observațiile proprii din teren.

Este foarte important de reținut că observarea păsărilor nu înseamnă doar a vedea anumite specii, deoarece, așa cum am amintit, păsările se fac mai mult auzite decât văzute, aspect datorat trăsăturilor lor vocale. Spre exemplu, dacă o luăm la pas prin pădure primăvara sau la începutul verii, când sezonul de curtare și împerechere este încă în derulare, șansele să vedem păsări sunt mari, dar să le putem identifica în mod corect și sigur sunt mici, spre dezamăgirea noastră.

Asta se datorează faptului că păsările sunt foarte active și alerte, iar cele de talie mică rar stau mai mult de câteva secunde într-un loc. Chiar și un binoclu bun, vital pentru orice „păsărar”, nu e suficient de multe ori. Tocmai de aceea vreau să subliniez importanța identificării auditive. Acea plimbare prin pădure de care povesteam, la momentul oportun, reprezintă un amalgam de cântece și chemări sau chiar un vacarm de neînțeles pentru cineva neobișnuit. Totuși, cu antrenament, răbdare și cu multă atenție, majoritatea păsărilor pot fi reperate pe baza cântecelor și a altor sunete pe care le scot. Ba mai mult, sunt specii atât de asemănătoare în ce privește aspectul fizic, încât, dacă nu suntem ornitologi de calibru, cum e cazul meu și al majorității cititorilor acestor rânduri, cunoașterea sunetelor specifice este absolut necesară pentru a da un verdict. Ca să fie lucrurile și mai complicate, doresc să amintesc că unele

le păsări mai dibace le imită pe altele sau chiar alte animale ori diverse surse fonice, dar aceste situații sunt, în general, mai rare, iar calitatea imitațiilor poate lăsa, uneori, de dorit. Nu în ultimul rând, este bine de amintit importanța pozelor, cu precădere a pozelor de calitate. Fiind pasionat și de fotografie, tot la un nivel de începător, folosesc întotdeauna aparatul foto personal pentru a immortaliza păsări, pe lângă alte ființe sau peisaje. Chiar și așa, este nevoie de fotografii făcute

de la distanță mică și clare, lucru care este mult mai simplu de spus decât de făcut. De multe ori, obiectivul foto pe care îl dețin nu este suficient pentru a-mi permite identificarea unor specii mai dificile. Din acest motiv, am ales să învăț să le recunosc pe baza sunetelor cât mai bine posibil. Până în momentul de față, am observat, vizual sau auditiv, 100 de specii pe teritoriul comunei Șanț. Chiar dacă, în general, pe majoritatea le recunosc pe baza sunetelor emise,

sunt bucuros că am avut șansa să le și văd pe fiecare dintre aceste specii. Numărul dat mai sus poate părea mult sau puțin, în funcție de așteptări. Dacă luăm în calcul faptul că sunt peste 400 de specii la nivelul României și peste 10.000 pe întreg globul, e clar că acest număr este unul foarte mic. Totuși, având în vedere că vorbim de o singură zonă din țară, nu mare, dar destul de diversificată din punct de vedere al habitatelor, numărul este important. Pe lângă acest aspect,

destul de multe tipuri de păsări se regăsesc aici, de la păsări cântătoare (de departe cele mai diverse în întreaga lume, nu doar în Șanț), la galiforme/galinacee, păsări răpitoare de zi și noapte, berze. De asemenea, sunt specii la care mă aștept să existe nu doar pe teritoriul comunei Șanț, ci și al localităților limitrofe, dar pe care nu le-am întâlnit, încă. Desigur, datorită poziționării în zona submontană, este firească absența speciilor acvatice (rațe, pescăruși, stârci, cormorani etc). Cu toate acestea, în timpul pasajelor de primăvară și toamnă, acestea pot fi observate ocazional.

Pasiunea este importantă, dar este preferabil ca ea să fie îmbunătățită și întreținută prin studii de profil. Nu mi-aș permite să scriu aceste materiale dacă nu aș avea și un minim bagaj de cunoștințe științifice, pe care le-am acumulat în cinci ani de muncă de teren și doi ani de master. Partea practică am realizat-o în colaborare cu ornitologi de la ONG-urile *Societatea Ornitologică Română* și *Milvus Group*, atât ca muncă voluntară, cât și în cazul unui proiect național de monitorizare. Mi-au fost repartizate mai multe sectoare în zonă, cu metodologii precum: Monitorizarea Păsărilor Comune, Monitorizarea pentru Speciile de Ciocănitori și Monitorizarea pentru Ieruncă. De asemenea, am furnizat în mod constant informații concrete pentru Bazele Naționale de Date cu privire la speciile de păsări cuibăritoare din regiune, la speciile de pasaj și inclusiv la speciile de amfibieni și reptile întâlnite în cadrul drumețiilor mele. În ce privește masterul, am făcut cei doi ani de studiu la disciplina Ecologie Sistemică și Conservare de la Facultatea de Biologie și Geografie, din cadrul Universității „Babeș-Bolyai”. Lucrarea de disertație a avut ca temă *Monitorizarea Păsărilor Comune în două pătrate din această zonă*. Am adăugat această mențiune pentru a-mi justifica relevanța de a scrie despre aceste subiecte delicate, care necesită, totuși, o oarecare pregătire. Nu doresc să fiu considerat drept un ornitolog sau biolog cu acte în regulă și cu multă experiență, deoarece nu am investit suficient timp și efort pentru a merita o asemenea distincție. Nivelul meu rămâne unul de pasionat amator.

În cadrul acestor articole, nu voi vorbi despre fiecare specie în parte, ci voi încerca să le grupez pe baza gradului de rudenie taxonomică. La unele descrieri voi poposi mai mult, în funcție de cât de comune sunt anumite specii, ce imagine au pentru noi sau cât de dragi îmi sunt mie. Pe toate le îndrăgesc și le admir, dar a avea preferințe înseamnă a fi om. Nu în ultimul rând, vă voi povesti și de alte animale și plante de pe teritoriul comunei Șanț, poate unele vă vor părea respingătoare, dar fiecare are rolul său pe acest Pământ și trebuie să încercăm să le înțelegem și, cel mai important dintre toate, să le protejăm. Lumea nu ar putea exista fără plante și animale. Detalii despre speciile de păsări din arealul comunei Șanț, în numerele viitoare ale revistei.

Din presa vremii

Vânătoarea la Șanț (Județul Năsăud)

Raul CĂLINESCU

Regiunea Șanț, acoperită cu întinse păduri de fag și brad, este foarte bogată în vânat.

Speciile de interes vânătoresc sunt: lupul, vulpea, pisica sălbatică, râsul, vidra, viezurele, dihorul, jderul, pietrarul (*Martes Poina L.*), ursul, iepurele, capra nea-

Mihai Ambrozie cu fiul Visarion, la vânătoare (1942)

gră, căprioara, cerbul, mistrețul, apoi păsări ca: diferite soiuri de rațe și găște sălbatică, în trecere (mai ales primăvara, imediat după topirea zăpezii), porumbei sălbatici, sitari, becaține, cocoși de munte, cocoși de mesteacăn, găini de alun și, mai rar, potârniche și prepelițe, acestea din urmă în trecere.

Repartiția geografică și densitatea speciilor din regiune. Lupi sunt puțini, aproape dispăruți din regiune, fiind distruși pe toate căile, în vederea ocrotirii vânatului util: toamna coboară la mici altitudini, odată cu cirezile („ciurzile”) de vite.

Vulpi sunt multe, fiind foarte vătămătoare pentru iepuri și greu de stârpit.

Pisicile sălbatică trăiesc în pădurile din împrejurimi.

Râși s-au întâlnit puțini, și anume pe Valea Cobășelului, spre Ineu, și pe pâraul Râsului, afluent al Cobășelului.

Vidrele trăiesc pe malurile Someșului; viezurii, în pădurile înconjurătoare; dihorii, pe lângă casele oamenilor; jderii și pietrarii, în pădurile învecinate.

Grigore Filipoi, cu câinele său Corbea, gata de vânatoare (1980)

Urșii s-ar afla, după spusele Președintelui Societății de Vânatoare, pe teritoriul administrativ al comunei Șanț, cam 8-10 familii (25 capete) - și anume la: Făgețel, Stânișoara, Izvorul Smeului, Izvorul Gagilor, pe Valea Cârțibavului, Valea Cobășelului, sub muntele Curățel și muntele Beneș, Valea Neagră și muntele Perșa. Toamna, urșii coboară de la munte după poame odată cu cirezile de vite, și anume de Ziua Crucii.

Iepuri există mulți în ținutul Șanțului, dar nu prea se vânează, sătenii fiind amatori mai mult de vânat mare.

Capra neagră trăiește în zona alpină, pe Ineu, în puține exemplare, pentru că vulturii pleșuvi, care vin tocmai de pe Țibleș, le mănâncă iezii, pe teritoriul strict de vânatoare al comunei Șanț lipsesc.

Căprioare se întâlnesc în pădurile din împrejurimi.

Cerbul, cu ambele sale varietăți (de munte și „de țară”), este vânatul cel mai de preț al întregii regiuni. Acestui animal îi place la „săhelbe” (lăstăriș), mai ales pe Valea Cornei (teritoriul comunei) și Valea Blasnei (teritoriul arendașului Medvedjky). Se întâlnesc cerbi și pe Valea Măriei Mici, iarna trecând și prin marginea satului, cum s-a întâmplat odată cu o cerboaică ce a năvălit până la șură, gonită de lupi.

Mistreți sunt, din abundență, în toate pădurile din împrejurimi.

Cât privește păsările de interes vânătorească, unele trăiesc în pădurile de munte (*cocoșul de munte*, *cocoșul de mesteacăn*, *găina de alun* etc.), altele, în fâneațe și altele, de-a lungul Someșului (*rațe și găște sălbatice*) sau prin zăvoaie (*sitari*, *becațe*).

Foloasele și pagubele vânatului. Dacă unele dintre animalele de mai sus sunt folositoare, vânându-se pentru carnea lor comestibilă, cele mai multe sunt vătămă-

toare, direct și indirect, omul fiind copleșit de ele și aflându-se cu acestea în permanentă luptă.

Într-adevăr, viața locuitorilor din Șanț, localitate pierdută într-un fund de munte, este îngreunată nu numai de condițiile geografice și climatice ale regiunii, ci și de animalele sălbatice ale acesteia, care-i atacă, le mănâncă vitele și le irosește munca și recolta.

Căci, după cum afirmă sătenii, jumătate din recoltă e regulat nimicită de animale (mistreți, urși). Astfel, anii trecuți, pe dealul Măgura, dintre Șanț și Rodna Veche, au coborât ciopoare întregi de mistreți și au stricat holdele de ovăz (*Popârțac*).

Prin septembrie, urșii coboară și ei la mici altitudini, pentru a le mânca ovăzul încă verde, de-abia în spic la acea epocă.

Dar animalele sălbatice ale regiunii merg și mai departe cu îndrăzneala, atacând vite și chiar oameni, pe care, câteodată, îi răpesc chiar din sat!

Astfel, într-o vară, acum câțiva ani, o ursoaică venise pe Valea Cârțibavului să prade și, cum vitele se ascuseră, s-a mulțumit să ia cu ea un copil adormit pe o cărare (copilul lui *George Sângeorzan*). L-a luat în brațe, dar, copilului, trezindu-se și țipând, i-a venit în ajutor un unchi de-al său, *Sabin Moisil*. Atunci ursoaica a trântit copilul la pământ și a fugit. Urmele ghearelor ursoaicei lăsate pe pielea copilului le-a văzut toată lumea (informator *Nistor Cotu*).

Vânători din Șanț (30 ianuarie 1984)

Încât nu e de mirare că vânătoreea a luat naștere aici din cele dintâi timpuri ale localității - și nici că această localitate numără câțiva dintre cei mai buni vânători din țară.

Dacă la început se vâna primitiv și fără nicio organizare, azi, vânătorii Șanțului s-au constituit într-o societate de vânatoare corect organizată (Societatea Vânătorilor din Șanț - Năsăud), ce ține seama de toate prevederile legii și regulamentului vânătorească.

Societatea Vânătorilor din Șanț - Năsăud. Societatea s-a constituit la 10 martie 1934, contractul fiind aprobat de Minister la 12 februarie 1935.

Numărul membrilor acestei societăți este de 19 (11 ordinari, cu taxele în regulă, și 8 coopțați sau aderenți). Cei mai buni vânători din Șanț, atât din ceea ce privește arta tirului, cât și tactica vânătorească și știința vieții animalelor sălbatice sunt: V. Pomohaci, Octavian Pomohaci, Iacob Pomohaci și Pantelimon Olaru.

Teritoriul de vânătoare al societății. Suprafața arendată pentru vânătoare de la Ministerul Agriculturii este de 3.675 iugăre cadastrale (cam 2.000 ha).

Acest teritoriu cuprinde: Cubavul, Fața Cârțibavului, Dosul Cârțibavului, Dosul Obcioarei, Hoiturile, Popasuri, Arșița Mutului, Poiana lui Radici, Hăsbăoaia, Valea Cornei și Imașul. Teritoriul de vânătoare al societății nu cuprinde locurile cele mai bogate în vânat ale regiunii și nici vânatul alpin, locuri date în arendă altor societăți sau persoane, și anume, după declarația societății de vânătoare din Șanț, teritoriul de vânătoare de pe Valea Blasnei, ce ține de regiunea Șanț, foarte bogat în cerbi, a fost arendat de Ministerul Domeniilor d-lui Dr. I. Philipovici, care l-a subarendat d-lui Medvedjky. În tot cazul, teritoriul de vânătoare al comunei Șanț, atât în ceea ce privește cantitatea, cât și calitatea vânatului, stă în fruntea teritoriilor de vânătoare ale ținutului grăniceresc.

Metode de vânătoare. Dacă la Șanț se vânează corect, adică întocmai după prevederile legale, totuși mai dăinuiesc și unele metode primitive și în contradicție cu aceste prevederi.

Astfel, *iepurii* se mai prind și azi cu *lațul* în livadă, metodă oprită de Ministerul Agriculturii.

Țapii de căprioară se vânează numai la pândă.

Pentru *celelalte specii* de vânat se organizează de către societate și *vânători cu bătăiași*.

Contra *răpitoarelor* se organizează *vânători din oficiu*, pentru ocrotirea vânatului util.

O metodă interesantă este *prinsul jderului cu mâna*. Și anume e vorba numai de jderii intrați în scorburii de copaci și de care vânătorii sunt siguri că se află înăuntru.

Gaura scorburii se astupă și peretele ei se găurește din afară înăuntru, începând cu găurile din partea de sus și urmându-se cu ele în jos, până în dreptul locului în care se află jderul. În aceste găuri se bagă mâna pentru a se căuta jderul. Dacă nu se găsește, se face alta până când animalul e găsit și scos afară cu mâna, deși vânătorul poate fi crunt mușcat de micul răpitor.

Preluare din *Sociologie românească*, București, Anul I, 1936, nr. 7-9, pp. 78-80, de către **Alexandru DARABAN**

Oare e bine să dăm băieții la școală?

Pamfilu GRAPINI

La vremea de acum, când Dumnezeu ne-a dat libertatea de a ne putea cultiva în dulcea noastră limbă, vedem cu bucurie cum se deschid școli și se impopulează de pușorii de românași, dornici de învățătură pe toate terenurile.

Se umple sufletul de bucurie, când citim că școlile noastre românești, de toate gradele, din Bistrița și Năsăud, sub conducerea de profesori și învățători înțelepți și luminați, au peste 2.000 de școlari, încredințați lor ca educatori, pentru a-i face tot atâția pionieri bravi ai patriei.

Când privesc numai aici la acest număr mare de setoși de cultură, afară de zecile de mii de românași de pe la alte școli, mă întreb cât bine poate să aducă școala după axioma: „luminează-te și vei fi; ai carte, ai parte”.

Considerând apoi sarcinile atâtor copii, acestea se pare că dispar, când se cugetă, că după sarcini și sacrificii părintești așa mari, totuși copiii buni și harnici vor avea și un viitor frumos și vor fi sprijiniți în cariera aleasă, dacă nu de străini, dar în tot cazul de oamenii cei de un sânge cu ei.

Am văzut sub stăpânirea ungurească cât de mare era ura către tot ce nu era ungar, și în șovinismul lor se alipeau morțiș de cei de sângele lor, până și de cel din urmă cărpălău și în caz de lipsă și de alții de alt sânge, numai român să nu fi fost. Această însușire și atragere, pentru a înălța pe ai săi, fie și mai slabi, mai necalificați, le poate servi spre laudă.

Întreb acum publicul nostru mare, mic, de sus și de jos, că oare noi, Românii, tot așa ne sprijinim unii pe alții? Oare tot așa sprijinim pe bărbații de toate categoriile, de știință, de meserii, de industrii etc. crescuți de părinți români?

La aceasta putem răspunde cam cu rușine, că ba! Noi, mai curând, mergem la un avocat străin, la un medic străin, la maestru străin etc. și desconsiderăm pe propriul nostru fiu și sânge, ca și când nu ar ști nimic, deși tot de la acea școală a ieșit și din acea carte a învățat și tot așa de bine.

Acestea, văzându-le mulți părinți, deziluzionați în urma jertfelor de creștere a fiilor lor, își pun întrebarea, pusă de mine în fruntea acestui articol, la care m-a îndemnat să scriu văzând că ce e străin se lipește mai tare de noi, decât ceea ce e al nostru.

Avem, de exemplu, tipografia românești bune și, totuși, poate că sau lucrează mai rău, sau mai scump, vedem că începând cu chiar județul, apoi cu alte instituțiuni române, se încredințează cele străine cu iterările multe și, pe rând, mă tem că și alte foi oficiale să nu se dea la străini.

Au nu știți că ce-i străin nu se lipește de sufletul meu; sprijiniți pe Români mai românește, pentru Dumnezeu!

Preluare din *Gazeta Bistriței*, Bistrița, Anul IV, 1924, nr. 24 (15 decembrie), p. 1, de către **Alexandru DARABAN**

Din presa vremii

Lupta românilor de pe Valea Rodnei pentru alegerea unui membru în comitetul comitatens Bistrița-Năsăud în anul 1885

Depărtându-se de aici din Rodna, încă înainte de aceasta cu vreo doi ani, fostul adjunct administrativ Emil Hosu, a devenit vacant locul unui membru ales de acest cerc în comitetul comitatens. Spre a fi înlocuit printr-un alt membru s-a ținut în această cauză alegeri, la 8 noiembrie 1885, în comunitatea Sângeorgiu, care e locul alegerilor de natura aceasta. Despre această alegere un corespondent însemnat a raportat foii „Magyar Polgár”.

În această corespondență, cu data 15 noiembrie, respectivul intitulează pe unul dintre cei mai venerați români ca [și] conducător de muscali (muskavezeto), altuia îi impută pentru ce absentase de la acea alegere și nu veni să voteze partida de care se ține domnul, iar pe noi, ceilalți alegători nevinovați, că de aceea am votat pe domnul preot cooperator al Rodnei Vechi ca să împiedicăm prin el năzuințele patriotice din comitetul comitatens Bistrița-Năsăud. Cu o vorbă a timbrat de rău patriot pe tot acela care nu e sau nu își dă aerul de ungur atunci când însuși domnia-sa mi se pare că e un fiu rătăcit dintre urmașii lui Dragoș.

Ei bine, și de ce toate aceste vărsări de venin patriotic-renegat? Numai pentru aceea că nu a reușit la această alegere ca membru al comitetului comitatens candidatul partidei, ce fără temei se numește pe sine partida „maghiară”, administratorul minelor de aici, Szellemy Géza.

Fost-au amestecați și mâini stăpânitoare în joc, ori ba, nu o știm pozitiv, știm însă că alegătorii, de astădată, nu au fost convocați prin invitat special, ci ținerea alegerii s-a publicat la „părade”¹; știm ceva, cam suspicios, și despre publicațiunile acelea. Publicațiunile acelea au fost trimise primăriilor din parte oficiilor protoriale așa târziu, încât în multe comune nici nu s-a publicat ținerea alegerii din vorbă, pentru că publicațiunile au ajuns comunei respective după ziua alegerii. Opidul Rodna Veche a primit publicațiunea cu ord. nr. 6542 din 29 octombrie 1885, s-a publicat în 1 noiembrie, iar alegerea s-a ținut în 8 noiembrie. Luând acum în considerare că în acest ținut publicațiunile se înfăptuiesc – după uzul rămas din timpul graniței – adică în Duminici și Sărbători, apoi nu știu cum vor fi sosit aceste publicațiuni la primăriile comunelor care sunt în depărta-

re de câte 8 mile – de vineri până sâmbătă – ca să poată publica Duminica.

Las să judece onoratul public, încât corespunde o astfel de procedură dispozițiilor legale.

Partida, care se numește pe sine „maghiară”, de aici, și-a făcut calculul așa: alegătorii își târzii, ba unii deloc înștiințați, fiindcă nu li s-a trimis invitări speciale de care românii noștri, ca de orișicare scrisoare, se interesează mai mult, nu se vor prezenta dar decât puțini. Așa vom candida noi pe Szellemy. Așa au și făcut.

Românii, însă, și-au pus încrederea în zelosul preot din Rodna Nouă, Pamfilu Grapini. În ziua alegerii, constituindu-se biroul, au votat alegători români până către ora 2 d. a., când deodată vedem că vin în mai multe trăsuri pline cu câte 4-5 alegători, unul slovac, altul neamț, al treilea rus, al patrulea chiar român după origine, dar astăzi mare maghiar; unul a venit la mandatul administratorului de mine; alții amăgiți, că așa voiește satrapul Bannfy, iar alții seduși de învățătorii de stat, fiecare adică s-a dus acolo cugetând că își va pune prin aceasta o proptea de subzistență.

În timpul votării, președintele a căutat mai multe țidule ca nu cumva sunt două țidule băgate în una. Cu această ocazie s-a văzut și acea apucătură că dl. Szellemy votase pentru sine, faptă de-almintrelea demnă de domnia-sa. Partida d-lui Szellemy începe a zbiera, că nu e cu cale ca unora să li se dea țidulele și ei insinuă protest. Până și-au gătit protestul, a ajuns și timpul scrutinului, din care s-a văzut că domnul Pamfilu Grapini a fost ales cu 49 voturi, contra 18 voturi.

Rezultatul acestui protest, fără niciun temei în care a fost zis, că președintele ar fi desfăcut țidulele de-a rândul, prin ce s-ar fi violat secretul votului, că nația maghiară nu a fost reprezentată în birou, că mulți alegători de-ai partidei maghiare s-au retras de la alegere văzând că președintele se uită la țidule, a fost că alegerea s-a nimicit, iar președintele, fără să fi fost invitat a se justifica, încât cuprinde acel protest adevărul, a fost destituit.

Unde în larga lume constituțională s-a mai întâmplat un caz analog acestuia, să se aducă sentință, adică asupra unei corporațiuni și asupra președin-

telui servit de 10 ani, fără a se asculta partida acuza-tă?

Apoi mai putem zice, oare, că nu-s liberale legile noastre? Pentru unguri vezi bine. Încă tot a fost norocos președintele, că nu a fost acuzat cu omor, că pe astă cale se pronunța asupra lui sentință de moarte fără a fi fost măcar întreat.

Nouă, rodnenilor, ni s-a publicat în 27 decembrie 1885 că în afacerea de sub întrebare se va ține o nouă alegere în 29 decembrie 1885. Câte comune nu vor fi putut publica acea scrisoare din cauză că și aceste publicațiuni s-au trimis din partea oficiilor protoriale foarte târziu! Suntem fericiți că suntem în o comunitate cu oficiu protorial, dar unde e Coșna, Câr-libaba? Când li se publică lucruri de acestea comunelor care formează notariate comunale? S-a început corteșire² formală din partea partidei ce-și arogă titlul de „maghiară” pentru des pomenitul Szellemy. Românii, și de astă dată, și-au concentrat voturile în persoana domnului Pamfilu Grapini. Constituindu-se în ziua memorată biroul, sub prezidiul d-lui avocat Dănilă Lica și alegându-se bărbați de încredere d-nii Mihail Zagyod, preot romano-catolic din Rodna Veche, Korbuly Zacharias, neguțator din Rodna, acum ca să fie reprezentată naționalitatea maghiară, apoi d-l Simion Pahone, bravul învățător din Josenii Bârgăului și Iuliu Pop, învățător al Rodnei, s-a pășit în votare, a cărei rezultat fu că d-l Pamfilu Grapini a căpătat 66 voturi, iar d-l Szellemy 26, adică alegătorii români s-au prezentat în un număr mai mare.

Am ajuns a vedea adunându-se în Sângeorgiu la alegere de membri în comitetul comitatens câte 92 voturi, pe când mai înainte abia se întruneau 10-20 de voturi. E drept, că pe atunci nici în minte nu-i venea nici unui neromân din Rodna să pășească ca [și] candidat de membru în comitetul comitatens. Erau și oameni cu mai multă judecată mai înainte la oficiul montan.

Lucrul e greu de priceput, ce-l îndemnă pe d-l Szellemy ca să pășească ca [și] candidat atunci când e lucrul prea curat, că până ne-a sta capul în sus, de va păși domnia-sa de 100 de ori, de 100 de ori va cădea. Noi, urmașii bravilor grăniceri, până când vom avea câte un român de astă treabă – și grație cerului – vom avea încă lung timp, vom alege român, căci noi știm ce va să zică proverbul: „cămașa e mai aproape ca sumanul și sângele apă nu se face”. Îl asigurăm pe d-l Szellemy că nu are de lucru cu oameni de calibrul domniei-sale care, între anumite împrejurări, să zică „Ha a magyarok nem adják, amit gondolok, akkor elmegyek Muscaliba” (Dacă ungurii nu-mi vor da ce gândesc eu, trec la muscali), are de lucru cu oameni crescuți care țin la naționalitatea lor morțiș.

Totuși, ne-am luat rău pe seamă că n-am votat pentru d-l Szellemy, pentru că e un om foarte cu spirit și tact, ceea ce o dovedesc următoarele: societatea de cântări, de când se bucură de înțeleapta conducere a domniei-sale, a apus; societatea de lectură, de când se bucură de înțeleapta conducere a domniei-sale, afară de aceea

că am repășit³ noi românii, e teatrul împerecherilor, dezbinărilor și a certurilor; iar la petrecerea aranjată înspre seara anului nou, tot domnia-sa, poate pentru a esopera⁴ împăcarea între români și maghiari ori mai bine renegații de aici, ce-i stă pe inimă – cum zice el – interpelează pe un român ce se afla din oficiu că de ce umblă dânsul cu românul N. ori P.? Și dacă acestai răspunde cum a meritat, îl roagă cu pălăria în mână de iertare. Tot domnia-sa ține toast pentru împăcarea naționalităților de aici, iar de pe ordinea de dans, aco-peră partea scrisă cu litere românești și nemțești.

A pierdut mult comitetul comitatens că n-a putut saluta în mijlocul său pe un membru așa norocos în întreprinderile sale.

Ne servește de un bun augur interesul ce l-au dovedit cu această ocazie d-nii alegători și anume: d-l protopop administrator greco-ortodox din Josenii Bârgăului, d-l protopop al Prundului, Monda, d-l Vrășmaș, preot greco-ortodox tot în Prundu Bârgăului, apoi directorul școlii normale din Prund, Iacob Onea și învățătorul Simion Pahone din Josenii Bârgăului – mai departe frații Reiterești din Rodna Nouă și învățătorul Tivadar, tot de acolo și, îndeosebi, pururea veghetor al intereselor naționale d-l preot cooperador Gherasim Domide din Rodna Veche; bravii din Ilva Mare cu d-nii Bal și Slăvoacă în frunte, de mult stimatul Groze, paroh al Maierului, bravul director de la școala din Sângeorgiu Mihai Domide, parohul Feldrului d-l Grigore Mureșan cu învățătorul de acolo Cosma și cel din Ilva Mică, Nechiti, care, toți în capul iernii, la apelul unor oameni, deși foarte modești în poziția socială, nu au pregetat a participa la această alegere, însoțiți de un număr frumos de alegători din comunele lor, care împrejurare ne servește ca cel mai eclatant argument despre încrederea ce le-o păstrează poporul.

Și dacă nu amintesc și pe un român, care s-a năzuit a paraliza activitatea adevăraților români, și pe unii, care au fost surzi la apel, nu o fac aceasta în neștiință de cauză, ci află de bine a tăcea acum de astădată.

Îmi place a crede că și în viitor inteligența română din apropierea Izvorului Someșului va participa cu asemenea interes la alegeri și întruniri, aducând cu dumnealor pe toți alegătorii și, cu deosebire, în anul acesta, când se vor efectua alegerile de ciclu. Dea cerul să nu mă înșel în credință, ci acea credință să ne mântuiască.

Note:

1. De sărbătoare; pentru ocazii deosebite.
2. Desfășurare a unei activități de agent electoral; Reprezentare a intereselor unui partid sau ale unui candidat.
3. A se da înapoi, a ceda, a se retrage.
4. A obține ceva prin insistență; A (se) realiza.

Preluare din *Gazeta Transilvaniei*, Brașov, Anul XLVIII, 1885, nr. 288, p. 2-3, de către **Alexandru DĂRABAN**

Instalarea ca preot titular greco-catolic a lui Gherasim Domide

Rodna Veche, 2 mai 1887

A consemnat: **Alexandru DĂRĂBAN**

Aproape de izvoarele Someșului Mare, în Carpații Nordici ai Transilvaniei, ocolit din toate părțile de dealuri și de munți, zace opidul Rodna Veche care, prin situația sa, reprezintă în miniatură o fidelă icoană a Transilvaniei.

Precum Ardealul e ocolit din toate părțile de dealuri și de munți, chiar așa și opidul¹ nostru; precum Ardealul e locuit în majoritate de români, așa și opidul nostru; precum majoritatea populației Ardealului agricultorii și economii de vite, așa și opidul nostru; precum Ardealul a avut pășuni grase, agri² fructiferi, ape bune, dulci și ape minerale, arbori de tot soiul, așa și opidul nostru; precum Ardealul nutrește la sânul său pe lângă vechii moșneni³ care formează majoritatea populației, încă multe soiuri de oameni de neam eterogen, așa și opidul nostru; precum Ardealul ne arată la tot pasul ruinele locuințelor vechilor locuitori, așa și opidul nostru e acoperit de ruine care, expuse vremii, acoperite de azuriul cer, adesea se posomorăște și, necruțate de nemilosul dinte al timpului, care distruge toate, în mânia tuturor furtunilor, li-e jale să se bage în pământ și să dispară dinaintea ochilor celui ce le admiră.

Iată, deci, de ce zisei că opidul nostru este un Ardeal în miniatură! Toate limbile ce se vorbesc în Ardeal se vorbesc și aici, și cine vrea poate trăi aici, trebuie să învețe românește, care e limba de conversație a acestui opid, precum e și a Ardealului. Dar în timpul din urmă, la toate oficiile de aici se folosește limba maghiară, atât la judecătoria de cerc, cât și la pretură, ba chiar și la primăria opidană, deși mulțimea nu știe decât românește, ba și din străini sunt care de ar uita româneasca, în graiul mamei lor nu s-ar putea înțelege.

Biserici sunt două, una română greco-catolică și alta pentru străini, romano-catolică; pe lângă acestea mai au jidanii⁴ o mică sinagogă în casa rabinului. Școli sunt două, una a românilor, care sunt în majoritate, și aceasta are doi învățători; aici e limba de propunere cea română; statul încă își are o școală cu trei învățători și o învățătoare. Școala de stat e în edificiile de unde au scos acum vreo zece ani pe elevii de români cu învățător cu tot. Azi ar valora 20.000 fl. și valorează, dar nu mai sunt ale noastre, nu mai sunt [în] posesia celor ce purtară arma aproape o sută de ani spre a muri cu ea în mână apărând interesele patriei și ale tronului, nu, azi sunt [în] posesia altora. Românii din Rodna au edificiul școlii slăbuț și, cu scumpetea asta mare, cu greu cred că vor putea face altul mai corespunzător. Și sângeră inima bieților români bine-simțitori trecând pe lângă școala de stat și văzând-o atât de pompoasă și în posesia altora acea școală care, numai cu câțiva ani mai înainte, era a lor, că cine știe, mâine-poimâine să fie scoși și din aceea! Văzându-le astea, vrând-nevrând, îți vin în minte vorbele poetului Eminescu:

Vai de biet român săracul
Că-napoi tot dă ca racul!
De la Nistru pân' la Tisa
Tot românul plânsu-mi-s-a
Că nu mai poate străbate
De-atâta străinătate!...

Ziua de 1 mai a fost pentru poporul din Rodna zi de bucurie; eroul acestei zile este părintele Gherasim Domide, tânărul nostru preot. Iată cum s-a întâmplat:

Noi, vechii locuitori ai acestui opid, am avut paroh pe fie-iertatul Clemente Lupșai, un bătrân demn de toată stima; acela care, între alte multe bune și frumoase, introduse în acest ținut cultivarea cucuruzului, care pe aici dă nutremântul⁵ principal și fu până la ultima respirație (17 ianuarie a. c. când repausă în etate de 79 de ani, după ce păstori acest popor peste 50 de ani) și fu, zic, până la ultima respirație, un păstor vrednic și un român declarat. După trecerea demnului paroh la cele eterne, poporul credincios se adună cu mic, cu mare și făcu o rugare către Prea Veneratul Ordinariat Episcopesc de Gherla, cerând să le dea de paroh pe tânărul preot Gherasim Domide, care funcționase deja 6 ani de zile ca și cooperator pe lângă bătrânul paroh local. Iar acel Prea Venerat Ordinariat luă în dreaptă socotință cererea noastră și, cu data de 2 aprilie, binevoi a denumi pe părintele Gherasim Domide de următor al fie-iertatului paroh. Poporul se bucură la sosirea acestei știri și de abia aștepta să vină timpul introducerii în noul oficiu a scumpului lor preot.

În ultima zi a lui aprilie, st. n., de către seară, se auzi prin opid știrea că Reverendisimul domn Grigore Moisil, vicarul Rodnei, care își are reședința în Năsăud, a venit să îndeplinească ceremonia acestui act. Furnicau oamenii voioși pe străzi, încoace și încolo, tot grupe-grupe, când colo, către ora opt, se face o unică grupă în piață înaintea primăriei opidane și de acolo plecă în ordinea cea mai bună, în frunte cu muzica din Bistrița, cu lampioane și cu facle și înaintează după marșul „Trecerea Dunării” către casa parohială. Acolo se opresc, muzica mai cântă o arie, apoi un june român ține o frumoasă cuvântare iubitelui preot, la care acela-i răspunde în termenii cei mai aleși, după aceea, muzica mai intonează o cântare, și convoiul plecă la ale sale, mângâiat că și-a putut descoperi stima și iubirea față de viitorul părinte sufletesc⁶.

A doua zi, Duminică, la 1 mai, st. n., fiind zi senină, vedeam venind de prin satele vecine preoții și onorațorii⁷, ici călări, colo-n trăsuri, până după ora 9. Atunci intrarăm în biserica îndesuită de popor. Nimeni nu voia în acea zi a absentă de la biserică, nici străinii. Era impunător a vedea la Sfântul Altar al Domnului pe venerabilul părinte Moisil, înalt, cărunt, ca un patriarh al Vechiului Testament, celebrând în mijlocul părinților preoți: Groze din Maieru, Balu din Ilva Mare, Filipoi din Rodna Nouă⁸,

Sohorca din Sângeorgiu și viitorul nostru paroh. Toată inteligența de aici fu de față, împreună cu tot poporul, care nu absentează niciodată în Duminici și sărbători, necum de la slujbă, dar nici de la vecernie. De asemenea au fost de față doamnele și domnișoarele, fără deosebire de naționalitate.

După îndeplinirea serviciului divin, venerabilul părinte vicar predică despre chemarea preotului și încă atât de pătrunzător, încât putea să vadă oricine că din inimă sunt ieșite cele zise și nu numai din minte.

După aceea introduse pe părintele Domide în noul post, îi dădu cheia și lăsă a se citi, prin părintele Sohorca, decretul episcopesc prin care părintele Domide e întărit în noul post.

În fine, îi mai împrospătă venerabilul părinte Moșil în memoria chemării preotului, apoi se ivi tânărul părinte în ușa împărătească a altarului și rosti o cuvântare care ar trebui să o învețe de-a rostul fiecare preot și după ea să-și conformeze conduita sa. Promis-a solemn părintele Domide în fața poporului și înaintea lui Dumnezeu că își va da năzuința să fie un păstor sufletesc și demn următor al fie-iertatului său antecesor și a stors șiroaie de lacrimi cu această predică rostită din „visteria inimii celei bune”, lacrimi a stors părintele Domide nu numai de la femei, ci și de la bărbați, și toți i-am admirat curajul cu care ni se dă totul nouă, abnegația cu care promite că va lupta pentru noi. Și noi îl credem, bucuros, că va fi așa, după cum trebuie să fie, ba suntem convinși că va fi preotul adevărat și învățătorul nostru, cu noi va fi în bine și în rău, cu noi la bucurii și dureri, cu noi în luptă față cu declarați dușmani ai bisericii și națiunii, cu noi până la ultima respirație, fără de noi nicăieri, noi fără el nici în un loc! Și, iată, ce ne îndeamnă, să ne punem toată speranța, toată încrederea în dânsul, iată pentru ce față de dânsul suntem cu totul, fără rezervă.

E de aici din opidul nostru, e fratele, neamul și amicul nostru; a studiat la școlile noastre, la școlile românești din Năsăud, unde a fost tot primul, eminent. Așadar, el numai român bun poate fi, căci încă mai niciunul nu ne -a înșelat din cei ieșiți din aceste școli.

După facerea examenului de maturitate, și-a făcut la miliție anul de voluntar unde, dimpreună cu vărul și colegul său de studii Pamfilu Grapini, azi preot cooperador în Rodna Nouă, făcu examenul de ofițer pentru armata cezaro-regală prin care documenta că nu fuge de muncă, că românul pe toate terenurile știe să fie om și, prin urmare, multă onoare a făcut neamului românesc. Împlinindu-și anul de voluntar, merse dimpreună cu vărul său Pamfilu la Teologie, după absolvirea căreia veni ră ambii la vetrele părintești, unul ca preot cooperador în Rodna Veche, și altul în Rodna Nouă. În timpul cât a fost cooperador lângă părintele Lupșai a dat dovezile cele mai strălucite despre ceea ce poate și ce vrea să facă, prin ce moralmente ne-a silit, ne-a obligat să-l rugăm să rămână la noi pe vecie. Iată de ce am rugat, așadar, pe Venerabilul Ordinariat și ni-l deie, iată de ce avem speranță atât de neclintită în dânsul!

La orele 11 și jumătate se termină slujba, la care au luat parte vreo 700 de oameni. Inteligența, domni și doamne, întră în casa parohială spre a gratula d-lui Domide. Nu trecu însă o jumătate de oră și iată că tot poporul, ce fusese în biserică, veni înaintea casei parohiale, în frunte cu notarul Zaharie Pop care, în numele poporului,

ură mulți și fericiți ani noului paroh, iar părintele Domide răspunse cu afabilitatea-i cunoscută și spre mângâierea tuturor. Când rosti vorbele: „al vostru sunt, căutați-mă ziua și noaptea, ușa mea nu va fi închisă înaintea niciunui dintre voi, de necazurile voastre nu mă voi ascunde, de bucuriile voastre nu voi fugi, puneți-vă încrederea în mine, precum mi-o pun eu în voi, sinceri să ne fim unul altuia și să ne conducem cu bunăvoință...”, atunci nu ni se mai auzi glasul, poporul erupse în numeroase strigări de „Să trăiască”, apoi se duse la ale sale în ordinea cea mai bună.

Cu această ocazie părintele Domide ne invită la un prânz comun, prânz la care au participat peste 80 de persoane, câte adică avură loc în cele trei odăi mari ale casei parohiale. Între alții, au fost de față domnii: Grigore Moșil – vicarul din Năsăud, distinsul botanist Florian Porcius – vice-căpitan eminent și membru al Academiei Române, d-l Kovacsy – jude la judecătoria cercuală din loc, Solymosi – subjude tot aici, Isip – protojude la pretură, Kirschner – subjude la pretură, Dr. Artemiu Publiu Alexi – profesor în Năsăud, învățătorii de la școala de stat și de la școala română din loc, preoții care ajută la serviciul divin, părintele Zapva – preot romano-catolic, părintele Grapini din Rodna Nouă, medicul din loc, apotecariul⁹ etc.

După terminarea mesei, la care s-au rostit mai multe toast, ne luarăm adio de la scumpul prieten și demnul paroh.

În fine, mai amintesc că d-l Domide a primit, cu ocazia introducerii sale în parohie, numeroase telegrame de felicitare, mai vârtos din Năsăud și alte părți, ceea ce e o dovadă că domnia-sa se bucură de simpatii și încrederea tuturor.

Dea Dumnezeu ca toate comunele să aibă preoți cu carte și cu omenie, preoți cu învățătură și caracter. Iar scumpul nostru părinte Domide îi zicem și pe astă cale:

La mulți ani fericiți în mijlocul nostru! Fii demnul și iubitul nostru păstor și învățător, iar noi vom fi blânda ta turmă care nu te va părăsi niciun minut, convinși fiind că numai la pășunea cea bună ne vei conduce! Să trăiești, părintele nostru, omul nostru¹⁰!

Note:

1. Oraș (mic).
2. În sensul de suprafețe de livezi cu pomi fructiferi.
3. Țărani liberi, posesori în devălmășie ai unei proprietăți de pământ moștenite.
4. Termen popular folosit în acele vremuri pentru evrei.
5. Mijloc de trai, cele necesare traiului.
6. Gazeta Transilvaniei, Brașov, Anul L, 1887, nr. 100, p. 2-3.
7. Persoane importante, notabilități.
8. Azi, comuna Șanț, județul Bistrița-Năsăud.
9. Farmacist.
10. *Gazeta Transilvaniei*, Brașov, Anul L, 1887, nr. 101, p. 3 (articolul este semnat cu inițialele „i. p. r.” care nu poate fi altul decât Ion Pop-Reteganul, acesta funcționând un timp ca învățător în Rodna Veche între anii 1886-1892).

Varvara Gușe, sușița din Șanț

Lena CONSTANTE

Pieptarul, sau „tseptarul” în graiul satului, face parte nelipsită din îmbrăcămintea șanțenilor, atât bărbați, cât și femei sau copii.

Din piele albă de oaie sau din piele neagră, numindu-se atunci pieptar roșu, cu blana pe dinăuntru, scurt până-n brâu și fără mâneci, pieptarul este împodobit cu broderii multicolore de influență săsească.

Pe vremuri, „în bătrâni” cum spun șanțenii, femeile purtau haine lungi de piele albă, cojoace, cu broderii de lână și mătase în tonuri foarte bogate și cu „burgălăi” (ciucuri) de mătase lungi de câțiva centimetri, cusuți printre florile broderiei. Cojoacele erau tivite cu o fâșie de blană.

Mădălina Nistor, o bătrână de 70 de ani, mai poartă încă la biserică în zilele de sărbătoare un astfel de cojoc. Bărbații purtau cojoace mai scurte, tot atât de brodate ca și ale femeilor. Astfel de cojoace au mai purtat astă-vară doi, trei bătrâni în ziua celebrării unei cununii și chiar vreo doi flăcăi care luaseră cojoacele de la părinți.

Aceste cojoace „se cumpărau de la meșteri sași din Reghin, că apoi românii noștri nu știau să facă așa frumos” (*informator părintele Grapini*). Se mai găseau și la Bistrița, unde se duceau șanțenii la târguri. „Erau foarte scumpe – spune Mădălina Nistor – numai care era gazdă mare purta”. Cei care nu erau „gazde mari” purtau ca și acum haine de dimie, și se vede, că din cauza prețului lor mare, aceste cojoace au dispărut încetul cu încetul din comerț. Cele câteva existente au fost cumpărate acum 20-30 de ani. Mădălina Nistor spune: „Eu l-am cumpărat la Bistrița cu vreo cinci ani înaintea bății”.

Pieptarele sunt scurte și fără mâneci, ușor de purtat sub hainele de iarnă și, din cauza frumoaselor broderii, ele se poartă și pe vreme mai caldă ca o podoabă a îmbrăcămintei. Se găsesc două modele de pieptare.

„Pieptarul deschis în față se numește pieptar despărțit, cel închis într-o parte se numește înfundat” (*inf. Varvara Mihai, 17 ani, 5 clase*).

Pieptarul deschis în față nu se prea poartă. „Pieptarele înainte se purtau deschise ca la sas, în timpul mai nou se fac înfundate, să ție de răceală la piept iarna” (*inf. Gheorghe Moisi, 83 ani*).

„Pieptarul înfundat ține mai cald la piept” (*inf. Lucreția Domide, 61 ani, 7 clase*).

Un șanțean trebuie să fie foarte sărac ca să nu aibă două pieptare: unul de sărbătoare, celălalt de toate zilele. „Trebuie s-ai două pieptare, c-aici sunt oameni cârtitori, că dacă ai numa unu te râde lumea” (*inf. Leontina Pop, 42 ani*).

Pieptarele de toate zilele sunt foarte simple, mai puțin brodate ca cele de sărbătoare; broderia este mărunță și cu puține culori.

Cu toate că pieptarul este o parte a îmbrăcămintei foarte solidă, și deci trec mulți ani până să aibă nevoie omul să-și cumpere altul, totuși schimbătoarea modă intervine și aici și de unde până acum câțiva ani se brodau pe pieptare în multe culori buchete de flori stilizate, acum este la modă modelul numit „cronăr”. Acest model îl găsim mai mult la fetele tinere, care și-au cumpărat pieptarele de curând. „Cronărul este o broderie într-un singur ton, foarte deasă și care formează ca o coroană lată pe partea superioară a pieptarului. Modelul tineresc la pieptare este cu broderie albastră, cu pene (flori) albastre, de vreo doi ani” (*inf. Maria Cămpan, 19 ani, 6 clase*).

Docia Șot (40 ani) poartă pieptar nou roșu, adică pe fond negru, cu decorație cafenie. „Asta-i cu pene brune, e modă bătrânească”, socotindu-se bătrână la 40 de ani și purtând totuși modelul nou, cronăr, dar într-o culoare închisă.

Aceste broderii, albastre, roșii sau cafenii, sunt de multe ori potrivite cu culoarea pânzăturilor (fotelor).

Foarte puține puncte de alte culori sunt presărate pentru a da un aspect mai viu broderiei. Pieptarele au mai întotdeauna unul sau două buzunare, mai mult pretext pentru ornamentație decât în scop utilitar și, câteodată, sunt tivite în partea de jos cu o fâșie de catifea neagră de patru-cinci centimetri. „De 25 de ani a ieșit moda cu brașon (catifea) la pieptare” (*inf. Cornelia Cotu, 36 ani*).

Mai toate aceste pieptare se cumpără acum la Rodna cu prețuri variind între 300 și 600 lei.

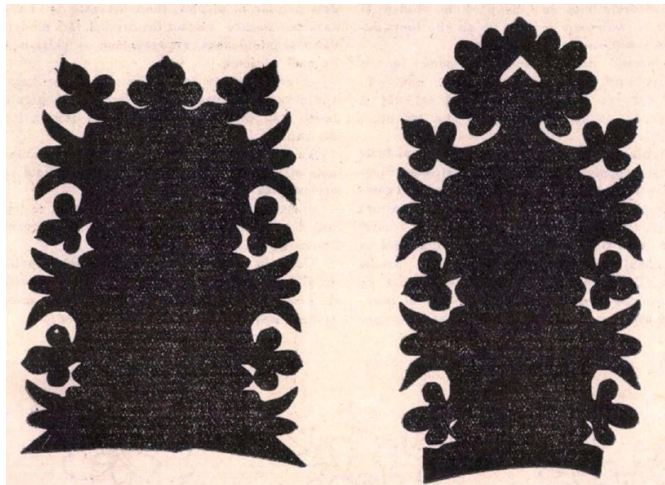
„Sunt și în Șanț suși (cojocari), dar nu lucrează așa fain” (*inf. Reghina Olari, 17 ani, 6 clase*). Mai corect este să le spunem că erau în Șanț suși, pentru că la Rodna se găsesc suși care au atelier și nu se ocupă decât cu această meserie, ajungând astfel la o dexteritate care lipsește sușilor șanțeni, ce se ocupă cu pământul ce-l au și care, încetul cu încetul, nu mai au deloc de lucru. Astfel, Nistor Șot, fratele Varvarei Gușe, de care vom vorbi mai mult, a plecat la București din lipsă de lucru. Nistor Cotu nu are nici el de lucru și e aproape muritor de foame, pentru că nu mai are pământ din cauza unui proces.

Suși mai este și Alexandru Plumbu venit din Rodna de puțin timp și așezat în capul satului. El are mai mult de lucru fiind venit cu modele mai noi. În fine, Varvara Gușe, de la care am cules mai multe date privitoare la meșteșugul ei.

Varvara Gușe are 37 de ani. A urmat la școală 6 clase și a mai urmat 3 ani cursuri de sărbătoare.

„Io am avut un frate suș, io am fost băiată (fetiță) micuță, umblam la școala mică de repetiție, și noi am avut o casă în câmp și părinții miei stau acolo, și ieu cu frate-miu stăm jos. Și așa că cu frate meu m-am deprins și ieu cu lucru aista. Fratele meu ie în București acuma. Ie Nistor Șot. Pe urmă o început războiul, dumnealui a rămas în război, și io am rămas cu mult lucru și m-am diprins și m-am învățat”.

Varvara Gușe păstrează între foile unei cărți de școală niște tipare de hârtie, numite „țifre”, care i-au rămas de la fratele ei. După aceste tipare taie bucăți de piele de altă culoare decât a pieptarului, pe care coase în diferite feluri pe pieptar. Cele de mai jos se așază în partea de sus a pieptului pieptarului, la mijloc, și de împrejurul lor se brodează flori, „pene”.

„Penele sunt din capul meu, fratele avia altfel di modele atuncia, iel avea forme, mustre, țifre, io m-am diprins altminteri, fără mustre. Iel avia mustrele di la sușiu di unde o învățat, di pe a lui mi-am disenat și ieu, ca să am și ieu. O așez frumos și disenez cu foarfecile după disin”.

Varvara lucrează mai mult pieptare de zile de lucru și doar pentru vreun om mai sărac sau vreun copil un pieptar de sărbătoare, prețurile ei fiind mai mici decât ale sașilor din Rodna.

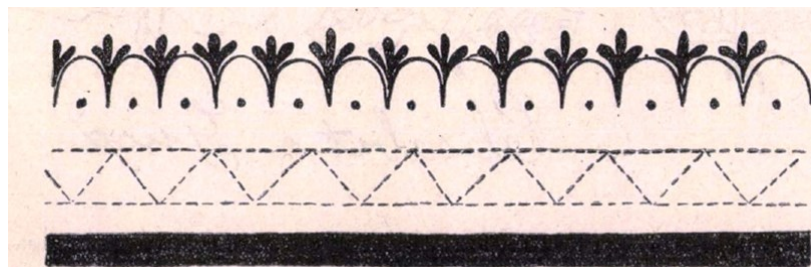
„Cam tineri, veșini și niamuri vin să le fac. Din alt cap al satului nu vin, că-s și alți (suși). Vasile Roman încă -i suși și un rocnian, nu știu cum îl chiamă, i venit nou; o lucrat și Cotu Nistor, da s-o lăsat”.

Pieptarele bune se cumpără în Rodna, și Varvara recunoaște singură că nu știe lucra decât ce-i mai simplu

și mai ușor.

„Oamenii dau mai mult în Rodna, ieu îs o cârpâlaucă, mai mult dacă aduce unul rău și îl câmpesc. Totuși aș putea să mă-nvăț și cronăr, da nu mi-a plăcut, mai bine îmi place simplu.”

Pieptarele făcute de Varvara sunt mai toate albe și brodate cu modele puține și mici. Pieptarul este tivit cu piele neagră împrejurul gâtului, la răscoiala mânecii și jos. Această tivitură poartă numele de ierhă neagră. După această ierhă vine o garnitură compusă din diverse linii cusute la mașină cu ață neagră, numită ierhă albă, apoi un rând de feston brodat cu acul, numit merișoare. În fiecare cerc al festonului este brodat câte un punct și între festoane sunt brodate trei mici frunze, numite frunzuțe (vezi figura de mai jos).

Merișoarele și frunzuțele sunt brodate cu negru. Apoi vine „pana” propriuzisă care diferă de la pieptar la pieptar, fiind desenată de Varvara pe fiecare pieptar de-a dreptul, fără model, dar mai întotdeauna reprezentând o ghirlandă de mici floricele.

Merișoarele și frunzuțele sunt brodate cu negru. Apoi vine „pana” propriuzisă care diferă de la pieptar la pieptar, fiind desenată de Varvara pe fiecare pieptar de-a dreptul, fără model, dar mai întotdeauna reprezentând o ghirlandă de mici floricele.

„Florile, penele, le fac din a mia socotială, văd ceva și-mi place, și le fac, numai țifrele le-am luat di la fratele meu. Tot felul știu să fac din cap.”

Varvara Gușe este ajutată la desene de cumnata ei, *Lisaveta Gușe*, de 37 ani, care stă în aceeași casă cu ea.

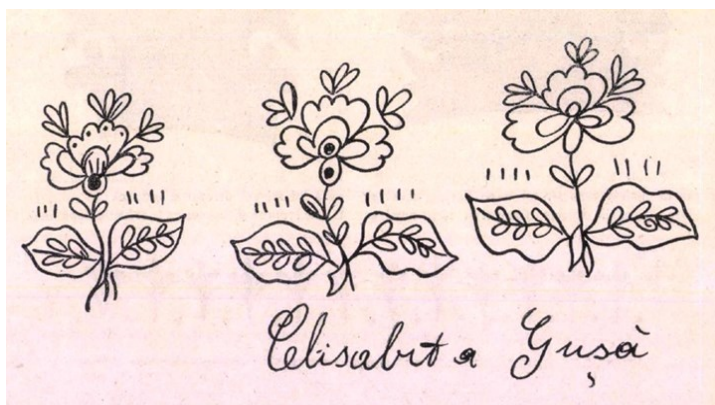
„Lisaveta, cumnata mia disamnă bine, ie îmi mai disemnează unde nu știu eu, ș-apoi de cusut le cos eu.”

Odaia în care stă Varvara Gușe este spoită cu albastru deschis și decorată cu flori vopsite de Lisaveta Gușe cu albastru închis. După acest model Lisaveta a făcut desenul următor:

Lisaveta Gușe spune: „Când umblam la școală m-am apucat de aiste treburi, făciam pe petece numai pene. Care nu pot și altele”. Rugată, totuși, să deseneze un cap de om, codindu-se, ea face un desen foarte copilăresc.

Lisavetei Gușe îi plac modelele de pe pieptarele aduse din Bucovina și a desenat pe un pieptar un astfel de model.,,

Modelele le-am luat de pe un pieptar din Bucovina; n-am fost acolo, numai din vedere; un ficior, Cornel, a fost la un boldăș din Coșna și a avut un pieptar di aista și mi-o plăcut și l-am făcut și io” (inf. Lisaveta Gușe).

Pieptarele din Bucovina sunt brodate cu flori mult mai puțin stilizate decât cele din Transilvania (vezi figura de mai jos).

Și mai jos iată un alt desen făcut de Lisaveta și reprezentând un buchet de flori numit „trandafir” și care se brodează pe cojoc în locul buzunarului, când acesta lipsește (vezi figura de mai jos).

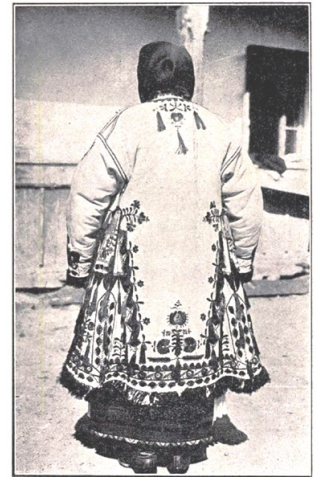

Varvara lucrează cu piei de la oile ei sau cu piei aduse de cei ce fac comanda. „Își aduce pielea nelucrată și i-o lucru și i-o dau gata. Am și ieu piei, fac și cu pielea mea; dacă-i din pielea omului se socotește pielea și se scade.”

Dar Varvara nu lucrează tot timpul anului: „Numai cam trei luni lucrez la sușie, Novembăr, Dețembăr, Ianuarie, că mai mult lucrez la economia noastră, la cărat și altele”.

Nu știe să spuie exact cât câștigă pe an: „Io m-am sămăluit să vă spun curat cât câștig, cam vo 1.200 lei formal”. I se plătește „după țifără, așa dacă are multe flori îi trei sute, cu puține îi numa o sută șinzeci” sau, mai bine zis, Varvarei Gușe care, având o meserie, nu e, totuși, o negustoreasă, i se plătește, cum o spune singură „după cum vrea omul”.

Anexe (Fotografiile aparțin Lenei Constante)

Anisia Maxim, îmbrăcată cu un cojoc cumpărat la Bistrița, acum 25 de ani.

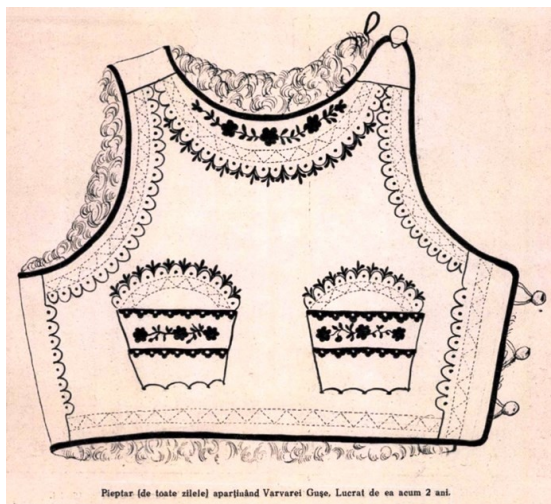

Pieptar brodat cu modelul numit „craonă”, cumpărat, în 1935, la Rodna.

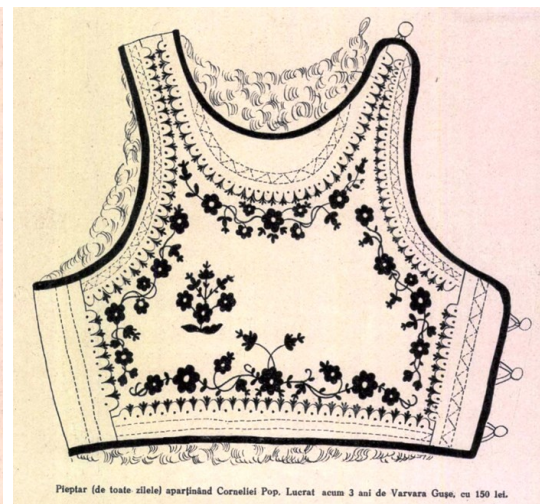

Pieptare cumpărate la Rodna.

Preluare din *Sociologie Românească*, București, Anul I, 1936, nr. 3, p. 35-39, de către **Alexandru DARABAN**

Pieptar (de toate zilele) aparținând Varvarei Gușe. Lucrat de ea acum 2 ani.

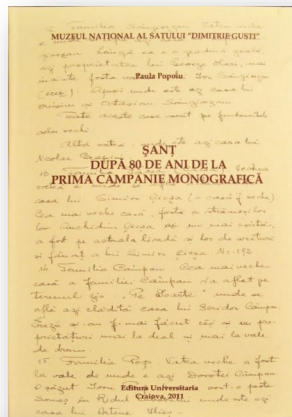

Pieptar (de toate zilele) aparținând Corneliei Pop. Lucrat acum 3 ani de Varvara Gușe, cu 150 lei.

Comuna ȘANȚ

Fotografii din anii 1935-1936

Colectivul redacțional îi mulțumește omului de afaceri **Emil IUGAN** pentru că ne-a pus la dispoziție cele două volume ale cărui autoare este doamna **Paula POPOIU** - director general al Muzeului Național al Satului „Dimitrie Gusti”

Muzeul Național al Satului „Dimitrie Gusti”, Paula Popoiu, Șanț după 80 de ani de la prima campanie monografică, vol. I (2011) și vol. II (2012), Editura Universitaria, Craiova

MONOGRAFIA COMUNEI ȘANȚ

Roman CRESSIN

MATERIALE PRIVITOARE LA STATISTICA DEMOGRAFICĂ ȘI ECONOMICĂ A COMUNEI

I. METODA STATISTICĂ ÎN CERCETAREA MONOGRAFICĂ

Metoda statistică este una dintre prețioasele metode de cercetare sociologică a satelor, folosită în monografie. Această metodă constă în înregistrarea numerică a fenomenelor, înregistrare care se execută pe teren după norme dinainte hotărâte în vederea cercetării problemelor propuse și care stabilește rezultate bazate pe relațiile cantitative ale fenomenelor studiate. (...)

Fazele cercetării statistice

Cercetarea statistică în cadrul unei monografii sociologice se compune din următoarele faze:

- 1) inventarierea elementelor;
- 2) gruparea lor;
- 3) stabilirea regularităților în distribuția reciprocă a elementelor.

Aceste faze, în cadrul exemplului nostru de mai sus, ar fi:

- 1) numărarea tuturor gospodăriilor din sat cu specificarea caracteristicilor fiecăreia (suprafața exploatată, inventarul viu și mort etc.);
- 2) numărarea gospodăriilor de fiecare tip;
- 3) stabilirea repartizării elementelor economice și demografice din fiecare tip de gospodărie (raport între bunăstare și numărul copiilor născuți sau morți, știință de carte, starea morală etc.).

Prima operațiune – inventarierea sau recensământul – este și cea care cere cea mai multă precauție spre a se feri de eventualitatea culegerii defectuoase a unui material care ar putea compromite concluziile ce se vor trage din prelucrarea acestuia. Recensământul se efectuează prin înscrierea tuturor elementelor care sunt interesante pentru cercetare pe fișe anume pregătite, unde sub formă de întrebări (sau titluri) sunt înscrise toate problemele care vor fi supuse prelucrării statistice. (...)

II. MONOGRAFIA FIȘELOR STATISTICE

Fișe

Fișa folosită pentru cercetarea problemelor demografice și economice din comuna Șanț a fost cea întocmită de Seminarul de Sociologie (secția monografică) în cursul monografiilor din comunele Drăguș (Făgăraș) și Runcu (Gorj), odată cu stabilirea problemelor care se vor cerceta cu ajutorul acestei metode.

Fișa se compune din două părți:

- foaia de familie,
- foaia economică.

În prima foaie se înscriu cunoștințele demografice, restabilindu-se familia în mod complet (ambii părinți, chiar dacă unul dintre ei este mort, toți copiii nominal, inclusiv acei care, între timp, au plecat din familie sau au murit, precum și numărul avorturilor sau născuților morți). Dacă în gospodărie se găsesc 2 familii (2 perechi căsătorite) se întrunesc 2 foi de familie deosebite. Pe această foaie se mai înscriu datele privitoare la locuință (felul construcției, numărul camerelor, felul alimentației cu apă, felul latrinei etc.).

Foaia economică cuprinde toate datele privitoare la exploatarea agricolă (suprafețele în posesiune și în exploatare, repartizate pe categorii), meserii, inventar viu și mort, situația financiară a gospodăriei, precum și amănuntele asupra evoluției gospodăriei, cumpărări și vânzări de terenuri, înzestrări etc.

Completarea fișelor

Prima operațiune statistică, recensământ, s-a făcut în comuna Șanț în lunile Iulie și August 1935 de către echipa regală sub supravegherea dlui N. Popescu, șeful echipei. Această operațiune a fost încredințată echipei, pe de o parte, pentru obținerea materialului necesar monografiei, iar pe de altă parte, pentru a înlesni și prilejui echipei contactul și cunoașterea vieții intime a sâtenilor.

Prelucrarea materialului - clasificarea și numărarea elementelor înscrise pe fișe - s-a făcut la Seminarul de Sociologie în cursul lunilor Februarie și Martie 1936.

Populația

Comuna Șanț (propriu-zisă) se compune din 457 de gospodării. La acest număr se mai adaugă altele 37 de gospodării aflate în cătunul Valea Mare, situat la distanță de circa 6 km, precum și populațiunea care locuiește în cuprinsul fabricii de lemne „Valea Mare” (filiala Societății „Regna”) pentru care s-au mai completat încă 25 foi de familie. În acest din urmă grup a intrat numai populația statornică a fabricii, personalul de administrație, precum și muncitorii care locuiesc în mod permanent la fabrică, dintre care câțiva cu familii. Populația flotantă a fabricii - muncitorii cu ziua - n-a fost trecută în aceste fișe. Acești muncitori de altfel plecau în mod regulat la casele lor în zilele libere, cei din Șanț chiar în fiecare seară, cei din satele mai îndepărtate numai sâmbetele.

Numărul locuitorilor din comuna Șanț, inclusiv cătunul Valea Mare și fabrica (statornici) înscrși pe fișe statistice, se urcă la 2.331 suflete, dintre care 1.153 bărbați și 1.178 femei. Prin urmare, numărul femeilor prezintă o ușoară superioritate, de 2,2% față de acela al bărbaților.

Clasificarea locuitorilor după vârste și sexe dă următorul rezultat:

Vârsta	Bărbați	%	Femei	%	Total	%
0-20 ani	453	39,3	468	39,7	921	39,5
21-40ani	403	35,0	408	34,6	811	34,8
41-60 ani	196	17,0	200	17,0	396	17,0
Peste 60 ani	101	8,7	102	8,7	203	8,7

Găsim, așadar, că 39,5 % din populația satului are vârsta sub 20 ani și 8,7 % are peste 60 ani. Proporția locuitorilor în vârstă de plină activitate este deci de 51,8 %.

Clasificarea locuitorilor după sexe și starea civilă este următoare:

Starea civilă	Bărbați	Femei
Necăsătoriți	580	543
Căsătoriți	511	511
Concubini	10	10
Divorțați	4	8
Văduvi	48	106

Prin urmare, găsim în sat 511 perechi căsătoriți și 10 perechi (sau 2% din total) în concubinaj.

Numărul văduvelor este mai mult decât dublu comparativ cu acela al văduvilor, fapt care se explică prin recăsătoriile mai frecvente ale văduvilor. (...)

Găsim că femeile se căsătoresc de la 16 ani în sus, în timp ce bărbații se căsătoresc în general după 20 ani. Grupul bărbaților în vârstă, necăsătoriți, formează în mare parte slugi și lucrători din fabrică, iar al femeilor - infirme, deși unele din acestea au copii nelegitimi. Din grupul femeilor de peste 60 ani, aproape jumătate sunt văduve.

Creșterea populației

Registrele de stare civilă din comună, care s-au păstrat la biserică de la înființarea comunei (1783), ne permit să examinăm mișcarea populației pe o perioadă de aproape 150 de ani.

Numărul născuților și acela al morților ne permit, de asemenea, să stabilim sporul natural al populației, cifră care, combinată cu numărul locuitorilor din comună stabilit de diferite numărători sau recensăminte, ne dă numărul teoretic al locuitorilor aproape pentru fiecare an din interiorul perioadei.

Populația din comuna Șanț
Repartizarea după sex, vârste și starea civilă

Bărbați

Vârsta	Necăsătoriți	Căsătoriți	Concubini	Divorțați	Văduvi	Total
0-5 ani	172	-	-	-	-	172
6-10 ani	123	-	-	-	-	123
11-15 ani	99	-	-	-	-	99
16-20 ani	59	-	-	-	-	59
21-25 ani	81	35	-	-	-	116
26-30 ani	22	95	1	-	2	120
31-35 ani	2	85	1	1	-	89
36-40 ani	6	62	4	3	-	75
41-45 ani	3	45	3	-	3	54
46-50 ani	4	46	-	-	2	52
51-55 ani	1	37	-	2	3	43
56-60 ani	2	37	1	-	7	47
61-65 ani	1	19	-	-	7	27
66-70 ani	2	27	-	-	5	34
71-75 ani	-	17	-	-	4	21
76-80 ani	-	5	-	1	6	12
Peste 80 ani	-	1	-	-	6	7
Necunoscut	3	-	-	-	-	3
Total	580	511	10	4	48	1.153

Femei

Vârsta	Necăsătoriți	Căsătoriți	Concubini	Divorțați	Văduvi	Total
0-5 ani	150	-	-	-	-	150
6-10 ani	136	-	-	-	-	136
11-15 ani	102	-	-	-	-	102
16-20 ani	63	17	-	-	-	80
21-25 ani	39	72	-	1	-	112
26-30 ani	16	98	3	-	1	118
31-35 ani	11	66	-	2	4	83
36-40 ani	12	72	1	2	8	95
41-45 ani	7	39	2	2	8	58
46-50 ani	5	42	1	1	6	57
51-55 ani	1	41	-	-	11	53
56-60 ani	-	16	1	-	15	32
61-65 ani	1	24	-	-	18	43
66-70 ani	-	16	-	-	14	30
71-75 ani	-	6	-	-	11	17
76-80 ani	-	2	-	-	6	8
Peste 80 ani	-	-	-	-	4	4
Necunoscut	-	-	-	-	-	-
Total	543	511	10	8	106	1.178

Total general

Vârsta	Total bărbați	Total femei	Total general
0-5 ani	172	150	322
6-10 ani	123	136	259
11-15 ani	99	102	201
16-20 ani	59	80	139
21-25 ani	116	112	228
26-30 ani	120	118	238
31-35 ani	89	83	172
36-40 ani	75	95	170
41-45 ani	54	58	112
46-50 ani	52	57	109
51-55 ani	43	53	96
56-60 ani	47	32	79
61-65 ani	27	43	70
66-70 ani	34	30	64
71-75 ani	21	17	38
76-80 ani	12	8	20
Peste 80 ani	7	4	11
Necunoscut	3	-	3
Total	1.153	1.178	2.331

Procentul bărbaților din totalul grupului

Vârsta	Necăsătoriți	Căsătoriți	Concubini	Divorțați	Văduvi
0-20 ani	100	-	-	-	-
21-40 ani	28,3	68,7	1,5	0,2	1,3
41-60 ani	5,1	84,2	2,1	1,0	7,6
Peste 60 ani	3,0	68,7	-	1,0	27,3

Procentul femeilor din totalul grupului

Vârsta	Necăsătorite	Căsătorite	Concubine	Divorțate	Văduve
0-20 ani	96,4	3,6	-	-	-
21-40 ani	19,1	75,5	1,0	1,2	3,2
41-60 ani	6,5	69,0	2,0	2,5	20,0
Peste 60 ani	1,0	47,0	-	-	52,0

În tabloul de mai jos, redăm mișcarea populației (născuți, morți și excedent), însă numai pe perioade zecimale - atât pentru economie de spațiu, cât și pentru a evidenția tendința generală, care ar reieși mai confuz din examinarea cifrelor anuale care, din cauza numărului redus al elementelor, prezintă abateri apreciabile.

În prima coloană este redat numărul probabil al locuitorilor de la începutul fiecărei perioade calculat atât pe baza sporului natural al populației (fără a se ține seamă de emigrări și imigrări), cât și a numărătorilor din 1817, 1841, 1900, 1910 și 1930.

Prima numărătoare a locuitorilor, cea din 1817 (după monografia întocmită de preotul Grapini), arată că în comună se găseau 38 familii cu 287 suflete, dintre care 229 grăniceri, 52 jeleri și 6 țigani; în 1841, în sat au fost 78 case cu 89 familii și 430 de suflete. Recensământul populației din 1900 dă 1.901 locuitori, iar cel din 1930 - 2.352 locuitori. Numărul locuitorilor pentru anii intermediari este calculat pe baza sporului natural al populației ținându-se seamă de registrele stării civile.

Coeficienții de natalitate și mortalitate (raportul între numărul născuților sau morților și numărul total al locuitorilor din comună la acea perioadă) ne servesc pentru verificarea cifrei populației, deoarece acești coeficienți, în general, nu pot varia decât în mod continuu, fiind cuprinși între anumite limite. Coloanele 5 și 6 dau așadar mișcarea populației în mie pentru fiecare perioada zecimală.

Perioada	Populația probabilă la începutul perioadei	Mișcarea populației						Observații
		Numărul			La mia de locuitori			
		Născuți	Morți	Excedent	Născuți	Morți	Excedent	
1791-1800	170 ¹	79	32	47	47	21	26	
1801-1810	217 ²	89	56	33	38	24	14	
1811-1820	250 ³	115	58	57	41	21	20	
1821-1830	307 ⁴	166	81	85	48	23	25	
1831-1840	392 ⁵	157	98	59	37	23	14	
1841-1850	451 ⁶	175	96	79	36	20	16	
1851-1860	530 ⁷	259	167	92	46	30	16	
1861-1870	-	373	228	145	-	-	-	Perioadă de imigrație
1871-1880	-	425	267	158	-	-	-	
1881-1890	-	589	368	221	-	-	-	
1891-1900	1.831 ⁸	700	392	308	35	20	15	Perioadă de imigrație
1901-1910	2.139 ⁹	948	604	344	44	28	16	
1911-1920	2.192 ¹⁰	612	499	113	28	23	5	
1921-1930	2.119 ¹¹	708	475	233	32	21	11	
1931-1935	2.352 ¹²	347	210	137	32	18	14	

- Note:**
1. Calculată pe baza numărătoarei din 1817.
 2. Calculată pe baza numărătoarei din 1817.
 3. *Ibidem.*
 4. *Ibidem.*
 5. *Ibidem.*
 6. *Ibidem.*
 7. *Ibidem.*
 8. Calculată pe baza numărătoarei din 1900.
 9. *Ibidem.*
 10. Calculată pe baza numărătoarei din 1910.
 11. Calculată pe baza numărătoarei din 1930.
 12. *Ibidem.*

Perioada până la 1835

Reținem următoarele date importante în evoluția populației din comună (monografia Preotului Grapini):

- 1763 - înființarea graniței,
- 1782 - înființarea juridică a comunei în urma vizitei împăratului Austriei, Iosif al II-lea.

Înainte de acea dată casele au fost răspândite pe dealuri, reprezentând, în majoritatea cazurilor, locuințele provizorii (de vară) ale locuitorilor din comuna Rodna Veche, care aveau proprietăți în aceste locuri. Cătuțul era format din circa 30 de case, fiind, așadar, aproximativ de dimensiunile actuale ale cătuțului Valea Mare (37 de case, fără fabrica de cherestea), care reprezintă, la rândul său, „roirea” comunei Șanț.

În 1783, Iosif al II-lea ordonă concentrarea satului la vale, construirea caselor oficiale pentru ofițeri. Totodată, se înființează parohia și se introduc registrele bisericești. În 1877, se înființează școala.

În perioadă care a urmat imediat după înființarea comunei, anii 1783-1835, creșterea populației se datorește exclusiv sporului natural. Natalitatea și mortalitatea din această perioadă au fost de 43 ‰, respectiv 22 ‰, coeficienți întrucâtva inferiori celor ai populației rurale din Vechiul Regat înainte de război, fapt pe care M. Grapini îl explică prin „serviciul militar greu, războaie dese și foametea din 1815/16, când unele familii au trecut în Moldova”.

Perioada de imigrație

Între anii 1835 și 1880 se începe un puternic curent de imigrație atât din satele vecine: Borșa (județul Maramureș), Maieru (județul Năsăud), cât și din locuri mai îndepărtate (județul Sibiu), locuitorii fiind atrași de privilegiile unui sat grăniceresc, precum și de averea neîmpărțită a comunei (informator Gh. Olar, 68 ani, fost notar).

Aceste informațiuni se confirmă de coeficienții privitori la mișcarea populației care prezintă o creștere bruscă, creștere care nu mai poate fi explicată prin sporul natural al populației.

Excedentul imigrației din această perioadă se ridică la 764 de locuitori. Diferența între numărul teoretic al locuitorilor calculat pe baza sporului natural dat de registrul de stare civilă și numărul real stabilit de recensământul din 1800. Prin urmare, se poate socoti că aproximativ 1/3 din locuitorii actuali ai comunei sunt formați din populația imigrată.

Proportional cu creșterea populației, se mărește și numărul anual al născuților care trece de la 8 copii, numărul mijlociu în perioada 1790-1799, la 95 copii în anii 1900-1909 (și chiar 110 în 1908). Sporul natural al populației (excedentul născuților asupra morților) mărindu-se de la 8-9, în prima perioadă de comparație, la 35 în cea de a doua.

Perioada de emigrație

Posibilitatea de a urmări evoluția numărului de locuitori ai comunei în cursul secolului curent se ușurează prin faptul că posedăm rezultatele recensămintelor ungurești ale populației din anii 1900, 1910, iar, după Unire, ale recensământului general al populației din 1930.

Din aceste cifre reiese în primul rând că după anul 1900 numărul locuitorilor din comună a devenit staționar, deși sporul natural al populației s-a menținut la un nivel ridicat.

Astfel, de la 1900 până la 1910 numărul locuitorilor comunei, conform recensămintelor, a crescut numai cu 53 persoane, cu toate că excedentul născuților asupra morților din această perioadă a fost de 344 persoane. Același lucru îl constatăm și în perioada următoare (1910-1930), când sporul populației, conform recensămintelor, a fost de 160 persoane, față de 346 persoane, excedentul născuților asupra morților din aceeași perioadă. Aceeași tendință spre emigrare o întâlnim chiar și în ultima perioadă cincinală (1931-1935).

Pe baza acestor date se poate afirma că anul 1900 constituie pentru comuna Șanț perioada când se inversează evoluția populației. Dacă până la acel an curentul de imigrație către acea comună a fost foarte puternic, în schimb, după această dată curentul se inversează, emigrația devenind cea care predomină. Este probabil, așadar, că numărul de 2.000 de locuitori constituie limita populației ce poate găsi condițiuni favorabile de viață în situația actuală economică a comunei.

Numărul emigrațiilor (sau, mai bine zis, a excedentului celor emigrați asupra celor imigrați, deoarece curentul din urmă nu a încetat nici în ultimii ani, comuna păstrându-și faima de regiune bogată pentru ținuturile sărace ale Maramureșului și ale altor vecinătăți), în anii 1900-1910, poate fi evaluat, așadar, la 291 persoane (aproape 17% din populația aflătoare în comună în acea epocă). Curentul de emigrație s-a îndreptat, probabil, în cea mai mare parte, în interiorul țării (spre orașe etc.), deoarece numărul emigrațiilor în Statele Unite a fost redus și s-a limitat la câteva zeci de persoane, dintre care o parte s-a înapoiat mai târziu acasă.

Diferența între numărul locuitorilor stabilit de recensământul general al populației din 1930 și acela din 1910, după ce la cel din urmă număr s-a adăugat excedentul natural al populației din perioada respectivă, se urcă la 186 persoane. Aceasta înseamnă că în perioada de după Unire, curentul de emigrație din comună a slăbit considerabil.

Și, într-adevăr, din numărul de mai sus trebuie să scădem, în primul rând, pe acei care au părăsit satul în anii 1911-1914, continuând curentul puternic de emigrație ce l-am constatat în anii 1900-1910 (acest grup ar putea forma peste 100 de persoane dacă socotim că ritmul emigrației din perioadă anterioară - 29 persoane în mijlociu pe an - s-a menținut până la război). Apoi trebuie să ținem seamă de pierderile populației din comună în perioada războiului, atât ca morți în război, cât și alte pierderi inerente unei situații excepționale a comunei, care în acea perioadă a servit ca un punct de sprijin pentru dosul frontului armatelor austriece.

Numărul morților în război după registrele bisericești se ridică numai la 24 de persoane. Este, probabil, că acest număr este incomplet, deoarece coeficientul de mortalitate din această perioadă, inclusiv cifra de mai sus, rămâne la nivelul normal, fără deci a prezenta o urcare care ar fi logică dacă ținem seamă de pierderile importante ce le-au suferit armatele tuturor țărilor care au luat parte la marele război mondial.

Așadar, pentru perioada 1919-1930, numărul celor emigrați nu poate fi apreciat decât la aproximativ 5 persoane anual în mijlociu. La identificarea persoanelor emigrate precum și la destinația curentului ne vom întoarce într-un capitol special.

Perioada 1931-1935

Numărul locuitorilor stabilit prin numărătoarea efectuată de echipă în anul 1935, prezintă de asemenea un deficit de 158 persoane față de cifra care ar fi reieșit din însumarea sporului natural al populației din ultimii 5 ani la numărul locuitorilor stabilit de recensământul general al populației.

Este evident că acest deficit cuprinde și el persoanele emigrate în ultimii 5 ani, însă ni se pare că în realitate acest curent a fost mult mai redus, iar cauzele reale ale acestei diferențe trebuie să le căutăm în condițiunile tehnice ale executării numărării din 1935. Și anume, acest deficit se explică în primul rând prin perioada de lucru, când a activat echipa; într-adevăr, numărătoarea s-a făcut în lunile de vară, când mai multe familii întregi au fost plecate din sat, fie la proprietățile lor din munte, fie în căutare de câștiguri prin satele vecine. Apoi, în anul 1935, fabrica de la Valea Mare n-a lucrat decât cu un efectiv redus comparativ cu anul 1930, când, probabil, personalul „permanent” al fabricii a fost mult mai numeros.

Mișcarea populației din comuna Șanț în comparație cu situația din restul țării

Dăm mai jos evoluția coeficienților privitori la mișcarea populației din comuna Șanț în comparație cu situația din județul întreg, regiune și țară (comune rurale).

Coeficienții mișcării populației pentru comuna Șanț au fost stabiliți pe baza numărului de locuitori dat de recensământul general al populației din 1930.

Mișcarea populației

Perioada	Comuna Șanț	Județul Năsăud ¹³	Transilvania	Muntenia și Moldova	România
Natalitatea					
1921-1925	30,4	-	-	-	42,3
1926-1930	33,4	-	-	-	38,6
1931-1934	31,7	30,4	30,4	42,2	36,3
Mortalitatea					
1921-1925	20,3	-	-	-	24,8
1926-1930	22,5	-	-	-	22,1
1931-1935	17,4	19,0	19,1	22,2	21,1
Căsătorii¹⁴					
1931-1935	19,5	15,6	18,6	19,5	18,4

Note: 13. Datele pentru județul Năsăud, Transilvania și România sunt extrase din Buletinele Demografice ale României pe 1930; nr. 2/1933; nr. 5/1933; nr. 5/1934 și nr. 5/1935.

14. Ultimii zece ani.

Sporul natural al populației din Șanț, pentru ultima perioadă, este deci de 11,7 % (ultimii zece ani), față de 11,4% în jud. Năsăud, 10,9% în Transilvania, 20,0% în Muntenia și Moldova și 15,2 % în România (numai comunele rurale pentru toate categoriile).

MIȘCAREA POPULAȚIEI DIN COMUNA ȘANȚ

I. NATALITATEA

(Baza: registrele de stare civilă)

Registrele bisericești păstrate în bună ordine de la înființarea juridică a comunei ne permit să ne orientăm ușor asupra evoluției mișcării populației dintr-o perioadă de aproape 150 ani.

Datele privitoare la numărul născuților și al morților, precum și la evoluția numărului însuși al locuitorilor le-am văzut în prima parte a lucrării, publicată în numărul precedent al revistei (Nr. 5, pag. 21-22).

Reamintim că din datele publicate a reieșit că natalitatea minimă, în raport cu populația, s-a înregistrat în anii 1801-1810, când coeficientul a scăzut la 38‰, precum și în anii 1831-1850 cu coeficientul de natalitate de 36,5‰ pentru întreaga perioadă de 20 ani.

Între aceste două perioade s-a intercalat o alta, 1821-1830, cu un coeficient de natalitate foarte ridicat, și anume de 48‰, egal cu proporția născuților în comunele rurale din vechiul Regat înainte de război. În mijlociu, în perioada 1783-1835, coeficientul de natalitate se ridică la 42‰ și se apropie, așadar, de acela care-l avem astăzi în Muntenia și Moldova (comune rurale).

Numărul născuților vii în perioade de câte 10 ani
După registrele stării civile

Perioada	Băieți	Fete	Total	Băieții for- mează % din total
1783-1790	34	40	74	46,0
1791-1800	36	43	79	45,5
1801-1810	41	48	89	46,1
1811-1820	54	61	115	47,0
1821-1830	87	79	166	52,4
1831-1840	73	84	157	46,5
1841-1850	93	82	175	53,1
1851-1860	148	111	259	57,2
1861-1870	186	187	373	49,8
1871-1880	210	215	425	49,4
1881-1890	314	275	589	53,3
1891-1900	349	351	700	49,9
1901-1910	463	485	948	48,3
1911-1920	329	283	612	53,7
1921-1930	371	337	708	52,4
1931-1935 ¹	192	155	347	55,3

Notă: 1. Din 1935 numai primele șase luni.

La începutul secolului curent foarte puternică, și anume:

Perioadă	Natalitatea	Observații	
1891-1895	33 ‰	-	
1896-1900	38 ‰	-	
1901	36 ‰	42 ‰	
1902	40 ‰		
1903	42 ‰		
1904	48 ‰	46 ‰	
1905	43 ‰		
1906	45 ‰		
1907	46 ‰		
1908	50 ‰	46 ‰	
1909	47 ‰		
1910	46 ‰		
1911	39 ‰		37 ‰
1912	35 ‰		
1913	38 ‰		
1914	37 ‰		

Este foarte interesantă această urcare a natalității care corespunde probabil cu situația economică înfloritoare a comunei din această perioadă.

Numărul nașterilor atinge maximum în anul 1908 cu 110 născuți vii într-un an. După această dată natalitatea este în declin, care se poate urmări de la an la an. Coeficientul de natalitate din ultimii ani anteriori marelui război mondial este chiar mai scăzut comparativ cu nivelul natalității în anii care au precedat perioada de maximum, adică anii 1904-1910.

Perioada războiului mondial

Perioada	Numărul născuților
1911-1914	82
1915	51
1916	51
1917	36
1918	35
1919	50
1920	60
1921-1925	65
1926-1930	76

În perioada marelui război mondial natalitatea scade brusc din cauza descompletării familiilor. Mai jos redăm cifrele absolute, adică numai numărul copiilor născuți, deoarece cifrele relative - raportul născuților la numărul locuitorilor - nu mai corespunde cu realitatea, majoritatea bărbaților tineri fiind sub arme și deci afară din sat.

Prin urmare, numărul născuților prezintă minimum în anii 1917 și 1918; după această perioadă natalitatea se restabilește treptat, atingând aproape nivelul ce l-a avut înainte de război: în anii 1925-1930 natalitatea se urcă la 33,4 ‰ față de 35,5 ‰ în anii 1911-1914.

În ultimii ani natalitatea este din nou în declin, urmând tendința generală, înregistrată atât pentru România întregă, cât și aproape pentru toate țările din lume.

Natalitatea pe sexe

Contrar regulilor stabilite în general din cercetarea repartizării născuților pe sexe, din care reiese că, de obicei, numărul băieților nou-născuți întrece numărul respectiv al fetelor, în comuna Șanț asistăm la fenomenul invers: numai în 7 perioade zecimale din cele 16 considerate procentul băieților născuți întrece pe acela al fetelor, în celelalte 9 perioade fetele formând un excedent apreciabil.

Numai în ultimele 3 perioade, începând cu anul 1911, excedentul băieților se stabilește la aproximativ + 3 1/2 % în mijlociu.

Nașteri nelegitime

În tot cursul perioadei considerate, nașterile nelegitime au format un procent destul de stabil variind în jurul lui 7 % cu o ușoară tendință de scădere spre sfârșitul secolului precedent și o revenire în secolul curent, fără însă a prezenta vreo urcare însemnată fie în perioada războiului, fie în anii din urmă:

Nașterile nelegitime formează %

Repartizarea pe sexe a copiilor nelegitimi prezintă de asemenea, ca și la repartizarea generală a copiilor născuți, o ușoară deplasare a proporției în favoarea fetelor.

Astfel, raportul copiilor nelegitimi la numărul total al născuților de sexul respectiv evaluează:

Perioadă	Proporție
1801-1850	6 %
1851-1900	6 %
1901-1910	5 %
1911-1920	8 %
1921-1930	9 %
19031-1935	8 %

Prin urmare și aici este inversată situația normală, stabilită pentru restul țării, după care urmează că băieții formează totdeauna un procent mai ridicat printre copiii născuți nelegitimi.

Perioadă	Băieți	Fete
1800-1850	6,0 %	6,2 %
1851-1900	5,6 %	5,7 %
1901-1910	4,8 %	5,4 %
1911-1920	6,6 %	9,2 %
1921-1935	8,0 %	9,3 %

Natalitatea lunară (1901-1935)

Nașterile repartizate pe luni (după o prealabilă reducere a lunilor la același număr de zile), arată 2 perioade de natalitate maximă: lunile Februarie - Martie și lunile Iunie - Octombrie, despărțite de perioade cu natalitate minimă: Decembrie (foarte pronunțată) - Ianuarie și Aprilie - Mai. Aceste perioade de natalitate maximă și mini-

Lunile	Numărul			Total redus la 30 de zile	Băieții % din total
	Băieți	Fete	Total		
Ianuarie	111	93	204	197,4	54,4
Februarie	99	103	202	216,8	49,0
Martie	124	122	246	238,2	50,4
Aprilie	106	93	199	199,0	53,3
Mai	118	95	213	206,2	55,4
Iunie	118	110	228	228,0	51,8
Iulie	122	115	237	229,4	51,4
August	124	113	237	229,4	52,3
Septembrie	117	117	234	234,0	50,0
Octombrie	121	105	226	218,7	53,5
Noiembrie	106	107	213	213,0	49,7
Decembrie	82	86	168	162,6	48,8

mă corespund cu următoarele perioade de concepțiune: pentru maximum lunile Mai și Iunie, lunile de primăvară, care este mai târzie în aceasta regiune deluroasă comparativ cu restul țării și care urmează imediat după postul mare, precum și lunile de toamnă și iarnă, Septembrie – Ianuarie, lunile care corespund cu perioada de oarecare odihnă a locuitorilor. Perioada de natalitate minimă corespunde în primul rând la lunile Martie - Aprilie, adică postul mare - abținerile din prima din aceste fiind deosebit de vizibile, precum și lunile de munci agricole intense - Iulie și August.

Variațiile extreme ale natalității exprimate de % față de natalitate lunară mijlocie prezintă + 8 % pentru maximum și 26 % pentru minimum.

În ceea ce privește repartizarea născuților pe sexe în raport cu luna nașterii, observăm că băieții formează maximum în lunile Ianuarie, Mai și Octombrie, iar fetele în Februarie, Septembrie și Decembrie.

II. MORTALITATEA (Baza: registre de stare civilă)

Atât numărul anual al morților din comună, cât și raportul între acest număr la populația totală aflată în comună la momentul respectiv nu mai prezintă o regularitate atât de apreciabilă pe care am văzut-o la evoluția natalității. Acest fenomen se datorește în primul rând dimensiunilor reduse ale unității studiate - un singur sat, care abia în ultimii ani a crescut cu peste două mii suflete. De aceea toate abaterile accidentale ale numărului anual de morți - din cauza epidemiilor, războaielor etc. - se resimt chiar la medii cincinale sau decenale. Aceste abateri se nivelează numai la cercetarea unor unități mai mari, compuse din mai multe comune sau regiuni, unde ase-

menea variațiuni accidentale ale coeficienților de mișcarea populației adeseori se suprapun, lăsând în evidență numai tendința generală a evoluției unității biologice cercetate.

Coeficienții de mortalitate, calculați pentru perioade decenale (vezi tabloul din pagina 21 Nr. 5 al revistei), ne permit totuși să stabilim că nivelul mortalității s-a menținut în jurul cifrei de 22 ‰ în secolul precedent și a scăzut pe urmă la 20 ‰ în ultima perioadă (după Unire). În anii 1890-1910, acest coeficient prezintă o apreciabilă creștere (paralelă cu coeficientul de natalitate, crescut și el în aceeași perioadă), ceea ce se datorește unei epidemii foarte pronunțate de dizenterie care a revenit în 3 ani consecutivi (1902-1903-1904), provocând dublarea numărului de morți din acei ani, comparativ cu coeficientul mijlociu.

După adnotările cauzelor de moarte, făcute în registrele bisericești, mai găsim epidemii după cum urmează: 1841 și 1857 - pojar; 1864 - vârsat; 1886 și 1902-1903-1904 - dizenterie.

Din clasificarea morților după sexe și vârste obținem următoarea situație: proporția bărbaților morți se menține în jurul procentului de 55% pentru toate cele 3 perioade considerate. Acest procent este ceva mai ridicat pentru copii sub 2 ani, atingând 57%.

Vârsta atinsă	Perioada						Perioada		
	1851-1900		1901-1920		1920-1935		1851-1900	1901-1920	1920-1935
	B	F	B	F	B	F	% din total numărul		
0-1 an	347	246	193	162	122	91	42,3 %	33,2 %	31,2 %
1-5 ani	91	71	85	72	27	26	11,6 %	14,7 %	7,8 %
6-20 ani	65	67	58	60	37	33	9,4 %	11,1 %	10,2 %
21-40 ani	74	62	54	42	66	47	9,7 %	9,0 %	16,5 %
41-60 ani	88	86	79	57	32	45	12,4 %	12,7 %	11,3 %
Peste 60 ani	104	100	118	88	92	65	14,6 %	19,3 %	23,0 %
Total	769	632	587	481	376	307	100 %	100 %	100 %

O situație îmbucurătoare reiese din examinarea repartizării morților pe grupuri de vârste în cele 3 perioade cercetate, și anume proporția copiilor morți sub 1 an indică o tendință foarte pronunțată către scădere de la o perioadă către cealaltă, crescând în schimb grupul relativ al morților în vârste înaintate. Acest fenomen înseamnă că longevitatea mijlocie a vieții locuitorilor din comună este în creștere.

Mortalitatea lunară (Numărul morților în anii 1901-1925)

Notă: S₁, S₂ și S₃ reprezintă totalurile din coloanele 3, 6 și 7, care sunt încă modificate prin reducerea lunii la 30 de zile.

Mortalitatea lunară din comuna Șanț (pentru lunile de câte 30 zile fiecare), indică două tendințe deosebite pentru morții repartizați pe vârste: copii sub un an și restul locuitorilor, și anume: maximumul morților pentru

Lunile	Copii sub 1 an			Locuitori peste 1 an			Total general	S ₁	S ₂	S ₁₇₃
	B	F	Total	B	F	Total				
Ianuarie	31	14	45	53	47	100	145	43,6	96,8	140,4
Februarie	27	20	47	52	50	102	149	50,3	109,2	159,5
Martie	22	19	41	69	63	132	173	39,7	127,8	167,5
Aprilie	18	19	37	63	40	103	140	37	103	140
Mai	33	17	50	68	48	116	166	48,4	112,3	160,7
Iunie	19	11	30	49	48	97	127	30	97	127
Iulie	29	32	61	40	42	82	143	59	79,4	138,4
August	38	30	68	42	42	84	152	65,8	81,3	147,1
Septembrie	31	19	50	29	35	64	114	50	64	114
Octombrie	18	23	41	48	46	94	135	39,7	91	130,7
Noiembrie	17	16	33	46	46	92	125	33	92	125
Decembrie	24	17	41	57	45	102	143	39,7	98,7	138,4

populația adultă se înregistrează în lunile de primăvară. Februarie - Mai (maximum absolut în luna Martie), ceea ce corespunde prin urmare la moartea provocată de bolile aparatului respirator, boli care sunt indicate destul de frecvent în registrele bisericești (inclusiv TBC) printre cauzele de moarte. Munca grea la pădure în cursul iernilor, precum și oboselile provocate de drumuri grele, care, adeseori, prezintă urcușuri repezi până la locurile oamenilor aflate mai totdeauna pe coastele dealurilor, constituie cauzele principale ale îmbolnăvirii aparatului respirator.

Numărul minim al morților adulți este în lunile de vară și toamnă, Iulie - Septembrie, când clima din această regiune prezintă cel mai frumos anotimp. Mortalitatea infantilă prezintă maximum în lunile Iulie și Au-

gust, maximum care corespunde exact cu evoluția sezonieră a mortalității infantile din toată țară (comunele rurale), deși este relativ puțin accentuat - întrece cu 50% mortalitatea mijlocie lunară. Evoluția mortalității infantile din celelalte anotimpuri prezintă o tendință nehotărâtă; cauza principală a morții copiilor mici indicată în registrele de stare civilă este debilitatea congenitală.

III. NUPTIALITATEA (Baza: registrele de stare civilă)

Perioada de contractare a căsătoriilor, în general, a rămas foarte puțin schimbată în cursul ultimilor 85 ani, după cum se poate vedea aceasta din tabloul de mai jos:

Repartizarea căsătoriilor după luni

Pe perioade decenale

Pentru a înlesni urmărirea repartizării căsătoriilor pe anotimpuri, dăm mai jos o situație procentuală a acestora și anume:

Luna	1861-70	1871-80	1881-90	1891-1900	1901-10	1911-20	1921-30	1931-35
Ianuarie	6	1	-	-	1	8	34	3
Februarie	21	26	40	50	62	42	67	36
Martie	8	10	14	7	18	10	13	5
Aprilie	-	-	-	1	1	3	7	4
Mai	1	-	2	5	5	19	13	13
Iunie	2	3	4	5	17	11	16	4
Iulie	3	2	4	13	7	9	14	3
August	6	2	4	2	9	4	10	3
Septembrie	1	3	5	5	8	3	19	4
Octombrie	5	6	1	8	13	11	17	7
Noiembrie	19	30	44	26	36	14	37	15
Decembrie	-	-	-	1	-	-	4	2
Total	72	83	118	123	177	134	251	109

Repartizarea procentuală a căsătoriilor după luni

Pe perioade decenale

Prin urmare, lunile anterioare postului mare reprezintă perioada principală pentru căsătorii, care își mențin importanța neschimbată pe tot timpul considerat. A doua perioadă a contractării căsătoriilor a fost mai înainte în luna Noiembrie, cu timpul însă această perioadă în parte și-a pierdut însemnătatea, și numai în ultimele perioade finale prezintă o oarecare revenire. În lunile Aprilie – Octombrie, în general, se celebrează actualmente în mijlociu abia câte 5% din numărul total al căsătoriilor.

Vârsta căsătoriților

Lunile	1861-70	1871-80	1881-90	1891-1900	1901-10	1911-20	1921-30	1931-35
Ianuarie - Martie	49 %	45 %	46 %	47 %	35 %	45 %	46 %	47 %
Aprilie - Iulie	8 %	6 %	8 %	19 %	17 %	31 %	20 %	20 %
August - Octombrie	17 %	13 %	8 %	12 %	17 %	13 %	18 %	16 %
Noiembrie - Decembrie	26 %	36 %	38 %	22 %	21 %	11 %	16 %	18 %

Repartizarea bărbaților și femeilor după vârste la momentul căsătoriei din ultimii 35 ani arată pentru bărbați două tendințe deosebite pentru cele două subperioade: înainte de război grupul bărbaților care se căsătorește mergea crescând începând cu vârsta de 20 ani; după război, din cauza introducerii serviciului militar obligatoriu, căsătoriile bărbaților în vârstele care corespund anilor de serviciu militar au devenit foarte rare, mărindu-se, în schimb, grupul tinerilor căsătoriți având sub 20 ani, precum și acela al bărbaților cu serviciul militar încheiat.

Repartizarea bărbaților și femeilor după vârstele din momentul căsătoriei (inclusiv recăsătoriile)

Prin urmare, aproape 59 % dintre bărbați se căsătoresc la vârsta între 24-30 ani, maximum fiind pentru

Bărbați		Femei	
Vârsta	% din total	Vârsta	% din total
18-21	7,7	15-16	2,2
22-23	10,6	17-18	10,2
24-26	37,2	19-26	61,2
27-30	21,6	27-30	9,5
31-40	31,2	31-40	10,0
41-50	5,2	41-50	4,5
Peste 50	4,5	Peste 50	2,4

vârstele 24-26 ani.

Vârstele fetelor la căsătorie prezintă mai puțină uniformitate; cel mai important grup - fetele între 19-26 ani - prezintă un număr aproape egal de fete căsătorite pentru fiecare an din vârsta intermediară, cu un maximum puțin pronunțat la fete de 20 ani. Numărul căsătoritelor scade brusc pentru vârsta de la 27 ani în sus.

În ceea ce privește legătura între vârsta bărbaților și femeilor la căsătorie constatăm în primul rând că între bărbații tineri foarte mulți se căsătoresc cu fete mai în vârstă. Astfel, printre bărbați de 18-19 ani numai 2 s-au căsătorit cu fete de aceeași vârstă cu ei, restul (10 persoane) luând soții cu vârste între 20 și 35 ani. Grupul căsătoriilor cu soții mai în vârstă decât soții se păstrează pentru toate categoriile de vârste a căsătoriților. Din totalul căsătoriilor avem numai 65,8 % perechi cu soții mai tineri, 10,3 % cu vârste egale, iar restul de 23,9 % cazuri femeia este mai mare decât bărbatul ei. Stabilind vârsta mijlocie a miresei pentru fiecare grup precum și vârsta mijlocie a mirelui, obținem următoarea situația din tabelul din dreapta.

Rezultă, așadar, că pentru bărbații care se căsătoresc la vârsta între 20 și 30 ani - adică pentru majoritatea covârșitoare a bărbaților - vârsta femeii în mijlociu rămâne neschimbată - aproape 23 ani - ceea ce înseamnă că bărbații, în general, acordă mai puțină însemnătate vârstei femeii pe care o iau în căsătorie.

Vârsta mirelui	Vârsta miresei
18,5 ani	21,4 ani
20,5 ani	23,1 ani
22,5 ani	24,5 ani
24 ani	22,1 ani
25,5 ani	23,1 ani
28,5 ani	23,9 ani
33 ani	25,5 ani
38 ani	28,5 ani
46 ani	36,3 ani
56 ani	41,2 ani
66 ani	46,4 ani

IV. RECĂSĂTORIRILE (Bază: fișele echipei)

Din clasificarea locuitorilor din comună după situația anterioară căsătoriei în curs, s-a putut întocmi următoarea repartizare:

Constatăm, așadar, că recăsătoriții formează 14,4 % printre bărbați și 13,0 % printre femeii din totalul ce-

Femei	Bărbați			Total	% din totalul general
	Necăsătoriți	Căsătoriți			
		Fără copii	Cu copii		
Necăsătorite	356	19	18	394	87,0 %
Căsătorite	Fără copii	18	6	30	6,6 %
	Cu copii	13	8	29	6,4 %
Total	387	33	32	452	100 %
% din totalul general	85,6 %	7,3 %	7,1 %	100 %	-

lor ce se căsătoresc. Proporția bărbaților sau a femeilor recăsătoriți având copii din prima căsătorie este, de asemenea, aproape egal.

În ceea ce privește repartizarea recăsătoriților după grupuri de vârste avem următoarea situație:

Căsătoriile cu străini

Vârsta	Bărbați	Femei
	% din totalul grupului de vârstă	
15-25 ani	-	-
26-30 ani	4,0	4,9
31-40 ani	5,8	7,6
41-50 ani	18,5	24,7
51-60 ani	30,3	24,3
Peste 60 ani	27,7	18,3
Total	14,4	13,0

Căsătoriile între băștinași și străini, născuți în alte comune, formează un procent destul de însemnat din totalul căsătoriilor încheiate, care după perioade de finale a evoluat după cum urmează:

Constatăm, așadar, că bărbații veniți din alte sate pentru a se căsători în comuna Șanț sunt mult mai numeroși decât femeile: acest grup a format peste 1/8 din totalul căsătoriților în anii anteriori Unirii și s-a menținut

Perioade	Bărbați	Femei
1861-1880	37 %	12 %
1881-1900	36 %	11 %
1901-1910	34 %	9 %
1911-1920	24 %	1 %
1921-1935	26 %	3 %

la ei în ultima perioadă ; în același timp, grupul fetelor provenite din alte comune formează numai 1/10 din total în prima perioadă și abia 2% în cea din urmă. Această constatare nu înseamnă numai că și imigrația bărbaților este mai mare decât cea a femeilor. Într-adevăr, înregistrarea la starea civilă corespunde, în primul rând, locului unde se petrece căsătoria. Și, conform obiceiurilor, mirele vine să celebreze nunta la domiciliul miresei, plecând apoi împreună la domiciliul stabilit.

În ceea ce privește distanța satelor de origine, a mirilor și miresei străine, observăm că aproape 55% din bărbați provin din sate vecine din imediata apropiere a comunei Șanț, circa 25% din alte sate mai îndepărtate din județ și numai 20% din alte județe sau regiuni. Repartizarea pe proveniențe a miresei este ceva mai uniformă, fiecare mediu fiind reprezentat de către 10 din numărul femeilor născute în afară de comuna Șanț, care însă celebrează nunta în această comună.

V. IMIGRAȚIA

(Baza: fișele echipei)

Numărul imigraților în comuna Șanț a putut fi restabilit pe baza foilor de familie întocmite de echipă, deoarece pe aceste foi fiecare locuitor a fost înscris cu specificarea locului de naștere.

Numărul total al imigraților în comuna Șanț

Raportând numărul imigraților adulți (în vârsta de la 21 ani în sus) la grupul respectiv al populației totale obținem 13,2 %.

Vârsta	Bărbați	Femei	Total	% din grupul respectiv al populației
	Numărul			
0-15 ani	9	10	19	2,4
16-20 ani	3	5	8	5,0
21-25 ani	11	17	28	12,2
26-30 ani	21	9	30	12,5
31-40 ani	23	16	39	11,4
41-50 ani	14	12	26	11,8
51-60 ani	18	17	35	20,0
Peste 60 ani	12	10	22	10,9
Necunoscută	2	1	3	-
Total	113	97	210	9,0 %

De notat că numărul locuitorilor de origine străină care locuiesc la fabrica de la Valea Mare se ridică numai la 17 persoane (10 bărbați și 7 femei), formând deci un grup de puțină importanță.

Cauzele imigrației

Cauza principală de imigrație o formează aceea biologică - căsătoriile cu străini, după cum aceasta se vede din tabloul următor:

Starea civilă a imigraților

Notă: 1. Cele 2 femei sub 20 ani căsătorite se socotesc pentru adulți.

Vârsta	Căsătoriți cu				Necăsătoriți		Alte situații	
	șăntean		străin		B	F	B	F
	B	F	B	F				
	Numărul persoanelor							
0-15 ani	-	-	-	-	9	10	-	-
16-20 ani	-	2 ¹	-	-	2	1	1	2
21-30 ani	20	21	2	2	6	3	4	-
Peste 30 ani	53	47	4	4	6	2	6	3
Total	73	70	6	6	23	16	11	5
Total adulți	73	70	6	6	12	5	10	3
% din totalul imigraților	72,2	83,2	6	7	11	6	9,9	3,6

Constatăm așadar că numărul bărbaților veniți în sat cu ocazia căsătoriei întrece numai cu puțin pe acela al femeilor, iar numărul perechilor căsătorite cu străini formează 14,3 % (pentru femei) și 13,8 % (pentru bărbați) din totalul perechilor căsătoriți, la care trebuie să mai adăugăm încă 1,2 % - proporția perechilor, unde atât soțul, cât și soția sunt străini satului.

Printre necăsătoriți găsim, pe de o parte, cei mai mulți, copiii perechilor străine, iar, pe de altă parte, slugi, care s-au angajat în sat, fiind proveniți din regiuni sărace, învecinate cu comuna. Ultimul grup, locuitorii cu „altă stare civilă”, este compus din văduvi sau rude, în general (cumnați, socri etc.), a căror imigrație ar trebui să fie pusă, de asemenea, în seama legăturilor biologice.

În ceea ce privește proveniența imigraților, constatăm următoarea situație:

Starea civilă	Județul Năsăud		Alte ținuturi	
	Bărbați	Femei	Bărbați	Femei
Necăsătoriți	13	9	10	7
Căsătoriți cu șănteni	49	62	24	8
Căsătoriți cu străini	6	6	-	-
Alte situații	6	5	5	-
Total	74	82	39	15
% din total	65,5	84,6	34,5	15,4

VI. EMIGRAȚIA

(Baza: fișele echipei)

Numărul emigraților din comuna Șanț n-a putut fi restabilit decât în mod aproximativ și incomplet, și anume numai pentru acei care și-au păstrat legături de rudenie cu familiile lor rămase în comună. Și, într-adevăr, în foile de familie completate de echipă, căutându-se a restabili situația completă a familiilor existente, s-au înscris nu numai locuitorii permanenți ai comunei, ci și aceia dintre copii, în special, care au plecat din familie stabilindu-se sau în propriile lor gospodării din sat, sau chiar în afară din comună. Este evident că familiile care au plecat în întregime, precum și persoanele în vârstă ai căror părinți au murit nu au mai putut fi înregistrate și nu mai intră în situațiile următoare:

Numărul total al emigraților din comuna Șanț

Vârsta	Bărbați	Femei	Total	% din grupul respectiv al populației
0-15	-	1	1	0,1
16-20	1	3	4	2,9
21-25	9	11	20	8,7
26-30	21	7	28	11,7
31-40	12	11	23	6,7
41-50	9	4	13	5,9
51-60	2	5	7	4,0
Peste 60	-	1	1	0,5
Total	54	43	97	4,2

Prin urmare, numărul total al locuitorilor născuți în comuna Șanț și stabiliți în alte ținuturi se ridică la 4,2 % din populația actuală a comunei sau la 6,6 % din populația adultă. Este evident că, în realitate, acest număr este mult mai ridicat, în special, la grupuri de populație cu vârsta mai înaintată, deoarece, după cum s-a arătat mai sus, în foile de familie nu s-au înscris decât persoanele care au legături de rudenie mai apropiate cu familiile existente în sat, astfel că toți acei care au părăsit comuna mai demult, ai căror părinți nu mai sunt în viață, sau acei care au părăsit comuna împreună cu întreaga lor familie, n-au mai putut fi înregistrați în situația de mai sus.

Ținând seamă totuși de numărul emigraților tineri, în vârstă între 20-30 ani, putem conchide că grupul total al emigraților din comună s-ar ridica la cel puțin 12 % și pentru celelalte grupuri de vârstă a populației, sau poate chiar mai mult dacă ținem seamă de curentul puternic de emigrație înregistrat între anii 1900-1910 (vezi capitolul „Creșterea populației” din numărul precedent al revistei), curent care, deși a slăbit simțitor în anii din urmă, cuprinde, totuși, aproape 12 % din populația relativ tânără a comunei.

Mobilul emigrației

Din clasificarea emigraților, după ocupațiunile ce le exercită în comunele unde s-au stabilit, reiese următoarea situație:

Ocupațiuni	Bărbați		Femei	
	Număr	procent	Număr	procent
Agricultori (căsătoriti)	18	33 %	34	79 %
Meseriași, profesioniști, funcționari	23	43 %	4	9 %
Servitori, muncitori	7	13 %	3	7 %
Diverse	6	11 %	2	5 %
Total	54	100 %	43	100 %

Categoria a doua a emigraților se compune din:

- bărbați: 7 funcționari, 1 preot, 1 ofițer, 2 învățători, 1 profesor secundar, 1 inginer, 1 medic, 2 mecanici, 2 comercianți, 1 funcționar particular, 2 șoferi, 1 călugăr, 1 fierar;
- femei: 2 funcționare, 1 profesoară secundă, 1 croitoreasă.

Categoria a patra cuprinde:

- bărbați: 1 stabilit în Ungaria, 1 în U.R.S.S., 1 în America de Nord, 1 vagabond, 2 necunoscuți;
- femei: 2 fete de 14 și 16 ani, care s-au stabilit la rudele lor în târg.

Vedem, așadar, că motivul economic al emigrației este predominant la bărbați (30 persoane sau 56 %); motivul biologic – căsătorie – este predominant la femei (79 %), deși își păstrează oarecare importanță și la bărbați (33 %).

Destinația emigrației

Clasificați după localitățile unde se află actualmente, foști locuitori ai comunei Șanț, se repartizează astfel:

Profesiuni	Județul Năsăud		Transilvania		Alte ținuturi	
	Bărbați	Femei	Bărbați	Femei	Bărbați	Femei
Agricultori (căsătoriți)	18	27	-	6	-	1
Servitori, muncitori	7	2	-	-	-	1
Profesioniști	10	1	12	3	1	-
Diversi	-	2	-	-	6	-
Total	35	32	12	9	7	2
% din total	65	74	22	21	13	5

VII FAMILIA

(Baza: fișele întocmite de echipă)

Evaluarea exactă a numărului de familii aflate în comună prezintă o greutate însemnată din cauza lipsei de definiție precisă a acestui termen.

Pe foile completate de echipă găsim în total un număr de 494 de „gospodării”, adică de grupuri distincte de locuitori care trăiesc în aceeași casă, chiar dacă nu fac totdeauna menaj comun. Și, într-adevăr, nu sunt cazuri rare când câte o pereche sau chiar un singur om (de obicei, tatăl sau socrul bătrân), deși locuiește împreună cu alți membri ai familiei, exploatează averea sa separat și chiar mănâncă separat de restul familiei.

Pentru clasificarea familiilor, ca unități biologice, am adoptat următoarele tipuri, bazate, pe de o parte, pe rudenie, iar, pe de altă parte, pe conlocuire. Am denumit:

- tipul „a” - familii compuse din ambii părinți;
- tipul „b” - familii unde unul din părinți este văduv;
- tipul „c” - pentru denumirea concubinajelor.

Combi-națiile între aceste litere și majuscule l-am adoptat pentru a arăta că, pe lângă tipuri pure de familie, a, b sau c, mai stau părinții (bunicii sau socrii) și anume ambii, Aa, Ab și Ac, sau unul singur, Ba, Bb și Bc.

În sfârșit, pentru a ține seamă de copiii care s-ar găsi, eventual, în aceste familii, introducem indicii 0, 1, 2, 3, pentru a nota familii fără copii (a_0 sau b_0) cu copii minori (a_1 sau b_1), familii cu o parte din copii trecuți de majorat (a_2 sau b_2) și, în sfârșit, ultimul grup de familii ai căror copii au părăsit toți pe părinți, fie murind, fie plecând (a_3 și b_3).

Evident, în afară de aceste clasificări, rămân încă o serie de cazuri speciale sau combinate, care nu vor putea fi înglobate în această clasificare sistematică.

Numărul familiilor (fără fabrică)

Felul familiilor	Tipul	Numărul
Părinți fără copii ¹	a_0	42
Părinți cu copii minori	a_1	229
Părinți cu copii majori	a_2	61
Părinți cu copii plecați	a_3	30
TOTAL		362
Văduvi fără copii	b_0	3
Văduvi cu copii minori	b_1	12
Văduvi cu copii majori	b_2	31
Văduvi cu copii plecați	b_3	17
TOTAL		63
Ambii bunici în viață	A a_0	4
Ambii bunici în viață	A a_1	8
TOTAL		12
Un bunic în viață	B a_0	7
Un bunic în viață	B a_1	26
TOTAL		33
Concubinaje	c	8
Cazuri speciale	-	16
TOTAL		24
TOTAL GENERAL		494

Notă: 1. Inclusiv familiile sterpe.

Cazurile speciale sunt următoarele:

- 1 - 4 Doi frați.... (4 cazuri).
- 5 Trei surori cu copii nelegitimi (câte un caz).
- 6 Două femei prietene (câte un caz).
- 7 A a₁ + frați.
- 8 C a₀.
- 9 A₂ + nepot nelegitim.
- 10 C b₁.
- 11 B a₁ + o persoană străină întreținută.
- 12 B b₁.
- 13 A₂ (a₁ + a₁ + a₀) - bătrânii cu 3 copii căsătoriți.
- 14 A₂ (a₁ + a₀).
- 15 B₂ (a₁ + a₁ + a₀).
- 16 (a₁ + a₁ + b₁) - 2 frați necăsătoriți.

Din clasificările de mai sus reiese că cel mai frecvent tip de familie este cel denumit „a”, care se întâlnește de 73,2 % din cazuri, după care urmează tipul „b” - 12,7 %; tipurile combinate au în general o frecvență redusă, și anume de 6,7 % pentru Ba și 2,4% pentru Aa.

În aceste clasificări n-au intrat gospodăriile așezate în interiorul fabricii de la Valea Mare, care se compun în majoritatea cazurilor din grupuri speciale: persoane izolate, care locuiesc câte 2-3-4 în câte-o încăpere. De altfel, mai găsim acolo și câteva familii tip „a” și tip „c”.

Durata căsniciei	Numărul copiilor născuți vii														Numărul familiilor
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
0-5 ani	20	38	17	3	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	80
6-10 ani	14	15	19	24	9	4	1	1	1	-	1	-	-	-	89
11-15 ani	6	12	11	17	12	11	10	3	1	1	-	-	-	-	84
16-20 ani	2	4	9	7	5	2	5	1	2	1	3	-	-	-	41
21-25 ani	2	1	6	5	4	4	3	4	5	3	-	-	-	-	37
peste 25 ani	6	4	9	10	17	10	20	24	19	10	23	7	6	1	166
Total	50	74	71	66	48	32	39	32	28	15	27	7	6	1	497

Reiese, așadar, că numărul mijlociu al nașterilor în legătură cu durata căsniciei - adică de la data contractării căsătoriei până la anul 1935 - evoluează astfel:

Durata căsniciei	Numărul copiilor născuți
0-5 ani	1,1
6-10 ani	2,4
11-15 ani	3,4
16-20 ani	4,0
21-25 ani	4,9
peste 25 ani	6,8
Media	4,2

În fiecare grup au intrat nu numai familii complete (tip „a”), ci și cele ale văduvilor (tip „b”), socotindu-se drept durata căsniciei perioada între căsătorie și moartea vreunui dintre soți.

Clasificarea femeilor căsătorite sau văduve după numărul copiilor născuți și vârsta atinsă

Vârsta atinsă	Numărul copiilor născuți														Numărul femeilor
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
16-20 ani	5	5	2	-	-	-	*	-	-	-	-	-	-	-	12
21-30 ani	21	42	35	23	9	3	-	-	-	-	-	-	-	-	133
31-40 ani	12	27	16	26	11	9	11	3	1	2	1	-	-	-	119
41-50 ani	7	5	5	9	8	9	8	1	4	1	2	-	-	-	59
Peste 50 ani	6	7	9	14	18	17	25	17	21	12	21	9	3	2	181
Total	51	86	67	72	46	38	44	21	26	15	24	9	3	2	504

Din acest tablou rezultă că în mijlociu pe o femeie dură revine:

Vârsta	Numărul copiilor născuți
16-20 ani	0,75
21-30 ani	1,7
31-40 ani	2,9
41-50 ani	4,0
Peste 50 ani	6,3
Total	3,9

vii. Femeile de peste 50 ani, care au avut mai mult de 20 ani de căsnicie, au în mijlociu câte 7,6 copii născuți

Vârsta părinților în momentul nașterii copilului (1921-1935)

Vârsta mamei	Vârsta tatălui										Total	Neleg.
	16-20	21-25	26-30	31-35	36-40	41-45	46-50	51-60	61-70	71-75		
16-20	5	17	52	8	1	-	-	-	-	-	83	15
21-25	5	47	141	64	12	4	-	-	-	-	273	41
26-30	3	31	85	94	63	10	6	5	3	-	300	21
31-35	1	8	20	33	42	31	11	3	-	-	149	13
36-40	-	3	6	13	23	40	29	8	1	1	124	8
41-45	-	2	2	2	-	11	8	6	1	-	32	2
46-50	-	-	-	-	-	2	5	2	-	-	9	-
Total	14	108	306	214	141	98	59	24	5	1	970	100

ani: Reiese, așadar, că cei mai mulți copii aparțin bărbaților cu vârsta între 26 și 40 ani și femeilor între 21-35

Repartizarea procentuală a părinților după vârstă

Vârsta	Bărbați	Femei	Copii nelegitimi
16-20 ani	1,4 %	8,6 %	15,0 %
21-25 ani	11,1 %	28,1 %	41,0 %
26-30 ani	31,6 %	30,9 %	21,0 %
31-35 ani	22,1 %	15,4 %	13,0 %
36-40 ani	14,5 %	12,8 %	8,0 %
41-45 ani	10,1 %	3,3 %	2,0 %
46-50 ani	6,1 %	0,9 %	-
51-60 ani	2,5 %	-	-
Peste 60 ani	0,6 %	-	-
	100 %	100 %	100 %

Nașterile copiilor nelegitimi prezintă o deplasare vădită spre vârstele mai mici ale mamelor. Vârstele taților nu sunt trecute în registre.

Așadar, dacă socotim că repartizarea femeilor căsătorite pe vârste a rămas neschimbată pentru întreaga perioadă 1921-1935 și egală cu cea dată de tabloul Nr. 1 (repartizarea pe sexe și vârste a populației din comuna Șanț în anul 1935), obținem următorul raport între numărul copiilor născuți vii pe o femeie căsătorită de fiecare vârstă:

Vârsta femeilor căsătorite	Numărul mijlociu al copiilor pe an la 100 femei
15-20 ani	32
21-25 ani	25
26-30 ani	20
31-35 ani	15
36-40 ani	12
41-45 ani	5
46-50 ani	1,5
Mijlocia	16

Acest din urmă tablou nu dă însă decât în mod aproximativ valoarea absolută a numărului de nașteri de copii vii pe o femeie, deoarece numărul femeilor s-a luat același (neschimbat) pentru întreaga perioadă considerată de 15 ani, în timp ce, în realitate, este posibil că acest număr a prezentat o evoluție apreciabilă.

Natalitatea copiilor raportată la averea părinților

Averea	Durata căsniciei	Numărul copiilor născuți														
		0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
0-1 iugăre	Sub 20	7	25	17	22	9	4	2	2	2	6	-	-	-	-	
	Peste 20	4	1	6	4	2	4	8	5	3	4	2	1	2	1	
1-10 iugăre	Sub 20	25	33	25	12	8	7	12	1	2	1	-	-	-	-	
	Peste 20	5	2	2	8	15	7	10	7	10	11	18	4	1	1	
Peste 10 iugăre	Sub 20	6	12	17	15	9	6	2	3	2	-	-	-	-	-	
	Peste 20	1	1	3	4	5	7	5	12	9	3	9	-	2	1	

În rezumat, numărul mijlociu al copiilor născuți vii pe categorii de familie în raport cu averea părinților se prezintă astfel:

Se observă, așadar, o vădită creștere a numărului de nașteri de copii vii în familiile cu o stare materială relativ mai bună.

Clasificarea	Averea părinților		
	0-1 iugăre	1-10 iugăre	Peste 10 iugăre
Familii sub 20 ani căsnicie	2,9	2,3	2,8
Familii peste 20 ani căsnicie	5,6	6,5	6,5
Media	3,8	4,2	4,5

Mortalitatea copiilor pe familii

Mortalitatea infantilă în raport cu numărul copiilor născuți vii

Se vede, așadar, că mărimea familiei influențează, de obicei, în mod nefavorabil posibilitatea pentru copiii născuți vii să ajungă maturitatea. Mortalitatea în familiile mari cuprinde chiar jumătate din numărul total al celor născuți, deși acest coeficient, fără îndoială, este majorat, în special, în categoria familiilor cu vechime de peste 20 ani în căsnicie și de mortalitatea normală a oamenilor în vârstă.

Și, într-adevăr, în acest din urmă grup au intrat chiar familiile (mai mult tipul „b”) care au până la 50 ani vechime, în caz că părinții au putut să dea relațiuni complete despre situația copiilor lor. La întocmirea tabloului nu s-a ținut seamă de vârsta la care a murit copilul.

În ceea ce privește mortalitatea infantilă, în legătură cu starea materială a părinților, situația materială se prezintă astfel:

Numărul născuților	Proporția morților		Total
	Familii sub 20 ani	Familii peste 20 ani	
1-2	9,5 %	23,1 %	10,5 %
3-4	21,5 %	22,8 %	22,0 %
5-6	25,4 %	36,3 %	30,7 %
7-8	41,1 %	31,8 %	33,6 %
9-10	41,3 %	46,7 %	45,6 %
11-13	-	50,6 %	50,6 %
1-13	-	-	33,2 %

Clasificarea	Averea părinților	
	0-10 iugăre	Peste 10 iugăre
	Copiii morți formează % din total	
Famiile sub 20 ani	22,7 %	24,8 %
Famiile peste 20 ani	41,5 %	33,7 %
Total	34,4 %	30,7 %

În rezumat, reiese că în fiecare familie se nasc în mijlociu câte 4 copii vii - un număr ceva mai ridicat dacă socotim familiile care câteodată se constituie din două căsătorii (numărul total al copiilor, chiar dacă unul dintre părinți între timp s-a recăsătorit) și cu puțin inferior acestei cifre, dacă socotim nașterile numai pe o femeie.

Din acest număr aproape unul dintre copii moare în majoritate în vârstă sub 1 an. Ținând seama, așadar, pe de o parte de o natalitate relativ mai redusă în familiile sărace, precum și de o mortalitate ceva mai ridicată peste normal, conchidem că situația economică din această comună constituie un factor puternic, care diminuează sporul natural al populației.

Preluare din
Sociologie Românească, București, Anul I, 1936, nr. 5, p. 15-24; nr. 6, p. 7-18; nr. 7-9, p. 56-61
de către **Alexandru DĂRABAN**

Vorbe de la Șanț

(Pseudo-dicționar de regionalisme
întocmit de Lucian Claudiu GRAPINI)

(Urmare din numărul trecut)

hăidam s.n. – construcție sau clădire (adesea casă) foarte mare (și disproporționată)

hăizaș s.n. – acoperișul casei sau al acareturilor

hănțariț adj. – lacom; persoană căreia îi place mult carnea

hăram s.n. – mizerie; dezordine; De hăram (adv.) = lăsat fără protecție, al nimănui (*Tată zăua-i la oglindă, / Și hăramu-i până-n grindă.*)

hățău/hăță s.n. – cărare; drum îngust

hățoagă s.f. – drum prin pădure, accesibil carelor/căruțelor

hâd adj. – urât (*Dușmancele: – Hâd bărbat ți-ai luat! – Măcar nu-i herleş ca al tău.*)

hâi vb. – a ridica sau a împinge un lucru greu; a se lăsa pe o parte (*Casă hâită*)

hâlbe s.f.pl. – lături (*Dat-ai hâlbele la porci?*)

hâlboană s.f. – acumulare de apă în urma construirii unui mic baraj; loc de scaldă (*O sărit ca un bgicaș în hâlboană.*)

hânsă s.f. – încercare sau efort depus pentru rezolvarea unei probleme sau a unei munci fizice (*Mai dăm o hânsă și gătam de cosit iarba.*)

hârleț s.n. – cazma

hâtru adj. – glumeț; isteț

hebereu s.m. – persoană care se plimbă fără rost; vagabond (*Cu hebereul ăsta ți-ai găsit să te măriți?*)

herleş s.m. adj. – (Persoană) cu picioarele strâmbe

hiriș adj. – mândru; fițos; sănătos (*Ia, uită-te la ea, de când și-o luat mașină, nu mai poate de hirișă.*)

hition adj. – animal (vită) slab, neîngrijit, jigărit

hobăni vb. – a (se) bălângăni; a (se) balansa (*Copile, nu te mai hobăni pe craca aia, că o să pciși în apă!*)

hoheri s.m.sing. – golan; hoț (*Băiete, de mai meri cu hoheriu' așela la băut, vă bontănesc pe amândoi!*)

holbură s.f. – volbură (*Tăt mi-am cilăjit mâsurile rum-pând holbura, și nu să cunoaște nimic.*)

holcă s.f. – gălăgie (*Copii, dacă mai faceți holcă, o lu-ați pe coajă.*)

holtei s.m. – burlac (*De când o ieșit la pensie e ca un holtei.*)

homni vb. – a depune un efort fizic foarte mare, exagerat (*Mă, băiete, nu te mai homni atâta, că ti-i vătăma.*)

hopcină s.f. – teren în pantă, greu accesibil (*Era să-și omoare caii trăgând lemne pe hopcină.*)

horăi vb. – a sforăi (*Horăiește de se cutremură lampa-grindă.*)

horneț s.n. – horn

hotroapă s.f. – drum frământat de animale (*Atâta s-o mai flendurit plozii pe țol de parcă-i o hotroapă.*)

hudvais s.n. – dezordine mare (*După ce s-or dus musa-firii, o rămas hudvais.*)

Se scrie	Se pronunță
bi/be	bgi/bge
ci/ce	și/șe
fi/fe	și/șe (doar în unele cazuri); ex: fierăstrău - șerestău
gi/ge	ji/je
mi/me	mni/mne (doar în unele cazuri); ex: merță - mniertă, miros - mninos, amiază - amniaz
pi/pe	pci/pce
se	să (de obicei, la terminația formei de plural); ex: vase - vasă, case - casă
și	șî
vi/ve	ji/je (doar în unele cazuri); ex: vițel - jițâl, vie - jie

huidumă s.f. – om mare sau gras (*Tuluoai, mă, femeie! Huidumă mai mare nu ai găsit cu care să te măriți?!*)

hulistri s.f.pl. – câmpii (*A apucat-o pe hulistri = Bate câmpii.*)

huliubucă s.f. – supă sărăcăcioasă, nehrănitore (*Nevastă, huliubuca asta o poți da la porci.*)

humedenie s.f. – pădure deasă de conifere tinere (*Niși/nici ursu' nu intră în așa humedenie.*)

hurduca vb. – a (se) scutura (*Hurducă-l pe tată-to să se scoale, că-i vremea de dat la mărhai.*)

hurlui vb. – a strica sau a frământa un drum; a măcina grosier boabe de cereale (*Mi-o hurluit drumul cu tractorul de pot pune napci pe el.*)

huși s.n. – pădure deasă de foioase tinere, de obicei fagi, dar poate cuprinde și mesteceni, frasini, paltini; desigur de tufșuri; fag tânăr și mic (*Era tare dramboiet că și-o pcerdut mieii prin huși.*)

ilău s.n. – nicovală de dimensiuni mici pe care se bate coasa

ioban adj. – mare; solid; bine făcut (*O adus un car ioban de lemne.*)

ipene adj. – (Despre oameni) sănătos; roșu la față (*Îi tare ipene de când s-o întors din cătănie.*)

îmburda vb. – a (se) răsturna; a (se) rostogoli (*De bucuroș că mi-o intrat băietu' la liceu îmi vine să mămburd pe-o coastă.*)

împcilit adj. – slab; nedezvoltat (*N-o intrat la liceul militar că-i împcilit.*)

încerțâu s.m. – berbec în al doilea an de viață

încotoșmănat adj. – îmbrăcat gros

încroșnat adj. – încotoșmănat (*Umblă încroșnat de zici că-i gerul Bobotezei!*)

în doru' lelii expr. – (Despre lucru sau muncă) făcut

fără rost, fără dedicație, cu lipsă de atenție (*Îi stă capu' numa 'acasă și lucră-n doru' lelii.*)

înglodat adj. – murdar; stropit cu noroi (tină) (*I-am dat la frati-mio calu' să-și ducă niște gunoi pe ogor și mi l-o adus înglodat de-o fost musai să-l spăl în pârâu.*)

îngroșală s.f. – sos alb făcut din lapte, făină și smântână

înstruța vb. – a împodobi; a înfrumuseța (*Și-o înstruțat casa de Sărbători ca-n Neckermann.*)

întinsoare/întinguș s.f./s.n. – sos format din lapte și făină de grâu (*Cârnaț cu coaste și întinsoare = mâncare specifică zonei, deosebit de gustoasă, ce conține carne de porc afumată, fiartă în untură, la care se adaugă sosul format din lapte și făină de grâu*)

înturna vb. – a (se) întoarce; a (se) învârti

învăluit adj. – îngrijorat; ocupat (*De învăluită ce-i, trece pe drum și nu te vede.*)

jarnău s.n. – șanț săpat pentru scurgerea apei; jgheab mic, săpat în pardoseala grajdului, pentru colectarea și evacuarea dejecțiilor animalelor domestice; linia coloanei vertebrale vizibilă în zona șalelor la caii cu stare foarte bună de întreținere, încadrată de mușchii gluteali; (*– Ai văzut șe/ce cai faini are?! Au jarnău pe spate. – La cât mălai le dă...)*)

jăbgi s.m.pl. – mușchi (plante) (*Mă! Cum vrei să ți se facă faini cârlanii dacă pasc numa' jăbgi?!*)

jăndar s.m. – jandarm

jâb adj. – idem ioban (mare; solid; bine făcut); gras (rar) (*Atâta-i de jâb, că abge incapci pe poartă să treci pe lângă el!*)

jâdan/jâdov s.m. – evreu

jântiță s.f. – zer încălzit/fiert; iaurt (*Mâncare țărăneas-că: jântiță zburată cu coleșă caldă.*)

jdeab s.n. – vale adâncă, săpată de torenți, ce poate conține, uneori, ochiuri mici de apă (*În loc să se uite pe unde mere, se uita după păsări și-o pccicat tât grămadă-n jdeab.*)

jealău s.n. – rindea

jinars s.n. – țuică; rachiu (*S-o dus pe-o cărare la făgă-dău să beie on jinars și o vinit pe tri.*)

jingaș adj. – mofturos (*Atâta-i de jingaș, nici să șie/fie din neam de grof.*)

jiugăni vb. – a castra

joampă s.f. – groapă pe drum

kilom s.m. – kilogram (*Un kilom de fărină.*)

la vb. – a (se) spăla pe cap și a se pieptăna

laibăr s.n. – vestă (*– Tuluoai, frigu-mi! – No, du-te și ieși on laibăr!*)

laiță s.f. – laviță; bancă (*Duminica, laițele de la drum sunt pline de babe strânse la bârfa.*)

lavor s.n. – lighean

laițări s.n. – laviță de dimensiuni mari, ce are compartimente interioare, unde se păstrează diverse lucruri, adesea haine (*– Mamă, unde mi-i cușma? – Ai cătat-o în laițări?!*)

lănțug s.n. – lanț mic; lănișor ornamental

lătăuș s.m. – crustaceu acvatic de dimensiuni mici, cu capul turtit (*Gammarus sp.*)

lătăușă adj. – plată și subțire (*Piatră lătăușă*)

lătunoi s.n. – scândură convexă pe o parte, ce se taie de pe marginea unui buștean (*Gard de lătunoaie*)

lăut adj. – spălat pe cap și pieptănat (*– No, o stat băie-tu' la lăut? – Cu greu mare. – No, tași/taci că-i bine.*)

leacuri s.n. pl. – medicamente (*La doctor: – Lele, ce leacuri ai mai luat înainte? – D-apoi, domnu doctor, posna le mai știe la câte am luat!*)

leafă s.f. – lemn scobit, paletă; salariu (*Se vede că o luat leafa, că are budilarășul gros ca on budăi.*)

lecăr s.n. – palton, pardesiu; haină scurtă de postav (*Se flendurește de-a lungul drumului cu lecărul cel nou între umeri, ca să i-l vadă lumea.*)

lepedeu s.n. – cearșaf (*Are lepedeauă și de cânepă, și de giolgi.*)

leț s.n. – bucată subțire de lemn; șipcă

leurdiș s.n. – fâneață cu leurdă

litră s.f. – cană emailată, cu capacitatea de un litru (*Câte litre de lapte ț-o dat vaca?*)

lobdă s.f. – bucată de lemn, lungă de aproximativ un metru, despăcată dintr-un buștean, care se depozitează spre a folosi la obținerea lemnului de foc (*Doarme ca o lobdă.*)

lotru adj. – (sens denaturat) mândru; vesel

maglavais s.n. – amalgam; amestec (*Șe-i/ce-i magla-vausul aiestă din blid?*)

magazoner s.m. – vânzător (în magazin)

mai s.n. – ficat; paletă din lemn care se folosește la spălarea hainelor, bătându-le pe o piatră (la râu)

maltăr s.n. – mortar

mancote s.f. pl. – fițe; mofturi (*Bărbate, de mai umbli cu atâtea mancote, îmi ieu lumea-n cap.*)

marșuta – se folosește în sintagma „a face cuiva marșuta” – a alunga; a da afară (de la marșrut: drum; tra-seu)

mau s.n. – energie; vlagă; „a lua cuiva mau” – a lovi puternic, determinând pierderea cunoștinței

mădări vb. – a mângâia; a răsfața

mădărit adj. – răsfațat; mângâiat (*Cu așa bărbat bun, cum să nu fie mădărită!*)

măiugă s.f. – măciucă

mălai s.n. – porumb (*De frica tatei, m-am ascuns în mălai.*)

mălaiște s.f. – teren cultivat cu porumb; teren arabil (*Vecine, de mai treci cu carul cu gunoi peste mălaiștea me, îți rump pcișioarele.*)

mărhaie s.f. – animal din bățatură, de obicei de dimensiuni mari (cal; vacă); persoană proastă sau care are un comportament ce denotă lipsă de creștere (*Dialog scurt. Soția: – Mă, mărhaie! Soțul: – Taci, teleagă!*)

măglă s.f. – grămadă de lemne

mânji vb. – a (se) murdări; a unge cu ceva; a lovi (*I-o mânjat un dos de palmă de i-o sărit clopul din cap.*)

mânzi vb. – a îmbrățișa; a drăgăli

mât/ă s.m./s.f. – motan/pisică

mățășor s.m. – mugur proaspăt, de primăvară; inflorescență la salcie, alun etc (*De Florii, muierile se duc cu mățășori la biserică.*)

meciurd adj. – nebun; prost; nărod

mefle adj. – tolmăc (*Bărbatul trebe să șie/fie aspru și harnic, nu on mefle.*)

mejde s.f. – hotar care desparte două terenuri (proprietăți) (*Aeștia doi veșini se sfădesc una-n-truna de la mejde.*)

merindare s.f. – ștergar în care se păstrează merindele (*Bărbate, ți-ai pus merindarea în rubzac?*)

mesteacă s.f. sing. – secreție ce se găsește pe trunchiurile de molid (nu și brad), asemănătoare cu rășina, e aromată, dulce și este folosită pe post de gumă de mestecat

miertă s.f. – unitate de măsură de volum mare, folosită pentru materiale solide

milărie s.f. – depozit de lemne, de formă conică, peste care se pune pământ și bălegar și care arde mocnit, cu scopul de a obține cărbunele folosit în fierărie

mintinaș adv. – imediat

mnisălniță s.f. – abator mic, tradițional

mninos s.n. – miros

mninosi vb. – mirosi (*S-o dat cu oareșce, că tare fain mninosă!*)

moare s.f. sing. – lichidul acru, format după ce s-au murat căpățânile de varză (*Mâncare locală foarte gustoasă: Napci fierți, cu brânză din bărbântă și cu moare din budăi.*)

mocicoș adj. – murdar; jegos (*Dejeaba știe să facă brânza bună, că-i mocicoș.*)

mocicoșaj s.n. – murdărie mare

mogâldeată s.f. – creatură urâtă; monstru; arătare înfricoșătoare (Despre oameni) mic de statură (*Mărgând sara pe hăț la deal, mi s-o părut că văd o mogâldeată și am tăiet-o înapoi.*)

mogârzan s.m. – persoană cu aspect neplăcut sau cu un comportament respingător

mogoroși vb. – a mângâia; a alinta (*Ce vă tot mogoroșâți atâta?*)

moină s.f. – teren arabil aflat în cadrul unei fânețe

molojână adj. – (Despre oameni) leneș; fără vlagă (*Molojâna aiesta n-are cum se însura!*)

molotui vb. – a (se) mișca mult; a depune mult efort (în zadar)

momâie s.f. – sperietoare; persoană urâtă și proastă

momniarță s.f. – idem momâie

moșmondi vb. – a lucra încet, fără îndemânare (*Ce tot moșmondești pe-afară, hai odată în casă.*)

moșoancă s.f. – ghem de cârpe; legătură mare; amalgam de haine depozitate aiurea și neîmpăturite

motroși vb. – a lucra de mântuială (*O motroșât la coasă de parcă o păscut o vacă știrbă.*)

mucăi vb. – (Despre oameni) a-și trage nasul

murui vb. – a murdări; a mângăli (*L-am plătit să-mi văruiască, și mi-o muruit păreții de-i mai hâd ca înainte.*)

mușânoi s.n. – mușuroi

mutalău s.m. – om mare și prost; om posac, tăcut

mutan s.m. – idem mutalău

mutare s.f. – stână

naft s.n. – petrol folosit pentru lampă (*Bărbate, să găta lampa. Unde-i naftu? – În boldă.*)

nahău s.m., adj. – om cu mintea îngustă, prost (*Soția: M-am măritat cu un nahău. Soțul: Iar eu m-am însurat cu o dudă.*)

napci s.m.pl. – cartofi (*Napci fripți*)

napci de mărhai s.m.pl. – sfeclă furajeră

năclad s.n. – foc mocnit; (Despre oameni) puturos (care are miros respingător); murdar; neîngrijit

nădragi s.m.pl. – pantaloni

năframă s.f. – basma (*La sat, rar mai vezi neveste tinere cu năframă, toate-s cu părul făcut și puțuluite mai ceva ca doamnele de la oraș.*)

năfrămuță s.f. – batistă (*Femeile bătrâne își țin banii în năfrămuță.*)

nălucire s.f. – nălucă; arătare; închipuire; fantomă; animal foarte slab

nămornic s.m. – (Despre oameni și animale) mare; greoi

năpărie s.f. – teren arabil utilizat pentru cultura cartofilor (*O vinit azi-noapte porșii de pădure și mi-o făcut șperlă năpăria.*)

năuc adj. – zăpăcit; buimăcit

neamuri s.n.pl. – rude (*Când îți vin neamurile de la oraș te bucuri, când se duc îți faci cruce.*)

nesfârșător adj. – nepăsător; indolent; (*E așa de nesfârșător, că poate trăi o mie de ani.*)

nevernic adj. – nevolnic; bolnav; nemernic

ninjel s.m. – neg

noajă s.f. – haită mare de lupi; grup de oameni sau de animale format din mulți membri (*Are o noajă de plozi acasă.*)

nojăte s.f.pl. – șiret din piele sau lână folosit la legarea opincilor pe picior

obcioară/opcioară s.f. – fâneață înconjurată de pădure mixtă (conifere și foioase) (*Ai iarbă mare în obcioară? – Mare, da' codrinșioasă.*)

obgială s.f. – obială; ciorap din cârpă; când ninge cu fulgi mari, se spune că „*ninje cu obgele*”.

oblu adj. – drept, fără coturi; despre o situație – clar; fără dubii

oceri s.m.pl. – ochelari (*Fără oceri nu mai văd să bag ața-n ac.*)

ocol s.n. – ogradă; curte

ogorî vb. – a curăța și a îngrășa (cu gunoi de grajd) terenul arabil înainte se cultivare

ogrinji s.n.pl. – paie rămasă din fânul consumat de animale, care se aruncă sau se folosesc pentru așternut în grajd (*Cam hitioană vaca, îi dai numai ogrinji?*)

omăt s.n. – zăpadă

opritoare s.f. – lanț care ține calul legat de oiște

pancovă s.f. – gogoasă; plăcintă (*O făcut buna niște pancove de-ți plouă-n gură!*)

papă s.f. – omletă (*Stă găina și se ouă/ Să vă fac o papă vouă.*)

papricaș s.n. – carne de pui sau de vițel fiartă, amestecată în sos de făină și lapte ce conține și boia

paprică s.f. – boia

parapleu s.n. – umbrelă

parip adj. – (Despre oameni sau animale) mic și slab

paroște s.f. – pajiște; pășune

pănăriță s.f. – penar (mic) (*Și-o scos răsplaiul din pănăriță.*)

pănătură s.f. – componentă vestimentară a portului popular femeiesc, seamănă cu un șorț, fiind brodată cu diverse motive, adesea florale; se poartă peste poale, una în față (numită și șurț/șorț) și una în spate

(Continuare în numărul următor)

Plante și floricele cu nume dragi de păsărele

Yves HOZA

Voi începe cu răscolirea amintirilor din anii de școală pe/trecuți, (cei prea repede trecuți) la Școala cu clasele I-IV, Valea Anieșului, când, în urmă cu vreo 40 de ani, inventasem, cu mult înaintea miniștrilor din actualul învățământ, disciplinele opționale. Vinerea, pe vreme bună, ieșeam cu pușinii mei elevi în natură. Fiecare cu trăistuța lui, dascălul cu rucsacul! După cum erau adevăratele anotimpuri pe vremea aceea, culegeam plante de leac, ciuperci, flori și boboite de soc, fructe și poame pădurețe, nuci, alune, jir, plante și floricele pentru ierbarul clasei, scoarțe de arbori, conuri, crenguțe, rădăcini, pietricele, mușchi, licheni, pene, (toate astea cu măsură), pentru colecțiile clasei! După câteva reclamații făcute la directorul școlii, care eram tot eu, băbuțele, mătușile și mămicile sfârșeau prin a renunța la doleanțe, căci pruncii lor și școlarii mei se întorceau acasă cu tolbele pline, iar în aceste sfinte zile de vineri, mintiua lor se tot lumina, puțin câte puțin. Și nu era puțin, ci era totul când întrebările curgeau din toate mințile lor naive, căci băncile erau căptușite cu pernițe de mușchi, iar pe meridarea de pe băncuța de iarbă a fiecăruia ne făceau cu ochiul, în câte-un punct luminos, într-o strălucire proaspătă și vie: pomiștele, zmeura, murele, afinele, cireșele negre și cine-mai-știe-ce? Într-unul dintre aceste momente ale Claselor Verzi, căutând printre ierburi, florile de ciubota – cucului și binoclându-ne la cerul dintre crengile de fag cu frunză tânără și dulce unde gugugia o cucă, ne-avem venit în gând o întrebare pe care a pus-o cu îndrăzneală, Pucă! Ddd, da, domțător, daaa, de ce ce, se cheamă bureana asta cu numele cucului? O scâteie de idee! Și de-atunci am început să căutăm, să strigăm, să cântăm plante și flori într-un ierbar imaginar cu nume de păsări: ciuboțică de cuc, rochița rândunicii, piciorul ciocârliei, piciorul cocoșului (cum îl striga pe Cocorico, draga mea școlăriță, Ancuța lui Bontaș).

Plantele cunoscute de poporul român, ca și în voluminosul Dicționar etnobotanic, elaborat de Al. Borza, peste 200 de nume, se referă la animale. Cităm la întâmplare: bibilica, șopârlița, vulturica, cocoșei, piciorul-cocoșului, unghia-găii, moțul-curcanului, pliscul-cucoarei, talpa-gâștei.

Mai am încă de atunci determinatorul de „fleurs sauvages”, un ghid jerpelit, care mult a călătorit în rucsacul meu verde și în care am pus drept semne de carte fire de trifoi cu patru foi din grădina Ioanei!

Denumiri de plante cu nume de păsări!

<p>A Aconitum sp. - fasolea-cioarei. Adonis aestivalis - cocoșel de câmp, iarba-cocoșului. Adonis vernalis – cocoșel. Allium ursinum - ai-ciorăsc. Alsine vera – mierliță. Anemone nemorosa - găinușe (pl.), floarea-păsărilor. Anemone ranunculoides - floarea-păsărilor. Astragalus glycyphylus - unghia-găii.</p> <p>C Chamaenerion hirsutum - zburătoare-pufulițe. Chenopodium hybridum - piciorul-gâștii, talpa-gâștei. Colchicum autumnale - ceapa-ciorii. Consolida ajacis - ciocul-ciorii, ciocul-păsării. Convolvulus arvensis - rochița rândunicii. Crepis rhocadifolia (foetida) - găină-părăsită.</p> <p>E Epilobium angustifolium – zburătoare. Erodium cicutarium - ciocul-cucoarei, pliscul-cocorului, pliscul-cucoarei, ciocul-berzei, clonțul-cocostârcului, pliscul-berzei.</p> <p>G Gagea pratensis - ceapa-ciorii. Geranium macrorrhizum - pliscul-cucoarei, talpa-gâștii.</p>	<p>Geranium pratense (lucidum) - ciocul-berzei, pliscul-cucoarei. Glaucium corniculatum - macul-ciorii.</p> <p>H Hedera helix - iarba zburătorului. Helleborus niger (purpurescens) - ochiul-boului. Hibiscus trionum - macul-cioarei. Hieracium pilosella - vulturică, ciubărul cloștii, vulturoancă.</p> <p>I Inula germanica (et salicina) - cioroi, cioroinic.</p> <p>L Leonurus cardiaca - talpa-gâștei, creasta-cocoșului. Luzula campestris - mălaiul cucului. Lychnis nivalis - gușa porumbelului, opaiț, opaițul Munților Rodnei.</p> <p>M Muscari botryoides - porumbel, cocoșei (pl.), ceapa-ciorii, porumbul-cucului. Muscari tenuiflorum (comosum) - ceapa ciorii. Myosotis silvatica - ochii-păsăruicii.</p> <p>O Orchis mascula - limba-cucului.</p> <p>P Polygonum bistorta - moțul-curcanului. Primula elatior (veris) - ciuboțica cucului.</p> <p>R Ranunculus repens - piciorul cocoșului. Rosa canina - mărăcinele cioarei, mărăcinele coțofanei.</p>	<p>S Stellaria media - coadă-de-găină, iarba-găinii, iarbă-de-păsări.</p> <p>T Taraxacum officinale - curu-găinii, floarea-găinii, gușa-găinii, ouăle-găinilor, papa-găinii, părăsita-găinilor, pui-de-gâscă. Thymus sp. - iarba cucului. Trolium europaeus - fusta-rândunelii. Tulipa gesneriana - laptele-păsării.</p> <p>V Valeriana officinalis - gușa-porumbelului. Viola dacica (Viola declinata) - unghia-păsării. Viola odorata – cocoșel. Viola tricolor(wittrockiana) - gușa-găinii. Vitex agnus-castus – mierlărea.</p>
<p>Bibliografie</p> <p>1. Drăgulescu Constantin, <i>Dicționar de fitonime românești</i>, Editura Universității „Lucian Blaga”, Sibiu, 2010</p> <p>2. Stănescu, Victor (1979). <i>Dendrologie</i>. Editura Ceres, București, 471 p.</p> <p>3. Dr. ing. Purcelean, Ștefan V. (1969). <i>Cultura speciilor lemnoase ornamentale</i>, Editura Didactică și Pedagogică, București.</p>		
<p>22.03.2023</p>		

Dezlegarea careului din nr. 7 al revistei

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	A	C	A	D	E	A		O	R	A	L
2	G	A	L	I	M	A	T	I	A	S	
3	R	U	I	N	A		I	T		T	A
4	A	S	T		I	N	T	E	L	E	S
5	M		E	C	L	E	R		O	R	A
6	A	U	R	A		C	A	R	T	I	
7	T	R	A	S	N	I	T	I		S	A
8		S	T	A	R	T		D	O	C	T
9	T	A	I	N		E	V	A	L	U	A
10	I	R	I	T	A	T	A		A	R	S
11	V	I		A	L	E	G	O	R	I	E

Rebus

LUMEA COPILOR

1										
2										
3										
4										
5										
6										
7										
8										
9										
10										

SUDOKU

Sursa: <https://sudokukingdom.com/>

4	3							2
1				3	9			
	6					1	3	5
				4				9
		9	7		6		8	
		8	5			7		
		4	9	5				
					7	9	2	
3	9							

			3				7	
		9		7				1
8		2			4			
	4			5			1	
	2	5				3		4
1			4	3	7	9		
			1	5				3
	5						2	8
4				2	6	1		

Selecție de: Valer POP

ORIZONTAL: 1) Acte de naștere pentru copii. 2) O grilă pentru cei mici – Leagăn pentru copii din prima generație. 3) Para chioară – Necunoscutul din ricșă! 4) Copii lăsați să se dea în leagăn. 5) Copii... gingași (sg.) – PRIMA TV... recepționată la RAI – Acum sunt în familie! 6) Postul mare! – Copii la schimb. 7) Ținutul sfânt al casei părintești – S-a tras din sirenă! 8) Are dreptul... mai mic – A da viață. 9) Copii la cămin (sg.) – Tătic fără suflet! 10) Copii mici de grădiniță.

VERTICAL: 1) Țin flori la fereastră. 2) Copii... teribili (!) – E la aprecierea copiilor. 3) Abia răsărit printre puști – Unul de la coada vacii. 4) Stă pe-o coastă – Dat de gol. 5) Tras pe lângă poartă (pl.) – Capăt de biberon! 6) Apar la circ! – A pune la respect. 7) Copii de suflet. 8) Salvatoare în copilăria omenirii – Rămase fără copii. 9) Copii de urmași (sg.). 10) Băieței la coadă! – Actul de naștere pentru copii.

Dicționar: UNO, IREN.

Ștefan CIOCIANU – Cluj-Napoca

Comuna Șanț - Împrejurimi **(Fotografii de Lucian Claudiu GRAPINI)**

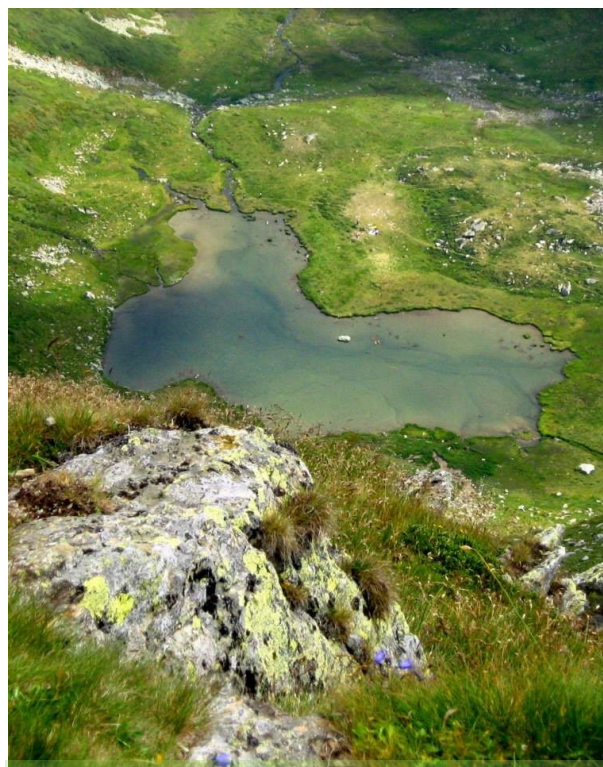
Prisloapa Mare, Munții Suhard

Poiana Anei Călinei, Munții Bârgău

Oierit în Munții Rodnei

Lacul Lala Mic, Munții Rodnei

Valea Măriilor, Munții Suhard

Publicație socio-culturală trimestrială,
editată de **Asociația Culturală Revista „Izvorul Someșului”**,
cu sprijinul Consiliului local Șanț, județul Bistrița-Năsăud

Director fondator: **Grigore COTUL**

Redactor-șef: **Leon-Iosif GRAPINI**

Redactori: **Adela COTUL, Maria FOROGĂU, Ana-Floarea TIMIȘ, Valer POP,
Dănilă FILIPOI, Alexandru DĂRĂBAN**

Machetare și tehnoredactare computerizată: **Grigore COTUL și Adela COTUL**

Adresa redacției: Loc. Șanț, nr. 27, jud. Bistrița-Năsăud, 427285

Email: revista.izvorul.somesului@gmail.com

Web: www.acris.ro

Tipar:

Tipografia PIM, Iași

Tel. 0730 086 676

*Redacția respectă grafia autorilor
Responsabilitatea materialelor
publicate aparține în exclusivitate autorilor*

Asociația Culturală Revista „Izvorul Someșului”

www.acris.ro

ISSN 2784 – 2959, ISSN-L 2784 – 2959

Persoanele care doresc să sprijine financiar
Asociația Culturală Revista „Izvorul Someșului”
pot face donații în contul:

**ACRIS cont nr. RO49CECEB00030RON2253387,
deschis la CEC Bank,
CIF: 46144640**

